Robert Crichton

Secretul din Santa Vittoria

Robert Crichton
●
Secretul din Santa Vittoria

Ediţie electronică îngrijită de

Coperta de *Sergiu Georgescu*

THE SECRET
OF SANTA VITTORIA
Robert Crichton
Hodder Paperbacks Ltd. London

Robert Crichton

Secretul din Santa Vittoria

În româneşte de
MIHAI C. DELESCU

Editura UNIVERS
Bucureşti • 1972

În timp, o viață nu înseamnă nimic.
CĂPITANUL SEPP VON PRUM

Până la urmă, nimic nu este mai important decât o viață.
ITALO BOMBOLINI

CUPRINS

ÎNCEPUTUL ÎNCEPUTULUI

MANUSCRISUL original al acestei cărți mi-a fost lăsat lângă uşa camerei mele de la hotelul din Montefalcone, Italia, în luna mai, 1962. Mi-a parvenit în maniera clasică, cum pică un copil găsit. Înfăşurat în hârtie brună de proastă calitate şi legat cu o sfoară ieftină, pachetul a căzut literalmente în viața mea, dimineața, cinci am deschis uşa. Pe un biletel prins de el, am citit: „În numele Celui de Sus, fă ceva cu asta."

Cum se întâmplă cu cea mai mare parte a copiilor găsiți, şi manuscrisul era nelegitim. Biletelul nu era semnat, pagina de titlu lipsea, manuscrisul nu avea un tată recunoscut. Nici nu era un manuscris, doar o colecție de însemnări fără şir. L-am lăsat câteva zile să zacă intr-un colț al camerei, deoarece îmi provoca un resentiment, ca orice intrus în viața mea, dar cum se întâmplă totuşi cu cea mai mare parte a copiilor găsiți şi acesta îşi striga dreptul la viață, aşa că într-o noapte am dezlegat sfoara şi am început să citesc însemnările. Erau scrise într-o caligrafie proastă, în englezeşte şi italieneşte, precum şi în dialectul regional şi, la un moment dat în cursul nopții, mi-am dat seama că va fi sarcina mea să cresc copilul altuia.

Cum să intitulez această carte a format subiectul unei controverse. Cel care adunase aceste însemnări, şi despre care acum ştiu că se numeşte Roberto Abruzzi, le zicea istorie. Una din însemnări, menită poate să fie pagina de titlu, începea aşa:

SECRETUL DIN SANTA VITTORIA
JURNALUL UNEI ÎNTÂMPLĂRI ADEVĂRATE

Unele lucruri importante s-au dovedit a fi adevărate. Există un oraş Santa Vittoria, iar marele incident central, în jurul căruia se desfăşoară acțiunea, secretul, a devenit într-adevăr istorie.

Unele dintre personajele denumite în carte sunt în viață şi

continuă să îngrijească viile de pe coastele muntelui pe care e agățat Santa Vittoria. Dar altele nu au existat niciodată, chiar şi dintre acelea descrise în lumina cea mai bună. Se face mult caz de o flacără verde care arde în Piața Poporului în memoria martirului Babbaluche, dar o asemenea flacără nu există. Şi exact în momentul când eşti tentat să te îndoieşti dacă a existat vreodată un cârpaci numit Babbaluche, găseşti numele lui săpat pe peretele unei cariere de piatră, unde se spune că şi-ar fi dat sfârşitul.

Dificultatea de a descoperi adevărul provine din însăşi Santa Vittoria. Oraşul, după cum îl numesc ei, e o aşezare italienească, din regiunea dealurilor, unul din acele mănunchiuri de case, cum pot fi văzute de pe orice şosea principală, o îngrămădire de forme cenuşii şi albe lipite de coasta muntelui, ca şi cum ar fi o turmă de oi înfricoşate să nu alunece, ceea ce câteodată se întâmplă. La unele din aceste case nu se poate ajunge decât cu ajutorul catârilor, sau pe jos, sau cu vehicule militare, iar oraşele sunt izolate, pe munții lor, ca orice insulă pe mare.

Populația nu are tradiții în legătură cu străinii şi nici un fel de procedeu de a se comporta cu ei. Oamenii nu sunt ostili, dar sunt suspicioşi şi le e frică de străini. Istoria le-a dovedit că faptul de a intra în vorbă cu străinii duce la neplăceri sau sfârşeşte prin a costa bani, astfel încât istoria i-a făcut incapabili să spună străinilor adevărul. Nu mint, dar niciodată nu spun adevărul din proprie inițiativă. Există oameni în Santa Vittoria în stare să nege că ştiu ceva despre fântâna comunală, când o poți auzi clipocind în spatele lor.

Şi dacă cineva nutreşte speranța că poate lua contact cu oamenii de acolo, italiana este exact limba pe care nu trebuie s-o întrebuințeze. Italiana e limba Romei şi, ca atare, limba folosită pentru stabilirea impozitelor, pentru neplăceri şi neînțelegeri. Pentru localnicul unui oraş de deal, Italia este undeva dincolo de el, iar Milano poate fi mai greu înțeles şi e mai misterios decât America. Zidurile care îi încing oraşul şi ogoarele din jur sunt Italia lui, iar piața principală e Roma sa. Lealitatea şi-o devotează lui însuşi şi familiei sale şi, dacă mai prisoseşte ceva, ar putea s-o extindă la strada pe care locuieşte sau chiar şi la cartierul său. În momente de criză, ca acelea pe

care Santa Vittoria le-a cunoscut, când siguranța şi banii tuturor se află în joc, lealitatea ar putea să se extindă în aşa fel încât să cuprindă întreg oraşul. Dar dincolo de asta nu mai există nimic. Ce însemnătate are Sardinia pentru Santa Vittoria? Lealitatea ia sfârşit cu ultimul butuc de vie de la poalele munților.

Şi Santa Vittoria e numai vie; e vinul. Asta e totul. Fără vin, după cum spun cei de aici, nici Dumnezeu însuşi nu ar putea inventa un motiv pentru existența Santei Vittoria. Eşecul meu în Santa Vittoria se datoreşte faptului că am fost văzut subțiind vinul lor gros şi negru cu apă minerală şi prin gestul acesta le-am falsificat sensul vieții şi am diluat rezultatul sudorii lor. Niciodată după aceasta nu şi-au dat osteneala nici măcar să mă mintă.

În ceea ce-l priveşte pe Roberto Abruzzi, nu l-am văzut niciodată, dar am vorbit cu el. Mă chema la telefon la hotelul meu şi îmi cerea să-l chem apoi eu pe el, ca să facă economie de bani, şi îmi vorbea timp îndelungat. Abruzzi e un american care nu se poate înapoia în Statele Unite, sau mai curând care îşi închipuie că nu se poate înapoia, din cauza unor lucruri pe care le-a înfăptuit. Nu sunt sigur că e american. E posibil să nu fie decât un italian care crede ca, dându-se drept american, ar putea găsi o piață de desfacere mai bună pentru însemnările sale. Complexitatea minții italieneşti, strategiile întrebuințate de populația săracă din oraşele de pe dealuri pentru a-şi rezolva problemele unei singure zile, sunt necunoscute aici la noi. Dar când veți citi cele scrise de el, cred că, asemenea mie, îl veți crede.

În schimbul mesei şi a unei locuințe, fusese rugat de cei din Santa Vittoria să povestească cele întâmplate şi să țină o cronică a faptelor importante pe care cetățenii acestui oraş le înfăptuiseră aici în vara şi toamna anului 1943. I-au cerut lui Abruzzi să scrie cartea asta pentru că, în calitate de american, se presupune că ştie cum să procedeze în asemenea situație.

Lui Roberto Abruzzi nu-i era uşor să înceapă. Nimeni în Santa Vittoria nu scrisese o carte şi nu prea mulți citiseră vreuna, dar toți ştiau cum ar fi trebuit să fie scrisă cartea asta.

— Scrie orice, scrie cât de mult. Cărțile lungi sunt mai bune decât cele scurte, îi spusese Vittorini, bătrânul soldat şi omul

cel mai cult din Santa Vittoria. Spune orice, numai spune-o frumos.

Preotul, Padre Polenta, îi înmână într-o dimineață biletul următor:

Ține seama de următoarele, Roberto. Cuvintele trebuie să lunece de-a lungul paginii ca o lebădă pe apă. Trebuie să-ți poți da seama de mişcare, fără a te gândi la cauza care o produce.

Toate astea fură de-ajuns ca să-l facă să-şi înceteze efortul timp de o lună. Oamenii îl angajaseră să fie lebădă, iar el era pe cale să devină un porc[1]! Dar, până în cele din urmă, Roberto aşternu totul pe hârtie pentru că avea un motiv mult mai puternic să o facă decât acela de a satisface vanitatea celor din Santa Vittoria. După cum e gata să o admită, s-a purtat în împrejurarea asta ca un hoț. Pentru a-şi putea istorisi propria-i poveste, care, după impresia lui, e destul de ruşinoasă, dar pe care ştia sigur că va trebui o dată şi o dată s-o destăinuiască, înainte de a nu fi sufocat de ea, a furat povestea mult mai importantă a întâmplărilor de la Santa Vittoria. Roberto Abruzzi a dezertat în timpul războiului, dar speranța lui este că, dacă va putea vorbi despre acest lucru, unii oameni l-ar putea înțelege şi i se va permite, cândva, să se înapoieze în Statele Unite, unde s-a născut, şi să înceapă acolo o nouă viață. Acesta e prețul pe care el îl roagă pe cititor să i-l plătească în schimbul poveştii despre Santa Vittoria. Şi nu e un preț prea mare.

Iată, deci, aici, copilul găsit pe care am acceptat să-l înfiez. Din acest copil nelegitim, zdrențuitul pachet de însemnări ale lui Roberto Abruzzi, a crescut cartea de față.

Montefalcone 1962
New York 1965

---

[1] În englezește: *swan* – *swine* (lebădă – porc) joc aproximativ de cuvinte

1
ÎNCEPUTUL

ORA la care începe povestea asta e cunoscută. Minutul e cunoscut. Unora, toate acestea ar putea să nu li se pară prea remarcabile, dar când se ia în consideraţie faptul că în istoria orăşelului Santa Vittoria sunt generaţii întregi despre care nu se ştie nimic, afirmaţia devine remarcabilă.

Padre Polenta a fost acela care a înregistrat momentul. Tocmai lucra în camera lui, cu pereţii îmbrăcaţi în lemn, din vârful clopotniţei, când văzu pentru prima oară lumina coborând dinspre Montefalcone, pe Drumul Râului. Din când în când, raza de lumină era pătrunzătoare şi clară, apoi bicicleta intra în vreo fâşie de ceaţă joasă, lipită de Râul Nebun, si lumina devenea un glob rotund şi umed, ca o lanternă scufundată într-un lac, sau ca luna înaintea unei ninsori. Lumina îl supăra pe preot. Ca mulţi oameni care nu dorm, avea sentimentul că noaptea îi aparţine. Părăsi fereastra clopotniţei şi consemnă următoarele în jurnalul lui:

1.21 a.m. Ţapul de Cavalcanti vagabondează din nou. Să-i spun mă-si să-şi ţină băiatul acasă până nu l-or găsi mort.

Sub asta adăugă cu cerneală roşie şi subliniat de trei ori:

Ceţurile iernii au venit din nou. Ha! O nouă înregistrare.

Preotul ura ceaţa. Din cauza ei trăia în vârful clopotniţei. Avea impresia că plămânii îi erau căptuşiţi cu un soi de ciuperci care absorbeau apa şi renunţase la o parohie bogată din nordul Italiei, luând acest post sărăcăcios, numai ca să scape de umezeala iernilor nordice.

— Cum stați cu ceața? întrebase el. E ceață pe la voi? În unele din aceste oraşe de munte ceața se menține.

Cei din comitetul parohial se uitaseră unul la altul ca şi cum ceață era un cuvânt de care n-auziseră niciodată mai înainte,

— Oh, avem cețuri de iarnă, spusese în cele din urmă unul din comitet. Câteva zile sau o săptămână. Presupun că ați putea pleca pentru o săptămână.

— Am groază de plămâni îmbibați cu apă, răspunsese Polenta.

Primul an a fost bun, dar în al doilea, cețurile iernii. se ridicară din văi si lunecară în jos din înălțimi, în octombrie, şi ținură toată iarna până în aprilie. O dată cu ceața se aşternu asupra preotului o amărăciune care, cu anii, se accentua mereu. Cu ultimii lui bani, repară vechea campanilă din Piața Poporului şi îmbrăcă în lemn bun, uscat, camera din vârf, unde odinioară stăteau străjerii. Vârful turnului plutea deasupra limitei cețurilor şi, într-o zi, cu mulți ani în urmă, păstorul se mută în turn şi-şi lăsă jos turma credincioşilor.

După aceasta, cobora o dată pe săptămână ca să oficieze slujba (să sărbătorească moartea lui Hristos, spunea întotdeauna Babbaluche, cârpaciul), sau să administreze ultimele ritualuri şi să îngroape morți, slujbe care, spuneau oamenii, îi făceau lui Polenta cea mai mare plăcere, îi uitaseră până şi numele, iar el era mulțumit să lase lucrurile aşa. Polenta[1] e un terci simplu din făină de porumb pe care îl mănâncă, țăranii din nord. Aici e considerată o hrană bună numai pentru porci.

Când preotul se duse a doua oară ia fereastră, fu surprins de faptul că biciclistul părăsise Drumul Râului şi venea pe drumul de țară care ducea spre poalele muntelui şi spre urcuş. Era tocmai o noapte cu lună şi pe străzile de jos se vedeau fâşii de ceață iluminate, dar toate astea îl dezgustau pe preot. Când biciclistul se scufundă în umbra muntelui, acolo unde drumul nu mai putea fi văzut din clopotniță, Polenta se înapoie la ocupația lui.

Era, pentru un preot, o ocupație ciudată. Nimeni n-a aflat

[1] Polenta — mămăligă (it.).

despre ea până ce nu a murit şi atunci oamenii fură miraţi şi se simţiră ruşinaţi de faptul că l-au dispreţuit tot timpul, ceea ce, în fond, era exact aşa cum probabil ar fi dorit el să se simtă oamenii. Se ocupa cu restaurarea Marelui Registru al Parohiei din Santa Vittoria, în efortul de a crea din nou un fel de istorie a locuitorilor şi a oraşului. Sunt oameni care îşi dau seama că Polenta făcea lucrul ăsta dintr-un sentiment de dragoste, pe care era incapabil să-l manifeste făţiş, dar alţii cred că nu era decât un exerciţiu menit să-l ajute să nu alunece în felul de a trăi al ţăranilor, soartă împărtăşită de mulţi dintre cei care se stabilesc în aceste regiuni de munte, însuşi Registrul stă mărturie. Tineri preoţi vin aici şi, un timp, Registrul e plin de înregistrări de naşteri şi morţi, dar cu fiecare an, înregistrările devin mai sporadice şi mai puţin informative, până când, într-un sfârşit, nu mai apare nici una, ani de-a rândul şi scrisul, dacă e ceva scris, devine indescifrabil — tânărul preot a devenit un ţăran bătrân.

Lucrarea nu învedera nici un fel de pasiune. Fabio della Romagna, singura persoană din Santa Vittoria cu studii superioare, crede că preotul era un om atât de încăpăţânat şi de înverşunat, încât o dată ce începuse lucrul, refuza să-l părăsească. Asta poate să fie adevărat, dar în noaptea aceasta, Polenta făcuse o descoperire care în acelaşi timp îl amuzase şi îl aţâţase. Găsise că dacă lua o pagină a Registrului, una plină cu naşteri şi morţi şi botezuri şi căsătorii, dintr-un anumit secol, şi apoi lua o altă pagină cu o sută de ani în urmă, sau cu o sută de ani mai târziu, era imposibil de spus care dintre ele se referea la care dintre secole. În noaptea cu pricina avea pe masa lui de lucru trei pagini, una din 1634, una din 1834 şi una din 1934.

Aceleaşi nume se găseau pe toate paginile, aceleaşi nume şi aceleaşi pronume. Aceiaşi oameni se năşteau şi se căsătoreau şi erau îngropaţi şi aceiaşi copii primeau sfânta împărtăşanie şi sfânta confirmare, şi aceiaşi copii mureau apoi în aceleaşi vechi şi obişnuite feluri. Restul lumii se schimbase desigur de-a lungul acestor secole, dar în Santa Vittoria, lucrul era imposibil de dovedit.

Preotul făcea numărătoarea familiei Pietrosanto. În 1634 se găseau însemnate în Registru numele a patruzeci şi şase de

membri ai familiei Pietrosanto. Trei sute de ani mai târziu, se găseau treizeci şi opt de Pietrosanto, dar aceştia nu cuprindeau pe cei trei care plecaseră undeva la război şi fuseseră daţi dispăruţi. În urma tuturor calamităţilor şi a războaielor şi a bolilor, a incendiilor şi a lunecărilor de pământ şi a încăierărilor şi a conflictelor celor trei secole, după popularul blazon cu gust de miere al Americii[1], dispăruseră din oraş încă cinci membri ai familiei Pietrosanto (slavă Domnului măcar pentru atâta, ar fi spus Babbaluche, cârpaciul) şi aproape toţi locuiau în aceleaşi case, pe aceleaşi uliţe, ocrotiţi de umbra aceloraşi arbori care existaseră şi pe atunci, toţi laolaltă, aceşti Pietrosanţi, tot atât de neclintiţi şi de voinici, tot atât de încăpăţânaţi şi de înverşunaţi ca oricând în cursul vremurilor.

În 1634, oraşul număra 1.168 de suflete. Cu trei sute de ani mai târziu erau cu treizeci şi nouă mai puţine. Anul acesta, Registrul putea arăta acelaşi număr de naşteri, însă doi morţi mai puţin, un tribut al miracolului ştiinţei moderne şi al priceperii lui Lorenzo Bara, medicul oraşului. Motto-ul oraşului Santa Vittoria era „Vizitează pe doctorul Bara şi apoi mori”[2]. Numai nouă persoane muriseră fără ajutorul lui, în cei zece ani precedenţi.

Faptele rămân fapte şi de obicei ele sunt lipsite de viaţă, dar un fapt începea să-l deprime pe preot. Cu cât examina aceste nume atât de similare, cu atât îi devenea mai evident faptul că, cu excepţia acelui găgăuţă de sicilian, Italo Bombolini, el era singura persoană care venise în Santa Vittoria din propria lui iniţiativă.

Aici se ajungea pe calea naturală a uterului. De aici se pleca într-o cutie de lemn, prin Poarta Grasă, spre cimitirul de dincolo de zidurile oraşului, exact deasupra viilor desfăşurate în terase. Între aceste două momente ale timpului, îngrijeai vitele, creşteai struguri, preparai vinul şi trăiai pe cât de bine ţi-era posibil.

Părintele Polenta pretindea cu insistenţă că nu dormise. Pentru oamenii care pretind că nu dorm lucrul cel mai

---

[1] Referire la masiva emigrare a italienilor spre America

[2] Parafrazare a cunoscutului joc de cuvinte *„Vedi Napoli e poi Mori.” Mori* = a muri, dar și o mică localitate lângă Neapole

important e să nu fie surprinşi dormind, ca şi cum a umbla cu ochii umflați de cearcăne ar fi un fel de onoare. Dar adevărul este că Polenta nu auzise zdrăngănitul bicicletei împinsă pe caldarâmul pieței şi că tânărul care o împingea fusese obligat să strige de patru, cinci ori până ce preotul îl auzi şi veni la fereastră.

— Dacă cineva moare, striga el de sus, poate să moară tot atât de bine şi mâine dimineață.

— Nimeni nu moare, părinte. Sunt eu, Fabio, Fabio della Romagna.

Nu se depărtă de la fereastră deoarece familia Romagna era una dintre puținele cărora preotul le găsea un oarecare merit. Donau în fiecare an parohiei câte o roată groasă de caşcaval, şi în câte un an şi un butoiaş de vin.

— Ce vrei?

— Vreau să bat clopotul, părinte. Vreau să deştept tot oraşul.

— În două ceasuri va fi ziuă.

— E vorba de Mussolini, părinte.

— De cine?

— Ducele; Fabio striga foarte tare.

— Ce e cu Ducele? Vrei să cobor în ceața asta de dragul Ducelui?

— A murit, părinte, strigă Fabio privind în sus. Ducele a murit!

Preotul plecă de lângă fereastră şi îşi aruncă privirea împrejur, pe pereții de lemn ai camerei. Îi părea străină.

Aprinse o luminare de seu şi scrise în însemnările lui zilnice:

2.25 a.m. Cavalcanti s-a dovedit a fi F. della Romagna. Mi se spune că Ducele a murit.

Luă luminarea şi începu să coboare treptele de piatră, cufundate în întuneric, care se răsuceau înlăuntrul zidurilor turnului. Fabio îl întâmpină în uşă. Era obosit şi complet asudat, dar era fericit.

— Ar trebui să-i vezi la Montefalcone, spuse tânărul.

Descrise cum oamenii dansau pe străzi şi cum dădeau foc

portretelor lui Mussolini şi simbolurilor fasciste şi cum soldaţii dezertaseră din cazărmi, iar clădirea direcţiei poliţiei fusese arsă şi cum chiar carabinierii luaseră calea dealurilor.

— Presupun că se vor lua în curând şi de biserică, spuse Polenta. E un lucru pe care-l fac de obicei.

Fabio fu scandalizat.

— Se duc în biserici să se roage, părinte, spuse el.

— Desigur.

— Să ridice osanale pentru eliberarea lor, părinte.

— Desigur. Hai sună-ţi clopotele.

Şi-i permise lui Fabio să intre în clopotniţă, dar nu-l ajută să găsească, în întuneric, funiile clopotelor.

— Găseşte-le singur. N-am să te ajut, spuse preotul.

Nu era sigur de ceea ce simţea în legătură cu Mussolini.

Fusese Tratatul de la Lateran; Ducele îl semnase şi prin acest act făcuse mai mult pentru Biserică decât orice alt conducător al Italiei, dar Ducele fusese un nebun şi un măscărici, două trăsături de caracter pe care preotul le dispreţuia mai presus de toate. Dacă el ar fi fost Dumnezeu, spunea preotul, măscăricii şi-ar fi avut locul pe ultimele trepte ale iadului.

În ciuda ceţii, o porni de-a curmezişul Pieţii Poporului spre biserica sa, Santa Maria a Cuptorului în Flăcări, ca să se găsească acolo în caz de tulburări. Ajunsese lângă fântână, când îl auzi pe Fabio strigând la el.

— Oh, ce dimineaţă va fi asta pentru Italia, părinte!

Clopotul începu să bată şi apoi să tune deasupra Santei Vittoria, mişcându-se liber, necontrolat, aşa încât toată clopotniţa şi apoi ferestrele caselor dimprejur începură să tremure. Nimeni nu ieşi în piaţă. Fabio alergă la Santa Maria.

— Oamenii, strigă el către preot. Ce se întâmplă cu oamenii?

— Ai fost plecat prea multă vreme la şcoli, răspunse Polenta. Nu mai au încredere în clopot.

În vara trecută, toată lumea ieşise în fugă în Piaţa Poporului, când clopotele începuseră să bată, ca să ajute la stingerea incendiului. Când cea mai mare parte a orăşenilor se adunaseră, se aprinseseră torte, şi se găsiseră deodată înconjuraţi de o companie de Cămăşi Negre, din cazărmile de la

Montefalcone.

— Vom proceda acum la plata impozitelor întârziate, anunțase ofițerul.

Şi scotociseră prin toate buzunarele şi prin toate casele din Santa Vittoria, până când ultima liră încă neîngropată fu luată,

— Asta nu e un oraş în care să se producă un incendiu, îi spuse preotul lui Fabio. Acuma, când sună clopotul, fiecare se scoală şi îşi zăvorăşte uşa. Asta e felul de creştini pe care îi poți vedea în acest oraş.

Adevărul are în el ceva care te face să-l înțelegi de la sine. Când clopotul încetă să bată, Fabio începu să alerge în susul şi în josul pieței, prin fața caselor, spunându-le tuturor sa iasă afară, căci avea veşti pentru ei şi, încetul cu încetul, începură să se aprindă lumini până când, în sfârşit, câțiva dintre Pietrosanto, majoritatea locuind pe ulițele ce dădeau în piață, îşi deschiseră uşile; şi când îl văzură pe Fabio alergând în fața lor prin ceață, începură să iasă.

E un lucru în legătură cu Santa Vittoria care trebuie neapărat cunoscut, pentru a putea înțelege locul ăsta. Orice întâmplare, de îndată ce a avut loc, este ştiută de toți cei din Santa Vittoria. Unii zic că e din cauza zidurilor caselor care-s atât de subțiri, încât ceea ce se spune în prima casă se aude în a doua şi trece prin ziduri spre a treia, în jos spre Oraşul Vechi şi în sus spre Oraşul de Sus. Alții spun că asta se întâmplă pentru că fiecare e înrudit cu fiecare, şi fiecare e de acelaşi sânge şi de aceeaşi inimă şi aceiaşi nervi, aşa încât ceea ce e simțit de unul e simțit şi de celălalt. Oricum ar fi, după ce Pietrosanții ieşiră în Piața Poporului, aceasta se umplu repede de oameni.

Îl aşezară pe Fabio sus, pe treptele Santei Maria. Petre-Taurul, cel mai bătrân şi încă şi azi cel mai puternic dintre Pietrosanți, atârnă bicicleta lui Fabio de statuia broaştei țestoase de pe fântână, aşa încât raza de lumină a lanternei bicicletei să lumineze figura tânărului. Umbra lui Fabio fu proiectată pe fațada bisericii şi, când ridică mâna ca să vorbească, umbra apărea la şapte metri deasupra lui, pe ziduri.

— Un lucru foarte mare s-a întâmplat azi, strigă Fabio către mulțime. Vocea îi era tot aşa de subțire ca şi trupul, dar era limpede şi putea fi auzită. Un lucru mare pentru noi. Un lucru

mare pentru Italia.

Oamenii se aplecară înainte ca să-l audă pe Fabio, pentru că veştile bune nu sunt obişnuite aici.

— Benito Mussolini, tiranul, e mort, strigă el.

Mulţimea nu scoase nici un sunet. Faţa lui Fabio dădea semne de nedumerire. Întrebă dacă îl auziseră şi nimeni nu răspunse, dar Fabio ştia că auziseră.

— Ducele a fost omorât astăzi, strigă el.

Aceeaşi tăcere, singurul zgomot, apa care curgea din fântână.

— Ce ne priveşte pe noi? strigă cineva. Ce încerci să ne spui?

— De ce ne-ai sculat din pat? strigau ei. De ce-ai bătut clopotul?

Faţa îi era chinuită. O faţă frumoasă, prelungă, curată şi ascuţită ca tăişul unei securi noi, cu ochi adânci şi negri ca măslinele coapte şi cu părul atât de negru încât, uneori, părea albastru. Pielea lui Fabio e albă şi subţire, nu de culoarea vaselor de aramă, ca majoritatea feţelor de aici.

— Ce ne priveşte pe noi? strigă din nou cel ce vorbise primul. Voia să aibă un răspuns.

— Pentru noi asta înseamnă libertate, spuse Fabio privind în jos spre ei.

Oamenii îl respectau pe Fabio, dar nu le convenea ceea ce făcuse. Coborî treptele bisericii şi i se făcu drum să poată să-şi ia bicicleta de pe Fântâna Broaştei Ţestoase.

— Ai fost plecat prea multă vreme, Fabio, spuse un om. Aici noi nu mergem la şcoli, Fabio. Noi lucrăm. Creştem struguri, Fabio. Nu ar fi trebuit să deştepţi oamenii.

— Iertaţi-mă, spuse el. Îmi pare rău. Îmi pare rău.

— Cărţile sunt de vină, îşi dădu cu părerea o femeie. Ai mintea obosită.

Toţi dădură din cap, pentru că e un lucru ştiut aici: câteva cărţi sunt bune, ca vinul, dar prea multe pot strica. Cărţile pot distruge mintea.

Situaţia a fost salvată tocmai de cârpaciul Babbaluche, deşi rolul lui obişnuit este s-o ruineze.

— Lasă lumina acolo, ordonă el.

Are o voce care sună ca şi cum gâtlejul i-ar fi acoperit cu

alamă; te irită întotdeauna dar se face mereu auzită. Porni şchiopătând, fiindcă e invalid, spre treptele bisericii.

— Am să vă spun eu de ce vă priveşte, ciorapi umpluți cu rahat, începu Babbaluche.

N-are nici un rost să facem din asta un secret. Cârpaciul e un om fascinat de rahat. După legile Italiei, nu e permis să aşterni pe hârtie, chiar pe o hârtie care nu e publicată, lucrurile pe care Babbaluche le aruncă în capul celor din Santa Vittoria. Compară scârboşenia oamenilor cu aceea a unuia care s-ar scula de dimineață şi ar descoperi că gheata în care tocmai şi-a pus piciorul a fost folosită în cursul nopții drept oală de noapte. Îşi poate permite să spună toate lucrurile astea din cauza unui lucru care i s-a întâmplat cu mulți ani în urmă, în fața tuturor oamenilor, şi pe care aceştia îl lăsaseră să se întâmple. Babbaluche e o ispăşire pe care noi cei de aici trebuie s-o suportăm.

— Câți dintre voi ar dori să-şi înfigă gheata în fundul lui Coppa? strigă Babbaluche.

Atunci izbucni o aclamație. Era ambiția fiecăruia din piață.

— Începând cu dimineața de azi, aveți acest drept.

Luă la rând pe toți ceilalți conducători ai oraşului, membrii influenți ai organizației locale a Partidului Fascist, care erau cunoscuți sub numele de Banda.

— Cine-l vrea pe Mazzola?

Aclamară ideea de a-l avea pe Mazzola. Nu mai era nimic politic în activitatea Bandei. Încetaseră de mult să mai plătească taxele la partidul național, sau la Roma. Păstrau Santa Vittoria numai pentru ei şi furau de la ea, nu mult deodată, dar tot timpul.

Aclamația cea mai zgomotoasă fu rezervată pentru Francucci.

Când Coppa preluase treburile oraşului, cu mulți ani în urmă, ținuse singurul lui discurs.

„Pâinea e sprijinul vieții, le spusese el oamenilor. Pâinea e sfântă. Pâinea e prea sfântă pentru a fi lăsată în mâna unor indivizi lacomi. Nici un şfanț de profit nu va mai fi scos vreodată din exploatarea individuală a pâinii poporului, atâta timp cât voi fi eu primar, aşa să-mi ajute Dumnezeu.

Închisese toate brutăriile din Santa Vittoria şi deschisese

Asociația Cetățenească Neexploatatoare a Bunei Pâini şi îl pusese pe cumnatul lui, conducătorul de catâri Francucci, să o conducă. Primul act al lui Francucci fu să micşoreze cantitatea de grâu din compoziția unei pâini, iar al doilea, s-o scumpească. Un an după aceea, familiile Coppa, Mazzola şi Francucci se mutară din pivnițele întunecoase şi umede în care trăiseră de o mie de ani în Oraşul Vechi, în însoritul Oraş de Sus, unde trăia mica nobilime, atât cât se afla aici o mică nobilime.

— Vă ofer fundul lui Francucci, spuse Babbaluche.

Din mulțime izbucni un urlet teribil.

Vor folosi din nou apa pentru irigarea teraselor. Cu ani în urmă, când oamenii refuzaseră să-şi plătească apa. Banda o întrerupsese. O să aranjeze cântarul ciudat pe care toți producătorii de struguri erau obligați să-şi cântărească recolta, mai înainte de a o preda Cooperativei Vinicole Cetățeneşti.

Oamenii începură să se înfurie. E o vorbă pe aici care spune că dacă nu poți face nimic în legătură cu ceva, e mai bine să pretinzi că nici nu există. Dar acuma când lumea putea să facă ceva, rănile cele vechi, care se vindecaseră, începură să doară din nou. E imposibil de ghicit ce s-ar fi apucat să facă mulțimea dacă Francucci nu ar fi ales tocmai momentul acesta ca să coboare din Oraşul de Sus, în piață.

— De ce-au sunat clopotele? întrebă el.

Ai cere prea mult cuiva, ca să creadă că brutarul ar fi putut să coboare întâmplător tocmai atunci; cineva ar trebui să-l cunoască pe Cosimo Francucci ca să înțeleagă cum putea să se întâmple aşa ceva.

— De ce vă uitați aşa la mine? strigă el. Dați-mi drumul!

Îl folosiră ca pe o minge de fotbal. Zbură de la un capăt al pieții la celălalt şi fiecare dintre jucători îi trase o lovitură de pedeapsă. Când nu mai putu să se mişte, îi chemară familia să vină şi să-l ia de acolo. Şi când nu putură să-l ducă, Fabio trebui să le ajute să-l care pe povârnişul treptelor, spre Oraşul de Sus, mai mult mort decât viu. Aşa e Fabio. Când coborî din nou în piață, oamenii începeau să se risipească spre casele lor. Sângeroasa încăierare avusese un efect calmant. Pe mă-sură ce cursese sângele brutarului, scăzuse şi presiunea sanguină a mulțimii.

— N-ar trebui să se facă aşa ceva, spuse Fabio.

— Poporul e îndreptățit să-şi ia partea de sânge, replică Babbaluche. Poporul are nevoie de sânge. Îi place. Acum, oferă-le sânge de oameni mari, sânge important, spuse cârpaciul. Povesteşte-le cum a murit Ducele.

— Nu vor să audă aşa ceva, ripostă Fabio. Vor să se ducă acasă.

— Poporului îi place întotdeauna să asculte atunci când cerbul cel puternic e doborât la pământ de o haită de câini de rând, spuse Babbaluche.

Cârpaciul avea dreptate. Fabio le povesti cum Marele Consiliu Fascist se adunase într-un palat din Roma, cu o noapte mai înainte, şi cum unul dintre ei, contele Dino Grandi, se ridicase în picioare şi, în fața lui Mussolini, în văzul Ducelui, începuse să citească o rezoluție.

„Se hotărăşte: membrii Marelui Consiliu şi poporul glorioasei națiuni italiene, pierzând încrederea în capacitatea conducătorului de a mai conduce de aici înainte, convinşi că el a distrus voința armatei de a mai lupta şi a poporului de a mai rezista...“

Oamenii şedeau pe pietrele umede ale pieței şi ascultau la Fabio.

— A murit? strigă unul din ei. Cum a murit?

Fabio le povesti cum la sfârşit Ducele se întorsese către ginerele lui, soțul sângelui din sângele lui, şi îi spusese:

„Şi tu Ciano! Sânge din sângele meu. Până şi tu!“ „Da, până şi eu! Ai făcut tot ce erai în stare să faci!“

Şi cum în ziua următoare, în arşița după-amiezii de duminică din Roma, regele îl chemase pe Duce la palatul regal şi îl întâlnise în grădină, în spatele gardurilor vii, unde nu-i putea vedea nimeni, şi îi cântase Ducelui un cântec pe care îl cântau soldații:

Ce ne-ai făcut Mussolini?
Ce-ai făcut cu-ai noştri Alpini?

Îți spun ce-ai făcut Mussolini,
Ai ucis pe-ai noştri Alpini.

Ast-ai făcut, Mussolini.

— Şi dumneata? Dumneata o crezi? spusese Ducele.

— Toți soldații cântă asta, i-a răspuns regele.

— Atunci nu mai e nimic de spus.

— Nu, nu mai e nimic de spus.

Le mai povesti cum l-au băgat pe Duce într-o ambulanță lungă şi neagră şi l-au purtat pe străzile Romei. Ducele spune gărzii că nu e bolnav şi garda spune: „Dar poporul Romei e nestatornic."

Şi cum l-au dus prin cetatea veche în plină arşiță, pe lângă toate monumentele ridicate în cinstea Cezarilor de demult, prin arcurile ridicate pentru oamenii celebri, până când au ajuns ia zidurile Romei şi la Via Appia, drumul pe care l-au folosit toți cuceritorii Romei. La o încrucişare de drumuri, ambulanța se opreşte şi populația unui sat se uită înăuntru. „Un bătrân pe moarte", spune unul din ei.

Mussolini rosteşte o singură frază: „Poporul Romei şi-a distrus întotdeauna pe fiii săi cei mai viteji."

Şi cum după aceea au trecut prin oraşele din țară şi apoi prin satele de pe înălțimi, dealurile şi munții înălțându-se din ce în ce, până în Abruzzi şi până în întinderile de nea din acei munți în care zăpada e veşnică, în văi e noapte, dar întinderile de zăpadă mai sunt încă atinse de razele soarelui; şi aici îl întâmpinară patru ostaşi din trupele de Alpini, care i-au spus să se dezbrace şi, când a fost gol, doi dintre ei l-au luat de mâini şi doi de picioare şi l-au coborât într-o groapă pe care o tăiaseră în gheața tare şi au început să arunce peşte el lopeți de zăpadă până când i-a rămas afară numai capul. „Dezonorați Italia" a spus Ducele. Erau oameni simpli dar unul din ei a fost la înălțimea situației: „Nu, prin ceea ce facem noi onorăm pe morții celor douăzeci de ani. "

— Aşa, în felul Alpinilor, încheie Fabio. Ducele a murit, înghețat în zăpadă străină.

Când îşi termină povestirea, câteva femei plângeau, nu pentru Duce, dar pentru cei din Santa Vittoria care fuseseră trimişi la trupele de Alpini. Au plecat într-o dimineață de mai, în 1941, douăzeci şi trei de tineri, mărşăluind în jos pe munte, cântând şi strigând tot timpul până la şoseaua spre Montefalcone, cu penele de la pălării fâlfâind în vânt, lumea

urmărindu-i de pe zidul Porții Grase până când ultimul dintre ei dispăruse. Nici unul dintre aceşti tineri nu mai fusese văzut şi de nici unul dintre ei nu se mai auzise de atunci.

Noi ştim acum că Ducele nu a murit aşa, dar cu toții o povestim în felul acesta pentru că ne place ca moartea lui să fi fost aşa şi pentru că e mai potrivită pentru noi.

DUPĂ aceasta nu a mai fost chip să fie oprită lumea în piață, pentru că soarele se înălțase. Încă nu ajunsese chiar până în piață, dar oamenii îl vedeau cum atinge olanele caselor şi după asta nimic nu-i mai putea reține.

— Nimeni nu lucrează azi, strigă Babbaluche. Zi de sărbătoare!

— Zi de aniversare, strigă şi Bombolini. Dar oamenii nu-i ascultau nici pe unul nici pe celălalt.

Aici, soarele conduce oamenii. E un instinct care a fost cultivat în firea lor. Chiar când nu pot vedea soarele sau când acesta nu poate fi văzut, ca de pildă în cele mai întunecate ulițe din Oraşul Vechi, de îndată ce răsare soarele se scoală şi oamenii. Răsăritul îi scoate din case şi îi mână în jos spre terase, ca să îngrijească de viță.

— Spune-le Fabio, zise cârpaciul.

— Aceasta e o zi mare pentru Italia, întări Fabio. Nimeni n-ar trebui să lucreze azi.

Se revărsară din piață în jos pe străzi, ca să-şi ia sculele, surzi acum la orice altceva în afară de obligația de a îngriji vița şi, în câteva minute, nu mai rămăseseră în Piața Poporului decât cinci sau şase oameni. Aceştia plecară de lângă biserică şi, traversând piața, se aşezară pe marginea Fântânii Broaştei Țestoase, în timp ce Fabio se cățăra să-şi ia bicicleta.

— De douăzeci de ani visez la ziua asta, spuse Babbaluche, şi acuma ia uită-te. Făcu un gest larg cu mâna înspre piața goală. Ăsta e felul de oameni pe care îi găseşti aici, Fabio. Să nu cumva s-o uiți vreodată!

Stătea ascultând murmurul şuvoiului de apă până când preotul trecu prin fața lor în drum spre clopotniță.

— Voi ține o slujbă simplă pentru cei morți, îi spuse el lui Fabio.

— Pentru unul din eroii Bisericii, replică Babbaluche.

— Morții trebuie respectați, urmă preotul,

— Şi când crezi dumneata că Vaticanul se va ocupa şi de cei vii? întrebă cârpaciul.

Era un joc vechi pe care îi jucau cei doi şi nici unui din ei nu-l mai asculta pe celălalt. Dar lucrul ăsta îl necăji pe Fabio.

— Când te gândeşti că eu, Ugo Babbaluche, am supraviețuit ticălosului ăluia de Mussolini, filozofă cârpaciul. E ceva! Eu sunt viu şi ticălosul e mort,

— Asta merită un pahar, spuse Bombolini şi toți, fără să pregete, ca şi cum cineva ar fi sunat un mut semnai de alarmă, se ridicară şi începură să-l urmeze pe negustorul de vin de-a Curmezişul străzii, spre cârciuma lui.

Tocmai descuia drugii de fier ce baricadau intrarea, când nevastă-sa se uită pe fereastra de deasupra uşii.

— Ai grijă să plătească, îi strigă. Ai grijă să-i pui să plătească.

Bombolini era încurcat.

— Nu are simțul istoriei, spuse el.

În prăvălie era umed şi rece, dar aerul cald din piață şi căldura vinului îi înfierbântă repede.

— Ce credeți că o să se întâmple? întrebă unul din ei,

— Nimic, spuse Pietrosanto. De ce vrei să se întâmple ceva?

Acesta e sentimentul de aici. Orice s-ar întâmplă la Roma sau în lume, pentru câteva zile sau câteva săptămâni lucrurile iau altă întorsătură, dar îşi revin mereu în vechile lor făgaşe.

— Or să vie nemții, prezise Fabio.

Îşi rezemase capul pe una din mese pentru că se simțea obosit. Era dintr-o dată încurcat să se vadă centrul de atenție al unui grup de oameni. Nu vorbise prea mult mai înainte cu oamenii şi acuma era unul dintre ei.

— Nu, n-or să vină, spuse un altul. De ce să vină?

— Dacă Italia iese din război, lămuri Fabio, nemții n-or s-o lase în mâna americanilor şi a englezilor.

— Nu, spuse Pietrosanto. Aici, noi nu avem nimic care să le trebuie,

— Aici nu avem nici măcar ce ne trebuie *nouă,* întări Bombolini.

Fabio nu putea decât să ridice din umeri. Nu putea împinge

lucrurile prea departe, dar le vorbi totuşi despre tancurile şi maşinile blindate pe care le văzuse intrând în Montefalcone.

— Montefalcone e Montefalcone şi Santa Vittoria e Santa Vittoria, decretă cârpaciul. Unul e un juvaer şi celălalt o privată.

Cinstiră pentru asta.

Nevasta lui Bombolini coborî treptele înnegrite care duceau în cârciumă, se uită la paharele lor de vermut şi de anason şi îi fixă drept în ochi.

— Au plătit?

— Au plătit, spuse Bombolini,

— Ia să vad banii.

Se duse spre sertarul mesei de lângă butoiul cel mare cu vin. Nu era nimic în el.

— Azi e o zi istorică, o lămuri Bombolini. Nu poți să ceri bani într-o zi ca asta şi nici nu poți să-i primeşti.

Toți dădură din cap spre Rosa Bombolini. Le era frică de ea. Avea limba cea mai a dracului din oraş şi nu se sfia s-o întrebuințeze. Ea îi studie.

— Ce mai buchet de patrioți! începu să le ia paharele, împingându-i spre uşă. Luați-vă patriotismul cu voi în piață, acolo unde e locul lui. Când ajunseră în lumina soarelui, lângă uşă, le mai spuse: Asta-i necazul cu țara asta! E toată plină de patrioți fără un sfanț.

Auziră bătaia unei tobe pe una din ulițele coborând din Oraşul de Sus înspre piață. Capoferro, vestitorul oraşului, anunța moartea Ducelui.

— Ar trebui să-i vâri nevesti-ti pumnul în gură, se adresă unul dintre oameni către Bombolini şi toți aprobară din cap; dar fiecare ştia că dacă ar fi căsătorit cu Rosa Bombolini şi-ar fi ținut pumnul acasă

— Pentru femei, catâri şi nuci e nevoie de pumni tari, îşi dădu cu părerea Pietrosanto. Toți aprobară din cap. E tristă casa în care cocoşul tace şi găina cântă!

Şi pe asta o aprobară din cap cu toții, inclusiv Bombolini. Din para trompetei de automobil pe care o purta Capoferro se auzi un sunet puternic urmat de bubuitul tobei lui din piele de capră. Cobora în piață.

Numai oamenii născuți aici îl pot înțelege pe Capoferro. Are

el anumite greutăți de exprimare şi câteodată e nevoie de doi şi trei oameni până să-l înțeleagă, dar barem ceea ce spune nu se uită. Există probabil un fel de lege a lumii, presupune Fabio, o lege a compensațiilor după cum o numeşte el, care face ca invalizii să fie mesajeri şi oamenii nefericiți să conducă localuri vesele, iar oameni precum Capoferro să ajungă crainici orăşeneşti. Traversase piața şi bătea toba de piele de capră.

— *Nido Muzzlini*[1] a murit.

Barrrombarrrrummmbarrrrum. O apăsare pe trompeta de automobil.

— Tiranul mort. Toată *Idlia*[2] plânge.

Barrrombarrrrummmmbarrrrum. Trompetă.

— *Benidolini*[3] nu mai este. *Idlia* se vaită.

— Nu, nu, îl corectă Fabio. Italia e fericită.

— Oh! exclamă Capoferro. Se pocni în cap cu bețele tobei. Privi către oameni: Vreți să sărbătoriți? Pentru ceva vin vă bat un ritm de joc.

— Aşteaptă, spuse Bombolini.

Traversă din nou piața către intrarea din dos a cârciumii, pe strada lui d'Annunzio Poetul, şi se înapoie cu două sticle de vin.

— Stai cu spatele spre prăvălie, spuse el.

Era vermut din cel bun. Îşi trecură sticlele unii altora.

— Am să bat de-o să cadă olanele de pe acoperişuri, îi asigură Capoferro.

Trase o duşcă bună — se spune că are mai mult de o sută de ani şi e probabil adevărat — şi începu să bată toba. La început nimeni nu scoase un cuvânt, dar apoi Babbaluche începu să joace. E invalid din cauza unui lucru pe care i l-au făcut aici, dar Capoferro încetini ritmul bătăilor tobei şi cârpaciul începu să se târască peste pietrele pieței intr-un joc lent.

— N-am crezut niciodată că am să joc la înmormântare, strigă el.

---

[1] Benito Mussolini

[2] Italia

[3] Benito Mussolini

Acuma soarele era fierbinte, oamenii nu mâncaseră nimic de la cina de aseară şi vinul începu să li se urce la cap. După un timp, Bombolini se prinse la joc cu cârpaciul şl se învârtiră în jurul Fântânii Broaştei Țestoase, în timp ce Capoferro bătea în toba de piele de capră, iar unii dintre oameni băteau din palme. Fiica lui Babbaluche venise în piață, din Oraşul Vechi, şi când îl văzu pe taică-său îl apucă de braț, îl suci în felul în care procedează carabinierii şi începu să-l tragă din piață, spre Corso Mussolini, care duce în Oraşul Vechi. El dădu sticla unuia dintre oameni, ceea ce a fost o greşeală, căci Rosa Bombolini o văzu şi ieşi din cârciumă, îndreptându-se spre ei.

— Mă, ticăloşi de fii de curve! strigă ea şi luă sticla.

— Fă-i ceva! strigă Capoferro peste zgomotul tobei. Stăpâneşte-ți femeia!

— Mai bine te-ai căra, spuse Bombolini. O să-ți spargă toba.

Deoarece vinul se terminase, toba nu mai bătea, şi era tare cald, începură să plece şi în curând nu mai rămaseră în piață decât Fabio şi cârciumarul, afară de copii şi de boi şi de bătrânele care luau apă de la fântână.

— Cel mai bun lucru pe care îl pot face acuma, spuse Bombolini, e să mă culc din nou. La revedere, Fabio.

Era sfârşitul sărbătoririi. Fabio rămase singur. Decise să se ducă în Oraşul Vechi şi să doarmă pe o rogojină în casa vărului său Ernesto, aşa încât traversă piața şi începu să coboare panta abruptă a Corso-ului. Era foarte cald. Uşa dinspre furnalul Africii, cum spunem noi pe aici, era deschisă. O bătrână şedea în întunecimea intrării casei de lângă cea a lui Ernesto.

— Ce-a fost tot tărăboiul ăsta? îi strigă ea. Era tare de ureche.

— O moarte, strigă Fabio la ea. Cineva a murit.

— Cine?

— Mussolini. Benito Mussolini.

Se uită la el şi clătină din cap.

— Nu, nu, bolborosi bătrâna, nu-l cunosc.

— Nu-i de pe aici, o informă Fabio.

— Oh! Fața îi pierdu orice expresie şi deveni la fel de întunecată ca intrarea.

Casa mirosea. Într-adevăr, puțea. Ernesto nu era gospodar.

O oală cu fasole tare şi rece zăcea pe sobă şi, cu toate că era greu de înghiţit, Fabio o mâncă cu plăcere. Nu se auzea nici un sunet din oraş, nici un cocoş sau copii sau bou, şi Fabio adormi. Era ceasul nouă de dimineaţă.

Asta fusese deci toată sărbătorirea, pentru moartea dictatorului. Astfel luă sfârşit, în oraşul Santa Vittoria al douăzecilea an de glorioasă domnie a Veşnicei împărăţii Fasciste.

FABIO se deşteptă devreme după amiază. Era încă obosit, dar se deşteptă pentru că îi era foame. Cercetă căsuța, dar nu găsi nimic de mâncare, nici măcar o bucățică de pâine mucezită sau de pâine întărită. Îi păru rău să mănânce toată fasolea aia rece. Lăsă un bilețel pentru Ernesto. „Furnicile ar crăpa de foame în casa ta, dacă măcar furnicile ar intra în ea", şi ieşi în Corso Mussolini, unde o luă în sus spre Piața Poporului, ca sa încerce sa cumpere ceva pâine, brânză şi vin. Soarele amiezii îl orbi şi fu obligat să se țină de pereții caselor până ce ochii i se obişnuiră cu lumina izbitoare. Când ajunse în piață, îşi dădu seama de grupuri de oameni ce stăteau acolo fără treabă şi uitându-se spre Oraşul Vechi, dar era prea orbit ca să vadă la ce se uitau.

Piața Poporului e centrul din Santa Vittoria. E un podiş neted de pietre de pavaj care împarte oraşul în două. Deasupra pieții e Oraşul de Sus unde casele sunt aşezate pe o şa de deal în soare. Nimeni nu ştie de ce oraşul nu fusese construit acolo de la bun început. Cei care locuiesc în Oraşul de Sus sunt denumiți Caprele. Cei care locuiesc în jurul pieții sunt denumiți Broaşte Țestoase din cauza fântânii. Sub piață se întinde Oraşul de Jos, sau Oraşul Vechi, unde locuiesc Broaştele, pentru că primăvara, după ploi, nişte broaşte mici, verzi, sar în străzile umede, acoperite cu muşchi verde, până ce şobolanii şi pisicile şi copiii le fac de petrecanie. Pe o hartă turistică, deşi turişti nu vin pe aici, Oraşul Vechi e însemnat ca secțiunea medievală, ceea se sună mai frumos. Broaştele nu se căsătoresc aproape niciodată cu Broaştele Țestoase şi Broaştele Țestoase nu vorbesc cu Caprele. Aşa sunt ăştia de pe aici.

Oraşul e abrupt. Corso Mussolini care taie Oraşul Vechi în sus, spre Piața Poporului, e atât de abrupt pe alocuri încât strada devine o succesiune de trepte de piatră. Corso-ul merge în jos spre Poarta Grasă care e deschiderea principală în zidul gros pe care l-au început romanii şi l-au terminat alții şi care înconjoară întregul Santa Vittoria. Mai e şi un alt loc de ieşire:

Poarta Slabă, dar aceasta este folosită mai mult de către băieţaşi şi de capre, deoarece poteca ce coboară spre ea, pe coasta muntelui, e tare abruptă.

Dacă stai în centrul Pieţii Poporului, unde stătea Fabio, te găseşti aproape la nivel cu a doua mândrie din Santa Vittoria, singura realizare de aici a mişcării fasciste, turnul de apă din ciment, care se ridică spre înălţimi, aşezat pe trei picioare subţiri de oţel, semănând cu capul unui enorm păianjen. Scrise în litere negre de tipar, pe turnul de apă, se observau următoarele cuvinte:

MUSSOLINI ARE ÎNTOTDEAUNA DREPTATE

Pe partea cealaltă, deşi nu se vedea prea bine din piaţă, era scris:

DUCE DUCE DUCE DUCE
DUCE DUCE DUCE DU

Mai jos de turn, în Oraşul Vechi, lângă Poarta Slabă, se afla întâia mândrie a oraşului, Pivniţa de Vinuri a Cooperativei Cetăţeneşti, iar pe acoperişul pivniţei se vedea un panou albastru şi roşu pe care scria „Cinzano", deoarece cea mai mare parte a vinului produs aici era până în cele din urmă vândut familiei Cinzano.

Fabio nu putea vedea nimic din toate astea. În cârciumă, problema lui devenise inversă. Prăvălia era întunecoasă, ceea ce îl orbi din nou. La intrare, trecuse pe lângă Rosa Bombolini care stătea în uşă cu braţele încrucişate privind fix spre Oraşul Vechi, dar ea nu-l urmă când intră în cârciumă şi fu obligat să bâjbâie în întuneric ca să găsească un scaun. Aşteptă să-i revină văzul şi pe când şedea aşa, auzi pe cineva plângând.

— Pot să-ţi fiu de folos? întrebă Fabio. Fata nu-i răspunse. Te supăr? Aşteptă. Tu eşti, Angela?

— Da, eu sunt.

Încercă să rostească ceva care să pară folositor sau judicios, dar nu reuşi să găsească nimic din ce voia să spună. Absolut nimic. Nici o singură vorbă nu-i venea în minte. Închise ochii şi încercă să forţeze măcar o singură vorbă, dar nimic nu-i veni, numai numele ei şi ştia că asta n-ar avea nici un rost.

Atât se putea spune despre Fabio, atunci. Deşi niciodată nu vorbise propriu-zis cu această fată şi nici nu-i pronunţase numele cu glas tare mai înainte şi nici pe ea n-o auzise rostind numele lui, era îndrăgostit de Angela Bombolini. Lucruri de felul ăsta se întâmplă aici mai ades decât în alte locuri. Există aici un fel de iubire numită „iubire fulgerătoare."

O fată se uită pe fereastră şi vede un băiat pe care l-a mai văzut de o mie de ori înainte şi, dintr-o dată, un fulger îi loveşte inima şi îşi dă seama că e nebună de dragoste. Din acel moment ea îi dedică toată viaţa şi e chiar gata să se supună Probei Finale, Adevărului Final, dacă băiatul i-ar cere-o, chiar dacă el nici nu i-ar cunoaşte numele sau nu şi-ar da seama că există. Când se întâmplă aşa ceva, cei de aici spun: „Fabio o vede pe Angela în supa pe care o mănâncă."

Ea e peste tot.

Marele chin şi marea teamă a iubirii fulgerătoare o constituie faptul că cea pe care o iubeşti nu-ţi va întoarce dragostea. Atât de mare e teama de a fi respins, de a fi lăsat cu golul oribil al unei vieţi fără iubire, încât mulţi îndrăgostiţi fulgerător nu vor să recunoască dragostea lor şi îşi poartă, suferind, iubirea în tăcere. Din când în când se mai şi sinucid şi oamenii sunt totdeauna uimiţi pentru că nu-şi pot face nici cea mai mică idee de iadul din care evadează mortul.

Cea mai mare parte însă, fete şi băieţi, când sunt loviţi de trăsnet, manifestă simptomele tot atât de precis ca şi cum ar fi fost loviţi de un trăsnet real. Dar Fabio era mai deştept decât majoritatea. El nu făcea altceva decât să roşească. Când era rostit numele Angelei se făcea roşu, sau dacă trecea pe lângă ea în piaţă, se făcea de un roşu aprins, dar nimeni până acum nu-şi dăduse seama de ceea ce sc întâmplă. Se gândea încă la ceea ce s-ar cădea să spună când îşi dădu seama că mama Angelei stătea lângă el.

— Ţi-a adus ce-ai dorit?

— Oh! Oh, nu. Nu încă. Aş dori ceva pâine şi brânză şi vin.

— De ce nu i-ai adus ce doreşte? strigă Rosa Bombolini la Angela. Stă aici secat, în timp ce tu uzi pardoseala.

O văzu pe Angela sculându-se şi ducându-se în camera din fund şi inima îi zbură spre ea. Acestea sunt cuvintele, exacte. Inima îi zbură spre ea. Reuşise să rostească şase sau opt

cuvinte în fața ei şi să-i şi producă un necaz. Când se înapoie, fata îi puse în față un taler cu brânză şi un pahar cu vin.

— Pâine nu-i.

— De ce nu-i? Nu era ceea ce vrusese să spună.

— Fancucci, răspunse ea.

— Ah, da. Brutarul. Bineînțeles. Probabil crede că sunt un idiot, îşi spuse Fabio. N-am vrut să-ți provoc o neplăcere, adăugă cu glas tare.

— Nu-i place când plâng.

— Ai tot dreptul să plângi, spuse Fabio. Plângi cât vrei!

Se simți roşind. Stătea la masă, mâncându-şi brânza, ascultând-o cum plânge.

— De ce plângi? o întrebă în cele din urmă.

— Doar ştii de ce, răspunse Angela. De ce mă chinuieşti?

Se trezi din nou roşind şi întrebându-se ce făcuse ca să lovească o ființă pe care mai puțin decât orice în lume dorea s-o lovească.

— Nu ştiu de ce, mărturisi Fabio.

— El, spuse fata. Nu l-ai văzut?

Arătă cu capul în direcția uşii şi a pieții de dincolo de ea. Fabio se îndreptă spre fereastră şi, curățind o porțiune de geam, privi afară. Grupurile de oameni erau încă în piață. Din locul lui putea vedea piața şi Oraşul Vechi către care privea toată lumea, deşi era obligat să se uite peste umărul lat al Rosei Bombolini. La început nu putu distinge nimic, dar în cele din urmă ochii reuşiră să desluşească mişcarea, şi sângele îi îngheță în vine. În momentul ăsta simțea pregnant cum inima i se ridică şi îi atinge ceva în gâtlej, ca şi cum ar fi avut un peşte viu în piept.

— Oh, Maică Precistă! strigă Fabio. Îşi făcu semnul crucii. Ce s-a apucat să facă tatăl dumitale, acolo sus?

La două treimi din înălțimea turnului de apă, cu aproximativ treizeci de metri dedesubtul rezervorului de ciment şi a siguranței pe care i-ar fi dat-o mica balustradă de fier care îl înconjura, stând acum nemişcat, profilat pe cer şi pe munții de dincolo de Santa Vittoria, strângând în mâini scara subțire, strâmtă şi ruginită care urcă la rezervorul propriu-zis, era agățat Italo Bombolini.

— Ce face tatăl dumitale acolo sus?

De îndată ce repetă vorbele astea, Fabio realiză două lucruri: că cineva trebuia să-l ajute pe Italo Bombolini şi că acel cineva va fi el însuşi.

— De ce trebuie să fiu eu? spuse Fabio cu voce tare.

Era şi mirat şi ruşinat că se exprimase audibil. Atunci se întoarse dinspre Angela. Figura omului profilat pe cer se mişca din nou, se mişca în sus cu o încetineală teribilă.

— N-are să i se întâmple nimic. A făcut ascensiuni în munți. Ştie cum să se caț ere. Ştie el ce face acolo sus.

Fata începu din nou să plângă.

Fabio ieşi şi o bătu pe Rosa Bombolini pe umăr.

— Aveți o bucată de frânghie? Una bună şi rezistentă?

— Oh, nu, răspunse Rosa Bombolini. N-ai să-ți rişti viața ca să-i salvezi mândria lui umflată. O să cadă. Lasă-l să cadă!

— Dar continuă să urce.

— Pentru că ticălosul nu poate să coboare, observă ea, şi Fabio se înroşi din nou.

Nu auzise niciodată pe o femeie vorbind despre soțul ei sau despre un bărbat în felul ăsta.

— O să se prăbuşească în piață ca un bou căzând de pe un acoperiş.

— Am să urc, fie că-mi dai o funie sau nu.

Până la urmă îi făcu rost de o funie. Ba chiar făcu rost de două bucăți bune de funie şi îi mai aduse şi un coş în care era brânză şi câteva măsline şi două sticle de vin şi un fiasco de *grappa,* rachiul tare, distilat de țăranii de aici.

— Nu pot să car toate astea, spuse Fabio.

— Angela te va urma pe Corso cu un rucsac, îl asigură signora Bombolini.

Angela trecu pe lângă ei, încă plângând şi, pentru că alerga, fu obligată să-şi ridice fustele; deşi era o chestiune de viață şi de moarte, tot ceea ce reținu atenția lui Fabio păru să fie numai calitatea şi forma picioarelor ei, faptul că erau puternice şi bine făcute şi atât de arse de soare şi de frumoase.

— De ce eşti aşa de roşu? îl întrebă Rosa Bombolini. Eşti sigur că te simți bine?

„Mă simt extrem de bine, se gândi Fabio. Sunt pe cale să salvez pe tatăl fetei pe care o iubesc, şi ea are să-mi fie recunoscătoare toată viața". O luă la fugă, deşi ştia că ar fi

trebuit să-şi economisească energia. Se întâlni cu Angela Bombolini la cotul pe care îl făcea Corso Mussolini, acolo jos, sub casa lui Babbaluche.

— Lasă-l să cadă, îl sfătui cârpaciul. Ar fi un serviciu public pentru oraş.

Angela îi dădu un rucsac din imitaţie de piele care fusese cândva proprietatea Tinerilor Cercetaşi Fascişti şi pe faţa căruia era scris „Sacul ăsta aparţine lui Bruno. Nu-l atingeţi sau *moarte!*“. Pe partea cealaltă, cu litere arse în piele, se putea citi „Crede, supune-te, luptă! — Ducele Vostru.”

Îi făcu pe amândoi să râdă.

— Am să mă rog pentru dumneata, Fabio, spuse ea.

Era pentru prima oară când o auzea rostindu-i numele.

Scara îi produse lui Fabio o senzaţie neplăcută. În toţi anii ăştia nu se uitase la ea şi se înfricoşă când văzu cât de strâmtă şi cât de nepotrivită era. Nici nu era măcar o scară, ci o ţeavă lungă, cu o circumferinţă de 10 – 12 cm, în care se înfipseseră nişte ţepuşe mici şi rotunde, de fier, la un interval de treisprezece sau şaptesprezece centimetri, pentru a fi folosite ca suporturi pentru picioare şi mâini.

— Nu te uita în sus, Fabio. Urcă-te, îl sfătuise cineva.

— Nu te urca! Nu-l poţi ajuta!

Fabio începu să se caţere de-a lungul ţevii şi, pentru o clipă, fu obligat să ridice ochii şi se miră cât de sus reuşise să se urce cârciumarul cel gras. Metalul era fierbinte când îl atingeai, dar nu atât de fierbinte încât să te ardă şi, aspirând o dată adânc, începu sa urce. La început nu-i fu greu, dar constată cu surprindere cât de strâmte erau micile ţepuşe de fier. Păreau chiar mai mici decât erau în realitate. Simţi ceva umed pe păr şi îşi dădu seama că era vopsea din găleţile pe care Bombolini şi le înjugase de gât. Încercă să nu se uite nici în sus nici în jos, ci numai înspre coastele muntelui, spre terasele verzi de dedesubt, dincolo de vale; îşi fixă ochii pe Montefalcone. Deodată auzi un strigăt formidabil de la mulţimea adunată jos în piaţă. Se lipi de ţeavă şi aşteptă să vadă corpul lui Bombolini prăvălindu-se pe lângă el.

Când văzu că nu se întâmplă nimic, se uită în sus şi-l zări pe tatăl Angelei atârnat de ţeavă, într-o parte, ca o uşă pe care vântul ar fi deschis-o. Bombolini scăpase piciorul; dar cumva,

în loc să cadă, reuşise să rămână agăţat cu un picior şi cu o mână şi acum era atârnat, bălăngănindu-se încoace şi încolo, încercând să se prindă iar de ţeavă. Fabio simţea cum tremură ţeava din cauza efortului şi asta îl înspăimântă; apoi auzi un al doilea urlet din piaţă, se uită în sus şi văzu că Bombolini continua să urce.

În piaţă, în partea opusă cârciumii, din pivniţa Palatului Conducătorilor unde se baricadase Banda, auziră şi ei urletul.

— Acum nu va mai trece mult, spuse doctorul Bara. Îşi încearcă puterile. Gloata îşi încearcă puterile. Acum nu mai e decât o chestiune de timp.

Erau toţi acolo, Coppa şi Mazzola, doctorul Bara, Vittorini dirigintele poştei, familiile lor, copiii lor, chiar şi Francucci, cu ochii lipiţi, cu dinţii sparţi, cu buzele crăpate.

— Poate că nu vor veni, spuse Mazzola. Poate că aclamă altceva.

— N-o să ne facă rău *nouă,* spuse nevasta lui Francucci. Noi am şi plătit preţul.

— Şi ce, pentru douăzeci de ani de pâine împuţită? exclamă doctorul. Abia aţi plătit prima rată.

— Dacă am şti cine îi conduce, am putea face ceva, propuse Coppa, primarul.

— Fiecare om îşi are preţul său, spuse Mazzola.

— Unde naiba e Pelo? întrebă Coppa. Am să-i frâng gâtul ticălosului.

Trimiseseră pe Romano Pelo, omul cel mai inofensiv, umbra unei fiinţe omeneşti, să se ducă în oraş şi să afle ce era cu tot zgomotul ăsta din Piaţa Mussolini. Nu se înapoiase. Aşa că acum stăteau în pivniţa Palatului, clădirea administrativă din Santa Vittoria, în dosul uşilor baricadate, aşteptau şi ascultau.

— Dacă am putea rezista numai până la noapte, urmă Mazzola. Ne vor uita. Memoria poporului e scurtă.

Mazzola era totdeauna optimist. Se auzi un urlet din piaţă, de data asta destul de puternic ca să pară că străbate exact prin pietrele clădirii, şi brutarul începu să plângă.

— Singurul lucru care l-am făcut a fost să le coc pâinea şi acuma vor să vină şi să-mi facă rău, se văicări Francucci.

Era obsedat de ideea că oamenii voiau să-l vâre în propriul

lui cuptor de pâine şi să-l coacă de viu.

— Trebuie să găsim un mijloc să ne predăm înainte ca ei să ne găsească, spuse Vittorini. În felul acesta ne putem preda punând propriile noastre condiții.

Încetul cu încetul, pe măsură ce ziua trecea, dirigintele poştei lua comanda. Vittorini nu era fascist, era doar un salariat al statului, un „funcționar" cum prefera să-şi spună şi, deoarece era mai presus de toate un om al formelor, simțea că e de datoria lui să fie inclus în maşina legal recunoscută a guvernului.

Dacă comuniştii ar fi preluat puterea în Italia sau în Santa Vittoria, în biroul lui ar fi atârnat un portret al lui Marx.

— Lucrul pe care trebuie să-l facem acum e să luăm noi inițiativa, spuse Vittorini,

— Foarte frumoase vorbe, încuviință doctorul Bara. Bine enunțate.

Cel mai impresionant fapt în legătură cu Vittorini, mai impresionant încă decât caracterul său, e uniforma pe care era îndreptățit s-o poarte, pe care o arbora la toate sărbătorile oficiale sau bisericeşti şi pe care avusese înțelepciunea s-o îmbrace şi în dimineața asta.

E cea a unui regiment de elită, deşi nimeni nu-ş mai aminteşte acum ce nume sau ce număr avea. Era croită dintr-un material alb de in, țesut în diagonală, care fusese curățat şi albit de atâtea ori, încât nu te puteai uita, în soare, direct la Vittorini. De-a curmezişul pieptului purta o panglică lată de mătase roşie-albă şi verde, şi pe panglică era prinsă o medalie de aur care înota în mătase ca un soare răsărind din mare. Purta cizme lungi de lac, care se lărgeau în dreptul genunchilor, şi o sabie într-o teacă aurită, care suna pe pavaj când traversa piața ca să intre în biserică. Epoleții verzi erau tiviți cu şnur de aur, dar cea mai impresionantă era pălăria lui Vittorini. Pălăria era făcută din piele neagră de lac strălucitor cu un mic ciot de vizieră, iar din vârful foarte înalt, cădea o cascadă de pene de cocoş, o ploaie neagră şi verde strălucitoare, aşa încât Vittorini umbla, de fapt Vittorini ondula.

— Trebuie să descoperim natura inamicului, perora Vittorini, şi să capitulăm în fața lui. Ei nu trebuie să vină să ia,

noi trebuie să *dăm.* E singura posibilitate.

Clătină din cap pentru a-şi accentua punctul de vedere, şi râul de pene întunecate începu din nou să curgă.

— Astea sunt vorbe foarte frumoase, spuse doctorul.

— Unde naiba e Pelo? întrebă Coppa.

BALUSTRADA de fier a balconaşului îngust care încercuia vârful turnului se încinsese toată ziua şi ardea la atingere, dar Bombolini nici nu simți arsura când, târându-se, se urcă pe el. Se prăbuşi pe pardoseala de fier şl aproape imediat adormi. Nu avea nici cea mai mică intenție să se mai coboare vreodată din turn. Se pregătise să moară. Chiar şi tânjea după uşurarea unei căderi line, sub cerul molcom al după-amiezii. Ştia că oamenii din piață aşteptau ultima lui acțiune şi nu voia să-i dezamăgească, dar în clipa aceea era prea obosit chiar numai ca să se gândească la moarte. Treaba asta va trebui să aştepte până se va deştepta din nou, afară de cazul în care s-ar rostogoli de pe balconaş în timpul somnului. Până atunci stătea întins pe şipcile de fier şi ardea.

Când se deşteptă, fu conştient de trei lucruri. Ochii îi erau presați pe o deschidere din grilajul de fier şi, după umbra lucrurilor aşternute foarte departe sub el, îşi putea da seama că timpul, foarte mult timp, se scursese, O parte din corpul său era în umbră. Privea la un bou urnind cu greu un car printre terasele de viță. Drumul era acoperit cu un praf ce-ți ajungea până la glezne, şi uscat lemn, şi arăta ca şi cum ar fi fost desenat cu o bucată de cretă albă printre terasele verzi. La fiecare pas, o pană de praf se ridica în spirale înapoia carului şi rămânea atârnată în aerul liniştit, ca un stindard alb.

„Mi-e sete, se gândi Bombolini. Mor de sete!“

Putea să vadă oamenii muncind pe terase, înfundați adânc printre vițe, lucrând la umbra tunelelor de foi de viță verzi şi grase, odihnindu-se la răcoarea vițelor verzi. Şi putea să audă clipocitul apei murmurând la urechea lui, exact de partea cealaltă a zidului subțire de ciment a rezervorului de apă.

„Încep să înnebunesc!“ îşi spuse Bombolini.

Şi în sfârşit începu să devină conştient de faptul că mai era altcineva pe turn, alături de el. Din partea cealaltă a rezervorului îi parvenea un sunet ritmic, un lipăit uşor dar

continuu, ca acela al valurilor pe flancurile unui vas ancorat.

„Înainte de a mă rostogoli în adânc trebuie să aflu cine e pe turn“, îşi spuse el.

Încercă să articuleze ceva, dar nu reuşi să scoată nici un sunet. Încercă să mişte, dar îşi dădu seama că îi era imposibil. „Nici măcar nu pot să mă omor“, îşi spuse în sinea lui şi oftă, apoi ochii i se opriră pe sticla de vin, cu dopul scos, stând drepți ca un soldat, la câțiva centimetri de mâna lui.

„Am să beau puțin din vinul ăsta şi apoi o să-mi dau drumul” îşi spuse.

Vinul era încins de soare, dar lui Bombolini nu-i păsa de zăpuşeală. Putea să simtă cum îi curge lichidul prin gâtlej până în stomac şi apoi cum începe să-şi croiască drum prin masa corpului său, ca şi cum ar fi fost însuşi soarele. A doua înghițitură fu mai uşoară şi după aceea celelalte deveniră şi mai uşoare, fiecare gură de vin explodând în el ca un mic soare fierbinte, izvorul vieții însăşi curgând înlăuntrul lui. Putea să-l simtă făcând pleosc în stomacul lui. Vinul avea asupra lui Bombolini acelaşi efect ca o transfuzie asupra unui om care pierduse prea mult sânge. Când termină sticla, îşi dădu seama că putea să se aşeze, se rezemă de ciment şi, în acelaşi timp, lăsă să-i atârne picioarele peste marginea balconaşului, ceea ce fu cauza unui strigăt puternic din piață.

— Cine e pe turn? întrebă el.

— Fabio.

Sunetul se opri dar apoi începu din nou, acel *slop, slop,* al pensulei cu vopsea pe ciment.

— Ştiam eu că trebuie să fie Fabio, spuse Bombolini. Făcea un efort ca să vorbească. Dacă ar fi venit cineva după mine, acela nu putea fi decât Fabio. Fabio?

— Da?

— Dumnezeu să plouă asupra ta cu toate binecuvântările sale Fabio.

Fabio nu ştiu ce să răspundă. Lucruri din astea stingheresc pe oamenii de aici. Poate că se potrivesc pentru sicilieni clar nu pentru ai noştri. Sunt cuvinte prea emotive, şi vulgare şi sentimentale, mult prea emotive pentru noi.

— Vreau să te văd, Fabio.

— Nu. Dacă ne aflăm amândoi pe aceeaşi parte, balconaşul

începe să se desprindă.

— Ticăloşii de fascişti, exclamă Bombolini. Au măsluit devizul. Trebuiau să instaleze o scară şi în schimb au aşezat țeava aia, băgând diferența în buzunar. Aici trebuiau să instaleze o platforma şi în schimb au aşezat drăcia asta. Până unde ai ajuns?

Fabio reuşise să acopere cu vopsea cuvintele „MUSSOLINI ARE ÎNTOTDEAUNA DREPTATE" şi terminase jumătate din cele opt „DUCE".

— Mai ai patru, ei?

— Da. Cine-o fi făcut-o a cam exagerat, spuse Fabio.

— Eu le-am scris, spuse Bombolini.

Fabio rămase tăcut. Gândul că un om a putut să-şi rişte viața cățărându-se pe turn pentru a scrie peste tot, „DUCE, DUCE" îl încurca. Şi nu reuşea să-şi imagineze că acest Bombolini ar fi fost vreodată tânăr.

— Am fost cândva tânăr, îți dai seama. Eram înalt şi zvelt. Pe atunci semănăm cu Garibaldi. Aveam părul lung, negru şi lucios. Mă întreb din ce cauză s-o fi încrețit? Ei bine, când am terminat treaba asta, nici măcar nu obosisem.

Fabio îi dădu înainte cu vopsitul.

— Ştiu la ce te gândeşti, Fabio. Nu-i nevoie să mi-o spui, continuă Bombolini. Dar trebuie să încerci să înțelegi cum stăteau lucrurile pe atunci. La început nu era cum e acuma, Fabio. La început el era frumos, Fabio. Pentru noi era o speranță.

Simțiră cum tremură turnul şi se apucară de balustrada de fier. Pe aici, muntele se ridică şi cade, câte puțin în fiecare zi, ca un uriaş care se răsuceşte în somn.

— Şi ce speranțe, Fabio! Nu vorbesc de cele tâmpite, ca reconstrucția armatei şi faptul de a face Italia din nou aprigă. Dar spuneau c-or să ne ajute să construim o şcoală şi să plătim profesori. Toți erau gata să-i urmeze. Spuneau că o să ne ajute să construim o şosea şi că o să planteze coastele cu iarbă şi cu pomi, aşa ca pământul să rămână pe dealuri şi apa să rămână pe pământ şi să nu mai fie alunecări de terenuri. Noi am crezut toate astea, Fabio. Oh, era pe atunci mare emoție printre noi, Fabio. Totul părea posibil. Şi noi am crezut.

— Cum ați putut crede? întrebă Fabio. Ați crezut pentru că

ați vrut să credeți.

— Da. Şi pentru că şi el credea. Cred într-adevăr că Mussolini a crezut şi el.

— Şi pe urmă nimic din toate astea nu s-a realizat.

— O parte s-a realizat. Lucrul ăsta, turnul ăsta, s-a realizat. Oh, era vorba să fim aici ca în America, Fabio. Priveşte! Cârciumarul arăta cu degetul cu toate că Fabio nu putea să-l vadă. Poți să vezi Scarafaggio de acolo de unde eşti? Fabio îi răspunse că poate. Ei bine, când turnul a fost construit, cei de-acolo leşinau pe străzi de invidie uitându-se la noi. „Acum e rândul nostru", spuneau ei. „Se realizează. Miracolul se realizează."

Îi povesti lui Fabio de faimoasa dimineață când turnul urma să fie inaugurat. Demnitarii veniseră din Montefalcone în automobile şi fuseseră urcați pe munte în care cu boi decorate cu steaguri şi flori. Un steag mare acoperea vârful turnului şi când se trase de sfoară şi se dezveli rezervorul, acolo, strălucind proaspăt şi negru în soarele dimineții era scris „MUSSOLINI ARE ÎNTOTDEAUNA DREPTATE", iar pe balconaş stătea Italo Bombolini.

— Am fost şi eu o dată un erou pentru câteva zile, dar după aceea au oprit apa, urmă Bombolini. După asta am fost un prost.

Când conducătorii din Montefalcone plecaseră, Banda luase controlul apei. Şi când viticultorii refuzară să plătească, apa a fost oprită şi şanțurile de irigație din ciment s-au umplut cu frunze şi noroi, iar oamenii au revenit la obiceiul cel vechi, rugându-se lui Dumnezeu să dea ploaie, iar El, ca întotdeauna, nu a fost chiar aşa de generos. Dar lumea uitase de turn.

În timp ce vorbea, Bombolini aruncă sticla de sus din turn şi, pe când descria un arc larg şi se spărgea cu zgomot de cioburi pe acoperişul Pivniței Cooperativei Vinicole, mulțimea scoase un nou strigăt. Un minut sau două după aceea, un bătrân cu părul alb şi fața tot atât de roşie ca şi vinul, se urcă pe acoperiş şi-i amenință du pumnul. Era Butuc Bătrân, paznicul vinului.

— Am deranjat somnul vinului, spuse Bombolini. Dacă ar avea o carabină ne-ar doborî de aici de pe turn. Mai ai mult?

— Da. Încă de două ori DUCE şi o dată DU.

— Terminasem vopseaua. Nu, urmă el, la început nu a fost chiar Mussolini. Nu-l învinuiam. Era numai apa. Țara putea să se destrame, dar noi n-o vedeam. Ştii ce spune Magistrul: „Oamenii au tendința să se amăgească atunci când e vorba de lucruri importante, dar rareori o fac când e ceva ce-i priveşte îndeaproape!“

— Nu ştiu cine-i Magistrul.

— Niccolo Machiavelli, spuse Bombolini. El e Magistrul meu. L-ai studiat?

Fabio răspunse că da.

— Ei bine, eu l-am citit. L-am învățat pe de rost, spuse cârciumarul. Am citit *Principele* de patruzeci şi trei de ori.

Tânărul fu mirat de această informație şi nu îi dădu crezare. Tatăl lui îi spusese odată că sub exteriorul de măscărici al lui Bombolini se ascundea o minte mai ascuțită decât şi-ar fi închipuit cineva. Dar Fabio nu fusese niciodată în stare să descopere vreo dovadă a acestei minți.

— Nu cred să mai fi rămas ceva vin.

Fabio stătu la gânduri. Dacă Bombolini se îmbăta, ar fi putut însemna sfârşitul amândurora şi totuşi numai datorită vinului coborârea putea să pară posibilă. Deschise rucsacul şi destupă a doua sticlă.

— Dumnezeu să plouă asupra ta cu toate binecuvântările sale, Fabio. Să cadă în ploaie pe tine. Să se reverse asupra ta, Fabio. Dumnezeu să te înece în binecuvântări.

Şi începu din nou să bea vinul roşu şi cald. Cât bău, rămaseră tăcuți.

— Când termin cu sticla asta, spuse Bombolini, am să cobor de pe turn, Fabio.

— Oh nu, făcu Fabio.

— Nu pot să-mi dezamăgesc publicul, ia uită-te la ei, colo jos. M-au aşteptat toată ziua.

— Nu m-am urcat degeaba până aici.

— Poți să-ți închipui ce-ar spune? Nenorocitul de fiu de curvă, nu poate nici măcar *să cadă* de pe turn.

Tânărul începu să vopsească mai repede. Vopseaua era pe isprăvite, iar el începea să obosească. Dacă va reuşi vreodată să-l coboare pe tatăl Angelei, va trebui s-o facă curând, înainte de a fi prea obosit, înainte de a se lăsa întunericul, înainte ca

efectul vinului să dispară.

Bărbații şi femeile începeau să se şi înapoieze de pe terase. Ori încotro se uita Fabio, putea vedea oameni ieşind din umbra viilor, luând poteca ce urcă muntele dinspre terase. Mulți dintre ei şi ajunseseră sus pe munte, aşa încât atunci când Bombolini aruncă a doua sticlă, strigătul din piața de jos şi acum şi din Piața Poporului, fu cel mai puternic din tot cursul zilei. Între timp, Fabio ajunsese la fundul găleții şi lucra pe ultima literă. Era ciudat, dar rămăsese exact atâta vopsea cât să şteargă ultima literă, un U, şi nici o picătură în plus.

— Acum aruncă găleata, îi spuse Bombolini.

Fabio aruncă prima găleată, departe peste oraş, departe de piață, dincolo de Zidul Gras, aşa încât nimeni să nu fie rănit.

— Acuma pensula!

Aruncă pensula. Din mulțime izbucni un strigăt. Aruncă: brânza, măslinele, a doua găleată şi de fiecare dată mulțimea urla, zgomotul devenea şi mai mare şi până să ajungă şi rucsacul în piață, se făcuse un vacarm teribil.

— E-n regulă, hai s-o pornim! strigă Fabio.

Se bizuise pe faptul că senzația creată îl va stârni pe cârciumar. Trecu de cealaltă parte a balconului, acolo unde stătea Bombolini, în timp ce şuruburile învechite şi ruginite care fuseseră înfipte cu ani în urmă în ciment începură dintr-o dată să scoată nişte sunete, să-şi țipe protestul. Trecu în fugă de-a lungul cornişei strâmte, depăşindu-l pe Bombolini, spre țeava cu țepuşe, astfel ca greutatea lui să nu mai apese pe balconaş. Acum, în piață era tăcere. Nici un sunet nu se mai auzea în oraş.

— Nu vor să cazi, vezi? spuse Fabio. Dacă ar fi vrut să cazi, ar fi strigat la dumneata.

Pe când vorbea, ridică mâna şi începu să înfăşoare bucățile de frânghie sub brațele şi pe după spatele şi pieptul lui Bombolini. Nu-şi făcuse un plan precis, dar Fabio avea totuşi impresia că va reuşi. Va lega un capăt al funiei în jurul țevii, îl va lega foarte strâns pe cârciumar, şi apoi îl va coborî țepuşă cu țepuşă. Va aşeza piciorul lui Bombolini pe treapta sau țepuşa următoare, şi apoi va trage în jos funiile din jurul lui şi al țevii şi, când va fi în siguranță acolo, îi va coborî celălalt picior. Îl va coborî înfăşurat în funii ca pe un urs pe care îl

aduci de sus din munți. Îl puse pe Bombolini să se târască de-a lungul balconaşului până ajunse la țeavă şi apoi să se lase; în jos până când picioarele i se aşezară pe prima țepuşă. Chiar şi de aici de unde erau, atât de sus deasupra pieții, putură auzi cum oamenii îşi traseră răsuflarea. Când fu legat de țeavă, nu porniră imediat, pentru că amândoi erau încă de pe acuma prea obosiți.

— De ce faci asta pentru mine, Fabio? întrebă Bombolini.

Fabio nu răspunse. Cum putea să-i vorbească de Angela? Se întrebă dacă s-ar fi găsit acum pe această țeavă de dragul tatălui oricui altcuiva, dar îşi dădu pe loc seama că numai tatălui Angelei i-ar fi trăsnit să facă aşa ceva,

— De ce?

— Pentru că ai căzut la necaz. E obligația tuturor oamenilor să-i ajute pe cei în necaz.

— Oh, Fabio, murmură Bombolini. Nu ştiu de unde îți vin idei de astea. E obligația oamenilor să se ocupe de ei înşişi şi de nimic altceva. Hai să încercăm un pas!

Fabio ridică piciorul drept al lui Bombolini şi îl aşeză pe țepuşa de dedesubt şi apoi se ridică în sus astfel încât capul îi ajunse la nivelul mijlocului lui Bombolini şi desfăşură funiile cu treizeci de centimetri. Repetară figura de mai multe ori, apoi se odihniră.

— Fabio?

— Da.

— Vreau să ții minte un lucru, Fabio. Dacă reuşesc să cobor de pe turnul ăsta şi dacă sunt încă în viață, orice lucru de pe lume pe care ți-l doreşti şi pe care eu voi putea să ți-l dau, vreau să mi-l ceri şi ți-l voi da.

De ce nu-i putea spune chiar acum? De ce nu putea fi sincer cu el însuşi şi cu omul acesta pe care îl legase de o țeavă spinoasă şi a cărui viață o salva cu riscul propriei sale vieți?

O singură vorbă. Câteva vorbe: „Da, există un lucru: Angela; vreau s-o iau în căsătorie pe fiica dumitale Angela.” În schimb, nu putu decât să şoptească: „Ei lasă, ei lasă,“ şi să simtă cum roşeşte.

Chiar în momentul când se pregăteau s-o pornească din nou, Bombolini începu să arate spre miază-noapte:

— Oh, pentru Dumnezeu, spuse el. Vezi ce se întâmplă?

Vezi ce-i acolo?

Văzură un nor cenuşiu, pe care soarele după-amiezii târzii îl transforma, în partea de sus, în aur. Se ridica dintr-un oraş aşezat pe vârful muntelui, ca o cunună, şi cununa era în flăcări.

— Tot muntele arde, spuse Bombolini şi ăsta era adevărul.

CEI din Palatul Conducătorilor puteau auzi strigătele din piața precum şi aclamațiile. Zgomotul era acuma neîntrerupt şi îşi putură da seama că mulțimea creştea, dar nici unul dintre ei nu izbutea să creadă că aclamațiile erau pentru Italo Bombolini.

— De ce ar spune Pelo un lucru ca ăsta? întrebă Mazzola.

— Pentru că Pelo e un idiot, răspunse Coppa.

Pelo se înapoiase din Piața Mussolini şi, când nimeni din Piața Poporului nu se uita la el, bătuse de doua ori în uşă, aşa cum i se recomandase.

— Pe cine aclamă? strigase Vittorini.

— Pe Bombolini, răspunse Pelo. Cârciumarul. Negustorul de vin. Găgăuță ăla de sicilian.

— Nu te cred, ripostase Vittorini.

— Şi totuşi e adevărat, îl asigurase Pelo şi apoi o luase la fugă.

Şi de atunci zgomotul crescuse tot mai mare şi, o dată cu el, crescuse şi nevoia Bandei de a afla cine-i conducătorul, aşa încât să poată plănui un contraatac.

— Dar să presupunem că e adevărat, spuse doctorul Bara.

— Atunci va trebui să tratăm cu Bombolini, replică Vittorini. În război nu-ți alegi duşmanul. Dacă o gloată ieşită din minți l-a ales pe Bombolini atunci nu avem altă scăpare decât să tratăm cu omul ales de gloată.

— Ei, bine, încuviință doctorul, vom afla curând cine e conducătorul, de vrem sau de nu vrem.

Şi Francucci începu din nou să plângă.

— Vreau preotul. Vreau pe preotul meu. Vreau să-mi fac ultima spovedanie, se văicări brutarul şi atunci unele dintre femei începură să plângă şi ele.

— Vino-ți în fire şi poartă-te ca un bărbat, îl repezi Coppa.

— Nu ştiu cum, se tângui Francucci.

— Are totuşi dreptate, reluă Vittorini. Avem nevoie de preot.

Toți membrii *fiancheggiatori*-lor trebuie sa fie uniți pentru apărarea cauzei comune.

Fiancheggiatorii reprezintă alianța dintre Coroană şi Vatican cu birocrația şi marea industrie, care formează tradiționala combinație a puterii în țara asta. Cel care poate să-i satisfacă pe *fiancheggiatori* şi să mențină un echilibru între ei, e considerat ca deținând cheile regatului. Era una dintre frazele favorite ale dirigintelui poştei dar, după cum spunea într-o zi Babbaluche, singurul element care lipsea din combinația asta era poporul. Trimiseră un băiețaş în piață, ca să se ducă până la clopotniță, să-l cheme pe preot.

— Spune-i că cineva e pe moarte, spuse Mazzola. Asta îl va aduce cu siguranță.

Îl trimiseră pe Francucci într-un colț îndepărtat al pivniței, în partea cea mai întunecoasă, dar şi de acolo putea fi auzit, repetând mereu şi mereu ca o litanie în biserică:

— Au să mă tăvălească în făină şi au să mă stropească cu apă. Au să mă bage în cuptor şi au să mă coacă întocmai ca pe o pâine... Au să mă tăvălească în făină şi au să mă stropească cu apă...

— Nu pot să cred, repetă Mazzola când băiețaşul se înapoie cu preotul. Refuz să cred. Nici o gloată, nici măcar o gloată din oraşul acesta, nu şi-ar pierde într-atâta mințile încât să-l aleagă conducător pe Bombolini.

Dar părintele Polenta le repetă acelaşi lucru şi fură obligați să creadă.

— Da, e adevărat, spuse preotul Mulțimea îl aclamă pe Bombolini.

— Dar de ce? De ce Bombolini?

— E în natura însăşi a gloatelor să-i aclame pe nebuni, spuse preotul. Şi acum, unde e muribundul?

Doctorul Bara arătă cu mâna în jurul camerei.

— Peste tot, spuse el. Noi toți. Nu e decât o chestiune de timp.

În clipa asta se auzi din piață un strigăt puternic. Atât de puternic încât putură să-i simtă greutatea apăsând pe uşă. Şi fiecare strigăt era urmat de altul şi apoi de altul, ca nişte soldați în marş. Strigătele deveniră atât de puternice şi aşa de

continue încât nici chiar Francucci nu-şi mai putea auzi propriile-i litanii.

Strigătele reprezentau numărătoarea. Fabio reuşise să-l coboare la trei sferturi în jos pe țeavă, când începu numărătoarea. Cineva din piață numărase treptele care mai rămăseseră şi când nu mai fură decât cincizeci, oamenii începură să strige numărul celor rămase.

— Patruzeci şi nouă.

— Patruzeci şi opt.

Explozii mari de strigăte. Progresau câteodată în rafale, patru sau cinci trepte, şi când cei doi oboseau, oamenii rețineau numărul şi-l repetau mereu şi mereu, până când porneau din nou.

— Patruzeci şi şapte, patruzeci şi şapte, patruzeci şi şapte... Ca o locomotivă cu aburi aşteptând în gară.

Veniseră să-l vadă pe Bombolini căzând de pe turn, dar acuma dispoziția li se schimbase. Acuma îi aclamau coborârea. Când nu mai rămăseseră decât treizeci şi patru sau treizeci şi cinci de țepuşe, şi deci sfârşitul grelei încercări era atât de aproape şi totuşi destul de departe încât dacă ar fi alunecat şi căzut să fi murit, Bombolini îşi dădu seama că nu putea să mai continue. Muşchii picioarelor i se transformaseră în fâşii de aluat umed. Tremurau şi fremătau, nu mai aveau nici o forță, atârna de funiile care îl legau de țeavă, ca o halcă de carne de vită în piață.

Ceea ce i se întâmplă atunci lui Fabio trebuie să fie considerat ca inspirat de mâna lui Dumnezeu. Se ridica tocmai pe țeavă ca să aşeze picioarele lui Bombolini pe o țepuşa aşa încât să nu fie strangulat de funii, când sticla de *grappa* pe care o purta cu el se lovi de țeava cu un clinchet. O uitase, deoarece Fabio nu se gândea la alcool; dar în clipa când avu nevoie de ea, în clipa într-adevăr disperată, ceva făcu ca sticla să se ciocnească de țeavă.

Grappa care se distilează aici e tare. Poate fi folosită într-o brichetă sau o lampă de sudor. În zile reci, e ca şi cum ai purta cu tine o sticlă de cărbuni aprinşi sau ca şi cum ți-ai pune o sobă în buzunar. Fabio scoase sticla şi o întinse în sus şi pentru că Bombolini era prea obosit chiar ca să şi bea, începu

să-i toarne pe gât înghițituri mici de *grappa.*

Efectul rachiului fu instantaneu. Din piață se putu vedea cum de pe fața lui Bombolini dispare privirea sticloasă şi fixă. Culorile, care trecuseră de la roşu spre o paloare, o lividitate mortală, începură să-i revină. Când Fabio îi aşeză picioarele pe țepuşă, Bombolini fu în stare să şi le mențină acolo şi tânărul putu să-i simtă din nou muşchii încordați.

— Dă-mi sticla, spuse Bombolini.

Începu să-şi toarne pe gât *grappa* cu înghițituri mari şi continue, cam una pe minut, câte treizeci de grame sau mai mult de fiecare înghițitură şi, în cinci sau şase minute, sticla fu golită şi azvârlită jos în piață. Băuse trei sute de grame de *grappa* în mai puțin de zece minute.

— Continuăm coborârea! strigă Bombolini către Fabio.

Mulțimea din piață scoase o aclamație puternică.

— Scoate-mi funiile!

Fabio clătină din cap. Atunci Bombolini se puse el însuşi pe lucru cu funiile şi, când le dezlegă, le aruncă în mulțime şi începu să coboare. Mergea încet, dar cobora ferm şi precaut, pipăind cu piciorul țepuşa următoare, găsind-o, cu tot corpul în echilibru perfect înainte de a facă vreun pas.

— Treizeci şi patru, treizeci şi patru, treizeci şi patru.

Încă un pas.

— Trezeci şi trei, treizeci şi trei, treizeci şi trei.

Îi auzeau pe tot drumul în sus pe Corso Mussolini, îi auzeau prin uşile baricadate şi prin zidurile Palatului Conducătorilor, îi auzeau din toate colțurile Pieții Poporului, deşi nu ştiau încă ce semnificație aveau strigătele.

— Iar începe, declară în pivniță doctorul Bara. Iarăşi sunt gata să vină. Zgomotul e mai mare!

Doctorului Bara nu-i era frică pentru el. Era încredințat că oamenii sunt prea egoişti ca să facă vreun rău singurului lor medic.

— Mai bine v-ați face un plan, îi sfătui el.

— Eu am un plan, declară Vittorini. O spuse cu atâta tărie încât penele îi fremătară, ceea ce era încurajator. Am să-i fac să ne accepte predarea. Totul e să găsim momentul potrivit, urmă bătrânul soldat. Momentul potrivit e totul.

— Şi să nu uităm niciodată un lucru, adăugă doctorul Bara.

Soldatul italian e specialist în a se preda.

Asta îi făcu să se simtă mai uşuraţi, pe toţi câţi erau acolo, şi sentimentul ţinu până când auziră un zgomot, un zgomot atât de puternic încât îl simţiră, cel mai puternic zgomot care fusese auzit vreodată în Santa Vittoria.

Ajunsese jos, fără ajutorul nimănui, până 1a ultima ţepuşă înfiptă în ţeavă, şi apoi tălpile îi simţiră caldarâmul din Piaţa Mussolini. În clipa asta izbucni o aclamaţie puternică şi Bombolini căzu, dar îl prinseră înainte ca să atingă caldarâmul şi începură să-l poarte, de fapt să-l împingă, prin grămădeala de oameni din piaţă, înspre car. Îl aşezară pe un car mare şi solid, un car sicilian cu două roţi, construit din stejar puternic şi greu, cu cercuri de fier, vopsit în roz şi albastru, pictat cu scene religioase, şi când îi dădură drumul, căzu din car şi trebuiră să-l apuce din nou şi să-l aşeze iar pe scaun, unde îl sprijiniră astfel încât să nu mai cadă încă o dată. Acesta fusese momentul când spusese cele opt cuvinte care pricinuiseră cel mai puternic zgomot auzit vreodată în istoria oraşului.

Înainte de a vă destăinui cuvintele, e necesar să vă spun un lucru despre locul ăsta şi despre oamenii care trăiesc aici. Viaţa lor e grea, mai grea decât o pot percepe străinii. Aici, nimeni nu capătă un lucru fără a lucra pentru el şi mulţi muncesc din greu fără să capete nimic.

Câteodată, adevărul pare să fie că, pe cât trudesc oamenii mai din greu, pe atât realizează mai puţin, ca şi cum munca ar crea pierdere. Cine poate şti unde începe vina sau în ce rezidă ea? Singurul adevăr este că aici nu e niciodată destul din nimic. De ce rămân totuşi oamenii aici? Pentru acelaşi motiv pentru care rămân toţi ţăranii.

Se agaţă de flămânzeală, cu care sunt obişnuiţi, pentru că le e teamă că în alt loc or să moară de foame.

Din cauza asta, cea mai mare temere a oricărui ţăran este că cineva îi va lua ceva pentru care el a muncit. Durerea ce ar urma, ar fi de neîndurat.

E unul dintre motivele pentru care toţi ţăranii sunt lipsiţi de recunoştinţă. Dacă cineva dă ceva unui ţăran, el nu poate crede decât că e o înşelătorie, sau că persoana respectivă nu are nevoie de lucrul pe care i-l dă, sau că e un nebun.

Toate astea, deci, fac ca cea mai mare bucurie a unui țăran italian, şi poate a țăranilor din lumea întreagă, să fie faptul de a căpăta ceva pentru care nu a muncit: de a căpăta ceva pe degeaba. Şi cele mai bune lucruri pe care le poate căpăta gratis, sunt acelea pentru care asudă în fiecare zi. E plăcut să capeți pe degeaba o perlă, dar valoarea ei nu e cunoscută în termeni de sudoare. Perlele sunt plăcute, dar pâinea e mai bună.

Şi acum, despre strigăt; după cele de mai sus, zgomotul ăsta poate să fie înțeles. Îl cocoțară pe Fabio în spatele carului şi Bombolini fu sprijinit bine acolo sus pe scaun, apoi începură să împingă de roțile grele, întâi înainte şi înapoi, pentru a-şi lua avânt să urnească în sus carul, pe Corso Mussolini, când el făcu un semn. La început nu-l auziră bine.

— Mai spune o dată! strigă unul la el. Mai clar!

Făcu un ultim efort. Înghiți şi-şi curăță gâtlejul şi strigă:

— Vin gratis pentru tot poporul din Santa Vittoria!

Căzu brusc pe scaun, cu fața în jos, şi există mari îndoieli că nici el şi nici Fabio nu auziră ovația care întâmpină aceste cuvinte, deşi vacarmul se învolbură pe Corso în sus, căzu în cascadă în Piața Poporului, detună în uşa Palatului Conducătorilor şi făcu să tremure vitraliile Bisericii Sfânta Maria a Cuptorului în Flăcări.

Corso-ul e abrupt şi strâmt şi fu greu să urnească din loc carul, pentru că în spatele lui nu încăpeau destui oameni. Dar o gloată îşi are voința ei, care ştie să se manifeste, şi simpla presiune spirituală a oamenilor, dorința mulțimii, părură a fi suficiente ca să pornească în sus carul. În dreptul treptelor de piatră, oamenii fură obligați să se oprească şi să imprime un balans înainte şi înapoi roților mari, legate în fier, ca să poată trece peste pietre, şi pe când o făceau începură să strige „Bom!“ când împingeau înainte, şi „bo!“ când trăgeau îndărăt, „li-i-i-i!“ când se căzneau să treacă treapta şi un scurt şi exploziv „ni!“ când reuşeau să treacă spre treapta următoare. Oamenii din spatele celor care împingeau carul reluată strigătul şi în curând Corso-ul şi toată Santa Vittoria vibra în unison cu ei. Putea fi auzit în partea cea mai de sus a Oraşului de Sus — „Bom-bo-li-i-i-ni! Bom-bo-li-i-i-ni!“ şi chiar până dincolo de ziduri, în

păşunile înalte.

O bătrână care păzea nişte boi spusese că semăna cu începutul unei puternice furtuni şi că o speriase, iar Giuseppe Longo, care venea din alt oraş unde reparase o pompă, spusese că suna ca o trompetă anunțând îngerul morții.

Vittorini nu stătuse degeaba. În Palatul Conducătorilor erau gata pregătiți pentru Bombolini. Stăteau în dosul uşii grele de stejar şi ascultau la strigătele oamenilor, aşteptând momentul potrivit. Baricadele fuseseră îndepărtate şi uşa puțin crăpată, astfel încât să-i permită lui Vittorini să aibă vizibilitate spre Piața Poporului, iar în spatele lui se îngrămădea Banda. Coppa stătea imediat îndărătul bătrânului soldat, ținând în mână medalia funcției de primar. Mazzola, în spatele lui Coppa, ținea cheia mare de alamă a oraşului, care, aici, nu descuie nimic. Doctorul Bara îmbrăcase un halat alb şi îşi atârnase de gât un stetoscop.

Polenta, din păcate, era îmbrăcat numai cai o sutană pătată de supă şi pe cap avea doar o mică bonetă care mai era şi zdrențuită şi pătată de ulei, dar cum crezuse că vine să administreze ultimele rituri unui muribund, avea cu el crucifixul cel mare de argint şi asta putea fi important. Femeile fuseseră trimise să cutreiere clădirea pe care o goliseră de orice statuie religioasă, sau orice icoană pe care o găsiseră. Celor care nu aveau nici o icoană sau vreun sfânt de ipsos, li se dădu să țină în brațe un prunc sau un copilaş.

Cât despre Vittorini, el luase steagul italian pe care îl găsise într-o sală şi-l înfipsese în tăişul săbiei, în aşa fel încât atârna ca un stindard, când sabia era întinsă.

— Deschideți uşa un pic mai mult, comandă Vittorini. Sunetele care pătrundeau în piață, dinspre Corso, erau asurzitoare. Soldatul stătea drepți, milităreşte.

— Acum totul depinde de momentul potrivit, strigă el către doctorul Bara, dar acesta nu era în stare să-l audă.

Mai înainte de toate, văzură capul lui Bombolini ridicându-se dinspre Corso Mussolini, în sus spre piață, îi văzură gâtul şi umerii şi apoi partea de sus a carului sicilian şi, în sfârşit, pe când carul intra în Piața Poporului, văzură şi oamenii care îl

împingeau.

— Dumnezeule, spuse doctorul Bara. Își face intrarea ca un rege din orient.

Bombolini era deasupra tuturor, înaintând pe deasupra lor, ca și cum ar fi plutit pe o mare agitată. Oamenii îi mai urlau numele și se revărsau din marginea Corso-ului, împrăștiindu-se în imensitatea pieții și în jurul lui Bombolini, ca valul ce precede fluxul.

Cineva din Palatul Conducătorilor se apropie de ușă, dar Vittorini îl opri.

— Încă nu, încă nu! strigă el.

Cărui nu ținea o direcție anume. O dată ieșit de pe Corso, scăpase controlului oamenilor care îl împingeau. Pornise spre centrul pieții, mânat intr-acolo de lumea care îl împingea din spate. Voiau s-o ia la stânga spre cârciumă, și astfel să se îndepărteze de Palatul Conducătorilor, dar oamenii care împingeau la roți nu fură în stare să execute întoarcerea din cauza îmbulzelii din spatele lor, și astfel carul continuă spre Fântână Broaștei Țestoase.

— *Acum!* comandă Vittorini.

Ușa Palatului Conducătorilor se deschise larg. Bătrânul soldat trecu primul prin ea, cu sabia întinsă drept înainte și cu steagul fâlfâind în vântul care bate zilnic în orașul ăsta.

În spatele lui venea Coppa, cu insigna de aur fals a primarului, strălucind încă în ceea ce mai rămăsese din lumina soarelui, Mazzola ținea deasupra capului cheia orașului Santa Vittoria. După el venea doctorul Bara și lângă Bara era părintele Polenta cu crucifixul de argint ridicat în sus ca să-l poată vedea toți cei din piață, apoi veneau femeile ridicând statuile și icoanele, și femeile bătrâne și tinere cu prunci ținuți la sân.

— *Acum!* strigă din nou Vittorini.

Ridică sabia așa încât steagul îi fâlfâia deasupra capului, iar preotul ridică crucifixul și începu să-l miște în sus și în jos. Mazzola flutură cheia. Coppa ridica și cobora medalionul, și toate icoanele și toate statuile și toți pruncii fluturau în sus și în jos.

Nu se întâmplă nimic. Carul își continuă drumul prin piață. Să recunoaștem un lucru măcar despre Coppa. Era un om de

acțiune şi aici se cerea acțiune.

— Ticăloşii, strigă el către Vittorini. Ăştia încearcă să nu bage în seamă că ne predăm.

O luă la fugă înapoi în clădire şi când ieşi din nou cu puşca, mulțimea nu era mai departe de trei metri de la fântână. Trase primul foc din puşca cu două țevi peste capetele oamenilor din piață, şi al doilea foc trecu şi mai jos, aşa că unii dintre ei fură zgâriați şi împunşi de micile alice pentru păsări. Mişcarea din piață se opri, nimeni nu mai împinse, strânsoarea în jurul carului slăbi şi ea.

Coppa mai băgă două cartuşe în puşcă. Un foc trecu peste capetele oamenilor din spatele carului, şi în tăcerea subită explozia sună mult mai puternic. Al doilea cartuş îl trase în clopotniță şi alicele făcură ca clopotul s-o pornească *ping, pling* şi *cling,* apoi începu să se legene încet, încoace şi încolo, cu limba abia atingând arama, bocind întristatul *clang, clang,* pe care îl folosim de zilele morților.

— Încă o dată, spuse Vittorini şi toate icoanele şi medalioanele şi sfânta cruce şi pruncii începură din nou să salte şi să coboare.

Şi să recunoaştem atâta măcar despre Bombolini. Deşi era beat şi epuizarea îl lipsise de o mare parte de sensibilitate, el singurul — din toată lumea asta adunată în piață, stând cu gurile căscate şi uitându-se la fumul ce se înălța din gura țevilor puştii lui Coppa, şi la penele de pe pălăria lui Vittorini fluturate de vânt — el singurul îşi dădu seama imediat de ceea ce se întâmplă.

Exista o frază de Machiavelli pe care Bombolini o scrisese pe un carton pe care îl purta la el.

Norocul e o femeie. Dacă vrei s-o cucereşti eşti obligat s-o iei cu forța, înainte ca ea să-ți poată rezista.

Deci să recunoaştem măcar atâta despre Bombolini. Îşi văzu norocul, şi îl silui pe loc.

— La Palatul Conducătorilor, strigă el.

Fu un moment când păru că nunta nu va avea loc. Voința poporului era pentru vin. Dar poporul avea totuşi o decență, erau de acord să-şi aştepte vinul şi, cu mare efort, cu o

încetineală mortala, carul fu întors şi oamenii din jurul său fură împinşi la o parte, iar Bombolini şi carul sicilian începură să se hurduce pe pavajul pieţii în direcţia Palatului Conducătorilor. Ca să nu scape ocazia, era determinat să spună ceva memorabil, dar nu i se dădu timp nici măcar să deschidă gura.

— În numele puterii cu care am fost investit de administraţia legală a oraşului Santa Vittoria... începu Vittorini.

Vocea lui, ca a tuturor ostaşilor buni, era puternică şi avea un ton de comandă.

Ceea ce doctorul Bara spusese despre soldaţii italieni şi despre predare se dovedi corect. Vittorini şi toţi ceilalţi erau impresionanţi în înfrângere. Bătrânul soldat vorbi aproape o jumătate de ceas fără, după cum oricine putu să-şi dea seama, să răsufle. Cum nu înţelegeau sensul cuvântării, oamenii din piaţă nu înţeleseră nici cuvintele, dar le plăcea să le asculte pentru că erau frumoase şi Vittorini era plin de elocvenţă şi frazele lui curgeau ca fluviile şi cuvintele lui lunecau ca lebedele pe apele liniştite.

Nu e necesar să consemnăm toate detaliile. E suficient să ştim numai atât: că în schimbul unui jurământ solemn şi sacru din partea lui Bombolini, anume că persoanele şi proprietăţile celor care activaseră mai înainte — ceea ce însemna Banda — vor fi respectate, lui, lui Italo Bombolini i se va înmâna cheia oraşului, iar medalia de primar îi va fi pusă în jurul gâtului.

— Şi deci am jurământul dumitale sacru şi solemn? întrebă Vittorini. Nu uita, martor e preotul şi, prin el, Dumnezeu însuşi.

Ceva îl îmboldi pe Bombolini.

— Da, aveţi jurământul meu solemn, spuse Bombolini.

Atunci, Vittorini se adresă direct oamenilor din piaţă.

Pe când Polenta sfinţea jurământul făcând semnul crucii, Vittorini înălţă sabia şi steagul.

— Cetăţeni din Santa Vittoria, le strigă el. Iată pe noul vostru conducător!

Oamenii nu reacţionară în nici un chip. Nu înţeleseseră şi totul era încă nelămurit pentru ei. Puţina reacţie — câteva ovaţii, câteva mormăieli, o izbucnire de râs din partea lui

Babbaluche, zgomotul sforăiturilor lui Fabio în spatele carului — se stinse repede în suflarea vântului după-amiezii târzii şi, până în cele din urmă, singurul sunet care se mai auzi fu cel al fâlfâitului steagului lui Vittorini. În piață începea să se lase întunericul, deşi soarele mai lumina vârfurile acoperişurilor caselor dimprejur. Vittorini făcu un mic semn cu mâna; o ridică cu palma în sus ca şi cum ar fi vrut să-i spună lui Bombolini, „Eu mi-am făcut treaba, restul te priveşte" şi doctorul Bara îşi făcu loc prin spatele bătrânului soldat.

— Luați medalionul, spuse el. Nu-l vor de primar. Luați înapoi medalionul. Am făcut o teribilă greşeală.

Dar se dovedi în momentul ăsta că Bara nu avea dreptate. Bombolini se întoarse sus pe car, spre poporul lui, le spuse patru cuvinte şi astfel fu urmat de o enormă ovație şi de o puternică mişcare. Vittorini se întoarse spre Bara.

— Şi asta cum se cheamă?

Oamenii apucau de roțile mari ale carului. Aproape că ridicară pe sus carul cel mare şi greu, în râvna lor de a-l întoarce şi de a-l mâna înapoi prin piață.

— Şi asta cum s-ar mai chema dacă nu el ar fi conducătorul lor? întrebă Vittorini. Ne-ar fi făcut bucăți.

Femeile lăsară în jos icoanele şi statuile, iar părintele Polenta o porni prin piața care se golea, spre clopotniță. Ceilalți se întoarseră şi intrară din nou în Palatul Conducătorilor, pentru că una din promisiunile lui Vittorini fusese că vor putea ieşi din clădire încă în seara asta, înainte de apusul soarelui.

Cârciumarul spusese patru cuvinte: „Şi acum vinul vostru".

Când Rosa Bombolini auzise strigătele venind de pe Corso Mussolini, trăsese obloanele la ferestre şi fugise jos unde încuiase poarta de fier care păzea intrarea cârciumii; apoi se urcase din nou şi se aşezase în spatele obloanelor, de unde putea vedea în Piața Poporului fără să fie văzută.

Carul bărbatului ei se opri cam la vreo şapte metri, în fața cârciumii.

— Deschide porțile! strigă Bombolini.

Când nu primi nici un răspuns, cineva îi dădu lui Bombolini o piatră de pavaj care fusese smulsă din piață. Bombolini trecu pietroiul unuia din tinerii Pietrosanto, făcu un semn şi tânărul aruncă piatra cu putere într-unul din

obloanele de sus.

— Deschide porțile! strigă el din nou.

De data asta oblonul se deschise şi nevastă-sa îşi aruncă, de sus, privirea înspre car.

— Nu deschid porțile în fața nici unei gloate, le strigă Rosa Bombolini.

— Asta nu e o gloată. Aceştia sunt cetățeni din Santa Vittoria, răspunse Bombolini.

Ea făcu, cu degetele mâinii drepte, un semn pe care aici nu-l fac decât bărbații şi numai când sunt între ei.

— Îți dau *ordin* să deschizi porțile! strigă Bombolini.

— Ordin? Scoase râsul acela atât de cunoscut tuturor din Santa Vittoria, râsul de care le era frică. Al cui ordin?

Vorbele erau scuipate printre buze.

— Ordinul primarului oraşului Santa Vittoria.

Şi arătă cheia oraşului şi insigna funcției de primar, şi poporul aclamă. Atunci deschise larg obloanele.

— Să ți le vâri în ştii-tu-ce ăla gras de primar păcătos al acestui păcătos de oraş.

Înfățişarea noului primar deveni atunci foarte obosită şi foarte amărâtă.

— Jos! porunci el. Descrise acțiunea cu mâinile. Dați-le jos!

Ea era din nou la fereastră.

— Mă, păcătosule! E casa mea! E cârciuma mea! Ascultă aici! Atinge numai porțile şi n-ai să mai intri niciodată în casa asta!

Urma să fie prima hotărâre pe care o lua ca primar. Când vorbi, nu se uită în sus, dar hotărârea era luată.

— Jos! ordonă el. Dați-le jos!

Treaba o făcu carul sicilian, îl coborâră pe Bombolini de pe car şi apoi îl împinseră înainte şi înapoi, ca să-l înfurie cum trebuie, asemenea unui taur pregătindu-şi atacul, şi, dintr-o data, îi dădură drumul.

Poarta nu era la înălțimea carului. Fierul era vechi şi balamalele şi şuruburile ruginite. Cedă aproape imediat, după aceea cedă şi uşa de la intrare şi toată fațada cârciumii. Geamul vitrinei se sparse în cioburi care se împrăştiară în piață şi în prăvălie. Domnia lui Italo Bombolini începea.

AR fi plăcut să se poată scrie că, în noaptea aceea, cei din Santa Vittoria s-au comportat altfel decât au făcut-o de fapt. Dar oamenii au acționat ca nişte adevărați locuitori din Santa Vittoria şi ca unii care căpătau ceva pe degeaba. Pentru că vinul era gratis, fiecare a băut prea mult, iar beția şi lăcomia nu sunt niciodată plăcute.

Cineva dădu foc unui țap care a luat-o, cuprins de flăcări, în jos pe Corso Mussolini şi era cât p-aci să incendieze un staul. Cineva aruncă o sticlă de pe un acoperiş şi tăie pe altcineva. Dar nu totul a mers aşa de prost. Câțiva tineri aveau acordeoane şi un păstor a coborât din păşunile înalte, cu fluierul, şi cu toate că aici nu se dansează des, bărbații începură să joace şi apoi şi femeile şi, până la urmă, bărbații cu femeile.

În seara aceea în Santa Vittoria s-a arătat un semn, singurul lucru care, pentru un timp, a potolit lumea. Pe când primul butoi de vin era pe cale să fie terminat, imediat după apusul soarelui, un ciudat luceafăr de seară a fost văzut strălucind mai devreme ca de obicei, spre partea de miază noapte şi de răsărit a oraşului. Rămase suspendat acolo, deasupra munților, strălucind în aurul soarelui târziu, mai înainte de a dispare în umbra munților. Toată lumea a fost de acord că era un semn bun.

— Ticălosul ăsta de Bombolini are noroc, spuse careva. Cineva îi poartă de grijă.

Dacă recolta va îi bună anul ăsta, ani de-a rândul lumea se va uita la cer în această zi, ca să vadă din nou semnul de bun augur care să anunțe o nouă recoltă bună. Dacă cineva ar fi murit în ziua asta, familia lui avea să se uite să vadă din nou luceafărul, cu teama că îl vor vedea într-adevăr şi că din nou le va muri cineva în acel an.

Dar luceafărul fu dat uitării, cel puțin în noaptea aceea, când se desfundă al doilea butoi. Până la sfârşit, nimeni nu era sigur cât vin se băuse. Bombolini spune că s-au băut o mie trei sute de litri. Înseamnă o grămadă de vin pentru o mie de oameni, când mulți din ei sunt foarte bătrâni, sau foarte tineri şi când mai mult de jumătate sunt femei.

Cu mult înainte de miezul nopții, dansul încetă. Oricât vin s-ar fi băut, dimineața, la răsăritul soarelui, oamenii vor fi jos pe terase. Mai rămăseseră doar cei tineri, în piață, o echipă de Broaşte Țestoase jucau un fel de fotbal cu o echipă de Capre, dar chiar şi jocul mergea încet şi liniştit. Unul din jucători îl găsi pe Fabio adormit pe pietrele umede ale Fântânii Broaştei Țestoase.

— Mai bine te-ai scula, îi spuse el, dacă nu vrei să ți se tragă moartea din aerul nopții.

— N-am unde să mă duc, spuse Fabio. Era mai mult obosit decât beat.

Jucătorul de fotbal arătă în direcția Palatului Conducătorilor.

— E loc pentru tine acolo. Bombolini locuieşte acuma în palat. Nevastă-sa l-a dat afară.

Fabio traversă piața şi se opri lângă uşă. În casă nu era lumină. Bătu foarte uşor în uşă şi, când nu primi nici un răspuns, încercă clanța care se deschise şi intră înăuntru. Surprins, îl văzu pe Bombolini şezând pe o ladă, cu o lumânare de seu lângă el, citind o carte. Voi să spună ceva, dar nimic potrivit nu-i veni în minte şi continuă să traverseze încăperea până ajunse în spatele primarului. Cartea era veche şi soioasă. Fraze din text erau subliniate, unele chiar de două şi trei ori, câteva dintre ele cu culori diferite, cu fel şi fel de adnotări marginale.

O notă suna: „Nu, nu se potriveşte în Santa Vittoria.“

Altele, pe care Fabio le putea vedea, sunau astfel: „Cât de adevărat!“ şi „Pas de spune asta fasciştilor.”

— Oh, făcu Bombolini. Închise cartea.

— N-am vrut să te sperii.

— Ei bine, ai reuşit.

Fabio trecu în fața noului primar.

— Citeai din Machiavelli.

— O să am nevoie acuma de el. Va trebui să mă învețe cum să procedez.

Fabio se aşeză pe o bancă mare de lemn, una din mobilele lăsate acolo de Bandă.

— Aş vrea să rămân aici peste noapte, dacă îmi dai voie.

— Fabio! Poți rămâne aici pentru tot restul vieții tale, spuse Bombolini.

— Nu. Numai pentru noaptea asta. Sunt foarte obosit.

Bombolini luă lumânarea şi îl duse pe Fabio la etaj, într-o cameră unde erau întinse pe jos mai multe pături şi o manta veche.

— Vreau să foloseşti patul meu, spuse el şi când Fabio refuză, îl forță să se întindă pe el şi plecă, luând şi lumânarea. Fabio nu-şi putea da seama de cât timp se afla acolo, când primarul se înapoie.

— Fabio? Nu dormi? Ascultă aici.

Răsfoi cartea cu degetul şi ridică o mână, cu un deget întins înainte, gest pe care Fabio avea să-l recunoască mai târziu ca un semn că Bombolini se pregătea că citeze din Machiavelli.

„Conducătorul înțelept n-ar trebui niciodată să-şi țină promisiunile dacă, făcând aceasta, merge împotriva intereselor lui! “

Fabio se ridică în capul oaselor.

— Cine spune asta?

— Magistrul, răspunse Bombolini. Vulpea înțeleaptă, Niccolo Machiavelli.

— De ce-mi spui asta mie?

— Sunt eu obligat să mă țin de promisiunile făcute?

— Ți-ai dat cuvântul, spuse Fabio. Cuvântul sacru.

— Ştiam eu că ar fi trebuit să-l întreb pe Babbaluche.

Se făcu din nou întuneric şi Fabio adormi. Dar când se deşteptă iarăşi, văzu din nou lumină în cameră.

— Numai o singură frază, Fabio. O interpretare. Primarul ridică degetul: „Oamenii trebuie să fie sau flatați, sau anihilați. Ei se vor răzbuna pentru prejudicii mărunte, dar nu pot face acelaşi lucru când e vorba de cele importante. Răul pe care îl face conducătorul trebuie să fie de aşa natură încât să nu aibă nevoie să-i fie teama de răzbunare.“ Ce crezi de asta?

Fabio nu voia să fie părtaş la nici o vărsare de sânge, dar

era obosit şi cuvintele nu păreau să aibă decât o singură semnificație.

— Cred că înseamnă că ar trebui să-i ucizi. Bombolini căzu pe gânduri pentru un timp, şi mai înainte de a putea spune ceva, Fabio adormi din nou.

— Cred că ai dreptate, replică el cu tristețe, pentru că nu prea putea suporta vărsarea de sânge dar, în acelaşi timp, avea un mare respect pentru vorbele Magistrului.

Când Fabio se deşteptă din nou, camera era iarăşi scăldată în lumină, dar de data asta lumina venea din piață. Reuşise să doarmă câteva ceasuri şi, din cauza aceasta, se simțea mai bine.

— Fabio della Romagna, vreau să intri în cabinetul meu, îi spuse Bombolini. Vreau să fii ministru în Marele Consiliu al Oraşului Liber Santa Vittoria.

— Mă simt măgulit, spuse Fabio şi ăsta era adevărul. Sunt mândru că mi te adresezi mie, dar locul meu e în Montefalcone. Trebuie să-mi termin studiile la Academie. N-ar fi bine să renunț chiar acum.

— Numai pentru această situație de urgență, spuse Bombolini. Numai pentru cât va dura. Am nevoie de oameni culți. Asta e ce vei fi. Ministrul Culturii, Nu, Ministrul Culturii Avansate. Poți să locuieşti aici. O să-ți facem rost de un pat şi de un birou şi Angela îți va aduce câte ceva dimineața şi ne va pregăti, seara, cina. Nu va fi rău.

Din nou trăsnetul. Fu, dintr-o dată, cea mai uimitoare propunere pe care o auzise Fabio în viața lui — Angela aducându-i micul dejun; Angela întâlnindu-l în pragul uşii; Angela pregătindu-i masa cu mâinile ei; Angela întâlnindu-l din greşeală, şi intenționat, şi din întâmplare, în toate acele feluri personale şi intime care nu se pot întâmplă decât numai când doi oameni sunt singuri într-o casă.

— Nu ştiu, spuse Fabio.

Abia reuşea să vorbească.

— Totul va fi dezorganizat în Montefalcone. Spuneai că nemții preiau controlul oraşului.

— Da.

— Atunci pot să te trec pe listă, urmă Bombolini.

Luă din buzunar un cartonaş murdar şi adăugă jos, sub

lista altor nume, numele lui Fabio. Cartonaşul era vechi şi numele erau tot vechi, numai acela al lui Fabio părea proaspăt adăugat, şi tânărul îşi dădu seama, cu o tresărire aproape tot atât de puternică cum fusese aceea pe care o resimţise mai înainte, că acest om, căruia i se spunea un găgăuţă sicilian, cel mai puţin potrivit om din Santa Vittoria ca să devină vreodată un conducător, umblase, de luni sau poate de ani de zile, cu lista unui întreg guvern în buzunar.

Bombolini închise obloanele şi în cameră se făcu din nou întuneric.

— Ar trebui să dormi, spuse el. Dar mai înainte vreau să te gândeşti la un anumit lucru, aşa încât să-l poţi avea în minte în timpul somnului. Magistrul spune că e necesar să guvernezi sau prin frică sau prin dragoste. Într-un fel sau altul. Aş vrea să te gândeşti la calea pe care ar trebui s-o urmez eu.

Când Fabio se deşteptă, soarele se ridicase foarte sus şi, pe piele, păturile vechi se înfierbântaseră. Se gândi la noaptea, la vinul, la dansul la care nu luase parte — deşi se uitase cum alţii dansau — la ciudatul luceafăr, acolo sus pe cer, un semn bun sau rău, şi la lucrul cel nou, Angela şi cu el în casa asta, şi la ceva la care Bombolini îl rugase să se gândească şi pe care îl uitase.

Stătea culcat pe duşumea şi începu să-şi dea seama de un sunet ciudat care venea din piaţă, un clinchet de cioburi, ca şi cum un râu de sticlă ar fi curs peste pietrele pieţei. Când se uită pe fereastră, văzu un grup de bătrâni şi bătrâne, cu mături cu cozi lungi, măturând străzile şi piaţa de geamurile sparte în noaptea precedentă. Aşa ceva nu se mai întâmplase niciodată în Santa Vittoria; vânturile Domnului măturau, şi ploile Domnului spălau.

Privea încă la munca asta cu admiraţie, când Bombolini intră în cameră, de data asta curat şi înviorat, deşi probabil că nu dormise.

— Corpul Prestaţiilor Publice, spuse el. Am furat ideea de la fascişti.

— Dar cum ai să-i plăteşti?

Bombolini surâse şi îi înmână lui Fabio o bucată pătrată de hârtie:

3 TREI 3
LIRE DIN SANTA-VITTORIA

Această hârtie e convertibilă în valută legală la sfârşitul perioadei de urgență.

Italo Bombolini.
Primar.
Oraşul Liber Santa Vittoria.

— Şi chiar si de gând să onorezi hârtiile astea? întrebă Fabio.

Insinuarea îl scandaliză pe Bombolini.

— Poți să înşeli poporul în multe feluri, dar numai un nebun ar fi atât de nebun să înşele poporul când e vorba de bani.

— Magistrul, spuse Fabio. Încep să-l recunosc.

Se vedea bine că primarul era foarte măgulit.

— Îți mărturisesc, Fabio, că e de la mine, spuse el.

Fabio fu impresionat:

— Ar trebui să consemnezi toate astea în scris, îl sfătui el.

— Îți mărturisesc că eu însumi nu scriu. Dacă cineva ar putea să le consemneze...

În felul acesta au luat naştere *Maximele* lui Italo Bombolini. Mai există câteva exemplare încă undeva prin oraş, scrise de mâna lui Fabio.

— Lumea spune că ne-am născut sub o stea norocoasă. O prevestire bună, un semn bun. Sper că au dreptate.

— Sper şi eu că au dreptate, întări Fabio.

Dar singurul lucru la care se putea gândi era clipa când Angela le va aduce vreo ciorbă sau nişte macaroane. Bombolini se aplecă spre el.

— Îți aminteşti că te-am rugat să te gândeşti dacă va trebui să conduc prin frică sau prin dragoste?

Fabio îi spuse că-şi aducea aminte, dar că nu ştia ce să creadă.

— Ei bine, nu-ți mai obosi creierul, Fabio, răspunse Bombolini, pentru că am luat hotărârea. Am hotărât să mă fac ascultat cu o frică binevoitoare.

2
BOMBOLINI

LUCEAFĂRUL pe care îl văzuseră eram eu. Prezicerea transmisă Santei Vittoriei eram eu însumi.

Ăsta e momentul când apar eu în poveste. E prețul pe care vă cer să-l plătiți în schimbul posibilității de a asculta povestea Santei Vittoriei, care, admit, e mult mai interesantă decât a mea. E ceva ce am dorit de douăzeci de ani să spun propriilor mei concetățeni, lumii *mele,* o scuză scrisa în speranța că unii vor înțelege şi chiar că, dacă cei care înțeleg vor fi destui, voi putea, cândva, să mă înapoiez la căminul meu şi să reclădesc ceea ce a mai rămas din viața mea. Voi încerca să fiu scurt şi să fac ca prețul să fie cât mai ieftin posibil.

În dimineața în care Fabio povesti cum a murit Mussolini, mai târziu, în timp ce el dormea, zburam în *Odesa iubită,* un bombardier B—24 Liberator, undeva deasupra Italiei. Am socotit ulterior că am fi putut trece deasupra Santei Vittoriei la ora opt a acelei dimineți, deşi nimeni aici nu-şi aminteşte de vreun avion care să fi zburat pe deasupra în dimineața aceea.

Cunoşteam soarta Iui Mussolini. Pilotul avionului *Odesa iubită,* căpitanul Buster Rampey, mi-o relatase dimineața înainte de plecare.

— L-au dat afară pe Muzzlini, ştii? Ce spui de asta?

Am ridicat din umeri. N-aveam nimic de spus.

— M-am gândit, aşa, că poate ai vrea să ştii, continuă căpitanul Rampey. M-am gândit că poate ai vrea să fii *primul* care să ştie, nu-i aşa? Tu fiind *eytalian* şi toate astea.

— Nu, domnule.

— Am *crezut* doar că ai fi vrut.

— Nu, domnule.

Era a patra misiune a noastră şi prima deasupra teritoriului Italiei. Bombardasem Pantellaria şi Lampedusa şi alte insule pe care le-am uitat, dar ăsta trebuia să fie primul nostru zbor deasupra Italiei.

Îmi amintesc foarte bine începutul zborului pentru că uneori când mă simt prins în cursă pe muntele ăsta, ca un marinar într-o bărcuță în plină mare, simt dorința să zbor din nou, să scap de aici, să zbor deasupra tuturor acestor oameni pe care am ajuns să-i cunosc atât de bine şi care îşi închipuie că mă cunosc şi pe mine tot atât de bine.

Am traversat marea, marea Tireniană, în dimineața timpurie a acelei zile. Am zburat în sensul soarelui, la altitudine mică peste apele albastre-verzui şi umbra alerga peste apă ca un peşte mare şi întunecat, gonind chiar pe sub suprafața ei. N-am văzut Italia decât în clipa când s-a ivit sub noi, ca o suprafață țâşnită din apă, verde toată, atât de diferită de Africa, de un verde închis ca dosul unei frunze de viță. Am urmat coasta, care ştiu astăzi că se numeşte Coasta Divină, gonind de-a lungul falezelor şi a caselor albe agățate de faleze şi a micilor orăşele înşirate pe coastele ei abrupte, şi undeva am cotit brusc spre interior. După aceasta nu m-am mai uitat prea mult la peisaj, pentru că țelul meu era să văd şi să trag într-un avion italian. Motivul pentru care doream asta este că ceilalți membri ai echipajului *Odesa iubită* nu aveau încredere în mine. Într-o noapte, după ce băuse la clubul ofițerilor, căpitanul Rampey venise să mă caute la cazarmă.

— Ia spune-mi un lucru adevărat, Abrussi. Dacă ai avea ocazia să vezi un avion *eytalian* pe cer, ai trage în el, ai face-o?

I-am spus că aş face-o. El pronunța cuvântul „trage” cu acel accent tărăgănat din Texas, lungind vocalele şi înghițind consoanele şi, cu toate că acuma am uitat multe cuvinte englezeşti, îmi pot totuşi aminti de fiecare vorbă pe care mi-a spus-o căpitanul şi de felul în care o spusese.

— Nu e nevoie să minți, Abrussi. N-am să ți-o iau în nume de rău. Crezi ca, dacă ai mei ar fi părăsit Texasul şi dacă s-ar fi iscat vreun război, eu m-aş înapoia să trag în oamenii din Texas?

I-am răspuns că eram convins că ar fi făcut-o dacă i s-ar fi

dat ordin. El mă apucă cu putere de pieptul cămăşii.

— Să trag în fraţii *mei?* Să trag în carnea şi sângele *meu?*

Îmi dădu drumul la cămaşă, cu dezgust.

— N-aş dori decât să fii cinstit în toată chestia asta. Atunci aş putea să te respect.

După aceea am fost acceptat de ceilalţi membri ai echipajului ca un handicap inerent, asemenea unui motor care niciodată nu a funcţionat bine. Stabiliseră în ceea ce mă priveşte chiar şi un plan, în cazul că am fi atacaţi de avioane italiene, şi îl numiseră *Plan Paisan*[1]. Locotenentul Marvell trebuia să-şi părăsească postul de ajutor pilot şi să ia locul meu la mitralieră. În toate acestea nu exista nici o animozitate personală.

Pe atunci eram preocupat să le dovedesc că nu au dreptate. Dacă, ar fi apărut avioane, voiam să trag în ele şi să le lovesc mai înainte ca Marvell să poată pune mâna pe mitraliera mea. Şi, la un moment dat, în dimineaţa aceea, pe când treceam peste o bucată întunecată de pădure de pini, *Odesa iubită* zbură drept într-un buchet înmugurit de şrapnele de antiaeriană — rotocoale de fum negru şi mici fluorescenţe de metal. Cerul era plin de ele. Crezusem că am trecut de această grădină periculoasă şi că toate exploziile rămăseseră în urma noastră când, deodată, avionul fu azvârlit în sus ca şi cum ar fi suferit o convulsie. Aparatul tremură şi începurăm dintr-o dată să lunecăm în jos, într-o scufundare adâncă, de parcă cineva ar fi dat cep cerului.

— În numele lui. Hristos, să nu se işte vreun incendiu, spuse cineva.

La capătul căderii, avionul începu să lunece pe cer, să gliseze de-a lungul lui ca şi cum am fi fost remorcaţi cu un odgon de sârmă, căzând şi zburând în acelaşi timp şi apoi, cu impresia că atingeam vârful arborilor sau al munţilor, am avut senzaţia unui zgomot surd, dar în cele din urmă ne-am menţinut, şi avionul plutea din nou în aer.

Era un bun pilot. E ciudat acum să mă gândesc că-mi

---

[1] Plan ţărănesc. Aluzie la originea italiană ţărănească a povestitorului.

datorez viața căpitanului Rampey.

Multă vreme am zburat tăcuți, încercând numai să menținem avionul in aer, prea înfricoşați ca să încercăm o întoarcere sau măcar să ne ridicăm. Continuarăm să zburăm foarte jos, şi munții şi oraşele veneau spre noi plutind şi apoi se ştergeau în urma noastră, ca nişte insule în largul mării verzi. După un timp — n-aş putea nici spune nici ghici cit de mult trecuse — începurăm din nou să facem drumul în sus pe cer şi, mult mai târziu, căpitanul Rampey amorsa o întoarcere, rotind încet *Odesa iubită* într-un imens arc de cerc pe cer.

Nimeni nu vorbea. Ascultam sunetele ciudate pe care le emiteam şi care ne înfricoşau şi, după aceea, Rampey îl chemă pe Marvell.

— Vreau să-mi găseşti un orăşel simpatic pe drumul nostru de înapoiere. Unul care să fie exact pe linia zborului nostru spre casă.

De la postul meu, puteam să-l văd pe Marvell consultându-şi hărțile. Era un lucrător conştiincios.

— V-am găsit unul, spuse el într-un sfârşit. Nu va fi nevoie nici măcar să cotim înspre el. Se cheamă... se cheamă...

— Nu vreau să ştiu cum se cheamă, spuse căpitanul. Le atragem atenția înainte ca să ajungem acolo

— Da, domnule.

— N-am venit până aici degeaba.

— Nu, domnule.

— Trebuie să zvârlim bombele astea *undeva.*

— Da, domnule.

— Nu vreau sa irosesc toată blestemata asta de zi.

— N-ar fi cazul, domnule

— N-ar fi cazul deloc.

Puteam vedea oameni de-a lungul drumurilor, şi puteam chiar să văd cum se ridică praful în urma carelor cu boi. Unii oameni ne făceau chiar semne cu mâna. Nu cred, chiar dacă aş întâlni pe unii dintre ei, că le-aş povesti vreodată cum fusese ales oraşul lor. Probabil că îşi închipuie că fusese o acțiune divină sau o acțiune de război; nu le-ar face nici o plăcere să afle adevărul.

Când furăm la cinci minute de țintă, locotenentul Marvell anunță că era momentul să pornim încet în jos cu *Odesa*

iubită.

— Nu văd nimic, spuse căpitanul Rampey.

— E exact de partea cealaltă a muntelui ăluia, îl anunță Marvell.

— Nu încerca să mă înşeli, îl repezi Rampey.

— Domnule!

Odesa iubită începu să coboare.

Era un orăşel mărişor, de fapt chiar un oraş, cam de trei, patru ori mai mare decât Santa Vittoria. Se afla de partea cealaltă a muntelui, dar aşezat pe un munte, al lui, mai mic, a cărui creastă, o acoperea, numai acoperişuri albe şi portocalii, încins cu un zid, aşa încât în lumina soarelui părea să fie o cunună pe coama muntelui. Lăsându-se în jos pe toate pantele muntelui, se întindeau ogoarele de un verde închis pe care mai târziu, din experiența mea de aici, le-am identificat ca fiind terase acoperite de vii. În mijlocul acestei mase verzi, înconjurat de zidurile lui, oraşul arăta, de sus, ca centrul unui imens panou de țintă pentru săgeți.

— Marvell!

— Domnule?

— Ascultă aici, ne-ai găsit o bijuterie.

Am avut de furcă cu uşile locaşului bombelor; tirul antiaerian stricase ceva în mecanismul de deschidere. Bombardierul încercă să le deschidă dar înainte de a reuşi s-o facă, eram deasupra oraşului.

— Pot să vă găsesc o țintă puțin mai departe de-a lungul drumului nostru, spuse Marvell.

— Nu, pe asta o vreau, răspunse Rampey.

Au deşurubat țeava mitralierei mele şi începură s-o folosească în chip de levier, încercând să forțeze uşa.

Coborâsem foarte jos şi se vedea oraşul foarte clar. Piața era plină de lume, de tejghele, de care şi de animale. Trebuie să fi fost zi de târg. La un capăt al pieții era o clădire mare, cam ca aici, pe care am luat-o a fi primăria. La celălalt capăt se înălța turnul catedralei oraşului.

— Iată acolo jalonul dumitale de ochire, spuse căpitanul Rampey.

Umbra *Odesei iubite* alunecă deasupra oraşului, peste ziduri şi peste piață şi peste fațada bisericii, peste aco-

perişurile portocalii, transformându-le pentru o clipă în roşu închis, şi apoi peste celălalt zid, ca un sol întunecat. Avem o zicală aici în Santa Vittoria: „Binele nu se recunoaşte decât după ce a trecut, răul atunci când vine“. Dar, cel puțin în cazul acesta, nu se potrivea. Când umbra trecu peste ei, toată lumea se uită în sus; unii îşi reluară pur şi simplu lucrul, alții ne făcură cu mâna.

Când uşile locaşului de bombe se deschiseră, *Odesa iubită* se întoarse înapoi peste oraş. În cele din urmă, căpitanul Rampey nu mai aşteptă să ajungă deasupra catedralei. Când avionul trecu de zidurile oraşului, el comandă „Zvârliți-le afară!“, şi cu toții devenirăm bombardieri. Am rostogolit bombele prin uşile deschise şi le-am împins afară, le-am lovit cu picioarele, iar ele începură să cadă una după alta asupra oraşului, mişcându-se încoace şi încolo aşa cum fac bombele, înotând una după alta ca peştii dintr-un banc.

Încerci să urmăreşti bomba pe care ai trimis-o tu însuți pe drumul ei, o bombă care a simțit atingerea mâinii tale sau a piciorului tău şi crezi că reuşeşti; dar când încep exploziile şi când încep să erupă pietrele şi acoperişurile, şi când încep incendiile şi fumul, îți dai seama că n-ai să poți şti exact care-i a ta.

Eram destul de jos ca să putem vedea zăpăceala şi jocul dezordonat care avea loc în piață. La fiecare explozie — exploziile păreau că păşesc de-a lungul oraşului, cu paşi gigantici, spre piață — oamenii începeau să alerge într-o direcție, şi la următoarea se întorceau şi alergau spre locul de unde plecaseră.

Cu timpul, trebuie că şi-au venit în fire, pentru că atunci când ne-am întors a doua oară peste oraş, nu mai era nimeni în centru. În toata piața nu era decât un singur om şi acela stătea îngenuncheat în mijlocul ei manevrând încărcătorul unei arme militare şi țintind spre *Odesa iubită.*

— Nenorocitul ăla poate să rănească pe cineva, spusa Marvell.

Aceasta a fost trecerea în timpul căreia trebuia să fie folosită bomba de distrugere, cu acțiune întârziată, da 250 kilograme. Ea era inima şi chiar adevăratul suflet al Odesei iubite.

— Ține-o pregătită până-ți spun eu, ordonă căpitanul Rampey bombardierului.

Era expert în asta, poate chiar un geniu, posesorul unui talent deosebit cu care-l înzestrase Dumnezeu şi care putea fi folosit numai o dată sau de două ori într-o singură viață. Dacă n-ar fi fost războiul, Rampey n-ar fi ştiut poate niciodată că îl posedă.

— Acuma! spuse el; şi la acest cuvânt bomba fu împinsă afară.

Pentru o clipă păru că zboară împreună cu Odesa iubită; apoi descrise un arc peste oraş şi deodată se scufundă şi, fiecare dintre noi, chiar cei care nu aveam instinctul căpitanului Rampey, ne puturăm da seama că va fi un succes.

Când ajunse, păru că abia atinge acoperişul de ardezie cenuşie al catedralei şi apoi că trece prin el atât de repede, încât gaura pe care o produse în acoperiş făcu impresia să se închidă peste ea ca apa peste o stâncă. Era o bombă cu explozie întârziată, din acelea cu care ți-e totdeauna teamă că nu vor exploda, dar asta explodă, undeva acolo jos, în pivnițele întunecate, şi în fundațiile unde trebuie să se fi ascuns multă lume din piață. Primul semn al succesului nu a fost zgomotul exploziei sau senzația de presiune care venea de jos şi care poate uneori să ridice avionul şi să-l coboare ca pe o barcă sub care trece un val, ci priveliştea zidului catedralei, a întregii fațade, a marelui vitraliu rotund, care fusese aşezat mai înainte pe frontonul catedralei, dezintegrându-se toate o dată, fiecare bucată părând că se desface în acelaşi timp şi că se împrăştie ca nişte petale pe pietrele pieței.

După aceea, începu focul, o țâşnitură de flăcări din adâncurile bisericii, o țâşnitură care luă cu ea o mare parte a acoperişului şi apoi pârâitul, în aşa fel încât în momentul în care începurăm să urcăm, nu mai rămăseseră În picioare decât zidurile din celălalt capăt al catedralei. Omul cu arma dispăruse.

— N-au mai rămas decât bombele cele mici, spuse Marvell.

— Să nu le irosim, recomandă căpitanul.

Când făcurăm o nouă întoarcere, centrul oraşului era în flăcări şi ascuns de o perdea de fum, dar marginile mai îndepărtate nu fuseseră încă atinse; aşa încât am hotărât să

începem să lansăm bombele cele mici pe terasele de sub ziduri ca să fim siguri că vor lovi marginile oraşului. Oamenii alergau de ambele părți ale zidului şi unii dintre ei alergau chiar pe marginea lui şi când primele bombe începură să cadă în vii, unii dintre oameni săriră de pe ziduri şi începură să alerge în direcția bombelor. Nu păreau să ştie ce voiau să facă. Un bou care trăgea un car înnebuni de frică şi începu să fugă în jos, peste zidurile teraselor, până când îşi rupse probabil un picior şi carul pe care îl trăgea se prăbuşi peste el.

— Cineva ar trebui să sfârşească chinurile animalului ăstuia spuse locotenentul Marvell.

Într-o parte a oraşului, dincolo de zidurile de la miază-noapte, se vedea o pată verde dreptunghiulară, un verde care se deosebea de oricare altul pe care îl văzusem, un verde mai deschis, mai egal şi mai luminos decât cel întunecat al viilor şi, când ajunserăm deasupra lui, am putut vedea că era un teren de sport iar clădirea mare cu acoperişul de țigle roşii de lângă teren era desigur şcoala oraşului.

Pe teren puteam distinge un bărbat şi o femeie stând la distanță unul de altul; între ei, la intervale regulate, vedeam mici fâşii întunecate, înşirate pe iarbă. Pe teren erau linii albe, presupun pentru fotbal, şi la început am crezut că liniile întunecate erau un fel de marcaj pentru joc, dar când am ajuns deasupra lor mi-am putut da seama că erau copii. În acest timp, bombele începuseră să cadă sus pe terase şi apoi primele dintre ele atinseră chiar zidul, dar bărbatul şi femeia stăteau totuşi în picioare pe teren şi nici unul dintre copii nu se mişcă. Presupun că bărbatul şi femeia îşi închipuiau că dacă s-ar fi culcat pe iarbă alături de ei, ar fi speriat copiii. Când bombele se apropiară, copiii începură să se ghemuiască şi, în uniformele lor negre, semănau cu nişte mici cocoloaşe de funingine, aşezate pe iarba verde deschis. Încărcătura de bombe, cea care îi putea lovi, se şi afla în aer, dar eu am început să doresc să le pot reține, într-un fel sau altul. Copiii de pe terenul de sport aveau desigur încredere în profesorii lor, deoarece, deşi zgomotul devenise desigur teribil de puternic şi de înfricoşător, nici unul nu se mişcă; rămaseră exact unde fuseseră aşezați, acolo pe iarbă; şi era bine, deoarece eşti mult mai în siguranță în aer liber decât ghemuit sub o bancă a şcolii, unde poți fi

îngropat sub bârnele vechi şi sub pietre şi prins în capcana incendiului.

Încă mai am sentimentul ăsta, al curajului profesorilor şi al curajului copiilor. Dacă s-ar fi uitat numai în sus ar fi putut vedea şirul de mingi negre în cădere şi ar fi putut să se ridice şi să fugă de ele. Dar rămăseseră acolo unde li se spusese să rămână, cu fața în jos pe locul de joacă, fără să clintească până ce prima bombă căzu printre ei şi chiar şi a doua şi a treia, până când iarba verde deschis începu să sară în aer, amestecată cu bucăți de pământ, cu flacăra bombei şi cu micile cocoloaşe întunecate, ca de funingine.

Un soldat îşi face datoria şi aceasta era datoria mea. Şi cred acum că o parte din durere mi-ar fi fost cruțată, dacă n-ar fi fost băiețaşul. Când bombele au încetat, l-am văzut traversând în fugă iarba către ceea ce mai rămăsese din poarta şcolii şi am putut vedea că hainele îi erau în flăcări şi că băiețaşul ardea. Chiar de aici de unde eram, puteam să văd că ținea ceva alb în brațe şi am ştiut dintr-o dată că era important să aflu ce anume era. Ce poate fi atât de important pentru un băiețaş, încât să refuze să-i dea drumul în timp ce el arde? Asta-i ceea ce mă face să mă deştept uneori noaptea, dându-mi seama că strig la el să dea drumul obiectului, şi că brațele mele lovesc în toate părțile ca să pot stinge focul cu mâinile mele.

Strada de lângă şcoală era largă şi pe ea nu se afla nimeni, aşa încât băiețaşul era uşor de urmărit. Era o stradă abruptă, dar în loc s-o ia la fugă în josul ei, începu să alerge în sus şi astfel am ştiut că încerca să ajungă acasă şi la cel care avea grijă de el acolo. Nu fugi prea departe. După câțiva paşi căzu în genunchi şi se păru că a stat aşa multă vreme, deşi probabil că în realitate nu a trecut decât un timp foarte scurt, sper că numai o clipă, înainte de a fi căzut cu fața în jos, pe pietrele străzii; şi când căzu, lucrul acela alb pe care îl ținea îi scăpă şi începu să se rostogolească sărind în jos pe pantă. Era o minge, de fotbal care continuă să sară şi să se rostogolească depărtându-se de el, mult timp după ce băiețaşul încetase să mai ardă, iar noi începusem să ne îndepărtăm de oraş, ca să ne ferim de coloana de foc şi de fumul care se ridica. Dar eu încă vedeam mingea albă arzând în propriii mei ochi în felul în care soarele continuă să ardă minute în şir după ce te-ai uitat la el;

apoi încetă şi aceasta şi ne ridicarăm în sus, îndepărtându-ne de locul acela, îndreptându-ne înapoi spre Africa.

— Asta încheie programul acestei după-amiezi, spuse căpitanul Rampey.

Umbra avionului alerga peste ogoarele verzi şi în urma noastră oraşul ardea ca o cunună în flăcări.

— Recunosc un lucru, spuse Marvell. Am făcut o treabă bună.

Aceste cuvinte fură ultimele de care îmi amintesc să le fi auzit la bordul *Odesei iubite.* După asta nu mai am nici o amintire, dar trebuie să fi făcut tot ce trebuie să facă cineva pentru a se despărţi de avion, gesturi tot atât de complicate ca acel al tăierii cordonului ombilical care leagă un prunc de mama lui. Nu-mi aduc de loc aminte cum am păşit prin uşa locaşului bombelor sau cum am tras de coada de deschidere a paraşutei, pentru că în clipa aceea nu aveam dorinţa s-o fac. Prima mea amintire e aceea că mă prăbuşeam în jos spre Italia, cu razele soarelui după-amiezii târzii strălucind pe nailonul alb al baldachinului meu, ca şi cum aş fi fost atârnat de o lanternă de mătase, şi probabil că lucrul acesta a fost cauza că cei din Santa Vittoria, aflaţi la miază-zi de mine, m-au văzut strălucind ca un luceafăr sau ca un augur în înserare.

În momentul acela eram fericit, câteodată mi se pare că a fost cea mai fericită clipă din viaţa mea, nu-mi dau seama de ce. Alteori mi-o închipui drept cea mai tristă, pentru că m-a rupt de mine însumi poate pentru totdeauna. Am căzut dinspre soare spre umbra munţilor de la miază-noapte, şi era frig, iar baldachinul auriu se schimbă într-un albastru albicios, apoi m-am lovit de terasele muntelui care nu mai erau cultivate. Pământul era dur, argilă şi stâncă, şi când l-am atins, am auzit cum mi se rupe un os al piciorului, iar mai târziu l-am şi simţit. Aerul după-amiezii care începea să se răcorească se umflă în baldachinul meu şi începui să fiu târât în jos, şi de-a lungul teraselor, până când am fost în sfârşit agăţat de nişte viţe bătrâne şi ţinut locului de ele. Am tras paraşuta în jurul meu şi mi-am înjghebat un cuib, aşa cum ar fi făcut-o un animal rănit.

Mai târziu, în timpul nopţii, am fost trezit de nişte oameni scunzi şi bruni care miroseau a gunoi şi a vin. Nu mi-au spus

nimic. M-au ridicat şi m-au pus într-un coş mare care puțea a pământ şi a bălegar şi a putregai de struguri, au aşezat coşul pe spatele unui catâr, ducându-mă în sus pe muntele pe care aterizasem. M-am gândit că o să mă omoare, dar nu-mi păsa. Sufeream tare. Acum eram un dezertor. Eram singur. Dintre toți americanii pe care îi cunoşteam, eu singur declarasem un sfârşit personal acestui război şi mi-era ruşine de mine. Cine eram eu ca să iau o asemenea inițiativă? Aroganța actului meu mă copleşea şi închideam ochii şi imediat ce-i închideam îmi apărea imaginea băiețaşului în flăcări. Gândindu-mă bine acum, nu e de mirare că voiam să mor.

M-au ținut într-o colibă mică făcută din crengi şi crenguțe şi paie, drept în mijlocul unui ogor. Nu-mi dau seama pentru câtă vreme. M-au hrănit cu un fel de brânză de capră, lipicioasă, şi cu pâine uscată, cu măsline amare şi vin, şi dacă n-ar fi fost vinul aş fi murit de foame, într-o noapte veniră şi mă sculară, mă aşezară din nou în coş şi, către dimineață, când nu mai puteam suporta, am auzit zgomotul copitelor catârului pe pietre şi când mi-am aruncat privirea din coş am văzut acoperişuri de case şi am ştiut că eram într-un oraş. M-au aruncat jos aici, în coşul de struguri zdrențuit, în Piața Poporului, la uşa Palatului Conducătorilor. Italo Bombolini era primarul oraşului, după cum aveam să aflu mai târziu, şi era primar de câteva săptămâni, sau poate de mai mult.

DIN *Maximele* lui Italo Bombolini:

Datoria poporului e să-şi vadă de treburile lui.
Datoria guvernului e să-i ajute s-o facă.
Asta este *pasta*[1] politicii.

Conducătorul inspirat, adevăratul principe, oricât ar fi de mare, nu poate fi decât sosul turnat peste *pasta.*

Bombolini

Două săptămâni după ce Italo Bombolini luase în primire funcția de primar în Santa Vittoria, toată lumea în afară de preotul Polenta, care îl dispreţuia, şi cârpaciul Babbaluche, care nu era pregătit să-l vadă în această postură, îi recunoscu o calitate. Bombolini era un conducător; era un conducător înnăscut, era conducător din fire. Era, după propriile sale cuvinte, „sosul peste *pasta.*"

Felul lui de a conduce era atât de natural şi luase puterea cu atâta eleganță, încât oamenii care numai cu câteva săptămâni în urmă nu puteau pronunța numele lui fără ca mai întâi să-l prefațeze cu „găgăuță“ sau „nebun" începură să-şi dea seama că văzuseră lot timpul trăsăturile de conducător ale lui Bombolini.

— Vă aduceți aminte de ziua când l-a împiedicat pe Giovannetti să-şi omoare nevasta doar vorbind cu el şi luându-i târnăcopul din mână? Mi-am spus eu chiar atunci: „Poate să *arate* ca un măscărici, dar are sufletul unui conducător", aşa mi-am spus. Atâta pot să vă zic: eu am fost acela care l-am

[1] *Pasta,* în italiană e numele generic al tuturor sortimentelor de paste făinoase, şi formează baza alimentației poporului

recunoscut primul.

Fiecare avea felul lui propriu prin care îl descoperise pe Bombolini. Până la urmă, chiar şi Babbaluche fu obligat să admită că Bombolini cârciumarul poseda anumite calităţi care erau cel puţin surprinzătoare.

— Dar n-au să ţină mult, avea obiceiul să spună cârpaciul. Merge numai pe nervi şi pe noroc. O să vedeţi. Undeva înăuntrul acestui ticălos gras trăieşte un măscărici şi mai devreme sau mai târziu va scoate capul, pentru că un măscărici e un măscărici şi va fi întotdeauna un măscărici.

Erau alţii, unii dintre cei bătrâni, care nu mai credeau în nimic pe lume în afară de foame şi muncă şi, la sfârşit, în moarte.

— O să se oprească, spuneau ei.

E un proverb aici: „Trapul unui măgar nu ţine mult“ — dar când Bombolini continuă să fugă, chiar cei bătrâni începură să se întoarcă împotriva lui Babbaluche.

— Tot mai fuge măgarul, strigă unul din ei către cârpaci. Poate că măgarul ăsta e un cal.

— Un măgar e un măgar şi se va purta întotdeauna ca un măgar, spuse Babbaluche. Aşteptaţi numai. O să-i descoperiţi cât mai curând urechile lungi.

Din prima zi, Bombolini păru să dovedească o aptitudine de a face exact ceea ce trebuie. A doua zi după ce Vittorini îi înmânase insigna de primar, un grup de cetăţeni traversă piaţa spre Palatul Conducătorilor, ca să-i ceară lui Bombolini să renunţe la postul ăsta pentru a putea fi numit altcineva care să nu ducă oraşul la ruină.

— Foarte bine, Italo, voiau ei să-i spună cu toată bunăvoinţa, gluma s-a terminat; am râs cu toţii. Acum hai să trecem la lucruri serioase şi să găsim un conducător.

Dar, în ziua aceea, nu l-au găsit pe Bombolini. Când, în cele din urmă, coborâră spre terase ca să se ocupe de vie, Bombolini ieşi din ascunzătoare ca să se ocupe de treburile oraşului.

Puse să se măture străzile. Puse să se repare fântâna şi să se curețe sursa de apă de tot putregaiul, iar sticla spartă şi cojile de cartofi care pluteau în ea fură curăţate şi aruncate. În dimineaţa a treia, oamenii se deşteptară şi descoperiră că toate

vechile lozinci din Santa Vittoria fuseseră schimbate peste noapte. Cea din Piața, Poporului care spunea

CREDE! SUPUNE-TE! LUPTA!

fusese schimbată în

LINIŞTE CALM RĂBDARE
cele trei mari virtuți ale poporului italian

un serviciu public

(Semnat) Italo Bombolini, Primar.

Pe zidul vechi şi minat al Capelei Strugurilor Darnici, lozinca fostului partid fascist „Nu-mi pasă de nimic” fusese schimbată în

NE PASĂ

În Oraşul de Sus, unde de ani de zile lozinca era:

TRĂIEŞTE PERICULOS — D’Annimzio

Bombolini adăugă

DAR CONDU CU PRUDENȚĂ — Bombolini

Deşi pe atunci nu erau automobile în Santa Vittoria, lozinca le dădea oamenilor sentimentul că trăiau în actualitate.
Când coborai pe Corso Mussolini era imposibil să nu vezi lozinca de pe zidul casei unde strada ocolea la stânga:

MAI BINE SA TRĂIEŞTI O ZI CA UN LEU DECIT 100 DE ANI CA UN MIEL

Astăzi, când cobori pe Corso, poți citi:

MAI BINE SĂ TRĂIEŞTI 100 DE ANI — Bombolini, Primar.

După a treia zi, grupul de oameni care doreau demisia lui

Bombolini nu mai încercă să-l vadă şi el începu să se arate pe străzi.

E imposibil acum să-ți dai seama dacă lucrurile pe care le făcea primarul îi veneau din studiu şi din meditație, sau dacă erau reacții ale instinctului. De fapt nu are nici o importanță. Important e faptul că le făcea.

Buclucul guvernului din țara asta e că-i format din Cei la Putere şi Cei din Opoziție. Aici, unii sunt negri şi alții albi, dar nu există cenuşii. Când cei din opoziție vin la guvern, dau afară pe cei de la putere, şi cei noi de la putere fac tot ceea ce pot ca să distrugă programele celor foşti la putere, chiar când ar putea să le fie de ajutor. E brutal şi câteodată sângeros şi mai întotdeauna captivant, şi de obicei nu foloseşte oraşului, dar aşa s-au petrecut întotdeauna lucrurile aici.

Geniul lui Bombolini, pentru că aşa trebuie să fie considerat acuma, a fost că în loc să proiecteze oamenii în opoziție, i-a invitat pe toți la putere. El a format Marele Consiliu al Oraşului Liber Santa Vittoria şi, în două zile, fiecare dintre clicile despre care se putea prevedea că vor lupta una contra celeilalte, fiecare familie şi fiecare forță din oraş, avu pe unul din membrii săi în guvern. Fiecare era la putere sau avea pe cineva din familie la putere. Numărul membrilor consiliului era aproape egal împărțit între Broaşte, Broaşte Țestoase şi Capre. Jumătate din membri erau tineri şi jumătate erau bătrâni şi toți cei din familiile mari şi puternice erau reprezentați. Adevăratul secret consta, poate, în faptul că dacă nu toți erau la putere pentru că asta era imposibil, aproape nimeni nu era în opoziție.

Giovanni Pietrosanto era Ministrul Apelor Publice, ceea ce însemna că i se dăduse în grijă fântâna şi castelul de apă. Sub conducerea lui Giovanni, canalele pentru împărțirea apei fură curățate şi pompa fu reparată de Longo, iar toate scurgerile de pe terase fură şi ele curățate, aşa încât pentru prima oară în douăzeci de ani apa ajungea pe terase până la butucii de vie. Nu e cine ştie câtă apă, dar e suficientă să împiedice ca un scurt timp de uscăciune să devină o secetă, lucru pe care Cineva mai mare decât Bombolini nu găsise de cuviință sa-l facă.

Sub conducerea fratelui său Pietro, celălalt membru

important al familiei, se formă organizația denumită Miliția Populară din Santa Vittoria.

— De ce îți pierzi timpul cu asta? îl întrebă Fabio pe Bombolini.

Primarul ridică mâna.

— Fundamentul fiecărui stat îl formează legile bune şi armele bune. Nu vine de la mine. Magistrul spune că trebuie să avem o armată.

La început lumea râdea de armată, dar pe când cei douăzeci de oameni făceau instrucție în Piața Poporului, după terminarea lucrului, şi îşi perfecționau instrucția, cetățenii începură să vină să-i privească. Pietrosanto are o voce care poate sparge geamurile şi instrucția era impresionantă. Fiecare soldat avea dreptul să poarte duminică o banderolă roşie pe braț şi să se fălească cu o pană de şoim la pălărie şi, în curând, fiecare tânăr din Santa Vittoria se uita cu aviditate la acea pană, dar armata fu menținută la douăzeci pentru că numai atâtea arme aveau.

Mai erau şi alții. Comisar al Sănătății, Răspunzător al Cântarelor, Ministrul pentru Pâine şi *Pasta,* Ministrul Culturii Avansate, Ministrul Treburilor Bătrânilor.

Bombolini încheie a doua adunare a Marelui Consiliu cu aceste cuvinte.:

— Un om înțelept a spus o dată: „Prima impresie pe care o capeți despre un conducător şi despre mintea lui ți-o formezi văzând oamenii pe care i-a ales în jurul său“. Lăsă mâna în jos. Oameni din Santa Vittoria! Judecând după aceste principii, presupun că eu trebuie să fiu socotit un geniu.

La început li se păru că Bombolini era un egoist, dar pe când se înapoiau acasă şi aceste cuvinte li se învârteau prin cap şi începură să-şi dea seama de sensul lor, se simțiră, bineînțeles, măguliți. Şi, după cum îi spusese Bombolini lui Fabio, dacă nu poți să-ți cumperi calea cu bani, cel de-al doilea bun mijloc e să ți-o cumperi cu măguliri, pentru că, după cum o ştie fiecare italian, măgulirea te va duce totdeauna undeva.

Se făcură şi greşeli. Într-o bună dimineață, Bombolini se hotărî să satisfacă poporul, democratizând fântână de unde se lua apa. De câteva sute de ani, din motive care nu mai sunt cunoscute, mai multe familii avuseseră dreptul de a se aşeza în

fruntea cozii care aştepta să ia apă la fântână, umplându-şi ei primii urcioarele. Într-o dimineaţă femeile găsiră următorul afiş pe fântână:

În Ochii Domnului Nu există
Oameni Favorizaţi.
Primul Venit, Primul Servit.

Ordinul lui Bombolini. Primar.

Proclamaţiile erau acum semnate cu o singură iniţială ca acele ale Cezarilor. Experimentul în ale democraţiei merse bine până ce Rosa Bombolini traversă piaţa cu găleata ei de aluminiu de douăzeci şi opt de litri, modernă şi civilizată, singura de felul ei în Santa Vittoria, şi se îndreptă spre fruntea cozii după cum avea privilegiul s-o facă. Pietro Pietrosanto, ca şef al armatei, avea sarcina să impună noua hotărâre în dimineaţa aceea.

— Înapoi, îi spuse el. La sfârşitul cozii. Cunoşti ordinul.

— Îmi cunosc drepturile, strigă ea. Cu pieptul ei puternic îl îmbrânci pe Pietrosanto. Du-te şi spune-i asta! Spune-i că nici un adunător de zdrenţe sicilian cu fundul mare n-are să-şi poată permite să vină aici şi să jefuiască pe vreunul din Casarnassima de drepturile lui.

— Nu-i nimic de făcut, îi spuse Bombolini generalului lui, decât numai să confişti găleata delincventului.

O găleată de douăzeci şi opt de litri e o adevărată armă, mai ales când e întrebuinţată pe neaşteptate. Şeful armatei se prăbuşi în Piaţa Poporului, exact ca un taur lovit cu un baros. Pietrosanto ar fi putut înainta o plângere. S-ar fi putut s-o ducă la vale, pe munte, până la Montefalcone, eu acuzaţia de intenţie de omor, dar mândria Iui Pietrosanto n-ar fi putut suporta aşa ceva şi Bombolini nu era încă suficient de pregătit să înfrunte o asemenea provocare faţă de tânărul său regim. În dimineaţa următoare, afişul dispăru şi vechile obiceiuri continuară, şi acesta fu sfârşitul democraţiei pure în Santa Vittoria. În noaptea aceea, Bombolini îl puse pe Fabio să scrie următoarele în cartea lui: „Nu e nimic mai greu de realizat, şi mai îndoielnic ca reuşită, decât încercarea de a iniţia o nouă stare a lucrurilor. Pentru că reformatorul îi are ca duşmani pe toţi cei

care prosperă datorită vechilor obiceiuri.” îl antrena pe Fabio pentru postul de primar al oraşului când el nu va mai fi acolo.

Aşa, deci, mergeau lucrurile în Santa Vittoria pentru Italo Bombolini. Poporul avea încredere în el şi apoi, în timp ce vara înainta, recolta începea să arate bogată şi sănătoasă. Strugurii erau abundenți şi graşi: arătau ca nişte animale sănătoase. Când strugurilor le merge bine, toate merg bine în Santa Vittoria.

Dacă nereuşita cu democratizarea fântânii fu prima eroare din toate lucrurile pe care le realiza, presupun că se poate spune că eu am fost a doua eroare importantă a sa, deoarece eu am fost acela care era cât pe aci să-i răstoarne guvernul. Am intrat în Santa Vittoria în aceeaşi dimineață când fusese obligat să scoată afişul de la fântână.

UN lucru ar trebui să fie spus dintru început. Deşi Fabio della Romagna, cel puțin, pentru un timp m-a urât, numai lui îi datorez viața. Cei dintâi oameni care mă văzură în dimineața aceea în Santa Vittoria, mă crezură mort. Unul din ei îmi pipăi picioarele şi, când le simți reci, deoarece sângele se scursese din ele cu ceasuri în urmă, îmi luă ghetele. Când îi trimiseră vorbă lui Bombolini despre cadavrul meu, el fu de acord cu toată lumea că ar trebui să fiu ridicat de acolo de îndată, mai înainte ca soarele să se ridice prea sus, şi să fiu îngropat undeva, sub nişte stânci, în cariera de piatră. Frica lui Bombolini era că crima, dacă acesta era cazul, va fi adusa la cunoştința celor din Montefalcone şi apoi va veni poliția, iar libertatea oraşului va fi primejduită. Îl trezi pe Fabio şi acesta coborî treptele Palatului Conducătorilor, să ia măsurile necesare ca să fiu îngropat în cariera de piatră, dar aruncând o singură privire asupra mea, cum şedeam acolo în coşul de struguri, îşi dădu seama că trăiam.

În ceea ce-i priveşte pe morți, oamenii sunt cam ciudați în Italia. Moartea îi fascinează, dar nu şi trupul pe care mortul îl lasă în urma sa. Câteodată oamenii sunt atât de grăbiți să scape de trup, încât se comit greşeli.

Babbaluche care când nu cârpea făcea sicrie, ştie multe poveşti despre bărbați şi femei care înviaseră la zgomotul pământului ce ploua peste acoperişul a ceea ce avea să fie ultima lor locuință. Unghiile ramase înfipte în lemnul moale al cutiilor, pretinde Babbaluche, sunt monumentele ridicate acestor zbateri tăcute.

În loc să mă ducă la carieră, m-au dus în sus pe scări în Palatul Conducătorilor, şi m-au culcat în pat. Nu-mi dau seama cât timp am stat acolo. De trei, patru, ori pe zi, Angela

venea şi, ținându-mi capul în poală, îmi băga cu lingura în gură supă şi *pasta* şi pâine moale muiată şi câteodată îmi turna pe gât un păhăruț de vin. Nu-mi închipuiam că o să mă vindec vreodată, nici nu speram aşa ceva. Înclinam spre moarte. Osul piciorului se sudase, dar se sudase greşit. Stăteam culcat în pat, în întuneric, ceasuri de-a rândul, fără să fac o mişcare. Când era lumină în piață, nu ştiam niciodată dacă soarele răsare sau dacă apune.

După câtva timp, o săptămână sau două, am început să-mi dau seama că, fără nici un efort din partea: mea sau fără a fi măcar conştient de faptul ăsta, începeam să înțeleg toate strigătele sau chemările pe care le auzeam de jos sau din piață. Graiul părinților mei îmi revenea, îl învățasem pe când eram copil mic, dar mai târziu, deşi era vorbit în casă, îl uitasem. Nu vorbeam cu familia mea decât englezeşte şi nu-i ascultam decât dacă îmi vorbeau în ceea ce numim noi americana.

Mai visam noaptea băiețaşul, şi omul acela gras sau fiica lui veneau să mă țină în timp ce țipam şi loveam în perete şi mă ascundeam sub pătura care se uda de transpirație. Dar am ştiut că pe undeva hotărâsem să trăiesc atunci când, într-o dimineață, fata întârzie cu supa şi la început mi s-a făcut foame, iar până la urmă am fost furios pe ea. Şi când veni, înconjurată de toate izurile, supă fierbinte şi pâine bună şi săpun mirosind tare şi prospețimea ei, îmi dădui seama că zâmbesc.

Din nu ştiu ce motive mi-era ruşine, ca şi cum nu aveam dreptul, în lumea asta, să zâmbesc. Voiam să-i spun bună dimineața şi să vorbesc cu ea, dar mi-era frică să încep. În tot acest timp, nu lăsasem pe nimeni să ştie că le înțeleg graiul. Ştiam că era un dialect şi că părinții mei veniseră desigur din vreun sat din regiunea asta, dar nici măcar nu-i ştiam numele. Asemenea fiu le fusesem. Îmi era ruşine de faptul că nu le spusesem nimic despre grai. Înşelam nişte oameni care luaseră anumite riscuri ca să mă ajute. La început nu avusesem intenții rele, era numai faptul că eram prea obosit şi prea puțin interesat ca sa vorbesc şi, în acelaşi timp, era o formă simplă de autoapărare. Oamenii vorbeau de față cu mine cum ar fi vorbit de față cu idioții, sau cu surzii, sau cu copiii mici. O singură dată am fost cât p-aci să mă dau in vileag.

Bombolini şi Fabio se găseau în camera mea împreună cu nişe tineri care voiau să mă vadă. Fiecare om din Santa Vittoria venea să mă vadă într-o zi sau alta. Au foarte puțin de făcut aici, şi eu eram un subiect de curiozitate. Îmi pipăiau hainele, iar unii din ei îşi frecau chiar mâinile de-a lungul spatelui şi brațelor mele. Mă întrebam care dintre ei purta ghetele mele. N-am aflat-o niciodată. Oricine le-ar fi luat, le va ține în familie până când voi muri, poate chiar cincizeci de ani, şi când nu voi mai fi, va ieşi la iveală eu ele, probabil chiar la înmormântarea mea. Aşa sunt ăştia de aici.

Tinerii erau gata să plece, îi plictisisem, când unul din ei se uită în piață de la fereastra mea.

— Oh, Dumnezeule, Malatesta s-a înapoiat.

Au alergat cu toții la fereastră, lângă care se aşezară în genunchi, deoarece era o fereastră joasă, şi priviră în piață. Vocile lor şi felul cum îşi opreau răsuflarea mă interesă.

— E aia înaltă, spuse unul din ei, aia îngâmfată. Cum o mai cheamă?

La început nici unul din ei nu-şi putea aminti. Toți aveau câte o poreclă pentru ea. „Mânzul“, Picioare Lungi“, „Țurțur de gheață“. Bombolini îi spunea „Uliul”.

— Caterina, spuse unul în cele din urmă.

— Caterina, repetară cu toții. Da, Caterina.

Traversa Piața Poporului către strada care coboară din Oraşul de Sus şi, pentru că purta pantofi de oraş pe pavajul inegal, nu umbla în felul în care umblau celelalte femei. Femeile de aici umblă ca si cum ar duce o povară. Nu e neplăcut de privit. Se mişcă încet, cu un fel de grație puternică în mers şi corpul li se leagănă dintr-o parte în alta tot atâta cât se mişcă şi înainte. Toate erau grațioase, şi femeile din oraşul Santa Vittoria, şi această Caterina Malatesta, dar grația lor era diferită, Prin asta nu vreau să înjosesc femeile din Santa Vittoria, pentru că unele din ele sunt foarte frumoase, dar diferența dintre ele era ca aceea între un cal de povară şi un cal de curse. Fiecare îşi are întrebuințarea sa în lume şi frumusețea sa, dar unul e făcut pentru a fi folosit şi pentru muncă, iar celălalt pentru a fi admirat şi a fi călărit uşor.

Ducea două geamantane şi, cu toate că păreau grele, nimeni nu făcu cel mai mic efort s-o ajute, iar ea nu ceru nici

un ajutor. Femeile care aşteptau în coadă la fântână o văzură, dar nu dădură nici un semn că ar fi văzut-o. Nu mă prea pricep la rochii, dar ale ei erau de felul pe care chiar omul cel mai ignorant le recunoaşte a fi din cele care costă scump şi care sunt ceea ce se cheamă foarte şic.

— Trebuie că nemții le fac o viață a dracului de grea la Roma, spuse Bombolini.

— Astea nu se înapoiază decât când dau de necaz.

— Probabil că i-au băgat bărbatul la închisoare. Cum îl chema? Nimeni nu ştia.

— Poate că l-au omorât, spuse unul şi toți clătinară din cap şi rămaseră, un timp, tăcuți.

— Ia priviți cum umblă. Zip, zap, zip! Ca şi cum ți-ar spune: „du-te şi te spânzură!“

— E o bestie. Stoarce vlaga din bărbați. Nu e bună de nimic. Dacă te-ai însura cu ea ai avea distracție în pat şi ai muri de foame.

Aşa spuneau despre ea. Avem o zicală aici: „Ceea ce nu poți căpăta, ponegreşte. Şi asta era ce făceau ei, dar eu n-o ştiam pe atunci.

— Dar e foarte frumoasă, am rostit eu în italieneşte, şi nici unul dintre ei nu băgă de seamă.

Era cea mai frumoasă femeie pe care o văzusem vreodată.

Într-o dimineață, m-am trezit şi am descoperit că în cameră era răcoare, iar când m-am aplecat din pat şi m-am uitat peste piață şi peste case, spre munții de dincolo, am văzut că erau acoperiți de zăpadă. Cândva în timpul nopții, nevăzută şi neauzită de noi, o furtună mare, o bătălie între căldura din miază-zi şi frigul din miază-noapte, se iscase acolo sus şi acum râuri albe curgeau pe povârnişul munților. Când Angela veni cu supa am spus:

— Dacă te duci la fereastră ai să vezi ceva splendid.

Puse jos supa şi se duse la fereastră, se cinchi lângă ea, iar în clipa aceea mi se păru foarte frumoasă.

— Nu vad nimic, spuse ea.

— Sus pe munți. În dimineața asta e zăpadă.

— Ah, vântul nou! Se întoarse către mine. Vântul nou a pus capăt verii. E bine pentru struguri.

Vorbea cu mine în dialect şi nu părea de loc surprinsă că

puteam să-i răspund sau s-o înțeleg.

— Acum vor veni nopți răcoroase şi zile calde, spuse ea. Asta măreşte cantitatea de zahăr din struguri.

— Nu eşti mirată că vorbesc?

— Ne întrebam când vei începe să vorbeşti. La urma urmei eşti aici de câteva săptămâni.

— Dar eu vorbesc destul de bine, nu crezi?

Ridică din umeri:

— Copiii mici încep să vorbească de la doi ani. Dumneata eşti om în toată firea.

Totuşi, coborî şi le spuse că începusem să vorbesc şi în timp ce miracolul limbii mele nu produse nici o surprindere, se iscă însă interes şi chiar senzație, pentru că acuma puteau să trateze cu mine. Bombolini, urmat de alți câțiva membri ai Marelui Consiliu, urcă în fugă scara spre camera mea.

— Se spune că vorbeşti foarte bine, îmi spuse el. Bun! Mă luă de mână şi mi-o scutură cu mare putere. Se întoarse către ceilalți: Ce v-am spus? Ce v-am spus despre el? Îmi luă din nou mâna cu atâta violență încât piciorul începu să mă doară. Iată o persoană foarte superioară. Iată pe cineva foarte special. Ne aflăm în prezența unei făpturi omeneşti de o categorie superioară.

Mă strânse de mână şi coborî fără măcar să mă audă spunând o vorbă în dialect sau în italieneşte.

Dintre toți cei pe care îi puteam auzi jos, numai Fabio nu părea impresionat de faptul că vorbeam limba lor.

— În realitate e un fel de truc, le spuse el oamenilor.

Le povesti tuturor celor care voiau, să-l asculte despre un idiot pe care îl angajaseră la Academie ca să curețe oalele de noapte, şi care învățase nemțeşte într-o lună.

— Să vedeți, le spuse Fabio, capacitatea de a învăța o limbă în felul acesta e în unele cazuri un semn de idioție.

Nimeni nu înțelegea ce încerca să le explice Fabio şi nici eu n-am înțeles atunci.

— Ce te tot încăpățânezi să ne spui cu asta? îl întrebă Bombolini. Parcă ai avea ceva contra omului ăluia.

— N-am nimic contra lui, răspunse Fabio. Vreau numai să vă dau o explicație corectă, să aşez lucrurile în adevărata lor perspectivă. A învăța o limbă în modul ăsta nu e un semn de

inteligență.

— Dar ăsta-i tocmai cazul, spuse Bombolini. Mă aşteptam ca el să învețe limba. Îți poți da seama că e strălucit. Reiese din toată înfățişarea lui.

Câtă desperare i-am pricinuit lui Fabio în zilele acelea, ar fi trebuit să-mi dau seama.

Deşi primarul nu rămăsese lângă mine ca să mă audă vorbind în prima zi, se părea că nimic nu-l putea opri să vină din nou în zilele următoare şi începu să-mi pară rău că avusesem ideea nefericită să deschid gura. Venea după-amiezile când eram adormit, venea noaptea şi stătea cu mine până ce adormeam de față cu el, punându-mi întrebări despre cum se petrec lucrurile în America, despre guvern şi despre organizarea statelor, despre administrarea oraşelor şi despre felul cum acționau poliția şi tribunalele şi despre întocmirea legilor şi încasarea impozitelor — până când începu să-mi fie groază de sunetul paşilor lui pe trepte. Mai mult însă decât de prezența lui inoportună şi de efortul pe care o implica, mi-era ruşine de ignoranța mea.

— Nu ştiu nimic despre asta, spuneam eu. Nu pot să răspund la acest lucru. Nu m-am ocupat niciodată de aşa ceva, n-am aflat-o niciodată.

— E un om înțelept acela care poate spune: „Nu ştiu“, răspundea Bombolini. Bun om!

Întorceam capul la perete, stingherit.

— Numai cei înțelepți cunosc gradul cunoştințelor lor.

Puținele răspunsuri pe care i le puteam da, le punea deoparte aşa cum un cerşetor pune deoparte bucățica de carne din ciorba lui. Le pescuia mai înainte de a putea să-i fugă şi apoi le rostogolea în gură, apreciindu-le savoarea, înainte de a le înghiți.

— Strălucit, obişnuia să spună. Lucrurile astea pe care mi le spui sunt strălucite.

Ajunsesem până acolo încât nu mai puteam suporta să văd fața lui Fabio, în momentele acelea. Totuşi, până la urmă, Fabio fu acela care putu să-şi dea seama de ce Bombolini se purta aşa cu mine. Descoperise pe atunci motivul pentru care Bombolini avea un succes atât de uimitor în guvernarea sa, motivul care îl schimbase, peste noapte, dintr-un măscărici

într-un prinț. Ceea ce descoperise Fabio era că Bombolini nu mai era de loc Bombolini, ci altcineva care trăise cu cinci sute de ani înaintea lui. Când era pus în fața unei probleme sau trebuia să ia o decizie, Bombolini nu se alarma, ci se referea la *Principele* şi la *Maximele* şi îl punea pe Niccolo Machiavelli să-i dea răspunsul de rigoare. Din aceste cărți şi de la acest om îşi trăgea el înțelepciunea, siguranța, echilibrul şi puterea. Bombolini nu era decât o față şi un trup şi o gură a Magistrului. Nu toate răspunsurile erau în cărțile lui, bineînțeles, dar faptul important era că Bombolini simțea că erau, şi convins de acest lucru nu-i era frică şi nu avea scrupule.

Dar pe undeva, în desfăşurarea evenimentelor, existau probleme cărora chiar Magistrul nu le putea da soluții şi, din această cauză, şi nu din simpatie pentru mine, Bombolini se dovedi a fi un luptător atât de formidabil în favoarea mea, când conflictul între Babbaluche cârpaciul şi Abruzzi americanul amenință să sfâşie Oraşul Liber Santa Vittoria şi să-i doboare guvernul.

Viața nu s-a schimbat prea mult din zilele când Machiavelli păşea morocănos pe străzile Florenței, totuşi unele lucruri se mai schimbaseră şi aceste lipsuri în ştiința Magistrului erau acelea care îl înfricoşau pe Bombolini. Pentru a trece peste ele, avea nevoie de un reprezentant al Noii Stări de Lucruri, de cineva călit în focul Noii Culturi, după cum spunea Fabio. Şi cine s-ar fi potrivit mai bine, decât un om căzut din Lumea Nouă? Pentru scopurile lui Bombolini, pentru liniştea şi siguranța lui, era esențial ca eu să fiu strălucit şi el avu grijă să dovedească tuturor că eram. Imediat ce am fost în stare să stau în picioare cu ajutorul unei cârje pe care mi-o confecționase cârpaciul, am fost poftit jos să iau parte la una din şedințele guvernului şi, după o săptămână, am fost rugat să intru în Marele Consiliu ca membru cu toate drepturile, în calitate de Ministru Fără Portofoliu, ca să-mi dau avizul asupra treburilor curente. Mă întrebam ce-ar fi gândit cei de la Liceul Benjamin Franklin, pe care l-am părăsit în cursul inferior, clacă m-ar fi văzut stând în Marele Consiliu ca Ministru Fără Portofoliu.

Aşa stăteau lucrurile când Babbaluche se prezentă pe terasa Palatului Conducătorilor, într-o noapte, în timpul unei

şedințe a Marelui Consiliu şi, ivindu-se în mijlocul şedinței, arătă cu degetul spre mine.

— Uitați-vă la acest netrebnic, spuse el. Priviți-l bine!

Ei se uitară la mine şi cred că am roşit, pentru că, de la început, mă simțisem un impostor în această adunare. Aveam senzația că sunt gol în fața lor.

— Din cauza acestui netrebnic fiecare dintre voi e în pericol să intre la puşcărie şi să-şi piardă via.

Pierderea viei fu aceea care îi atinse mai mult.

— Ştiți cine e ticălosul ăsta? Ştiți ce reprezintă?

Am crezut că descoperiseră că sunt un dezertor, şi mi-am lăsat ochii în jos, ceea ce nu era în sprijinul imaginii pe care oamenii şi-o făcuseră despre mine.

— Acest netrebnic e un inamic al statului.

Argumentul lui era că, în pofida căderii guvernului lui Mussolini şi înscăunarea guvernului Badoglio, America era încă în război cu Italia şi, prin faptul că fusesem numit membru al Marelui Consiliu, fiecare membru se făcea vinovat de trădare şi de actul infamant de colaborare cu inamicul.

— Sunteți colaboraționişti, le spuse Babbaluche. Ştiți ce le fac colaboraționiştilor? Toți ştiau ce le fac. Le luau casa şi le confiscau pământul şi le scoteau butucii de vie din rădăcină.

— Mai rău, sunteți vinovați de complicitate.

Nimeni nu ştia ce pedeapsă presupunea complicitatea, dar dacă asta era mai rău decât colaborarea, nimeni nu avea nevoie să o ştie.

Ar fi fost normal ca Bombolini să nu-mi ia atunci apărarea şi n-am nici un dubiu că aşa ar fi procedat, dacă nevoia de mine nu ar fi fost mai mare decât riscul de a fi considerat complicele meu. Ar fi putut să mă pună într-un car şi să mă ducă la Montefalcone, unde m-ar fi predat autorităților. Ar fi însemnat sfârşitul necazurilor sale şi i-ar fi adus chiar unele mici avantaje; dar se luptă pentru mine.

M-au scos din cameră şi în curând am adormit, aşa încât n-am ştiut niciodată ce s-a vorbit în cursul dezbaterii. Aceasta a continuat cu furie, toată noaptea, şi am impresia că a fost dură, pentru că nimeni nu a vrut vreo-dată să-mi vorbească de ea. Când va, în primele ore ale dimineții, deveni în cele din urmă o chestiune de încredere în guvern şi în conducătorul

său. Problema se punea dacă să fiu predat, iar ei să se afle în siguranță, sau să mă păstreze între ei cu riscul pierderii viilor şi chiar a vieților lor. Cine ar fi putut avea încredere într-un guvern care încerca dubii asupra drumului pe care trebuia să-l urmeze? În zori, Babbaluche se ridică şi începu să citească o foaie de hârtie pe care scrisese:

Hotărăşte. Că poporul gloriosului Oraş Liber Santa Vittoria, pierzând orice încredere în capacitatea conducătorului Bombolini de a mai conduce...

După aceea au votat şi nimeni nu mi-a destăinuit vreodată numărătoarea voturilor, aşa încât, desigur, trebuie să fi fost vot secret. Nimănui nu-i face plăcere să-mi spună cât de aproape ajunseseră de hotărârea de a mă pune într-un car şi a mă transporta la Montefalcone. Dar oricare ar fi fost numărul voturilor, Bombolini reuşi să facă ceea ce nu reuşise Benito Mussolini.

Am auzit spunându-se că victoria nu fusese prea onorabilă. Tot felul de lucruri fuseseră promise în schimbul a tot felul de voturi. Am auzit, de exemplu, că fusesem descris ca un tânăr bogat care ar putea într-o zi să se înapoieze şi, în recunoştința lui, ar putea înzestra oraşul cu aşezăminte de felul unor şcoli sau cazărmi de pompieri. Dar poate că asta nu-i adevărat; nu ştiu sigur nici până în-ziua de azi.

Bombolini nu-şi bătuse capul cu nimic din toate astea pentru că făcuse ceea ce italienii învață să facă mai presus de orice: răbdase.

De ce oare venise Babbaluche cu această acuzație, el care, mai mult decât noi toți, îi ura pe nemți şi pe fascişti? Era, după cum mi-a explicat mai târziu Vittorini, un blestem al națiunii şi un blestem al sângelui. E în firea lui Babbaluche să pună în încurcătură şi să distrugă guverne. Națiunea e plină de oameni ca el. În felul acesta, ei îşi găsesc demnitatea. E singura lor ocupație şi singura lor adevărată pasiune.

— Sunt ca nişte muşte în ciorba statului, îmi spuse Vittorini. Nu sunt foarte mari, dar trebuie scoase, altfel ar face să se strice tot castronul de ciorbă.

De ochii lumii m-au declarat arestat şi au trimis vorbă

despre mine la Montefalcone prin Fungo, un idiot de aici, care, fără îndoială, avea să piardă comunicarea pe drum şi avea să mintă că a înmânat-o carabinierilor. M-au scos din Marele Consiliu şi am devenit un ex ministru, fără nimic.

De atunci încoace, Bombolini nu a mai fost niciodată provocat. Constituisem dovada lui de spirit inferior, dar îl depăşise şi, prin această depăşire, îşi întărise poziția. Ziua următoare, ca o demonstrație de putere, se declară el însuşi Căpitan al Poporului, în loc de primar, un titlu vechi şi onorat în această regiune, iar după un timp chiar şi Babbaluche ajunse să-i spună Căpitan.

DIN *Maximele* lui Italo Bombolini.

Oricine poate îi puternic prin bani.
Cu bani, puterea nu e un talent ci o obligație.
Şmecheria e să fii puternic fără bani.

— Italo Bombolini
Oricine poate face jumări când are ouă.
Numai un om puternic poate să facă jumări fără nici un ou.

O ZICALĂ DIN SANTA VITTORIA.

Lunile acelea de vară din Santa Vittoria au fost bune. În Italia era foamete, dar aici nu se simțea. Toate se împuținaseră, dar nu era chiar foamete. Mai era vin bun de comercializat şi de vândut. Cea mai mare parte a vinului de aici e vermut, care e un amestec de vin şi de ierburi aromatice şi vermutul pe care îl facem noi e bun. Lucrul ăsta nu e nici fanfaronadă nici minciună. Eu scriu o istorie şi e un fapt simplu şi recunoscut că vinul produs în Santa Vittoria e unul din cele mai bune din lume.

Vermutul e lăsat să îmbătrânească un an sau doi, în funcție de cantitatea de zahăr şi de acid din struguri, de timpul şi de luna în care se face culesul, de poziția lunii în timpul recoltatului şi de şoaptele pe care zeii strugurilor le strecoară în urechea lui Butuc Bătrân, singurul de aici care îi poate auzi. De obicei cea mai mare parte a vinului e vândută familiei Cinzano, care o revinde în lumea întreagă, dar din cauza războiului vinul se afla încă în Santa Vittoria. Când aveam nevoie de alimente, se încărcau trei sau patru care cu vin de la Pivnița Cooperativei Vinicole şi se trimiteau la Montefalcone, unde vinul nostru găseşte întotdeauna o piață de vânzare.

Carele se înapoiau în sus pe munte, a doua zi, încărcate cu făină pentru pâine şi pasta, cu saci plini cu ceapă, sare, ardei verzi şi ardei roşii, cutii de sardele şi scrumbii din Sicilia, cu burdufe de brânză şi roți de caşcaval, care întregi pline de anghinare, câteodată cu lăzi de cireşe şi coşuri de fructe din nord, cârnați uscați de porc, salam, măsline negre şi măsline verzi, vin negru, ieftin, în damigene, deoarece vinul nostru e prea bun ca să fie băut în fiecare zi o damigeană de-a noastră pentru trei damigene de-ale lor — coşuri cu fasole şi cu linte şi cutii şi damigene cu untdelemn de măsline în care ne muiam pâinea. Când carele se înapoiau în sus pe munte, nu-ți mai venea a crede că în Italia e război.

Dar ceva se întâmplă în Italia. Sentimentul ăsta îl aveai chiar aicea sus. Fuseseră vremuri când circulația a două sau trei camioane într-o dimineață se considera mare trafic pe şoseaua de la Montefalcone, dar acuma zgomotul camioanelor şi al vehiculelor pe şenile sau chiar al tancurilor se putea auzi dinspre Drumul Râului toată ziua, până târziu în noapte.

O simțeam, dar nu ne privea. Aveam de mâncare, vremea se menținea bună şi strugurii se umflau ca nişte femei însărcinate.

Ca sursă de primejdie, oamenii din Santa Vittoria se uitau mai mult în sus spre cer, de unde le putea veni un brusc potop de ploaie, sau chiar grindină, şi nu jos, spre şoseaua de la Montefalcone.

Dacă națiunea italiană era în primejdie de a se dezmembra, oraşul Santa Vittoria nu se simțise niciodată atât de unit. Şi pentru aceasta, tot creditul trebuie să-i fie acordat lui Italo Bombolini. Dăduse oraşului un program de grandoare. Lângă patul lui, în Palatul Conducătorilor, atârnase următorul afiş:

Nimic nu face ca un prinț să fie mai stimat decât isprăvile grandioase şi faptul de a putea da dovadă de bravură.
Acestea țin mintea poporului în nesiguranță, îl fac să se mire şi îi dau o preocupare îndreptându-i atenția spre rezultate.

Problema primarului, după spusele lui, era cum să realizeze isprăvi mărețe într-un oraş unde oamenii mână boii cu mătura şi tigaia, în speranța de a avea o surpriză gratuită.

Cum poți să realizezi grandoarea într-un oraş atât de sărac, încât un om îl provoacă la ceartă pe altul numai pentru ca în timpul cât ei se ceartă, măgarul lui să poată mânca iarba celuilalt?

Cum poți să faci dovadă de bravură într-o localitate unde un om poate fi văzut stând o dimineață întreagă aşteptând ca vântul să doboare în stradă o pară de pe un pom, proprietate particulară, astfel ca para să devină bun public?

Cum poți să realizezi cel mai mic lucru când tezaurul public e atât de gol, încât, dacă ai adăuga o singură monedă aceasta i-ar dubla conținutul?

Bombolini începu prin a schimba numele tuturor străzilor. Avură loc adunări publice, contestații printre copii, tineri şi bătrâni, se votă şi se răsvotă, se ținură discursuri şi se iscară controverse, până ce oraşul se găsi într-o stare de zarvă şi de excitare civică.

În cele din urmă, Piața Mussolini deveni Piața Matteotti, numită astfel după prima victimă a regimului fascist. Fu o decizie foarte apreciată de toți. După război, am fost surprinşi să constatăm că alte cinci sute de oraşe italiene procedaseră la fel.

Corso Mussolini deveni Corso Cavour, pentru că suna frumos şi pentru că fiecare oraş trebuie să aibă ceva care să poarte numele lui Cavour.

Apoi veni rândul întregului *Risorgimento*[1]. Nu-i nici-odată o problemă să numeşti ceva atâta timp cât te poți adresa numelor din Risorgimento. Unele străzi au fost chiar denumite după Mazzini, Garibaldi, după Cămăşile Roşii[2]. Uneia dintre străzi i se dădu chiar numele de Vittorio Emmanuelle[3] şi când nimeni nu ştiu „al câtelea<£ Vittorio era el exact, cifra a fost lăsată deoparte şi acuma Vittorio Emmanuelle ține locul oricăruia dintre ei ai dori.

Strada lui D'Annunzio Poetul puse o problemă, deoarece nimeni, nici chiar Fabio nu cunoştea vreun poet care să se

---

[1] Denumirea epocii din istoria Italiei, cuprinsă între 1820 şi 1830, caracterizată prin luptele pentru cucerirea independenței.

[2] Mica armată a lui Garibaldi.

[3] Numele mai multor regi ai Italiei.

poată compara cu D'Annunzio.

— Care e cea mai importantă operă literară a Italiei? îl întrebă Bombolini pe Fabio.

— *I Promessi Sposi* [1], răspunse Fabio.

— Eşti sigur? N-am auzit niciodată de ea.

— Nu-i nici o îndoială.

— Atunci, cine a scris-o? întreba Bombolini şi Fabio se roşi.

Numele îi scăpa şi, ca să iasă din încurcătură, strada fu numită „Autorul Cărţii *I Promessi Sposi*", deşi oamenii o mai numesc încă şi azi Aleea Ţapilor, cum făcuseră întotdeauna.

Acţiunea a fost un mare succes. Nu costase nimic, dar făcuse ca oamenii să se simtă mai apropiaţi unul de altul. Poate că omul cel mai întristat fu însuşi Bombolini. Când se dăduse nume ultimelor străzi, pieţi şi uliţe, Fabio îl găsi pe Bombolini şezând în întunericul sălii celei mari din Palatul Conducătorilor, căreia în dimineaţa aceea i se schimbase numele în Palatul Poporului.

— Poporul nutreşte viciul ingratitudinii, îi spuse el lui Fabio.

Eu tocmai coboram pe scări, cu cârjele mele.

— Să n-ai niciodată încredere în popor, în legătură cu nimic, strigă el la mine. Îţi vor arăta colţii uitării.

Şi eu şi Fabio eram încurcaţi şi încercarăm să ne îndepărtăm privirile de la Căpitan, fără să dăm însă impresia că nu ne uităm la el.

— Ia priviţi-i acolo afară, plimbându-se, bucurându-se. Ştiţi de ce? Pentru că eu le duc în spinare grijile, pentru asta. Ingratitudine! Trânti uşa şi sala se cufundă iarăşi în întuneric. Ştiţi ce este ingratitudinea? Ingratitudinea este fisura în canalul care schimbă apele plăcute ale vieţii într-o oală de noapte care se scurge. Ticăloşii! Îşi trase un scaun şi se aşeză la masă. N-au dat numele meu nici măcar unei arcade!

Eram bucuroşi că nu-l puteam vedea, deoarece amândoi simţeam că începuse să plângă.

În dimineaţa următoare, totul era ca şi cum nu se întâmplase nimic. Bombolini părea tot atât de strălucitor ca soarele. Se spune undeva că iscusinţa iscusinţei e să faci ca o

[1] *Logodnicii,* capodopera lui Alessandro Manzoni (1785—1873).

realizare să pară neiscusită şi asta era ceea ce făcea Căpitanul Bombolini cu oraşul Santa Vittoria. Cu excepția lui Fabio şi câteodată a mea, nimeni nu-şi da seama de toată munca şi chibzuiala care intrau în cele ce le făcea el şi câtă dăruință personală cuprindeau.

— Fabio, spuse Bombolini. Du-te şi adu-ți caietul de însemnări. Ai să vezi un om făcând jumări fără nici un ou şi vreau să-ți dai seama cum am s-o fac.

Fabio fusese acela care îmi salvase viața şi tot Fabio fu cel care o făcu pe Caterina Malatesta să vină să-mi îndrepte piciorul. N-am înțeles-o atunci, dar dorința lui era ca piciorul meu să se înzdrăvenească mai repede, ca să pot părăsi Santa Vittoria.

— Eşti un ostaş şi un ostaş trebuie să depună toată străduința ca să-şi găsească din nou camarazii, aşa încât să poată continua să lupte, îmi spuse Fabio.

Am încuviințat din cap.

Fabio nu mai era omul care fusese înainte. Chiar eu, un străin, puteam să-mi dau seama. Era posac, apoi trist şi, în cele din urmă, aproape mereu supărat, fățiş; începuse să bea prea mult. Fabio umbla beat, cea mai mare parte a timpului.

Toți spuneau că era din cauza cărților. Îl rugau să renunțe la cărți deoarece se vedea limpede că mintea îi ajunsese la punctul de ruptură. Nu ştiam pe atunci, şi încă multă vreme după aceea, că ceea ce-l distrugea pe Fabio era faptul că o vedea pe Angela Bombolini hrănindu-mă cu supă şi că o auzea pe Angela Bombolini vorbindu-mi, în timp ce eu stam întins în patul meu din Palatul Poporului.

Bombolini se dusese personal în Oraşul de Sus s-o vadă pe Malatesta — aşa i se spunea — şi ea i-a râs în obraz. Chiar după acest eşec, oricât de timid era, Fabio se duse şi el s-o viziteze şi, pentru motive pe care nu le ştim, Malatesta acceptă să vină să mă vadă. În aşa măsură de disperat trebuie să fi fost Fabio.

Nu era doctoriță în sensul unei autorizații de a practica medicina în Italia, dar urmase cursurile facultății de medicină de la Roma până în ultimul an, când tatăl ei, ca să salveze familia, o obligă să părăsească studiile şi să se mărite cu un

tânăr bogat din Roma, dintr-o familie nobilă şi cu influenţă, care era un fascist cu perspective şi un prieten al Contelui Galeazzo Ciano.

Familia ei fusese pe vremuri foarte importantă în regiune. Pe atunci posedaseră pământuri întinse, dar începuseră să le piardă, bucată cu bucată, în felul în care familiile predestinate dezastrului pot găsi mijlocul să le piardă. Nu iubeau pământul şi, ceea ce era mai rău, nu erau lacomi în privinţa asta, ori fără lăcomie nimeni de pe aci nu poate să-şi păstreze pământul. Sunt prea mulţi cei care îl doresc prea mult. În momentul căsătoriei, mai posedau doar câteva parcele de pământ şi câteva case în regiune, una dintre ele în Oraşul de Sus, în care diferiţi membri ai familiei Malatesta se retrăgeau din când în când să-şi oblojească rănile. Când plecau, lăsau casa într-o murdărie inimaginabilă. Cei din familia Malatesta păreau să nu mai ştie cum se trăieşte.

Nimeni nu ştia cum reuşise căsătoria. În casa Malatesta există un portret al soţului bogat, dar se presupune de toţi că trebuie să fi murit când Mussolini fusese debarcat. Chipul din ramă e unul dintre acelea cărora numai o mie de ani de privilegii îi pot da naştere.

Când Malatesta intră în camera mea, păru că nici nu mă vede. Îmi dezlegă bandajele rău mirositoare pe care doctorul Bara mi le pusese pe rană, le desfăcu fără nici un fel de menajament, şi le aruncă pe duşumea. Mi-era ruşine de rana mea pentru că mirosea îngrozitor şi începui să-mi cer scuze. Acesta e efectul pe care îl exercită asupra oamenilor. Nici nu mă auzi.

— Rana asta va trebui deschisă, îmi spuse. Infecţia va trebui curăţată şi osul va trebui spart din nou şi reaşezat.

— Dacă spuneţi, trebuie să fie făcut.

— Nu trebuie să fie făcut. Doar dacă vrei să ai un picior, va trebui făcut.

— Vreau să am un picior.

— O să fie foarte dureros.

— Mă doare destul chiar şi acum.

— Va fi *foarte* dureros.

Am înălţat din umeri şi ea îmi surâse, ceea ce mă stingheri.

— Nu ştii despre ce fel de durere îţi vorbesc. Nu pot să te

duc la spital, îți dai bine seama.

— De asta îmi dau seama.

— Americanii nu sunt obişnuiți cu durerea. Ei cred că au dreptul să evite durerea, urmă ea. Oamenii de aici ştiu că lucrurile stau altfel. Ei ştiu că durerea e condiția naturală a vieții.

Nu pricepeam de ce îmi spune toate astea. Angela venise în cameră şi cu toate că Malatesta era conştientă de prezența ei, nu-i acordă nici o atenție până când, fără să se uite măcar la ea, îi porunci să adune bandajele mele infecte.

— Da, domnişoară.

— Doamnă.

— Da, doamnă, spuse Angela şi, spre mirarea mea, făcu o mică reverență.

— Am să mă înapoiez când voi fi gata, îmi spuse Malatesta.

— Puteți să-mi spuneți când, ca să fiu pregătit?

— Când voi fi gata, voi veni, continuă ea. Ce ai să faci când vor veni?

— Când vor veni cine?

— Nemții.

— Nu ştiu încă, i-am răspuns. Lumea spune că nu vor veni. Vorbesc italiana. Poate că nu-şi vor da seama.

Râse de mine. Când ajunse la uşă, se întoarse către Angela, deşi tot nu părea să o vadă.

— După ce cureți aici, vino la mine acasă. Am nişte treburi pentru dumneata, îi porunci Malatesta.

— Da, doamnă.

Făcu din nou o reverență.

După ce Malatesta plecă, m-am simțit stânjenit pentru Angela.

— N-ai să te duci la ea acasă, i-am spus. Nu, după ce s-a purtat aşa cu dumneata.

Fu rândul Angelei să pară surprinsă

— Dar bineînțeles că am să mă duc. Ne face plăcere să ne ducem. Îi cerem un preț de trei ori mai mare.

— Dar felul în care ți-a vorbit!

Îmi dădeam seama că Angela nu pricepea ce voiam să spun. Îmi dădeam seama de ceea ce ar fi trebuit să înțeleg eu însumi — ce importanță au mândria şi onorurile. Faptul că eşti destul

de bine hrănit ca să le poți hrăni pe amândouă, te ajută. Şi ar fi trebuit să fiu în stare să înțeleg ceea ce se spune despre un țăran, anume că aici are nevoie de două lucruri: o minte ascuțită şi tălpi groase. Adevărul este că nici un țăran nu a murit vreodată de inimă rea.

— O, da, continuă Angela adunându-mi bandajele. Priveliştea şi mirosul bandajelor mele mă făcu să întorc capul. O mulgem noi bine.

Malatesta era un uliu dar dacă în cameră se afla un porumbel, începeam să înțeleg cine era porumbelul.

Malatesta se înapoie câteva zile mai târziu, fără să anunțe pe nimeni. Aduse cu ea un fel de anestezic local, o sticlă de *grappa* şi pe Fabio drept ajutor, iar o jumătate de oră după sosirea ei îmi rupse în două osul piciorului. Trecusem, aşa cum îmi promisese că voi trece, printr-un moment de durere „superioară" (până în ziua de azi îmi place să mă gândesc cât a fost de impresionată de faptul că n-am scos nici un țipăt), şi începu să aşeze din nou osul. În tot acest timp nu scoase un singur cuvânt care să mă facă să simt că sunt un bărbat sau măcar că lucrează pe o ființă omenească. Când termină, îmi spuse:

— Stai culcat în pat timp de o săptămână, după aceea scoală-te şi încearcă să umbli. Cu cât îl vei folosi mai curând, cu atât va fi mai bine pentru dumneata.

Porni spre uşa camerei apoi se întoarse şi se uită spre piață prin fereastra joasă.

— Dar mă îndoiesc, că o vei face, adăugă ea.

Asta a fost, bineînțeles, ceea ce m-a determinat să ies, poticnindu-mă, în Piața Poporului, cu fața înțepenită de durere şi scăldat în sudori reci, exact la o săptămână după ce Malatesta venise în camera mea cu sticla ei de *grappa* şi cu ciocanul de cauciuc.

Cu cât umblam mai mult, cu atât piciorul îmi devenea mai puternic. Se sbârcise până într-atâta încât ajunsese să semene cu piciorul unui moşneag; acum însă, începui să cobor pe străzi, în jos, până la zid şi la Poarta Grasă şi chiar mai jos, înspre terase.

Oamenilor le plăcea să mă vadă acolo. Le ofeream o scuză ca să înceteze lucrul şi să stea de vorbă. Aveam sentimentul

puternic că mai fusesem cândva prin locurile acelea, în oraş şi pe terase. Mi se părea că ştiu totul dinainte şi nimic nu mă surprindea. Mă gândesc acum că faptul se datora atâtor imagini care îmi rămăseseră în minte, chiar atunci când nu dădeam ascultare povestirilor tuturor celor „de dincolo de ocean“, din „vechea patrie care stăteau în jurul mesei în bucătăria mamei mele, bând cafea şi vin şi anason şi vorbind de vremurile de odinioară şi de felul cum copiii lor se distrugeau în America.

Până în cele din urmă, îmi făceam un punct de onoare din a coborî toată panta muntelui până la baza teraselor şi a mă odihni în enorma pivniță de vinuri de la poalele muntelui, înainte de a mă forța să urc din nou.

Pivnița era un lucru cu totul deosebit de toate celelalte Nu văzusem niciodată nimic asemănător acestei pivnițe şi am ajuns s-o iubesc pentru răcoarea şi tăcerea ei. Fusese construită de romani şi apoi, cândva în Evul Mediu, fusese reclădită în întregime, aşa încât nu devenise obiectiv turistic cum ar fi putut deveni altminteri.

Fusese părăsită în cele din urmă, în secolul al optsprezecelea.

Erau de fapt două pivnițe şi, într-o bună zi, asta avea să fie de mare importanță pentru Santa Vittoria. În coasta muntelui exista o mică deschidere care ducea spre o sală enormă, săpată în stânca însăşi, denumită Marea încăpere. Era vastă cât interiorul unei catedrale şi nu-mi pot închipui motivul care i-a îndemnat vreodată să construiască o asemenea încăpere, în afară de cazul că în timpul romanilor fusese folosită ca templu pentru vreun zeu al vinului. Pornind de la zidul din spate al Marei Încăperi, două lungi pivnițe pentru vin erau tăiate în măruntaiele muntelui. N-am intrat în pivnițele propriu-zise, deoarece erau umede şi puteam simți că sunt pline cu apă, dar Marea Încăpere era răcoroasă chiar de la intrare şi obişnuiam să mă întind pe nisipul uscat şi să trag un pui de somn înainte de a mă înapoia.

Am descoperit curând că eram singura persoană din Santa Vittoria care intra în vechea pivniță. Celorlalți le era frică de duhurile care locuiau aici. Toți cei din Santa Vittoria aveau câte ceva de povestit despre vreun membru al familiei lor care se

rătăcise în acest tunel, în timpul unei furtuni iscate din senin, şi despre lucrurile teribile care i se întâmplaseră acolo. Se temeau pentru viața mea, dar când nu mi se întâmplă nimic, faptul nu le micşoră credința în duhurile rele, ci îi convinse doar că duhurile şi stafiile italieneşti nu se interesau de neitalieni.

În timpul săptămânii pe care am petrecut-o în pat, înainte de a începe să umblu, am migălit la un aparat de radio al lui Vittorini, dirigintele poştei. Mi-l aduseseră să-l repar pentru că se presupunea că un american, ca toți americanii, este în stare să pună la punct asemenea invenții noi, ca de exemplu un aparat de radio. Nu mă pricepeam de loc la aparate de radio, dar totdeauna, în tot ce-i stricat, e o oarecare logică. Mai devreme sau mai târziu trebuie să existe ceva deconectat şi, dacă poate fi conectat din nou, ca de exemplu piciorul meu, atunci s-ar putea să fie făcut din nou să meargă. În cele din urmă, reuşii să-l pun în funcțiune. În zilele acelea căpătăm, o oră pe zi, curent electric de la centrala de la San Rocco del Lago. În unele zile nu căpătam de loc.

Dar într-o zi, când aveam curent, am prins o emisiune din Egipt care era transmisă de englezi pentru Italia. Americanii, spuneau ei, străbătuseră aproape toată Sicilia şi invazia părții continentale putea fi aşteptată din zi în zi. Lucrul acesta mă emoționa foarte tare şi am strigat vestea, în gura mare, înainte de a-mi da seama că ultimul lucru pe care îl doream atunci era eliberarea mea. Dar, în orice caz, asta nu avea nici o importanță. Fabio nu manifestă nici un interes şi Bombolini, deşi era sicilian, mă ascultă fără ca în fond să-mi înțeleagă cuvintele. Era mai interesat de jumările lui fără ouă, pe care lc pregătea.

JUMĂRILE pe care le pregătea Bombolini erau menite să hrănească întreg oraşul şi, într-adevăr, reuşi sa o facă. Oferi poporului fapte grandioase şi dovezi de bravură şi ținu mințile oamenilor ocupate şi pline de mirare, dându-le rezultate care nu costaseră nimic.

Sfânta protectoare a oraşului nu este Santa Vittoria, după cum ați avea dreptul să vă închipuiți. Nimeni nici nu ştie măcar cine e Santa Vittoria, deşi există o credință aproape unanimă dă ar fi numele convertit al vreunui zeu păgân, care ar fi avut vreo contingență cu vinul. Sfânta protectoare a acestui loc, aşa cum a vrut-o norocul nostru, nu are nimic de-a face cu strugurii şi nu posedă puteri sau rugăciuni speciale care să-l determine pe Dumnezeu s-o facă să aibă grijă de vițe sau de ploi sau de pământul fertil. Patroana acestui loc este Sfânta Maria a Cuptorului în Flăcări, o fată de țăran de aici, care a înfăptuit acele lucruri pe care le fac sfinții ca să fie canonizați, şi cu care apoi a fost procopsit oraşul.

De exemplu, odată, un brutar de aici, pe când îşi scotea pâinile din cuptor, a căzut de-a dreptul înăuntru. Urletele lui se auziră în tot oraşul dar nimeni nu putea face nimic pentru el decât să spere că pâinea zilei nu se stricase. Dar măicuța Maria intră drept în mijlocul cuptorului şi-l scoase pe brutar în stradă. Nici unul din ei nu suferise vreo arsură şi se spune că pâinea din noaptea aceea a fost cea mai bună din câte fuseseră coapte vreodată.

Altă dată, nişte pelerini treceau prin oraş în drumul lor spre Siena. Fuseseră prinşi de viscol şi mureau de foame. Nu era nimic de mâncare pentru ei în oraş — nu că ar fi fost mulți care să se fi lipsit de pasta lor în folosul pelerinilor; nu se găsi decât

o coajă de pâine, aşa că erau siguri că vor muri.

— Îți bați joc de noi. Ce ne poate folosi această coajă de pâine? întrebă conducătorul lor.

— Mâncați, îi îndemnă fata.

Mâncară şi de câte ori conducătorul tăia din bucățica de coajă, o bucată proaspătă de pâine apărea pe cuțitul lui. Mâncară până se umflară de pâine. Toți pretindeau că era cea mai bună pe care o gustaseră vreodată.

Într-o noapte, acelaşi brutar, care trebuie să fi fost nemaipomenit de neîndemânatic, îşi pierdu în cuptor lopata de lemn pentru scos pâinea. Când Maria salvă lopata din foc nu mai era decât o bucată arsă de cărbune.

— Cum am să pot lucra fără lopată pentru pâine? întrebă brutarul.

— Nu te văita şi Dumnezeu va găsi o cale, spuse fata.

Dimineața lopata era întreagă. Acolo unde lemnul vechi fusese ars, crescuse lemn nou şi se spune chiar că din mâner crescuseră ramuri verzi. Mulți din cei de aici cred că lopata era fără doar şi poate confecționată din lemnul Sfintei Cruci.

Planul lui Bombolini, pe cât de simplu posibil, era să transforme Santa Vittoria într-un sanctuar național, iar apoi internațional, pentru toți brutarii din lume. Brutarii din lumea întreagă, care nu aveau un sfânt de-al lor, vor veni şi-şi vor aduce omagiul Micuței Sfinte a Cuptorului în Flăcări, după cum începu s-o numească Bombolini.

Ce ucenic brutar nu va dori să-şi înceapă cariera venind mai întâi la Santa Vittoria ca să stea câteva zile, poate chiar o novenă, nouă zile binecuvântate aici pe munte, rugându-se lui Dumnezeu prin intermediul Sfintei Marii, ca să-l ajute să câştige bani în noua lui carieră? Brutarii mai vechi vor dori să vină să aducă mulțumiri pentru succesele lor. Brutarii care ar avea necazuri vor voi să vină să câştige de partea lor pe Dumnezeu şi pe Sfânta Maria.

Ideea oraşului Santa Vittoria ca sanctuar național deveni aici o manie. Toți nu vorbeau decât de asta.

Dacă oraşul se proclama sanctuar, trebuia să se construiască o şosea sus pe munte, pe care s-o folosească pelerinii; şi dacă va fi şosea, vor fi şi taxiuri şi poate chiar un autobuz. Pelerinii vor trebui să aibă unde să locuiască şi unde

să mănânce. Fiecare cămin era un han potențial, fiecare femeie o bucătăreasă în perspectivă, fiecare tăietor de viță un chelner în perspectivă, umblând încoace şi-ncolo în veston alb şi ghete subțiri şi moi, şi adunând bacşişuri în schimbul a nimica tot. Se putea înființa o brutărie colectivă care să scoată pâine din Sanctuarul Pâinii Binecuvântate (fiecare pâine fiind binecuvântată personal de părintele Polenta, contra plată) şi apoi va fi nevoie şi de prăvălii care să vândă amintiri, fleacuri de felul unor mici lopeți de pâine din lemn şi cuptoare din lut ars, şi pernițe de satin cu chipul Sfintei Maria pictat pe ele, şi plăcuțe de lemn pe care să fie scris „Sfânta Maria a Cuptorului în Flăcări binecuvântează această umilă brutărie." Era părerea generală că, în zece ani, numai un nebun va mai coborî pe terase să lucreze via.

Majoritatea conducătorilor s-ar fi oprit aici, dar Bombolini cunoştea anumite lucruri pe care majoritatea conducătorilor nu le învață niciodată. În fiecare om există o parte întunecată care are nevoie de o ieşire, aşa cum are şi partea lui luminoasă. Magistrul scrisese „Ura se dobândeşte tot atât prin bine ca şi prin rău." Sau, după cum se spune aici, dacă strugurii nu conțin acid, vinul nu are gust şi până la urmă nu are întrebuințare.

— Principele înțelept îi spuse Bombolini lui Fabio, ținând degetul în vânt, trebuie să ațâțe o duşmănie, astfel ca prin suprimarea ei să-şi mărească gloria.

Asta îl hotărî să declare război celor din Scarafaggio şi tot asta fu cauza plecării lui Fabio din Santa Vittoria.

Scarafaggio! N-ai decât să pronunți numele şi-ți poți imediat închipui oraşul. Nu posedă nici o frumusețe. E aşezat dincolo de vale, pe muntele celălalt, o proastă imitație a Santei Vittoria. Se ghemuieşte acolo ca un câine ciobănesc bătut de stăpân; e înghesuit ca de frică, plin de muşte şi căpuşe şi gândaci. La noi sunt şi ploşnițe, dar abia supraviețuiesc, pe când în Scarafaggio înfloresc.

Oamenii din Scarafaggio sunt cunoscuți ca cei mai mari prostănaci din toată Italia, ceea ce nu este un lucru lesne de revendicat. Acum cincizeci de ani şi-au dat seama că biserica lor e prea mică şi, deoarece, bineînțeles, nimeni din oraş nu era în situația s-o mărească, au fost obligați să iasă în lume şi să

facă oferte pentru lucrare. Nimeni nu voia desigur să se ducă acolo, dar în cele din urmă găsiră un om care le spuse că putea să le *întindă* biserica şi deoarece preţul pe care îl cerea era atât de mic, s-au arătat gata să-l creadă.

Le ceru tuturor să meargă să se culce, căci magia lui trebuia înfăptuită în tăcere şi în taină. Apoi intră în biserică, încuie uşa şi în timpul nopţii scoase ultimele strane de lângă zidul din spate şi le aruncă în tufişurile dimprejur. După aceea luă săpun de proastă calitate şi săpuni toată pardoseala de lângă acel perete, unde mai înainte erau stranele.

Dimineaţa, douăzeci din oamenii cei mai puternici din Scarafaggio fură legaţi la ochi, deoarece magia trebuia înfăptuită în secret, duşi în biserică şi aşezaţi de-a lungul peretelui din spate, cu mâinile pe zid.

— Acum *împingeţi!* le porunci străinul. *Împingeţi! Împingeţi! Împingeţi!*

Fu ceva de necrezut. Împinseră şi simţiră cum se depărtează zidul de ei. Împinseră şi împinseră până ce ultimul dintre ei căzu cu faţa la pământ.

— Acum scoateţi-vă legăturile de pe ochi.

Când îşi eliberară ochii au putut vedea că era adevărat. Se întâmplase un miracol. Se sculară şi alergară în piaţă. „Un miracol! “ strigară ei. Biserica se întinsese. Zidul din spate era la aproape doi metri de ultimul şir de strane şi în locul câştigat mai era loc de încă un şir.

Oamenii erau încântaţi de biserica lor. „Nici că-ţi dai seama că a fost întinsă”, obişnuiau să spună.

Erau atât de încântaţi de rezultat, încât îi plătiră omului care le întinsese biserica exact jumătate din ceea ce îi spuseseră că-i vor plăti, ceea ce era cu mult mai mult decât avuseseră intenţia să-i plătească, şi rămâne şi azi un mister în Scarafaggio cum de în biserica mai nouă, mai mare, şi cu un rând de strane în plus, intră exact acelaşi număr de suflete ca şi în cea veche.

În prima săptămână din luna septembrie a acelui an, într-o duminică, Bombolini, chemă toată lumea la o adunare în Piaţa Poporului, şi le ceru să privească peste vale spre Scarafaggio.

— Ăia de acolo râd de noi! le spuse el oamenilor. Vestea era surprinzătoare. De două sute de ani şi-au văzut zilnic de

treburi, râzând de noi.

Era greu de crezut. Le dădu timp câteva minute ca să poată studia toată mizeria aia îngrămădită dincolo de vale şi apoi clopotul începu să bată în turn.

— Auziţi? îi întrebă Căpitanul Bombolini. Toţi încuviinţară din cap şi apoi el arătă cu degetul peste vale. Ei bine, tot aşa aud şi ei.

Le dădu timp să rumege şi asta.

— Se scoală la dangătul clopotului nostru. Se culcă la dangătul clopotului nostru. Se duc la slujbă la dangătul clopotului nostru.

Oamenii rămaseră uluiţi. Până acuma, aşa ceva nu le trecuse niciodată prin minte.

— Noi plătim pentru clopot şi ei îi folosesc sunetul. Pe când unul din noi de aci asudă ca să-l facă să sune, ei stau culcaţi în pat şi îi ascultă cântecul. Stau culcaţi în pat şi râd.

Dacă cel mai bun lucru din lume e să capeţi ceva pe degeaba, se înţelege de la sine că cel mai neplăcut lucru din lume e să dai ceva, fără să capeţi nimica în schimb.

— Totul se reduce la acest lucru foarte simplu, le spuse Bombolini; Scarafaggio ne fură sunetul nostru.

Pe chestia asta oamenii deveniră violenţi. Pietrosanto, de exemplu, era pentru soluţia de a mobiliza armata Santei Vittoria şi a mărşălui spre Scarafaggio. După aceasta totul deveni puţin cam ridicol şi azi toţi sunt de acord în a o recunoaşte. Dar pentru moment chestiunea nu părea de loc ridicolă.

— Daţi jos clopotul, strigă cineva şi asta păru o soluţie adecvată. Mai bine fără clopot decât să cedăm sunetul, care e al nostru.

Se auzi un vuiet de aprobare.

— Păstraţi clopotul dar tăiaţi-i funia astfel ca nimeni să nu-l mai poată trage.

Spre meritul lui, Bombolini fu în stare să stăpânească mulţimea excitată. Arătă spre lozinca cea nouă de Ia capătul pieţii:

— Aduceţi-vă aminte! Virtuţile poporului italian: Linişte. Calm. Răbdare. Potoliţi-vă! Căpitanul vostru are un plan pentru voi. Vechea nedreptate va fi îndreptată.

Aşa că după aceasta oraşul rămase tulburat. Poporul, aşa cum spusese Magistrul că trebuie să fie, era uluit, în noaptea aceea de duminică, trei oameni părăsiră Santa Vittoria cu un catâr şi un măgar şi nişte vase etrusce luate din acea cameră a Palatului Poporului care ținuse cândva loc de muzeu; toți ştiau că treaba asta era în legătură cu „Soluția". Numai Fabio, căruia Bombolini îi dezvăluise soluția, nu se arăta emoționat.

— Dacă continui cu ceea ce te-ai apucat să faci, eu plec din Santa Vittoria, spuse Fabio. Îmi dau demisia din Marele Consiliu şi mă înapoiez la Montefalcone, unde mi-e locul.

Bombolini se simți jignit, deoarece Fabio este, într-un fel, conştiința aici în Santa Vittoria.

— E o faptă urâtă, spuse Fabio. Ştii că aşa este. Se adresează celor mai josnice instincte ale oamenilor.

— Să vrei ce e al tău, Fabio, nu e un instinct atât de josnic.

— E un instinct necinstit, şi o ştii.

— Uiți un singur lucru, Fabio. Oamenii ăştia formează poporul, da, dar nu sunt decât ființe omeneşti. Sunt doar creştini, nu Hristoşi.

Fabio îşi puse pălăria în semn de plecare.

— N-ai dreptul să vinzi vasele etrusce. Ele aparțin poporului. Nouă tuturor.

— Nimeni dintre ei nu s-a uitat vreodată la ele, asta o ştii. Zăceau acolo pline de praf. Nici măcar nu poți căra apă în ele.

— Vasele astea, spuse Fabio cu un dezgust vădit, au din întâmplare două mii de ani.

— Şi la ce foloseşte un vas în care nu poți căra apă?

Privirea îndurerată de pe fața lui Fabio era sinceră.

— Mă jigneşti profund, spuse Bombolini. Mă faci să mă simt o persoană dăunătoare.

— Dacă se înapoiază aici pe munte cu treaba aia, eu plec, amenință Fabio şi îi părăsi.

Nu se ştia încă nimic pe atunci, nimeni nu putea înțelege pe vremea aceea felul de a se comporta al lui Fabio, dar el avea nevoie de o scuză ca să poată părăsi oraşul din alt motiv decât cel al lui personal, adică din pricina inimii zdrobite, şi acum găsise pretextul. Dacă cineva ar fi trebuit să fie în stare să înțeleagă, acela eram eu; dar pe atunci eram tânăr şi nu doream să văd lucrurile în felul ăsta.

Oamenii care plecaseră din Santa Vittoria cu măgarul şi catârul se înapoiară în oraş într-o seară devreme, la câteva zile după ce îl părăsiseră. Vasele etrusce dispăruseră dar pe spinarea catârului era un balot învelit în nişte pânze vechi şi legat cu vițe de vie. Oamenii ieşiră în stradă ca să-i vadă venind. Încercară să atingă balotul, dar fură împinşi înapoi. Fabio veni să mă vadă în camera mea.

— Foarte bine, îmi spuse el. De acum poți s-o ai! E a ta!

I-am spus că nu ştiu despre ce vorbeşte. Într-un fel nici nu ştiam, şi totuşi, într-un alt fel, ştiam ce vrea să spună.

— Ştii prea bine, replică el.

Nu-i văzusem niciodată mai înainte atât de înfuriat. Era rece şi părea dintr-o dată cu ani şi ani mai bătrân decât înainte şi cu ani şi ani mai bătrân decât mine, pentru că suferise. Dacă m-aş fi bătut atunci cu Fabio ar fi fost o bătaie care nu s-ar fi sfârşit până când unul dintre noi nu ar fi murit sau nu ar fi fost pe pragul morții.

— Te mănâncă din ochi, spuse el. Te devorează. E moartă după tine.

— Nu i-am cerut-o niciodată.

— Oh, nu. Stai colea culcat, şi o duci, pentru că voi americanii nu aveți maniere aşa cum avem noi. Vă folosiți de toate avantajele. Se arătă dintr-o dată foarte generos față de mine. Totul e în regulă. Şi eu aş face la fel. Crezi că te urăsc pentru asta? Te invidiez. M-am născut pur şi simplu acolo unde nu trebuia.

Mă simțeam recunoscător că în cameră era întuneric şi nu-mi putea vedea fața. Nu dădusem nici o importanță micilor jocuri cu Angela, deşi ceva părea că se întâmplă între noi pe când ne jucam.

— De ce crezi că un american nu s-ar căsători cu dumneata? îi spuneam eu Angelei.

— Oh, americanii nu se țin după fete ca mine. Ei vor fete bogate.

— Asta e un lucru de folos. Dar le plac şi fetele drăguțe.

— Atunci nu sunt destul de drăguță.

— Poate că nu, spuneam eu. Dar ia să vedem. Stai acolo lângă fereastră, să te pot vedea.

Era atât de simplă şi de dulce şi, bineînțeles, se ducea să

stea lângă fereastră.

— Americanii vor femei ca Malatesta.

— Oh, toți oamenii vor femei ca Malatesta. Dar dacă nu poți să capeți o Malatesta trebuie să găseşti pe altcineva. Cineva ca... Cineva ca...

Şi ea roşea.

Atunci încă nu ştiam că băieții şi fetele din Santa Vittoria nu vorbeau unii eu alții în felul acesta decât dacă urmau să se căsătorească, sau că nu vorbeau unul cu altul în aceeaşi cameră, sau că nu se atingeau unul pe altul până când data căsătoriei nu era anunțată.

— Nici nu se mai uită la mine, îmi spuse Fabio. Mi-a uitat până şi numele. Am să-ți spun ce a făcut. Părea cât pe-aci să înceapă să strige. De două săptămâni a uitat să-mi aducă farfuria cu fasole.

Se duse în camera lui să-şi împacheteze lucrurile.

Oamenii cu balotul îl despachetară chiar în noaptea aceea şi făcură treaba pe care trebuiau s-o facă în aşa fel, încât a fost terminată până duminică de dimineață, în dimineața aceea, Fabio della Romagna plecă spre oraşul Montefalcone. Nu-şi luă bicicleta, pentru că era periculos să te găseşti pe şosele pe o bicicletă fără o autorizație a nemților sau fără un motiv serios. Puținele lucruri pe care le luă cu el încăpeau într-un mic rucsac primitiv, pe care îl purta în spate. Ajunsese la poalele muntelui şi era pe cale să străbată ogorul plat dinspre Drumul Râului, care duce la Montefalcone, când nişte oameni pe care îi cunoştea veniră în fugă spre el.

— Fabio! strigă unul din ei. Fabio, Fabio, Fabio! E o minune. Uită-te!

Îl întoarseră pe Fabio împrejur aşa încât să poată privi înapoi spre munte, către oraş. Cineva flutura pe Zidul Gras ceva care semăna cu steagul lui Vittorini.

— Vezi? înțelegi, Fabio, îi spuse omul acela. Asta înseamnă că bate şi noi nu auzim nimic.

— Nimic!

— Nici cel mai afurisit sunet, spuse un al treilea.

— Să-i fi văzut pe cei din Scarafaggi-o, Fabio. Stăteau cu gurile căscate. „Ce s-a întâmplat cu clopotul?“, întrebau ei. „Ce

s-a întâmplat cu clopotul?“

— Şi nici un sunet, Fabio, repetă primul. Cel mai mare moment în istoria oraşului Santa Vittoria.

Nimeni dintre ei nu înțelese nimic când Fabio se smulse şi începu s-o ia la picior, şi apoi la fugă spre Drumul Râului. Ei înşişi începură să fugă spre Santa Vittoria ca să spună oamenilor că treaba reuşise într-adevăr şi să descrie tăcerea care se lăsase peste Scarafaggio.

În Piața Poporului, nu-i aşteptară pe oamenii plecați în Scarafaggio ca să înceapă să celebreze. Fusese clar, de la prima bătaie a clopotului, că era un succes.

Unul din familia Pietrosanto, ai cărui muşchi dorsali puteau fi văzuți prin cămaşa pe care o purta, era în campanilă şi trăgea de funie. Auziră vechiul scârțâit când clopotul începu să mişte, dar ceea ce auziră după aceea fu ceva ce nu mai auziseră până atunci. Limba clopotului atinse bronzul clopotului şi iscă un sunet înfundat, nu *bang*-ul clar de mai înainte. Era un sunet de clopot, dar abia auzit. Oamenii se uitară unii la alții, începură să surâdă şi, pe măsură ce sunetul înfundat continua, începură să râdă de-a dreptul, în gura mare, şi până în cele din urmă începură să se bată unul pe altul pe spate, în timp ce lacrimile le curgeau din ochi.

Primii dintre curieri veniră din Oraşul Vechi şi coborâră din Oraşul de Sus. Se putea auzi clopotul şi acolo jos şi acolo sus, raportară ei, dar foarte slab. Sunetul lua sfârşit la zidurile oraşului.

Lucrul fu recunoscut drept ceea ce era, un act inspirat, chiar un act genial. Membrii Marelui Consiliu se aliniară în piață să strângă mâna Căpitanului Bombolini şi, în curând, cea mai mare parte a oraşului era şi ea în linie. După ce-şi strânseră mâinile, se cocoțară pe treptele care urcau în clopotniță ca să se uite la limba clopotului.

Plută! O limbă de clopot de plută.

Nu mai încăpea nici o îndoială. Era un act inspirat, un act genial. Marele Consiliu autoriză pe câțiva tineri să coboare la Pivnița Cooperativei Vinicole ca să scoată de acolo două sute de sticle de vin, şi sărbătorirea limbii de plută începu.

Atât se poate spune, nu ca o presupunere ci ca un fapt. În toată istoria oraşului Santa Vittoria, în cel puțin o mie de ani,

niciodată poporul nu fusese atât de unit, guvernul nu fusese într-o formă atât de bună sau conducerea în mâini mai capabile.

3
VON PRUM

ÎN aceeaşi noapte, în noaptea limbii de plută a clopotului, căpitanul Sepp von Prum, din Secția Financiară a Comandamentului Brigăzii a 5-a de Tancuri, cu sediul în Montefalcone, îşi termina ultima sa scrisoare. În fiecare după-amiaza de duminică şi în fiecare sâmbătă seara, îşi consacra scrisorilor tot timpul său. Semnă ultima dintre ele şi, deoarece nu era încă târziu, se hotărî să le ducă personal în Piazza Frossimbone şi să le dea comandantului său, colonelul Scheer, să le cenzureze şi să le ştampileze. Scria scrisori cu mult talent. Era conştient de lucrul acesta şi, spre deosebire de ceilalți ofițeri cu grade mici, nu era îngrijorat de faptul că scrisorile lui treceau prin cenzură. Când colonelul nu făcea decât să arunce peste ele o privire din fugă şi să le aplice ştampila de „cenzurat", se simțea oarecum dezamăgit.

Coborî mai repede ca de obicei scările strâmte de piatră ale casei în care era încartiruit, ceea ce îi cauză oarecari dureri, deoarece era încă în convalescență în urma unor răni pe care le primise anul trecut. Toți oamenii din unitatea lui, staționată în Montefalcone, fuseseră răniți într-un fel destul de grav fie în Africa de Nord, fie în Rusia. În ciuda durerii, continuă să meargă cu repeziciune pe strada San Stefano în jos, înspre piață. Circulase un zvon că americanii şi englezii debarcaseră în dimineața aceea, undeva la sud de Roma şi că italienii nu numai că se retrăseseră din război dar erau pe cale să se declare în stare de ostilitate armată cu Germania. La ora opt, vor asculta veştile transmise de englezi de la Cairo şi el voia să se afle printre ceilalți ofițeri în momentul când colonelul Scheer va prinde legătura prin radio.

Pentru noi e un deosebit noroc că scrisorile căpitanului von

Prum au putut fi conservate în arhivele de la Santa Vittoria, care, în fond, nu sunt altceva decât un vechi şi uzat fişier de culoare cenuşie, pe care von Prum a fost nevoit să-l lase aici când a părăsit oraşul.

E un deosebit noroc că făcea şi păstra copii din tot ceea ce scria, însemnări de ordin militar, însemnări din jurnalul său, scrisori către fratele lui care lupta pe frontul rusesc şi chiar scrisori către logodnica lui, Christina Mollendorf, care erau clasate sub titlul „Interese de Dragoste. “

Din aceste scrisori, am putut să ne facem o imagine a căpitanului, care ne-ar fi deconcertat dacă nu am fi putut să le traducem şi să le citim. Nu pare de loc inutil să tipărim extrase din scrisorile pe care căpitanul le scrisese în ziua aceea.

Din cele trimise fratelui său Klaus, am putut deduce că în timpul acțiunii de la Cotul Donului, câțiva din soldații lui Klaus fugiseră din fața tancurilor ruseşti, deşi după aceea s-au înapoiat pe câmpul de luptă. În ciuda acestui fapt, tinerii ostaşi au fost împuşcați, ca un exemplu pentru ceilalți; şi ofițerul care raportase faptul, Klaus von Prum, fusese foarte afectat de lucrul acesta.

Dragă tată,

Mama îmi scrie întrebându-mă dacă mă simt bine. Numai o mamă germană poate să se întrebe dacă fiul ei se simte bine în război.

De fapt, mă simt bine. Fericit că trăiesc, fericit că mai am încă piciorul. „Nu mă voi mai putea cățăra pe munți, dar, pe zi ce trece piciorul se înzdrăveneşte.

Îi voi scrie lui Klaus, după cum îmi sugerezi. Şi eu mă simt îngrijorat pentru el.

După cum vezi, sunt acuma în Serviciul Financiar. „Infanteria Ovreiască“, după cum aveai obiceiul să-l numeşti. Mi-e teamă că orice posibilitate de a câştiga o decorație e în mâna lui Klaus. De fapt, avem foarte puține contingențe cu finanțele. Ne folosim cea mai mare parte a timpului cu catalogarea resurselor regiunii, şi am să te las pe dumneata să ghiceşti în ce scop.

Mă întrebi cum stau lucrurile aici în Montefalcone şi iată că îți răspund. Plăcut, dar murdar. Dacă oamenii ăştia ar putea fi convinşi să păstreze curățenia străzilor şi să împiedice ca

tencuielile caselor să se fărâmiţeze, ar putea fi socotită o localitate atrăgătoare, ba chiar frumoasă. Oamenii par a avea o afinitate pentru tencuieli care se scorojesc şi cad.

Ocupaţia mea secundară este aceea de ofiţer cu Relaţiile Culturale şi nu a fost o treabă uşoară. Nu e o sarcină simplă să poţi convinge pe oamenii ăştia că noi le suntem prieteni şi nu cuceritori.

Câştigurile de aici se scot de pe urma vinului şi pot să-ţi spun un lucru. Sub o conducere serioasă, germană, produsul brut al regiunii ar putea fi dublat. Dar ei continuă să meargă după vechile lor obiceiuri. Au o categorică afinitate pentru muncă inutilă şi risipă.

În orice caz, munca pe care sunt obligat s-o fac îmi perfecţionează cunoştinţele de limbă italiană. Am ajuns chiar să vorbesc în dialect, spre mirarea tuturor. Când ne vom revedea, voi vorbi ca un adevărat imigrant italian.

Cu mult respect, fiul dumitale
Sepp von Prum
Căpitan, Infanterie.

Presupun că ai auzit despre salvarea lui Mussolini de către un pilot SS sau ceva în genul ăsta. Faptul ca nu a fost omorât e tipic pentru aceşti Eytie[1]*, sentimentali şi dezorganizaţi. Cum de a putut vreodată Un asemenea măscărici să pună mâna pe putere, e de neînchipuit în primul rând, dar pe de altă parte dovedeşte că oamenii de aici au o afinitate pentru măscărici.*

Scumpă Christina, ma petite chou[2]

Mă întrebi despre femeile italiene. Îţi reaminteşti că săptămână trecută ţi-am descris incapacitatea acestor oameni de a face planuri de viitor, pentru că nu trăiesc decât în prezent?

Ei bine. Despre femeile lor. Asta e singurul caz când au dreptate,

STOP. Pot să văd de aci cum feţişoara ta frumoasă se roşeşte de mânie, Dă-mi voie să ţi-o explic altfel. Unele dintre aceste

---

[1] Prescurtare de la cuvântul „Eytalian” (se pronunţă aitalian), întrebuinţat în batjocura pentru italian.

[2] Apelativ de răsfăţ, într-o franceză aproximativă.

femei sunt frumoase. Şi unele dintre ele par a avea, în mod categoric, o afinitate pentru oamenii blonzi,, cu tenul alb şi ochi albaştri. Dar, pe de altă parte, pierzi repede interesul pe care ți-l deşteaptă pentru că ai totdeauna sentimentul (iartă-mă că sunt aşa de neşlefuit) că lenjeria lor de corp, dacă au aşa ceva, e murdară. Aşa că pierzi orice interes. Vorbind cinstit, am credința că interesul pe care ni-l poartă nouă se datoreşte tocmai faptului că purtăm lenjerie de corp curată.

Fă următorul lucru pentru mine. Lasă imediat scrisoarea din mână, du-te la oglinda ta, uită-te în ea şi află următoarele: fetişoara aceea din oglindă, ochii aceia limpezi şi albaştri şi buzele acelea pline şi tenul acela alb şi fin, aparțin genului de femeie care mă atrage.

Acum nu mai ai nevoie să roşeşti.

Cu dragoste,
Sepp von Prum,

Klaus:

Ce sunt toate prostiile alea pe care le-ai scris celor de acasă? Ai îngrijorat toată familia. Hai să stabilim un fapt! Tu nu eşti un tânăr Werther îndrăgostit, tu eşti ofițer în armata celui de al Treilea Reich.

Întrebi ce-ar fi trebuit să faci şi eu îți răspund: Fă-ți datoria!

Dacă comandantul tău spune că soldații trebuiau să fie împuşcați pentru binele tuturor, trebuiau să fie împuşcați. Nimic mai simplu. Ți-ai pierdut sentimentul datoriei.

Ce e datoria? Datoria e răspunderea pe care şi-o asumă cineva față de o idee mai importantă decât eul său. Acest cancer al eului! A pune conştiința înaintea datoriei este o adevărată boală a timpurilor noastre.

Gândeşte-te la locul unde mă aflu. Cocoloşindu-şi eul, oamenii de aici au pierdut capacitatea de a efectua cele mai simple acțiuni colective. Nici măcar nu reuşesc să-şi țină străzile curate, Klaus.

Spui că te simți „legat în lanțuri” de către sensul germanic al datoriei. Ai o afinitate pentru argumentarea prea complexă.

Datoria nu leagă pe cineva, îl eliberează de responsabilitățile personale.

Datoria eliberează acțiunea. Ea face posibilă orice fel de

acțiune.

Nu se pune decât o singură întrebare: „Este oare acțiunea mea folositoare Patriei sau nu?“

În felul acesta nu mai e vorba de nimic complex. Datoria reiese de la sine.

O dată ce ți-ai făcut datoria, vei mânca mai bine şi vei dormi mai bine şi te vei simți mai bine, pentru că neîncrederea în tine va dispare. Ai avut întotdeauna o afinitate pentru ceea ce e morbid şi a sosit timpul ca lucrul ăsta să înceteze.

Continuă cu obligațiile tale de ostaş, fă-ți datoria şi ai grijă de tine.

Fratele tău Sepp.

Un memoriu către un ofițer superior din serviciul Cultural la München:

„Ideea dumneavoastră cu afişele nu a avut cine ştie ce succes. Lumea le-a profanat. Ceea ce au făcut a fost copilăros, bineînțeles, dar în acelaşi timp a fost şi destul de inteligent, adică felul în care se poartă copiii deştepți, oriunde.

Vă amintiți de primul afiş, acela cu soldatul german înalt şi blond cu mâna întinsă şi spunând: „Țineți minte, soldatul german e prietenul vostru.“

Cineva de aici s-a apucat să vopsească mâna cu roşu, închipuind şi picături de sânge care curgeau din ea.

Le-am scos pe toate.

Al doilea reprezenta un ofițer german, în uniformă de paradă, oprindu-se la marginea unei străzi din Italia ca să ajute pe un mic ştrengar italian care fusese lovit, deşi se vedea clar că uniforma lui ar fi deteriorată de acest gest de samaritean.

Pe acest afiş, după cum vă reamintiți desigur, nu există un text, deoarece însăşi imaginea spune toată întâmplarea. Cineva s-a apucat să scrie pe ele următoarele: „Da, dar de ce mai întâi l-ați lovit?“

Le-am scos şi pe acestea.

Cred că eroarea noastră de bază a fost că am încercat să tratăm lumea de aci ca pe nişte oameni maturi, în timp ce-ar fi trebuit să-i tratăm aşa cum sunt, ca pe nişte copii care şi-au depăşit vârsta.

Ultimul document e un memoriu către el însuşi, cu titlul *„Câteva Cugetări asupra Caracterului Italian:“*

În General: Italienii acționează sub impulsul emoțiilor, şi nu al rațiunii, întocmai cum fac copiii.

Concluzii: Tratează-i ca atare.

Specific: Germanii au un sentiment de inferioritate culturală față de latini. Aceştia par ageri şi deştepți, pe când noi părem mohorâți şi greoi.

Răspuns: Cauza nu este cea a unei superiorități culturale, ci lipsa oricăror valori sau credințe. Deoarece un nordic acționează pe baza unor valori ferme, el e limitat în extinderea acțiunilor lui, dar nu în adâncirea *lor.*

Exemplu: Germanul are o afinitate pentru adevăr; întreaga națiune e un rezervor de adevăruri. Când un german spune că va fi undeva la ora şase, el va fi acolo. Nici un italian nu se va afla la timp la locul indicat, pentru ca nici nu are intenția asta. Va întârzia, dar va avea o minciună remarcabilă *pentru a explica de ce a întârziat. Toți italienii au o afinitate pentru minciună.*

Concluzie generală: Este deci o greşeală să tratezi nişte copii ca pe nişte adulți.

Persuasiunea şi logica înseamnă pierdere de timp. În timpul ocupației, conducătorul trebuie să se poarte ca un părinte — sever dar cu înțelegere. În calitate de părinți, se poate profita de virtuțile organizatorice ale germanilor, de capacitatea lor de planificare, sau de forța morală şi fizică.

Ca atare, forța, metoda obişnuită, nu este necesară decât ca o amenințare potențială, precum biciul atârnat în şopronul de lemne. Ar trebui să guvernăm prin respect, aşa cum orice părinte e respectat, de copilul său.

O asemenea măsură ar elibera în folosul serviciului activ mii şi mii de oameni care sunt acum legați de îndatoriri polițieneşti. Poliția nu e necesară pentru copiii care greşesc, dar părinții sunt necesari.

De discutat aceste cugetări cu colonelul Scheer.

Căpitanul se simți dezamăgit când colonelul Scheer puse ştampila „cenzurat” pe scrisoarea lui către Klaus, fără ca măcar să-i arunce o privire. Era felul de scrisoare pe care un ofițer

inferior ar fi dorit să fie văzută de ofițerul lui superior.

— Şi acum să prindem Radio Cairo? Doar ca să aflăm minciunile pe care le debitează, bineînțeles, spuse colonelul.

Era o glumă permanentă, deoarece fiecare ştia că englezii le procurau cel mai de încredere izvor de informații. Când aparatul de radio porni să funcționeze, ofițerii din alte camere începură să se îngrămădească în uşă.

Zvonurile fuseseră corecte. Debarcări fuseseră efectuate de către englezi şi americani într-o localitate numită Salerno, la sud de Roma şi de Neapole. Italienii declaraseră că nu se mai aflau în război şi, în curând — era o chestiune de ore — se vor afla din nou de partea Aliaților.

— Oh, Doamne, ce veşti bune! spuse colonelul. Nu vom mai avea nevoie să pierdem oameni ca să-i salvăm pe aceşti ticăloşi de italieni.

Când transmisiunea se termină, colonelul opri radioul şi se întoarse către ofițerii din cameră şi din uşă.

— Până acum n-am primit ordine oficiale, dar ştiți ce înseamnă asta. Din clipa aceasta, Planul A intră în aplicare. În afară de cazul că mă înşel foarte tare, „Operația Cleşte“ va începe într-o zi sau două.

Planul A era o alertă completă de luptă, în care italienii urmau să fie tratați ca toți cei din teritoriile ocupate, adică drept inamici şi sursă de pericol potențial. „Operația Cleşte“ era planul formal menit să ocupe Montefalcone şi regiunea înconjurătoare.

Căpitanul von Prum părăsi comandamentul şi se înapoie în clădirea în care erau încartiruiți oamenii lui. Urcă un etaj şi intră într-o cameră mare, în dezordine.

— Nu e cazul să ne formalizăm, spuse el.

Dar soldații fură surprinşi de prezența unui ofițer în cantonamentul lor şi, zăpăciți, săriră în picioare.

— La rând, drepți! le strigă sergentul Traub, şi cu toții, chiar soldatul care era gol, luară poziția de drepți şi rămaseră aşa până ce von Prum le ordonă: „Pe loc repaos.“

De-a lungul unui perete, erau găleți cu clei şi pensule şi suluri de afişe, unul arătând un soldat german ajutând pe o bătrână italiancă să traverseze o stradă aglomerată. Căpitanul arătă cu degetul spre toate astea.

— N-o să mai aveți nevoie de ele, spuse. Suntem în război cu Italia.

Unii dintre soldați surâseră şi alții aşteptară să vadă ce ar trebui să facă. Căpitanul profită de ocazie ca să-şi examineze detaşamentul. Era pentru prima oară că îi vedea pe toți laolaltă şi nu era o privelişte prea liniştitoare. Nu erau în total decât opt şi toți fuseseră grav răniți, iar acum se găseau într-un serviciu auxiliar. Cel mai mare in grad dintre ei, sergentul Gottfried Traub, fusese lovit în obraz de schijele unui şrapnel şi muşchii feței îi fuseseră tăiați, aşa încât, după expresia obrazului, căpitanul nu putea ghici ce gândeşte. Ajunsese la o singură concluzie şi anume că sergentul părea fericit când nu surâdea, căci zâmbetul îi schimonosea fața.

— Vom fi cu toții iarăşi ostaşi. S-a terminat cu gălețile de clei, le spuse căpitanul.

Nici de data aceasta soldații nu ştiură cum să reacționeze față de noile veşti.

Căpitanul luă harta acestui sector al Italiei. Era atât de tipic şi de corect, se gândi von Prum, ca singura hartă în care putea avea încredere să-i fi fost trimisă de tatăl lui, tocmai de la Mannheim.

— Vedeți, spuse el, o hartă bună germană, astfel încât suntem în siguranță. Cel puțin vom fi siguri că ajungem în oraşul pe care suntem trimişi să-l ocupăm.

Degetul lui subțire atinse oraşul Montefalcone.

— Ne aflăm aici. Soldații care la început se arătaseră intimidați, începură să se strângă in jurul hărții. Eventual, vom ajunge aici. Începu să-şi mişte degetul de-a lungul unei linii de la Montefalcone în jos spre Râul Nebun de-a lungul liniei roşii de pe hartă care marca Drumul Râului. Între timp se întunecase şi zgomotul tancurilor şi al vehiculelor pe şenile, care răzbea din stradă, era aşa de puternic, încât se văzu nevoit să ridice glasul ca să se facă auzit. Nu se pierdea timp inutil. E sus pe munte, după câte văd.

Soldatul care fusese gol, caporalul Heinsick, se îmbrăcase şi se aplecă pe hartă. Degetul lui scurt şi gros atinse oraşul şi apoi urmări pe hartă direcția spre şosea.

— Nu e însemnată nici o linie. Nu e nici un drum.

— Este un drum. De fapt un fel de tarla. Pentru boi şi care.

Echipamentul cu care vom fi dotați va fi adecvat. Mai sunt şi alte întrebări?

Soldații rămaseră tăcuți pentru că nu erau obişnuiți să pună întrebări ofițerilor lor. Pe unii din ei îi şi sâcâia şi îi făcea nervoşi. Dar un lucru îi necăjise încă de la început şi se uitară cu toții la sergentul Traub care, în cele din urmă, spuse:

— Domnule căpitan? Am impresia că nu suntem decât opt, incluzându-vă şi pe dumneavoastră.

— Asta e drept.

Se iscă din nou o tăcere jenantă şi oamenii continuară să se uite la Traub.

— Căpitanul Pfalz are cincizeci de oameni sub comanda lui. Ei sunt de părere că cincizeci de oameni sunt necesari ca să ocupe şi să țină în stăpânire oraşul lor.

— Noi n-avem nevoie decât de opt.

Îşi dădură seama că asta punea capăt întrebărilor şi se prefăcură că se adună din nou în jurul hărții şi că manifestă interes. Traub atinse numele oraşului pe hartă.

— Sanda Viddoria, spuse el.

— Da. Santa Vittoria, îl corectă căpitanul.

— Ah, da! Sanda Viddoria, repetă sergentul.

CU mult înainte ca Fabio să fi ajuns la Montefalcone, se făcuse întuneric. E greu să umbli pe întuneric pe Drumul Râului, dar întunericul intensificase traficul: erau sute de maşini şi de camioane şi de vehicule pe şenile mişcându-se la lumina voalată a lămpilor de poziție, îndreptându-se toate spre miază-zi, şi la lumina lor putea să-şi vadă drumul. Era obligat să meargă pe marginea şoselei, dar putea să vadă. Câțiva dintre soldați, îmbarcați în camioane, strigară la el şi-i făcură semne, iar unul sau doi îşi îndreptară chiar armele către el, dar Fabio nu răspunse. Nu-i venea să glumească cu ei.

La poarta oraşului, păzită încă de un italian şi de un german, Fabio avu impresia că îl vor aresta, dar lucrul îi era, în fond, indiferent.

— N-ai să înveți prea multe la Academie, îi strigă soldatul italian. E închisă.

Ridică doar din umeri şi îşi văzu de drum.

— Să nu cumva să uiți naibii să te prezinți mâine dimineață la prefectura poliției, îi strigă sentinela şi Fabio se făcu că nici nu-l aude.

Fiecare părticică a oraşului părea umplută cu camioane şi vehicule blindate, înghesuite de-a lungul zidurilor caselor, pentru a se proteja, unele din ele pline de oameni dormind sub plasele de camuflaj. Unii dintre aceştia i se adresară în nemțeşte lui Fabio, dar el nici nu-i auzi. Se duse la pensiunea unde avusese o cameră împreună cu alți doi studenți, şi o găsi plină de nemți.

— Unde dracului crezi că te afli? îi strigă femeia care se ocupa de casă. N-ai aflat de restricțiile de circulație? Ai face

mai bine să nu mai umbli pe străzi şi să ieşi de aci şi să nu mai vii.

— Ce s-a întâmplat cu cărţile mele?

— Le-au ars. Le-au folosit ca să-şi încălzească mâncarea. Filă cu filă.

— Nu puteai să-i împiedici?

Ea îi râse în faţă.

— Păi atunci mi-ar fi ars mobila. Eu le-am spus să le ardă. Tot citeai prea multe cărţi!

Nu ştia unde să se ducă. Se hotărî să încerce să ajungă până la locuinţa lui Galbiati, unul dintre profesorii care îi erau dragi şi care îl îndrăgise la rândul lui. Coborî pe Corso, direct spre Piazza Frossimbone. Soldaţii care şedeau în deschizătura uşilor strigară la el, dar Fabio continuă să umble în pasul lui. E greu să sperii pe cineva pe care viaţa nu-l mai interesează. Pe o latură a pieţii fusese aşezat în panou luminat de o lampă camuflată în partea de sus, dinspre cer. Un grup de ofiţeri şi subofiţeri germani erau adunaţi în jurul panoului, discutând despre ceea ce era scris acolo şi luându-şi notiţe, iar Fabio se îndreptă spre ei.

Panoul era o hartă mare, îngrijit desenată, a regiunii Montefalcone şi pe ea, împărţite în zece diviziuni şi douăzeci de subdiviziuni, erau înscrise numele tuturor oraşelor şi satelor care urmau să fie ocupate în viitoarele câteva zile. Informaţiile dădeau şi numele unităţilor de ocupaţie, ziua când vor ocupa oraşul şi ora la care vor sosi acolo. Chiar în starea de spirit în care se afla, Fabio admiră conştiinciozitatea execuţiei.

San Pietro va fi ocupat mâine de dimineaţă. Garafano Maggiore mâine după amiază, San Rocco del Lago în seara următoare. Santa Vittoria şi Scarafaggio erau cuprinse în Diviziunea R, Subdiviziunile 5 şi 6. Germanii vor fi acolo miercuri, la orele 17,00.

Trei zile. Nici chiar trei zile. La cinci după amiază. Oră nepotrivită. „Cât de des păreau să se întâmple lucrurile la ora nepotrivită, ora a şaptesprezecea, gândi Fabio.

Au destul timp, îşi spuse el mai departe. Nu era sigur dacă nu rostise vorbele astea cu voce tare. Pot să bată clopotul lor de plută, când vor veni."

Traversă părculeţul întunecat din centrul pieţii şi, pe când

trecea, auzi o fată luptându-se cu un bărbat.

— Nu-mi face asta! spunea ea. Ai făgăduit. I-ai dat mamii cuvântul dumitale.

— Putoare mică, răspunse bărbatul într-o italiană perfectă, deşi era neamț — şi Fabio auzi cum o brutalizează şi auzi cum fata cade pe spate printre tufişuri, lovindu-se de pământ, şi, după zgomot, îşi dădu seama că neamțul, o luase la fugă.

— Ai face mai bine să nu mai plângi, îi spuse Fabio.

Nu-şi da seama unde era fata, dar plânsul încetă şi când se duse s-o caute n-o mai găsi acolo. Fetele care umblă cu nemți merită tot ceea ce li se întâmplă, se gândi el, deşi pe când îşi spunea acest lucru ştia foarte bine că, uneori, soldații intră în casele unde sunt fete şi se poartă în aşa fel încât familiile sunt în imposibilitate să-i refuze. Tot ceea ce pot face e să spere că neamțul se va purta decent.

„Oh, Doamne!, exclamă el. Angela! Aşa se vor purta şi cu Angela! “

Ştiu imediat, în acelaşi fel în care ştiuse şi când îl văzuse pe Bombolini în vârful turnului de apă, că va trebui să se înapoieze la Santa Vittoria şi să-i prevină. Acum că era îngrijorat, descoperi că inima îi bate foarte tare. Era tulburat, dar mintea îi era clară şi ştia exact ce trebuie să facă. Îşi croi drum prin piață, fără să fie văzut, şi o luă pe o ulița strâmtă, care îl îndepărtă de Corso şi de piață, înfundându-l mai adânc în oraş, unde locuiau lucrătorii. Găsi casa pe care o căuta şi, când nu primi nici un răspuns la bătăile lui în uşă, ciocăni în geam, şi văzând că nici atunci nu i se răspunde, se pregăti să plece, când oblonul fu deschis de o tânără femeie ce părea că nu poartă nici un fel de îmbrăcăminte. Fabio lăsă ochii în jos.

— Oh, spuse el. Îl căutam pe Gambo.

— Nu e aici, e la spital. A căzut peste el o bucată de stâncă la carieră.

— Vai, îmi pare rău. Fabio tuşi ruşinat şi încercă să-şi dreagă glasul. Bicicleta lui e aici? îmi spunea că o pot folosi ori de câte ori am nevoie. Femeia nu răspunse dar încercă să-l recunoască în întuneric. Am nevoie de bicicletă.

— Vino colea, mai aproape. Lasă-mă să te văd. Îl făcu să se apropie de fereastră şi îi înălță capul. Aşteaptă aici, îi spuse, şi în câteva clipe auzi desfăcându-se lanțul de la uşă. Acum,

intră.

Când intră, văzu bicicleta legată cu un inel de rampa scării de piatră şi, când se uită în continuare la cameră, văzu fata şi fu surprins că nu purta decât o cămaşă, una din cămăşile lui Gambo. Tresări când îi văzu coapsele, căci de fapt nu văzuse niciodată până atunci coapsele vreunei femei şi tresări şi mai tare când descoperi că putea să-i vadă sânii aproape în întregime, întrucât cămaşa nu era încheiată până sus. Se întoarse spre bicicletă.

— Bună bicicletă! spuse el. Gambo avea întotdeauna mare grijă de bicicleta lui.

Femeia râse şi îl întrebă cine e.

— Fabio. Spune-mi doar Fabio.

— Doar Fabio? Nu pot să închiriez o bicicletă cuiva care se cheamă „doar Fabio”, eh!

— Bombolini. Fabio Bombolini, spuse el. Din Rezistență.

Ea îi făcu semn să se apropie şi să intre în cameră, iar el o măsură cu o privire iute, deoarece nu văzuse până acum pe nimeni ca ea, dar când femeia se aşeză pe pat şi se întoarse spre el, îşi feri din nou privirea. Cămaşa era aproape complet descheiată.

— De câtă vreme îl cunoşti pe Gambo?

— Oh, de ani şi ani şi ani, spuse Fabio. De când e în spital?

Femeia se întinse pe spate în pat şi Fabio simți cum îi bate inima.

— Oh, de săptămâni şi săptămâni şi săptămâni, răspunse ea, şi Fabio roşi.

Vorbiră un timp despre Gambo şi Fabio descoperi că femeia abia îl cunoştea.

— De ce nu te uiți de loc la mine? îl întrebă.

— Mă uit la dumneata.

— Nu, nu te uiți. Ce fac eu acuma? Învârtea mereu şi mereu un mic lanț de chei. Sânii îi erau goi. De ce priveşti în altă parte?

— Nu privesc în altă parte. Mă uit la dumneata. Numai că mă interesa bicicleta. Am venit pentru bicicletă.

— Bicicleta asta e mai interesantă ca mine?

— E o bicicletă foarte frumoasă, spuse Fabio. Tăcerea care urmă, răceala pe care o lăsa să se întrevadă, îl făcură pe Fabio

să-şi dea seama că va fi obligat să spună mai mult. Şi dumneata pari frumoasă, adăugă ei.

— Atunci uită-te la mine, pentru numele lui Dumnezeu!

Îşi luă ochii de la bicicletă şi se uită la ea pe cât de calm putea, determinat s-o examineze cu toată obiectivitatea, ca şi cum ar fi fost la o oră de anatomie, sau ea ar fi fost o cămaşă nouă. Dar simțea că bătăile inimii i se auzeau în cameră şi apoi descoperi că piciorul drept îi tremura în asemenea hal, încât oricine putea să vadă.

— Cheia bicicletei. O vezi? Ridică lanțul de chei. Dacă o doreşti, vino s-o iei.

Auzise de lucruri de felul ăsta. Ca să capete cheia va fi nevoie de o joacă. Jocuri sexuale, după cum le numea tatăl său. Îşi dădu seama că va trebui să joace jocul, dar nu ştia cum să înceapă şi nu-i cunoştea regulile. Femeia puse capăt situației luându-i mâna şi aşezându-i-o pe gâtul ei, aşa încât să poată simți lanțul.

— E subțire, vezi, dar foarte puternic, spuse ea.

După aceea, jocul continuă destul de iute, deşi era jucat numai de unul dintre jucători. La aşa ceva, femeia era foarte expertă.

— De ce tremuri? îl întrebă şi Fabio îi răspunse că-i era frig, deşi era transpirat.

Femeia trase cearceaful care acoperea patul şi îl înveli, ceea ce mai aranjă lucrurile.

— Ce-i asta?

Era medalionul lui sfințit.

— Sfântul Anton din Padova.

— Scoate-l! îi ceru ea. Nu pot să fac dragoste cu un sfânt între noi. E pentru prima dată, eh?

— O, nu, se apără Fabio; dar femeia râse de el cu drăgălăşenie.

— O să ai un profesor bun, îl asigură ea. Asta e foarte important. Eşti teribil de bătrân pentru un începător.

„Când am să fac asta, o să mă gândesc numai la Angela, îşi promise Fabio. Nu, nu, nu! O să mă gândesc numai la bicicletă. O să-mi amintesc că fac lucrul ăsta ca o obligație, în scopul de a căpăta bicicleta!“

Era conştient de prezența femeii dar nu-şi permise să se

bucure de ea. Într-un fel, executa o acțiune patriotică, conform unei datorii.

— Ei bine, spuse ea în cele din urmă. Fabio, ești un elev bun!

Ar fi dorit să nu i-o fi spus, pentru că, într-un fel, cuvintele ei sugerau că depășise simpla margine a unei datorii.

— Într-o zi ai să fii un iubit bun pentru o femeie.

Se făcu roșu la față, bineînțeles, dar descoperi totuși că nu-i displăcea.

— Și-ți mai spun ceva, Fabio — Fabio și mai cum?

— Della Romagna.

— Am să-ți spun doar atât, Fabio della Romagna. Poate că nu ești cel mai priceput bărbat pe care l-am avut, dar ești cel mai frumușel.

Împotriva voinței lui, descoperi că zâmbește, și nu spera ca ea să nu-l vadă zâmbind.

— Și unul dintre cei mai ciudați. Cred că ești amorezat de biciclete.

— Da. Iubesc bicicletele, și se sculă imediat din pat.

Uitase complet de lanț și de cheie și, când se întoarse spre ea atât de amărât, femeia izbucni în râs și-i spuse:

— Oh, Doamne!

Ridicându-și brațele, își trecu lanțul peste cap, în timp ce Fabio se uita în altă parte. „Nu are nici un fel de rușine“ își spuse el.

— Când ai s-o aduci îndărăt, vom face lecția numărul doi, îl anunță ea.

Când scoase bicicleta în strada strâmtă și abruptă, Fabio fu cuprins de exaltare. Bicicleta zdrăngănea pe pietrele caldarâmului, așa încât o ridică și o luă în spate, abia simțindu-i greutatea. Aproape de capătul de jos al uliței, își dădu seama că va fi obligat să se înapoieze, și urcă tot drumul îndărăt. Când bătu în fereastră, femeia îi deschise. Era din nou goală dar de data asta se uită drept la ea.

— Medalionul Sfântului Anton, te rog. Mama nu mi-ar ierta niciodată dacă-i pierd.

Când se înapoie cu medalionul, Fabio găsi că e în stare să-i surâdă.

— Nu ești chiar atât de rea, îi spuse.

Ea începu să închidă oblonul, dar Fabio îl reținu cu mâna.

— Încă un lucru, ceru el. Presupun că ar trebui să știu cum te cheamă, după toate, toate.

— Gabriela.

— Gabriela. Ce nume frumos! E foarte potrivit, spuse el, şi o porni din nou la fugă în jos, pe strada strâmtă şi întunecată!

„Fabio, îşi spuse el, începi să devii țap.“

Când ajunse în Santa Vittoria, câțiva dintre cei bătrâni se mai găseau încă în Piața Poporului, aşezați în jurul fântânii, aşteptând ca limba de plută a clopotului să bată douăsprezece. Nu se puteau sătura îndeajuns de acest sunet,

— Fabio! Oh, Fabio! exclamă Bombolini când îl văzu. Ştiam că ai să vii înapoi la mine. Primarul îl îmbrățişă. Eşti asudat ca un porc, Fabio.

— Am pedalat tot drumul în sus pe munte. Aduc veşti proaste.

— Ce poate să fie veste proastă? întrebă Bombolini. Vreau să auzi tu mai întâi veştile bune. Paolo, du-te şi bate clopotul pentru Fabio. Vreau să-l audă.

— Nu. Nu, îl opri Fabio. Vin nemții!

Încă o dată Fabio se pomeni în fața privirilor inexpresive pe care le mai întâlnise înainte.

— Am văzut ordinele. Elemente ale armatei germane vor sosi în Santa Vittoria miercurea viitoare, la ora cinci după-amiază.

Vestea nu avea nici un sens pentru ei, nici chiar pentru Bombolini. Fabio îşi aruncă bicicleta pe pietrele pieței.

— Foarte bine! Eu v-am avertizat. Mi-am făcut datoria. Mi-am riscat viața. Am furat o bicicletă. Am făcut tot ce am putut!

O clipă, îi veni ideea nebunească să plece înapoi, în brațele Gabrielei, amanta lui; dar era prea obosit. Bombolini se luă după el.

— Ştiu că e important, Fabio. Apreciem faptul că ai venit să ne anunți. Numai că ne aşteptam tot timpul la asta şi nu-i mare lucru de făcut.

— Ați putea să vă ascundeți undeva femeile.

— Dacă se ating de femei vor plăti, şi ei o ştiu.

— Ați putea să-l scoateți din oraş pe Abruzzi ăla, până când nu ne împuşcă pe toți din cauza lui.

— Nu, el o să rămână. Va fi îmbrăcat ca noi toți. Nimeni nu va putea să-l descopere.

— Şi crezi că toți oamenii ăştia vor fi în stare să țină un asemenea secret?

— Noi putem fi oameni foarte gălăgioşi, spuse Bombolini, dar când e în avantajul nostru să păstrăm un secret, îl putem păstra. A păstra un secret e un fel de a minți, înțelegi.

În acest timp, traversaseră aproape toată piața şi la marginea Corso-ului Cavour, în locul unde începe să coboare din Piața Poporului înspre Oraşul Vechi, Bombolini îl apucă pe Fabio de braț.

— Nu pleca din nou, Fabio, spuse el. Avem nevoie de tine aici.

— Oh, nu ştiu! Mă gândesc să mă duc sus în munți. Nu se gândise la asta până atunci. Rezistența, ştii.

„Am să mă adăpostesc în munți, îşi spuse Fabio în sinea lui, şi am să rămân acolo chiar dacă o să fiu ultimul supraviețuitor, dar n-am să mă supun!"

— Când or să vină nemții, politica noastră va fi una de acomodare, înțelegi? urmă Bombolini.

Fabio făcu o strâmbătură, dar Bombolini nu o văzu şi nu auzi glasul dezaprobării, pentru că, în general, oamenii par a nu vedea şi a nu auzi decât ceea ce vor să vadă sau să audă.

— Când or să preseze, noi o să cedăm, o să fim ca nisipurile mişcătoare.

„Iar eu am intenția să fiu o stâncă!'" spuse Fabio, dar numai în sinea lui.

— Noi cei de aici nu intenționăm să fim eroi. Nu ținem să avem şi nici nu avem nevoie de eroi. Noi intenționăm să facem ceva mai bun. Intenționăm să supraviețuim. Mulțumesc, Fabio, şi acum du-te de te odihneşte.

Încercă să răspundă la urarea de noapte bună, dar nu fu în stare să-şi forțeze buzele să rostească un cuvânt. Singurele cuvinte care îi veniră în minte erau cele ale lui Petrarca pe care le învățase pe dinafară la Academie:

Bravura, împotriva furiei necruțătoare
Va ridica armele; şi-apoi să vină orice grozăvie!
Neîndoielnic este că antica valoare
Ce inimile italiene a însuflețit, e încă vie.

Era miezul nopții. Fusese o zi lungă. Era obosit. Se înapoiase ca s-o salveze pe Angela şi cei de acolo nu aveau dorința să-şi salveze femeile. N-au decât! Voiau să se înțeleagă cu nemții. N-au decât! Ziua nu fusese complet pierdută. Ii rămăsese Gabriela, amanta lui. Ce-i spusese ea oare — „într-o bună zi ai să fii un bun iubit! “ Dacă nu s-ar fi concentrat atâta asupra bicicletei, probabil că şi el ar fi putut să-i arate câte ceva. În sfârşit, acum ştia care-i destinul lui. Sus în munți!

Şi tocmai atunci, deoarece era douăsprezece noaptea, limba de plută începu să lovească uşor metalul clopotului, slab, subțire şi incolor.

— Oh, Doamne, ce fel de oameni mai suntem şi noi! spuse Fabio cu voce tare.

SERGENTUL Traub se uită în jos spre Via San Sebastiano şi clătină din cap.

— Echipamentul nu-i cine ştie ce domnule căpitan, spuse el.

— E ceea ce a autorizat colonelul, răspunse căpitanul von Prum. Pentru ceea ce avem nevoie, e suficient.

În stradă, sub ei, parcată lângă zidurile caselor de peste drum, se afla o camionetă în spatele căreia puteau să încapă patru oameni, iar în faţă doi. Vor fi obligaţi să mai găsească loc pentru încă doi. În spatele camionetei era o motocicletă cu ataş, care părea că provine din materialul întrebuinţat în Primul Război Mondial. Agăţat de camionetă, ca un obiect la care se gândiseră ulterior, era un tun mic, cu dublu scop, care fusese conceput pentru a fi folosit împotriva tancurilor şi a avioanelor precum şi împotriva trupelor terestre şi care acum era întrebuinţat în principal în luptele împotriva mulţimilor ostile adunate pe străzi.

— În Rusia ni s-ar fi autorizat de trei ori mai mult echipament, spuse sergentul.

— Dar aici nu e Rusia, nu-i aşa, şi ăştia nu sunt ruşi, ce părere ai? răspunse von Prum.

Soldatul clătină din cap şi comentă cu voce joasă:

— Şi să mulţumim lui Dumnezeu că nu sunt.

— Iar noi nu ne ducem la ei ca să purtăm război.

— Asta îmi convine, spuse Traub.

Căpitanul îl privi de-aproape. Era posibil ca sergentul să-şi fi pierdut curajul în Rusia, deşi reputaţia lui fusese aceea a unui om de un curaj neobişnuit. Ofiţerul şi sergentul său se aflau încă în situaţia de a se încerca unul pe celălalt.

— Ce părere ai despre italieni? întrebă von Prum, într-un fel

oarecum detaşat.

Era, totuşi, pentru el, o întrebare decisivă. Alesese pe toţi oamenii aceştia pentru că ştiau italieneşte şi fusese o parte a raţionamentului său că un om nu învaţă limba altuia ca să-l dispreţuiască,

— Sunt cumsecade, spuse Traub. Sunt oameni. În general, oamenii înclină să fie oameni dacă li se permite acest lucru, urmă sergentul. Vor, ca şi mine, să-şi aibă ciorba lor.

— Şi tu, se adresă von Prum caporalului Heinsick, tu ce părere ai?

Caporalul îşi curăţa echipamentul şi stătea cu spatele spre căpitanul von Prum. Acesta putea să observe că-i creştea părul pe ceafă ca ţepii pe spatele unui mistreţ. Terminase de curăţat o baionetă, se plesni cu lama peste genunchi şi o băgă în teacă, toate astea dintr-o singură mişcare bruscă. În omul acesta se simţea violenţă, un întreg rezervor de violenţă. Dar violenţa părea în acelaşi timp controlată. Omul ăsta îl îngrijorase mai de mult pe von Prum.

— Gloata e în regulă, spuse el. Într-un fel îmi place de ei, numai că nu am nici un fel de respect pentru ei.

La asta, unul dintre soldaţi aprobă făţiş din cap.

— Ăsta e termenul exact, domnule căpitan — nici un respect. I-am văzut la Smolensk. Porniseră la atac în goana mare peste câmp şi pe urmă i-au oprit ruşii şi i-au întors înapoi, şi să fi văzut ce mai fugeau pişăcioşii ăştia. Iertaţi-mă, domnule.

— Am mai fost eu prin cazărmi şi înainte.

— Uniformele lor verde deschis şi pălăriile alea prosteşti cu pene! În viaţa mea n-am văzut aşa ceva caraghios!

— Fugeau al naibii, trebuie să admitem, adăugă Heinsick. Puteai să întocmeşti o splendidă echipă olimpică cu ei. Pot trăi lângă dânşii, numai că nu-i pot respecta.

Când şi ceilalţi aprobară din cap, căpitanul rămase foarte mulţumit. Era tot ce voia să afle.

— Nu-mi plac generalizările, răspunse el, dar sunt anumite adevăruri despre anumite popoare pe care simpla observaţie le va scoate de fiecare dată la iveală.

Şi le arătă care erau acestea. Italianul de rând, le spuse el, nu era făcut să se bată. Nu-i atât o chestie de lipsă de curaj,

cât faptul că nu au nimic pentru care să merite să moară.

— Ce om vrea să moară pentru descompunere şi corupţie?

Aprobară cu toţii.

— Atunci, e o realitate de bază că italienii, *ori de câte ori li se iveşte ocazia,* caută la fiecare impas să manevreze şi să se tocmească şi să încheie tranzacţii pentru a proteja ceea ce au, decât să se bată pentru ceea ce nu au.

— Noaptea trecută s-au bătut totuşi la Castelgrande, „domnule căpitan, spuse Traub cu o voce foarte respectuoasă. Au avut acolo sus, cinci sau şase morţi.

— Şi dumitale, sergent, ţi-au scăpat opt cuvinte pe care le-am rostit, continuă căpitanul von Prum. Ce cuvinte anume? Când sergentul nu fu în stare să răspundă, căpitanul le repetă: *Ori de câte ori li se iveşte ocazia.* Înţelegi acum? Căpitanul Moitke a intrat în Castelgrande şi a început să le ia lucrurile, fără ca măcar să le ceară. Oamenilor nu le-a rămas altceva de făcut decât să se bată. Asta va fi diferenţa dintre ei şi noi. Noi n-o să ne apucăm să luăm, ni le vor da ei.

O parte secundară a teoriei căpitanului era că italianul, chiar când putea să obţină ceva într-o manieră directă şi cinstită, prefera să obţină prin înşelătorie. Un timp, spuse el, faptul ăsta putea să aibă efect, sau să pară că are efect, dar până în cele din urmă, întrucât italianul e lipsit de o disciplină personală, când propria lui metodă e opusă unui oponent direct şi disciplinat, nu ţine.

— În concluzie deci, orice maşinaţie a italienilor conţine germenele propriei ratări, şi a italianului însuşi.

Nu era sigur că oamenii înţelegeau, dar ştia că erau impresionaţi de vorbele lui.

— La Caslelgrande erau cincizeci de oameni, domnule căpitan, spuse Traub.

— Şi noi vom fi opt, răspunse von Prum. Şi opt este exact cât ne trebuie. Dar nu vreau să iau cu mine pe nimeni care să nu aibă încredere în felul meu de a privi lucrurile.

Îl susţinură cu strigăte de aprobare, ceea ce îi aduse un zâmbet pe buze.

— Asta e deosebirea dintre ei şi noi, le repetă el. Victoria noastră nu va fi câştigată cu vărsare de sânge, stărui căpitanul von Prum şi ştiu imediat care va fi titlul raportului pe care îl va

întocmi:

VICTORIE FARA VĂRSARE DE SÎNGE

O tehnică pentru conservarea oamenilor şi a materialului în timpul confiscării bunurilor inamicului.

Raport asupra ocupării oraşului Santa Vittoria sub comanda lui Sepp von Prum.

Căpt... Inf.

Merse chiar până acolo încât îl aşternu în scris în timp ce oamenii erau încă în jurul lui.

— Singurul „roşu“ pe care mă aştept să-l văd e vinul lor roşu, le spuse căpitanul von Prum.

După ce Fabio plecă şi clopotul bătu pentru ultima oară în noaptea aceea, Bombolini se înapoie, traversând piața, dar toți oamenii se retrăseseră prin case; Se îndreptă către Palatul Poporului, dar se întoarse din drum pentru că, deşi era obosit, ştia că nu va putea dormi. Hotărî să se plimbe prin oraş. Îi plăcea să cutreiere noaptea oraşul, pentru că în momentele acelea se gândea la el ca la oraşul lui, iar la lumea din el, ca la lumea lui. Puteau cu toții să doarmă, pentru că ştiau că el le poartă greutățile în spinare. Era prețul pe care îl plătea un conducător, iar Bombolini era fericit să-l plătească.

Trecu pe lângă Poiana Memorială şi priveliştea arborilor i se păru întristătoare. În timpul celuilalt mare război, oamenii plantaseră pe o mică bucățică de pământ câte un fag pentru fiecare bărbat care plecase la război. Fiecare arbore purta numele ostaşului şi un mic portret al său.

Aveau credința că atâta timp cât va trăi arborele va trăi şi ostaşul. Dar când oamenii aveau necaz pe vreo familie, se furişau în poiană şi tăiau arborele acelei familii sau, în cel mai bun caz, îi rupeau o ramură în speranța că un membru al acelei familii va pierde cel puțin un picior sau un braț.

Se înapoie pe Corso Cavour, pentru că ştia că acum va putea dormi şi intră în Palatul Poporului, îndreptându-se spre camera lui. Înainte de a se duce la culcare, totuşi, se opri în uşa camerei lui Roberto.

— Crezi că nemții vor veni aici? întrebă el.

Pe Roberto treaba asta îl plictisi. Erau orele trei dimineață.

— Nu ştiu. Nu mă pricep la lucrurile astea. Eu am făcut parte din aviație.

— N-au ce găsi aici.

Roberto clătină din cap.

— Dar vinul vostru, spuse el părându-i rău că fusese nepoliticos; închise ochii şi adormi din nou.

— Nu-i nici un fel de şosea care să urce până aici, replică Bombolini.

Zgomotul respirației lui Roberto îi înştiință că argumentul lui fusese zadarnic.

— Îmi pare rău. Câteodată devin plicticos, spuse el şi se duse în camera lui la culcare.

Când se deşteptă, soarele nu răsărise încă, aşa încât îşi dădu seama că nu dormise decât maximum un ceas. Ceva îl tulburase şi, găsind o lumânare şi un amnar ca s-o aprindă, începu să răsfoiască paginile *cărții.*

„Oamenii sunt înclinați să se amăgească când e vorba de fapte importante, pe câtă vreme sunt plini de scrupule când e vorba de cele mărunte."

Simți o gheară rece strângându-i inima. Îşi puse cartea peste inimă ca şi cum ea ar fi putut opri durerea. Ştia ce însemnau aceste cuvinte. Chiar în dimineața aceea, Babbaluche îi spusese:

— Tragem minciuni când e vorba de adevăr, asta e ceea ce ne distruge. Şi ştii de ce mințim când e vorba de adevăr? Nu pentru că ne place s-o facem, dar pentru că avem o frică de moarte de el. Dacă am privi adevărul drept în față, nouă din zece dintre noi ar fugi la cimitir şi-ar cere să fie înmormântați pe loc.

Se sculă, trecu pe lângă camera lui Roberto şi fu gata nu-l deştepte din nou, dar hotărî să nu o facă, deşi Roberto fusese acela care întrezărise adevărul.

„Omul vede ceea ce vede şi aude ceea ce aude, gândi el, şi puținii care n-o fac, sunt considerați nebuni". Coborî şi ieşi în Piața Poporului unde se şi găsea unul dintre nebuni, în genunchi lângă fântână, țipând la el, la Bombolini:

— Măi afurisitule, țipa el. Fă ceva! Fă pe dată ceva!

Era Butuc Bătrân.

Bombolini se grăbi să străbată lespezile inegale.

— Haide, ridică-te, spuse el. Ştiu. N-are nici un sens să speriem oamenii până ce nu avem un plan.

Totuşi, auziseră şi alţii, cei care se scoală pe întuneric, chiar înaintea soarelui, şi care acum traversau piaţa.

— Spune-le adevărul, strigă Butuc Bătrân. Nu ne minţi!

După aceea se sculă în picioare, cu faţa la fel de roşie ca oricare dintre vinurile care îmbătrâniseră alături de el, şi se întoarse către oameni.

— Vin nemţii, strigă el, şi au să ne ia vinul.

În sud, există un vechi oraş roman care a fost îngropat sub cenuşa unui vulcan. Deşi nimeni de aici nu l-a vizitat vreodată, oamenii spun că în oraşul acela se pot vedea trupuri de oameni care au fost împietrite pe vecie în cenuşă, chiar în clipa când îndeplineau diverse acţiuni. Cei care se pregăteau să mănânce au rămas pe de-a pururi despărţiţi de mâncarea lor numai prin lingura pe care o ţineau în mână, iar cei care tocmai întinseseră mâna ca să ia vin, nu aveau să-l mai guste niciodată. Lucrurile se petrecură în acelaşi fel şi în Santa Vittoria în dimineaţa aceea. Când oamenii auziră vorbele, îşi dădură imediat seama că era adevărul şi părură, cel puţin pentru un timp, prefăcuţi în stană de piatră, atât de ţepeni, încât dacă s-ar fi mişcat s-ar fi spart şi ar fi căzut ţăndări pe caldarâm.

Bombolini fu cel care se mişcă primul. Se întoarse şi o pomi spre Palatul Poporului.

— Au să vină şi au să ne ia vinul! ţipa Butuc Bătrân.

Primarul continua să se depărteze de ei, ca şi cum nici n-ar fi auzit.

— Ce să facem? strigă careva.

— Ce putem face?

Bombolini închise uşa în urma lui, o încuie, urcă scările şi-l deşteptă pe Roberto.

— Acum trebuie să mă ajuţi. Să nu laşi pe nimeni să intre. Trebuie să mă odihnesc. Trebuie să dorm, spuse Bombolini. E tot ce pot face.

Traub fu unul dintre cei care se deşteptă o dată cu soarele. Era un obicei care se născuse la ferma familiei lui şi îl însoţise

în armată. Considera că e un păcat să stai culcat, când soarele e sus pe cer. „Soarele de dimineață e aur în gură“, spunea maică-sa. „Da, patul e un hoț”, adăuga tatăl lui.

Traub era îngrijorat. Peste două zile se vor duce sus în munți, într-un oraş necunoscut, cu un singur ofițer, doi subofițeri şi şase soldați, toți dați în servicii auxiliare din cauza rănilor primite pe front. Aşteptă timp de un ceas, apoi bătu la uşa căpitanului von Prum.

— Vreau să trimit azi după-amiază o patrulă de recunoaştere în Santa Vittoria, domnule căpitan, strigă el prin uşa închisă.

După zgomote, căpitanul părea să se fi sculat, dar nu fu chemat înăuntru pentru că în armata germană se consideră că nu e bine pentru morala şi disciplina soldaților să-şi vadă ofițerii în lenjeria de corp.

— Nu, îi strigă căpitanul von Prum.

Dar aşa scrie în manual, domnule, stărui Traub.

— Nu-mi pasă de manual! Asta nu e o problemă militară. E o problemă psihologică. Pricepi cuvântul ăsta?

Sergentul spuse că pricepe.

— Vreau să fac cea mai puternică primă impresie posibilă asupra acelor oameni. Dacă vom sosi acolo, în total opt oameni, vor fi impresionați. Oamenii ăştia pun mare bază pe prima impresie.

— Dar, domnule, dacă blochează şoseaua…

Von Prum deschise uşa camerei şi îi privi pe sergentul lui.

— Armata germană n-a ajuns încă să fie un for de discuții, declară von Prum.

Căpitanul surâse, pentru că vorbele sale avură asupra sergentului acelaşi efect pe care îl avuseseră şi asupra lui, când i le strigase în ajun colonelul Scheer. Colonelul avusese altă părere asupra înțelepciunii unei victorii fără vărsare de *sânge.*

Ticălosul mă face să plătesc cu sânge pentru victoria mea nesângeroasă, scrisese von Prum în însemnările lui zilnice, clar când colonelul îi dădu ordin să vină, se execută fugind.

— Pute a experiment, spusese colonelul. E normal să faci experiențe cu polonezi. E normal să încerci experiențe cu ovrei. Dar nu-i normal când e vorba de nepotul lui Schmidt von Knoblesdorf. Dacă se întâmplă ceva cu căpitanul von Prum,

Willy Scheer va fi cel spânzurat.

Scheer era un caz rar, țăranul care se ridicase în ierarhie de la soldat la o poziție de comandă, fără să se lepede de obiceiurile lux țărăneşti. Felul lui de a fi era aspru şi direct, frazele lui pline de proverbe populare, cea mai mare parte din ele grosolane, şi arăta de parc-ar fi fost cioplit dintr-un cartof, îl amuza să aibă în jurul său şi în subordinea sa, aristocrați.

— Nu, nu pot să-ți dau voie să te duci, spuse Scheer. Crema culturii noastre, floarea poporului nostru! Era sarcastic, dar avea inimă bună. Dacă numele dumitale ar fi fost Schwartz, ai fi putut merge. Dar un om din acelaşi sânge cu Alfons Mumm von Schwartzenstein? Oh, nu! Nu mi-e grijă de măgarul dumitale, e vorba de măgarul lui Willy Scheer.

Căpitanul îl privise fix. Von Prum ştia că aşa trebuia să procedeze. Pentru motive pe care nu le înțelegea, lui Scheer îi plăcea să fie privit fix, într-o manieră rece şi superioară.

— Te uiți la mine de parcă aş fi nişte bălegar pe un ogor, spuse el. Ca şi cum aş fi un rahat. Dar surâse. Ai auzit ce s-a întâmplat la Castelgrande? Intraseră acolo cu cincizeci de oameni.

— Şi cu Moltke, adăugă von Prum.

Căpitanul Moltke era faimos pentru irascibilitatea lui. Când dăduse peste o mică baricada ridicată pe o şosea, Moltke ordonase oamenilor lui să tragă asupra populației oraşului şi aceştia nu avuseseră altă soluție decât să riposteze.

— Ei bine, ia cel puțin un tanc cu dumneata, îl sfătui Scheer.

Căpitanul clătină din cap şi continuă să se uite fix la colonel.

— Ce arme ai de gând să iei cu dumneata? întrebă el în cele din urmă.

— Cultura poporului german, răspunse von Prum. Sentimentul nostru național de hotărâre, geniul nostru de a lucra într-o ordine disciplinată.

— Oh, eşti un băiat atât de *cumsecade,* exclamă Scheer. Pe Dumnezeul meu, ce băiat perfect şi nobil! Vorbea clătinând din cap. Crezi într-adevăr în toate astea?

— Cred într-adevăr în ele, spuse von Prum. Nu în felul idealiştilor. Nu în felul visătorilor. E singurul fel inteligent şi

practic de a efectua lucrurile. O să vedeți.

Acestea au fost cuvintele care l-au supărat pe colonel şi acesta a fost momentul când îi spuse căpitanului că armata germană încă nu devenise un for de discuție. Cele spuse de căpitan contraziceau regulile pe care Scheer le învățase cu atâta cazną în viața lui.

— Ascultă-mă pe mine, îl sfătuise Scheer. Noi nu învățăm prea multe pe câmpurile de sfeclă, dar unele lucruri pe care le învățăm nu se uită niciodată şi unul dintre ele e că forța este ceea ce câştigă respectul altora. Cei slabi respectă pe cei puternici dintr-un singur motiv. Pentru că nu sunt slabi ca ei.

Colonelul lovi în masa de lemn cu pumnul lui ars de soare, puternic ca un buştean.

— Ascultă unul dintre acele ciudate proverbe țărăneşti, căpitane von Prum. Un om trebuie sa fie sau nicovala sau ciocanul. Gândeşte-te la asta. Nu există altă soluție.

Dar până la urmă von Prum câştigase, după cum prevăzuse, pentru că până la urmă el reprezenta aspirațiile rasei şi ştia acest lucru, după cum era convins că şi Scheer îl ştia şi-l aproba. Paloarea lui nordică, după cum o numea colonelul, părul blond, pielea albă şi ochii lui reci şi albaştri, nu erau numai simbolul purității de rasă, ci însăşi puritatea în sine. Cea mai mare parte dintre germani, ca şi cea mai mare parte a oamenilor din lume, sunt bruni şi scunzi, dar spre deosebire de alte popoare, germanii disprețuiesc faptul că sunt bruni şi scunzi şi nu cred în ele. Pe afişele lor îl înfățişează pe von Prum, şi, când au un copil, speră să producă un von Prum.

— Mă pui într-o situație blestemat de critică, îi spuse Scheer; pe de altă parte însă, armata germană n-a ajuns încă în starea în care un ofițer poate să-şi retracteze cuvântul. Îşi râseră unul altuia. Ia un tanc, îl sfătui Scheer.

Von Prum clătină din cap.

— Pentru Dumnezeu, încăpățânat mai eşti! urmă Scheer.

Vocea lui devenise din nou aspră.

— Experiența aceasta nu comportă decât o singură soluție, şi anume, reuşita.

— Înțeleg. Dacă nu-ți reuşeşte, vin eu acolo şi fac treaba în felul meu, adăugă Scheer.

Von Prum aprobă din cap.

— Pentru că mi-am luat o obligație cu vinul acela.

— Veți căpăta vinul.

Colonelul porni spre uşa biroului său şi cu asta căpitanul ştiu ca interviul se terminase.

— Vreau vinul, îl vreau curând şi îl vreau tot. Se opri la uşă. Când eşti gata, ne anunți; fă în aşa fel ca sa fii curând gata şi noi vom veni să ridicăm vinul.

— Dar asta nu-i decât o parte a planului meu, spuse von Prum. Când va sosi timpul, am intenția să-i oblig pe oameni să-l aducă chiar ei.

— Te aştepți ca oamenii să te ajute să-i prazi? întrebă el. Vocea îi era amară.

— Da, răspunse von Prum, atât de liniştit şi cu atât de puțină îndoială, încât aroganța lui îl făcu pe colonel să izbucnească în râs.

— Cunoşti vreun lucru care să nu i se cuvină unui Schmidt von Knoblesdorf! Atinse cu degetul lui gros pieptul căpitanului. Eşti virgin aici. Nici o decorație,

Lucrul ăsta îl necăjise pe tatăl lui von Prum. O dată, înainte de a pleca la biserică, se oferise chiar să-i împrumute căpitanului câteva din ale lui.

— Uite ce-am să fac, spuse colonelul Scheer. Dacă-i poți convinge pe oamenii din oraşul ăla… cum dracu se cheamă?

— Santa Vittoria.

— Dacă-i poți convinge să-şi aducă vinul până la calea ferată de aici, te propun pentru Crucea de Fier.

La asta, von Prum zâmbi.

— Bineînțeles, clasa treia, urmă Scheer, totuşi o Cruce de Fier.

De data asta, colonelul îl lăsă pe căpitan să plece, dar când doborî scara, acesta se întoarse din nou către colonel.

— În ceea ce mă priveşte, strigă el, am să vă pun numele pe coperta lucrării *Victorie fără vărsare de sânge.*

— Nu, dă-o dracului de treabă, spuse Scheer. După război ai să mă inviți ia dumneata acasă la masă. Pofteşte-mă pe uşa principală. Zâmbi cu surâsul lui aspru şi sever. Invită-mă împreună cu individul acela pe care îl tot citezi.

Von Prum părea nedumerit.

— Nitcha, preciza Scheer. Prietenul dumitale Nitcha.

— Nietzsche, spuse căpitanul. A murit.

— Oh, îmi pare rău de vestea asta, spuse colonelul Scheer. Atunci invită-mă cu toți strămoşii.

— Aşa am să fac, spuse căpitanul von Prum. Şi am să vă închin un toast cu vinul din Santa Vittoria.

Având în vedere starea lucrurilor din Santa Vittoria, oamenii se purtară bine cu Bombolini, îl lăsară să doarmă până la unsprezece, şi apoi îi spuseră lui Roberto să se ducă să-l trezească. Când se uită pe uşă, Roberto fu surprins de cât de liniştit dormea primarul.

— Eşti aşteptat acolo jos, îl anunță Roberto.

— Da, ştiu asta. Pot să-i văd.

— Întreaga piață e plină de lume.

— Nil ştiu ce să facă; conducătorul lor nu e cu ei.

Primarul se sculă din pat, mişcându-se încet şi fără să manifeste vreo îngrijorare, iar felul în care se mişca îl convinse pe Roberto că găsise o soluție în timpul somnului.

— Marele Consiliu s-a întrunit jos.

— Îi presimt, spuse Bombolini. Îi pot simți. Îi pot mirosi. Se spune că un cal poate mirosi apa înainte de a o vedea când îi este sete. Eu îi pot mirosi, iar ei mă pot mirosi pe mine. Ştii ce am făcut, Roberto?

— Nu.

— Am tras un somn bun. Se lovi cu palma peste cap şi, în acelaşi timp, încercă să-şi perie coama de păr, care arăta sălbatică, atât de sălbatică încât Babbaluche pretinsese o dată că o pasăre şi-ar putea face cuib în ea fără ca Bombolini să ştie până nu i-ar cădea un ou pe obraz.

— Cred că Dumnezeu m-a vizitat, spuse el. A pus ceva aici. Hai să coborâm!

Coborâră scările în camera cea mare unde se adunaseră toți Membrii Consiliului.

— Dumnezeu mi-a istorisit o poveste. Vreau să v-o împărtăşesc şi vouă şi voi veți putea spune ce înseamnă. Cred că răspunsul e în povestea însăşi.

Oamenii şedeau de-a lungul pereților, stăteau în picioare rezemați de pereți şi Italo Bombolini le spuse povestea țăranului Gagliaudi.

Acum o mie de ani, nişte invadatori dinspre miază-noapte, numiți barbari, veniră să cucerească Italia sub conducerea unuia care se chema Barbarosa. Sub loviturile barbarilor se prăbuşea totul până când ajunseră la un oraş întărit cu ziduri, la miază-noapte de drumul nostru, care refuză să se plece şi să se supună. Încercară totul ca să-l doboare, şi când nu reuşiră, hotărâră să împresoare oraşul şi să-l înfometeze. Iarna veni şi poporul începu să sufere de foame şi fiecare ştia că nu mai era decât o chestiune de timp. Atunci țăranul Gagliaudi se duse la principe să-i expună un plan:

— Dă-mi tot grâul care a mai rămas în oraş şi dă-mi şi toate cerealele rămase şi am să salvez oraşul. Dacă nu reuşesc, atunci poți să mă ucizi.

— N-avea nici o grijă, n-o să fie nevoie să fac eu asta. Or s-o facă ei pentru mine.

Dar împotriva judecății lui mai sănătoase, întrucât nu era altceva de făcut, dădu țăranului grâul şi cerealele. Oamenii se arătară revoltați şi indignați când văzură că țăranul începu să-i dea vacii hrana prețioasă.

— Acum adu-mi ultima picătură de apă, ordonă Gagliaudi.

În acest timp, oamenii începură să mestece pietre ca să-şi umezească gurile, dar vaca bău şi bău.

— Acum adu-mi ce-a mai rămas din vin.

Se uitară cu furie la țăranul care şedea în fața lor şi bea ultima picătură de vin şi se îmbătă. Când fu destul de beat, dimineața devreme, înainte de ivirea zorilor, o mică portiță lăturalnică din zid îi fu deschisă şi țăranul beat cu vaca lui umflată, se strecură în afara zidurilor. O dată ajuns afară, de-a lungul drumului pe care era tabăra duşmană, Gagliaudi începu să cânte şi să râdă şi să urle şi lovi vaca în aşa fel încât începu să mugească şi să ragă în semn de protest. Inamicul nu-şi putea crede ochilor, după cum nici oamenii din oraş, care se uitau de pe muchea zidurilor, nu puteau crede ceea ce vedeau.

— Şi-a bătut joc de noi, admiseră cu toții.

Santinelele lui Barbarosa îşi dădură imediat seama că numai un nebun sau un bețiv se putea comporta în felul acesta şi când îl prinseră pe țăran, acesta căzu în genunchi.

— Oh, Doamne ajută-mă, ce am făcut? Şi începu să plângă.

Plângea în gura mare. Îmi duceam vaca la grânar şi am greşit poarta. Oh, vă rog, nu-mi faceți vreun rău. Vă rog! Duceți-mă la Barbarosa. Am să-i fac o propunere.

Îl târâră pe bețivul plângăreț până la războinic şi acesta se uită cu mirare la bețiv şi ia vaca cea grasă.

— Am să-ți fac o propunere, spuse Gagliaudi. Nu mă omorî. Te rog nu-mi face nici un rău.

— Italienii au întotdeauna de făcut propuneri, spuse Barbarosa.

— Aşa supraviețuim, răspunse țăranul. Suntem slabi. Dar dacă mă laşi să mă înapoiez între ziduri, însoțit de oricare ostaş vei alege tu, îți promit că mă voi înapoia cu toate cele douăsprezece vaci ale mele.

— Douăsprezece ca asta?

— Nu, nu ca asta. Lovi cu piciorul vaca cea grasă. Douăsprezece vaci grase şi pline de lapte. Nu ca bestia asta. Pe asta o grijeam, domnule. Nu poți să-ți dai seama? E bolnavă.

Barbarosa fu cel care se simți bolnav văzând atâta carne pe copite.

— Vrei să spui că mai ai între ziduri douăsprezece vaci ca asta?

— Numai ale mele. Doar ale mele. Toate celelalte aparțin altora şi nu pot să vi le dau.

Barbarosa era mai presus de toate un bun ostaş. Şi un bun ostaş recunoaşte când e învins. Era clar că oraşul avea suficientă mâncare ca să le ajungă pe cel puțin un an.

În după amiaza aceea îşi adună armata şi plecă. Oraşul era salvat.

Oamenii se uitară unul la altul. Părea că treaba le spunea ceva. Răspunsul era cuprins în poveste, fiecare simțea asta.

— E cuprins aici, strigă Bombolini. Altfel de ce mi-ar fi pus-o El aici, eh?

Rămaseră cu toții tăcuți. Era o poveste ciudată; fiecare om dintre cei aflați în sală simțea că răspunsul îi zboară prin creier, aşteptând să zboare de acolo pe limbă, dar când veni momentul să deschidă gura, nu se întâmplă nimic.

— E ca parabolele din Biblie, spuse cineva. Când crezi că le înțelegi şi că le-ai prins tâlcul, îți scapă din mâini.

Se uitară unii la alții de parcă simțeau că privindu-se fix în ochi ar putea dezlega în mintea lor răspunsul. Trecu un timp lung. Auziră bătaia slabă a clopotului anunțând amiaza şi nimeni din sală nu fu mai aproape de secretul lui Gagliaudi.

— La dracu cu toate astea, strigă dintr-o dată Pietrosanto. La dracu cu vagabondul ăla şi cu vaca lui. Eu spun să ne batem.

Ceilalți îl aclamară. Mințile lor erau obosite de efortul gândirii şi ideea de a se bate le părea bună. Cel puțin era ceva ce se putea face.

— Eu zic să ne retranşăm în stâncile de lângă curba cea mare a drumului, spre terase, şi bestiile astea n-or să ne scoată de acolo *niciodată.*

Altă aclamație.

— Câteodată e bine să-i faci pe oameni să verse puțin sânge pentru un lucru pe care-l doresc, şi pe dată îşi dau seama că nu-l mai doresc chiar atât de mult.

Problema lui Bombolini era că se găsea sfâşiat între voci.

Oamenii se amăgesc deseori crezând că umilința poate birui insolența. Oricum ai citi asta, înseamnă că trebuie să te bați.

— Vă spun doar atâta, strigă un tânăr. Neamțul care îmi va atinge vinul sau nevasta va plăti atingerea asta cu sânge.

De data asta o aclamație puternică.

Şi totuşi Magistrul mai spusese: *Viclenia şi înşelătoria vor folosi întotdeauna omului mai mult decât forța.*

Bombolini era încurcat şi, încă mai rău, începu să simtă un fel de teamă care îi juca îndărătul minții ca nişte ace reci, sau ca soarele rece şi strălucitor pe gheață. Magistrul nu-l mai ajuta.

— Fabio avea dreptate, el era acela care ştia, strigă un alt tânăr. La ce-ți foloseşte să te salvezi şi să te târăşti în propria ta țară, ca un câine pentru un ciolan?

— Mussolini avea dreptate. Mai bine să trăieşti o zi ca un leu decât o sută de ani ca un miel.

Din nou o puternică aclamație şi toți ochii se îndreptară spre primar, pentru că el ştersese sloganul.

Toate aceste cuvinte curajoase, toate aceste strigăte de bravură! Cum să le răspunzi? Se gândi la încă o frază a lui Machiavelli: *Viclenia în conducerea războiului biruie bravura şi e*

demnă de merit.

Cum le putea el explica asta? Cum să spună unei adunări de oameni porniți să devină eroi că ar fi mai eroic să încerce să fie fricoşi?

Aşa cum Fabio fusese odată salvat de Babbaluche, acuma Tomasso Casamassima, unchiul Rosei Bombolini se ridică în picioare în sală şi lovi în pardoseală cu ciomagul lui de dud până se făcu tăcere.

— Uitați cine sunteți? strigă el. Uitați de unde veniți? Credeți că sunteți războinici şi strigați ca nişte eroi dar nu sunteți decât o grămadă de cultivatori de struguri.

Se făcu tăcere, deoarece fiecare ştia că ceea ce spunea Tamasso era adevărat.

— O şleahtă de cultivatori de struguri.

Tăcere.

— Aici nu avem eroi. Ăsta nu-i ținut pentru eroi. Dacă vreți să fiți martiri, duceți-vă să fiți martiri în altă parte. În Santa Vittoria nu ne dă mâna să avem martiri. Vedeți-vă de strugurii voştri. Pentru că uitați singura lecție pe care fiecare om în Santa Vittoria a ştiut-o de o mie de ani: Oamenii viteji şi vinul bun n-au viață lungă.

După aceasta, fiecare plecă. Orice idee de luptă se terminase. Lumea îi aştepta în piață.

— Ne gândim noi. Nu aveți grijă. Vom combina ceva.

Ca la o comandă, începură cu toții să traverseze Piața Poporului, şi s-o ia în jos pe Corso Cavour înspre Pivnița Cooperativei Vinicole. Neavând altceva de făcut, porniseră într-un pelerinaj şi făceau un act de credință în fața vinului, în felul în care oamenii din alte locuri ar fi intrat în biserică şi s-ar fi rugat pentru o îndrumare.

Se strecurară înăuntru prin uşa strâmtă, în penumbra răcoroasă, îşi umplură nările cu aromele pivniței, acea aromă dulce şi pătrunzătoare a ierburilor care intră în compoziția vermutului şi, într-o atitudine de reverență, defilară de-a lungul rafturilor cu vin, care semănau cu nişte strane înalte.

În pivnița aceea e o adevărată mare de vin, o mare de o culoare roşie, bogată, conținută în sticle. La miază-zi de aici sunt oraşe unde lumea face semnul crucii pe fiecare coajă de

pâine înainte de a o mânca; noi facem acelaşi lucru cu vinul. Să spui ceva gălăgios sau vulgar, să rosteşti vreo obscenitate în prezenţa vinului, ar fi ca şi cum ai urina într-o catedrală. Priveliştea cantităţii aceleia de vin, tot vinul ăsta ce urma să le fie furat, era un lucru pe care Bombolini nu avu curajul să-l suporte şi, ieşind printr-o uşiţă laterală, puţin folosită, se înapoie prin uliţa strâmtă din spatele pivniţei la Palatul Poporului unde îl găsi pe Roberto.

— Ei, ai înţeles sensul poveştii? întrebă el.

Roberto păru mirat.

— Visul. Visul meu. Ce înseamnă oare? Tu eşti american. Tu le ştii pe toate. Strigă la Roberto, dar apoi se opri şi se aşeză. Ce faci acolo?

— Aritmetică. Aritmetica mea. Socotesc ceasurile până când urmează să vină.

Bombolini nu voia să ştie. Prefera să lase lucrurile cum erau. E mai bine fără nici un plan, să-i laşi doar să vină când vor veni, fără să te fi pregătit pentru ei şi fără să fie anunţaţi.

— Foarte bine, spuse el în cele din urmă. Câte sunt?

— Vor fi aici în cincizeci şi trei de ore.

Cifra orelor începu să-i fulgere prin minte, tot atât de luminoasă ca şi becurile de pe faţada teatrului din Montefalcone, aprinzându-se şi stingându-se — 53... 53... 53 şi trecură minute lungi până când incandescenţa luminilor îi dispăru din creier.

Se duse la fereastra camerei lui Roberto şi se uită în jos la lumea care stătea în piaţă în soarele amiezii, şi apoi privi spre zid la icoana sfântului Sebastian străpuns de săgeţi.

— Spune-mi repede! Pe cât de repede îţi pot ieşi vorbele din gură. Dacă ai fi în locul meu ce-ai face cu vinul?

— L-as ascunde.

— Ce?

— L-aş ascunde.

— L-ai ascunde?

— Da, l-aş ascunde, spuse Roberto.

— Oh, Roberto! E atât de simplu, şi de clar şi de frumos, încât e aproape stupid, spuse primarul şi îl pocni atât de tare pe Roberto peste braţ încât trebuiră să treacă multe săptămâni până să-l poată ridica fără să simtă dureri.

În după amiaza aceea, căpitanul von Prum scrise cele ce urmează, într-a doua scrisoare către fratele său Klaus.

„Klaus:

Şovăi, începi din nou să nu mai vezi limpede.

Eu încetez să-ți mai țin predici. Nu crede în cuvântul unui frate, dar crede în schimb în cuvântul unui om pe care spui că-l admiri.

Afirmi că numai o cauză dreaptă poate consfinți războiul. Eu îți răspund: „Războiul drept consfințeşte orice cauză“. E nevoie să mai adaug ceva, Klaus?

E un fapt trist, dar e un fapt că războiul şi curajul au realizat lucruri mult mai mari decât iubirea de aproape. Nu mila ta ci curajul tău îl va salva pe cel nefericit.

Mai ai nevoie de ceva? Atunci iată, încă un lucru.

„Ce e bun?“ mă întrebi tu. „Omul brav e bun.”

Oamenii tăi nu au fost bravi, Klaus, şi pentru asta au plătit prețul, după cum trebuie să-l plătească orice om dăunător.

Termin cu Nietzsche:

„Ce importanță are o viață lungă? Care războinic doreşte să fie cruțat?“

Fratele tău,
Sepp”

Klaus: Vom porni peste două zile, după cum te-am anunțat. Eu îmi fac datoria, tu o ai pe a ta. Urează-mi noroc, aşa cum îți urez şi eu ție.

Efortul de a ascunde vinul se dovedi un eşec. Din prima jumătate de oră a experienței, mai înainte chiar ca douăzeci de

mii de sticle să fie scoase din Pivnița Cooperativei Vinicole şi aduse în Piața Poporului, era clar pentru oricine îşi da osteneala să vadă, că experiența nu mai merita să fie continuată. Dar oamenii sunt câteodată mai dispuşi sa continue o acțiune inutilă decât să admită un eşec.

Îngrămădiră sticlele în piață şi diferitele familii începură să le ascundă prin casele lor. Le băgară prin cămăruțe şi pe sub paturi şi pe după tablouri şi în spatele căminelor şi în canalele de scurgere şi pe acoperişuri şi pe sub țiglele desprinse şi apoi în grămezile de bălegar şi pe vițele de vie care atârnau pe coşuri.

— Țineți vinul la umbră, lumina soarelui îl strică, striga către oameni Butuc Bătrân. Ați lăsa un nou născut în soare? Vinul ăsta nici măcar nu s-a născut. Nu scuturați vinul. Ați scutura un nou născut? Vinul ăsta nici măcar nu s-a născut.

Cândva, devreme după-amiază, Bombolini îşi luă curajul să întrebe pe îngrijitorul vinului câte sticle mai erau de ascuns şi când Butuc Bătrân îi răspunse, îi trebuiră câteva minute până când reuşi să audă cifrele şi până când reuşi să le scrie pe un carton — *„1.320.000.“*

De câte ori se uita la cifră, i se părea greu de înțeles. Ținu cartonul întâi pe o parte apoi pe cealaltă ca şi cum, într-un fel, dacă îl sucea în diferite feluri, valoarea cifrei s-ar fi putut schimba. Chiar dacă puteau ascunde 100.000 de sticle, ceea ce era imposibil, aceasta ar fi reprezentat, numai a treisprezecea parte a cantității de vin şi, cu prețul unui efort enorm, abia nu ar fi realizat nimic. La ora patru urma să aibă loc o inspecție a ascunzătorilor şl echipele plecară pe teren, deşi ştiau ce aveau să raporteze. După câteva minute primii dintre ei se înapoiară.

— N-are nici un rost, Căpitane. Nu merge cum trebuie, spuse băiatul lui Longo. Poți să vezi sticle peste tot. Oriunde te învârteşti în casa lui Pietrosanto te aşezi pe o sticlă, calci pe o sticlă, spargi o sticlă. Sticlele fac cocoaşe prin pături.

Era la fel peste tot.

— Scoateți iarăşi sticlele afară, porunci Bombolini şi în clipa aceea simți groaza eşecului. Spre cinstea oamenilor pe lângă care trecea, nimeni nu-i spuse nimic.

Se înapoie în piață, umblând pe lângă sticlele îngrămădite pe pietrele pavajului şi în căruțe, văzând, dar în acelaşi timp

fără să vadă, pe oamenii care intrau în case şi care începeau să aducă vinul înapoi. Purta povara oraşului şi a o mie de oameni, şi acuma şi pe cea a unui milion de sticle de vin. Era prea mult pentru un om, gândi el. Simți că îl trăgea cineva de haină şi se întoarse să se uite. Era Fungo, nebunul.

Se spune că atunci când un om se îneacă, în clipa în care se scufundă pentru ultima oară, se agață şi de un pai care pluteşte pe apă şi în momentul acela e încredințat că-l va putea susține; tot astfel, în clipa asta, Bombolini se opri să-l asculte pe Fungo.

— Am ceva să-ți spun, începu Fungo.

— Spune! Spune-mi!

Ce poate ieşi din gura copilaşilor, a nebunilor şi a bețivilor — cine poate şti până nu ascultă?

— Tufa s-a înapoiat, spuse băiatul.

— Oh, Isuse Hristoase!

— Ai o gură spurcată, îl dojeni băiatul.

— Iartă-mă. De unde ştii?

Băiatul îi povesti că se dusese acasă la Tufa ca să vadă dacă poate găsi vreo sticlă şi că l-a găsit acolo pe Tufa, întins pe pământ.

— E pe moarte, spuse Fungo.

— De unde ştii asta?

Mi-a spus cineva.

— Cine?

— Tufa. Şi el trebuie să ştie.

„Am să mă ocup de Tufa“, gândi Bombolini. Cel puțin, era ceva pozitiv de făcut. „Am să depun toate eforturile ca să salvez viața lui Tufa,“ Pentru un moment avu impresia că plânge, apoi îşi ridică ochii şi fu surprins să vadă că plouă.

Lumea trecea în fuga pe lângă el, căutând să părăsească piața mai înainte ca să-i prindă toată puterea, ploii. Oamenilor de aici le place ploaia şi le face mare bucurie să vadă că plouă. N-am merge prea departe spunând că în Italia lumea adoră ploaia, dar de îndată ce simte o picătură, fuge de ea.

Butuc Bătrân se apropie de Bombolini.

— Opreşte-i, strigă el. Trebuie să le dai ordin să rămână aici! Nu putem lăsa vinul afară. Ploaia va spăla praful de pe sticle. Ploaia va răci vinul.

Bombolini se uită la el ca şi cum ar fi fost cineva sosit din alt oraş.

— Cui îi pasă? spuse el. Trebuie să avem vin şambrat pentru nemţi atunci când vor veni?

— Vinul e vin, indiferent al cui este, strigă bătrânul. A-ţi bate joc de vin e ca şi cum ţi-ai bate joc de tine însuţi.

Începu să-l zgâlţâie de umăr pe Bombolini şi să-i strige ceva în legătură cu faptul că ar trebui să-l omoare.

— Atunci dă-l în..., replică Bombolini.

Butuc Bătrân se feri îndărăt.

— Oh, păcătuieşti! exclamă el. Nici unul dintre ei nu simţea că începuse să plouă tare. Păcătuieşti împotriva vinului.

„Mă aştept pe drept cuvânt ca primul trăsnet să mă lovească în inimă“, gândi Bombolini.

Îl împinse la o parte pe paznicul pivniţei şi o luă în jos pe Corso Cavour, spre Oraşul Vechi şi spre casa mamei lui Tufa. Se hotărâse să-şi fixeze toată atenţia numai asupra lui Tufa,

În legătură cu Tufa se ştiau lucruri ciudate. Era, pe de o parte, ofiţer în armată şi asta ar fi trebuit să-l îndepărteze de oamenii de aici, dar nu ăsta era cazul. Şi mai rău, era fascist, dar nici asta nu-l împiedicase să apară un erou în ochii tineretului de aici şi, în acelaşi timp, era şi omul de care nu se temeau nici cei în vârstă să-i ceară un ajutor când venea acasă.

Important în privinţa lui Tufa era faptul că se considera un fascist adevărat, un fascist în toată puterea cuvântului, care credea în cuvintele de glorie şi încerca sa le urmeze, şi asta îl făcuse, aici şi în toată Italia, un om foarte ciudat. Ca băiat tânăr, fusese ales dintre toţi ceilalţi băieţi din Santa Vittoria să plece şi să urmeze instructajul Tinerilor Cercetaşi Fascişti. Crezuse în fiecare cuvânt pe care îl auzise în tabără. Mai târziu, devenise soldat şi după aceea fu făcut ofiţer in Sforzesca, unul din regimentele aristocratice, lucru foarte rar.

Când venea acasă în permisie, oamenii aveau obiceiul să se ducă la el şi să-l roage să intervină pentru ei pe lângă Bandă sau pe lângă fasciştii din Montefalcone.

— Ce-am auzit că i-aţi făcut lui Baldisseri? îi întreba el, de exemplu.

— Trebuie să fi fost o greşeală, îi răspundeau cei din Bandă şi desigur că nu se va mai întâmplă.

— Bineînțeles ca nu, răspundea Tufa. *Noi* nu facem lucruri din astea.

— Nu, nu facem, răspundeau ei.

Le era frică de inocența din ochii lui şi de furia care-i putea lua locul.

Era un credincios în mijlocul unui popor de necredincioşi, de oameni care gândesc că a crede în ceva e periculos, şi că în asta constă însuşi răul, deoarece a crede înseamnă a te limita, şi a fi limitat înseamnă a merge pe muche de dezastru. Toți fasciştii din regiune abia aşteptau ca permisiile lui Tufa să se termine; respirau mai uşurați când îl ştiau plecat şi dădeau acatiste ca să-şi găsească o moarte glorioasă pe undeva prin Albania, Grecia sau Africa.

Camera era întunecoasă şi mirosea a umezeală şi a murdărie. Mirosea urât. Mama lui Tufa nu fusese niciodată în stare să se îngrijească de o casă.

— Unde e? întrebă Bombolini.

Mama soldatului întinse degetul spre un capăt al camerei unde primarul putu să distingă vag forma lui Tufa, culcat pe jos, cu fața spre peretele de piatră.

— Are să moară, spuse mama. Văd asta în ochii lui. Nu mai au viață în ei.

Bombolini traversă camera şi se opri lângă corpul lui Tufa, neştiind ce să spună. Tânărul nu-l simpatizase niciodată, deoarece îl considera un măscărici, ori Tufa nu răbda măscăricii. Cu o încetineală teribilă, Tufa se suci de la perete şi se uita la Bombolini.

— Ieşi afară de aici! spuse el. Te-am disprețuit întotdeauna.

Mama nu avea dreptate în privința ochilor. Puteai să vezi în ei apropierea morții, dar erau şi plini de ură, o ură care nu existase acolo mai înainte şi, sub aceasta, durere.

— Ai face mai bine să pleci, spuse mama. Ştie ce spune. Totdeauna a ştiut exact ce vrea să spună.

— Tufa? Mă auzi?

— Ieşi afară!

— Nu mai sunt un măscărici, Tufa. Acum sunt primar aici. Mă auzi? Mă înțelegi?

— Ieşi afară!

Ura era atât de puternică, încât îl învinse pe Bombolini. Ieşi de-a-ndăratelea şi rămase pe Corso Cavour, în ploaie, până ce fu leoarcă de apă. Oamenii se uitau la el din intrările caselor. Acum nici măcar Tufa nu mai reprezenta pentru el un motiv de existenţă. O porni în sus pe Corso. Înainte de a ajunge în piaţă, Pietro Pietrosanto îi ieşi înainte pe trepte.

— Nu mai putem amâna, spuse Pietrosanto. Trebuie să facem ceva cu Banda.

Bombolini respiră adânc. Pietro avea dreptate, sosise momentul. Era singura problemă la care nu dorise să se gândească din ziua în care fusese numit primar. Cunoştea cuvintele Magistrului „Oamenii trebuie să fie sau flataţi sau anihilaţi şi răul trebuie să fie de aşa natură încât victima să nu poată să se răzbune. Oricine acţionează altfel, e obligat să stea veşnic cu cuţitul în mână În timpul nopţii, auzea vorbele astea rostogolindu-i-se prin cap şi în întuneric se hotăra să găsească o soluţie, dar dimineaţa, când soarele lumina zidurile care mărgineau piaţa şi când vedea oamenii mergând la lucru, lăsa să treacă o altă zi şi problema rămânea nerezolvată. Acum, cu venirea nemţilor, nu mai era timp pentru a-şi putea permite luxul indeciziei.

— Termină cu ei, spuse Bombolini. Lui Pietrosanto îi venea greu să creadă. Am obosit să tot stau cu cuţitul în mână.

— Nu te înţeleg, spuse Pietro,

Bombolini îl apucă pe Pietrosanto de braţ,

— Ai o puşcă? Posezi o puşcă, nu-i aşa?

— Să-i împuşc? Asta vrei să spui? Să împuşc ticăloşii?

— Doar nu te aştepţi să-ţi spun să-i mângâi, replică primarul. Vino!

Se înapoiară amândoi în piaţă.

— Încearcă să araţi ca şi cum am avea un plan, îl sfătui Bombolini. Şi încurajează-i pe oameni.

Ploaia se oprise. Fusese o ploaie bună, pătrunzătoare. După cum se temuse Butuc Bătrân, ploaia spălase tot praful de pe sticlele de un verde închis şi lumina cenuşie le făcea să strălucească de parca pietrele pieţei ar fi fost presărate cu juvaeruri.

— Nu ştiu ce să cred de împuşcarea astă, spuse Pietrosanto, dar Bombolini nu-l mâi ascultа.

Acum, când ordonase soluția finală în problema Bandei, aceasta nu-l mai privea. În schimb se uită la vin.

— Ce crezi că ar gândi dacă ar veni acum? întreba Bombolini.

— Că încercăm să-i linguşim. Că e un dar pentru ei.

Avea probabil dreptate, se gândi primarul.

— Ar lua-o ca un drept ăl lor, continuă Pietrosanto. Aşa sunt ei.

— Da, aşa sunt ei, întări Bombolini.

În seara aceea, Bombolini îi ceru lui Roberto să se ducă până la Malatesta şi s-o roage să-l vadă pe Tufa.

— Pe tine are să te asculte, spuse Bombolini. Nu eşti de aici şi te crede curajos.

— Nu mă crede curajos, spuse Roberto. Crede că mă tem de durere.

— Ah, păi tocmai asta e. Pentru că te temi de durere, felul în care te-ai purtat te face sa fii un om curajos, spuse el. Pe lângă asta, cred că-i cam place de tine. Părerea ei e că eşti frumos.

— De unde ştii?

— Am auzit-o spunând o dată.

Era o minciună, o minciună sfruntată, pe care Roberto o recunoscu ca fiind o minciună şi pe care o acceptă ca atare, şi cu toate astea inima îi bătu mai puternic.

Se îmbrăcă şi merse prin ploaie, traversând Piața Poporului. Era pentru prima oară că vedea toate sticlele în piață. În dreptul cârciumii se opri şi decise să mănânce nişte brânză, înainte de a o porni pe urcuşul greu, spre Oraşul de Sus şi, la gândul că va da ochii cu Malatesta, comandă o sticlă plină cu vin.

— Ce-i cu vinul ăla în piață? o întrebă pe Rosa Bombolini.

— De unde să ştiu? Crezi că-mi pasă? Crezi că dau un rahat pe scamatoriile găgăuțului ăla?

Se hotărî să n-o mai întrebe niciodată nimic. Când ieşi afară se întunecase şi se simțea uşor amețit de băutură, dar îl supăra mai puțin durerea din osul piciorului. Când ajunse la strada care urca spre Oraşul de Sus, cineva îi şopti numele. Era Fabio.

— Te credeam sus în munți, spuse Roberto.

— Sunt sus în munți. Suntem cinci. Formal, Brigada

Petrarca. De fapt, „Flamurile Roşii“. Înşiră numele celor patru tineri care erau cu el, nici unul mai mare de cincisprezece ani. Sunt tineri, dar ştiu să lupte, spuse Fabio. Sunt şi înfometați.

Cu ceva bani de-ai lui şi ceva de-ai lui Fabio, se înapoie la cârciumă şi cumpără două pâini pentru „Flamurile Roşii”.

— Acuma fă-mi un serviciu, îi ceru Roberto.

Îl făcu pe Fabio să meargă cu el să dea ochii cu Caterina Malatesta. Urcară mult timp dealul în tăcere.

— Ce mai face? întrebă Fabio în cele din urmă.

— Cine?

— Angela, spuse Fabio.

— Nu ştiu. Nu am mai văzut-o. De aceea am cumpărat brânză. Nu ne mai aduce de mâncare.

— Presupun că voi doi vă distrați de minune când nu e el de față.

— Angela şi cu mine?

— Da, Angela şi cu tine. Vă distrați de minune, dacă ştii ce vreau să spun.

— Oh, nimic de felul ăsta. Angela nu-i din alea.

Fabio scoase un sunet ca de catâr.

— Toate sunt din alea, spuse el. Nu mă învăța pe mine. Le cunosc din cap până în picioare. Pune-le un coş de struguri în cap şi răstoarnă-le cu capul în jos şi...

— Oh, aşa se spune aici? Noi spunem: „Pune-le un sac în cap“,

Caterina locuia în penultima casă, sus pe munte. Drumul era lung.

Nici unul din ei nu îndrăzni să bată în uşă dar până la urmă Fabio se hotărî să o facă şi când Caterina veni la uşă şi o deschise, rămaseră surprinşi. Purta pantaloni lungi şi strâmți şi nişte pantofiori mici şi un sveter care îi mula forma sânilor. Nici unul din lucrurile astea nu le poartă femeile de pe aici, nici chiar azi. Îşi pieptănase parul pe spate şi îl legase cu o basma aşa cum poartă şi țărăncile, totuşi nu arăta de loc a țărancă.

Nu voia să vină şi se opuse, dar Fabio era stăruitor, iar Tufa avea ceva deosebit în el, chiar pentru cei care abia îl cunosc. Îşi luă o haină de ploaie, asemănătoare cu acelea pe care le poartă ofițerii, şi o porni cu ei în jos pe strada întunecată, înspre

Oraşul Vechi.

Deschise uşa casei fără să bată şi, după ce intra, puse jos trusa medicală pe care i-o purtase Roberto. Din trusă scoase o lanternă şi când o aprinse îl văzu pe Tufa, care nu mai era întins pe jos ci şedea rezemat de perete, uitându-se la ea aşa cum se uită lupul din fundul unei vizuini către cineva care ar veni să-l atace. În raza de lumină dinții îi arătau tot atât de strălucitori ca şi ochii şi părea în acelaşi timp să fie şi cu mintea foarte limpede şi foarte nebun, asemenea cuiva care ar putea deveni cu aceeaşi uşurință ucigaş sau martir.

Îl înspăimântă pe Roberto. Nu văzuse niciodată un asemenea om, un om care să dea impresia că arde. Caterina îl cunoştea din copilărie, dar când îl văzu îşi înăbuşi o exclamație de stupoare. Nu era în stare să-şi ia ochii de ia el.

— Eşti rănit, spuse ea.

— N-ai să mă atingi!

Tufa avea cea mai frumoasă voce din oraş, blândă şi totuşi puternică. Câteodată ți se părea că vocea lui îți parvine ca un murmur prin țeava unei orgi.

— Eşti rănit rău. Pot să te ajut. Ai vrea să mori, dar trupul dumitale se împotriveşte.

El nu răspunse nimic.

— E destinul celor de felul dumitale, spuse ea. Cei de felul meu mor uşor.

Toate astea, Caterina le rosti in timp ce se îndrepta spre el. Undeva în cartea asta e vorba de iubire fulgerătoare, dar ceea ce vedeam acuma era altceva. Era un fel de revelație conştientă a unuia asupra celuilalt, atât de puternică încât depăşea tot ceea ce ştiam noi despre dragoste. Era o înțelegere a amândurora atât de imediată şi atât de totală încât nu rămânea nimic pe care să nu-l ştie unul despre celălalt şi erau în stare, să-şi împărtăşească unul altuia imediat, chiar de față cu alții, lucruri pe care nu le împărtăşiseră mai înainte cu nimeni, niciodată.

Se cunoscuseră de *totdeauna,* într-o singură clipă. Unii cred că asta e dovada că oamenii au trăit o viață anterioară, că oameni ca aceştia continuă o dragoste din altă viața. Ei există numai unul pentru altul şi nimic altceva din jurul lor nu mai există. Atracția dintre ei înlocuieşte totul şi totuşi nu e vorba de

dragoste, nici măcar de afecțiune, ci numai de atracția şi înțelegerea reciprocă. Sunt ca spațiile vide şi când se întâlnesc se produce spărtura prin care se revarsă unele în altele, unul în celălalt, sufletele se împărtăşesc unul față de altul, în felul în care vântul intră în rafale în pivnița de vin când uşa e lăsată întredeschisă.

Când ea îl atinse, tot corpul îi înțepeni. Pentru un moment, Caterina nu-şi mişcă mâna, dar după aceea începu să-l dezbrace de tunica ofițerească, pentru ca să-i poată examina rănile de pe piept şi de pe partea superioară a brațelor pe care i le pricinuise cu o săptămână mai înainte explozia unei grenade.

— Mi s-a spus că eşti un om cumsecade, i se adresă ea. Roberto îi aduse trusa medicală. Cum poți sa fii fascist şi, în acelaşi timp, un om cumsecade?

Multă vreme Tufa rămase tăcut, dar asta nu părea s-o deranjeze. Era dispusă să aştepte. Îi pansa câteva răni.

— Poți fi, răspunse el în cele din urma, dacă eşti un prost.

Caterina termina cu pansarea ultimei dintre răni. Cea mai mare parte erau numai superficiale, dar unele se infectaseră şi carnea din jurul lor era sfâşiată.

— Aici n-ai să te poți vindeca, spuse Malatesta. Va trebui să pleci din camera asta.

— Unde ai să-l poți duce? întrebă mama lui Tufa, nu poate fi dus la spital.

— Trebuie dus într-un loc unde se va putea vindeca.

Mama se sculă de pe lada pe care şedea şi începu să adune lucrurile fiului ei.

— Nu vreau să rămână aici ca să moară, spuse ea. Pe de altă parte, ştii ce am ca să-l pot hrăni? Ciocăni o oală de pământ. Am zece sau douăsprezece măsline. Nu ştiu să număr. Am o singură bucată de pâine şi nici un pic de untdelemn ca să torn peste ea.

Caterina se uită la Tufa.

— Vrei să vii cu mine?

— Oh, desigur! Asta o ştii, spuse el şi începu să se ridice în picioare.

Când Caterina îl ajută, constată cu surprindere că plângea tăcut.

— E prima dată, spuse el. Absolut prima dată.

Nu ştia pentru ce plânge dar nu-i era ruşine de lacrimi. Mai târziu reuşi să înțeleagă că plânsese pentru că renunța la moartea pe care şi-o plănuise, şi pentru că ştia că va trebui să înceapă din nou o viață care îl înşelase atât de teribil, şi pentru că voia să renunțe la ea. Trecu pe lângă mama lui şi ieşi pe Corso, unde Fabio şi Roberto aşteptau în ploaie.

— Nu-ți iei rămas bun de la mama dumitale?

— Nu, nu facem aşa ceva în familia noastră, spuse Tufa.

Deşi era slăbit şi bolnav, o luă înainte în sus pe Corso, căci aşa e obiceiul în oraşul ăsta. Era obligat să se sprijine de ziduri şi să-şi tragă răsuflarea, dar merse în fruntea noastră, în sus. În cele din urmă, trebui să se sprijine de Caterina.

— Îmi cer scuze, spuse el.

— Nu-i nevoie să-ți ceri scuze față de mine, răspunse ea, ceea ce îi făcu pe amândoi să râdă, pentru că ăsta era adevărul şi când auzi adevărul îți vine să râzi.

În clipa aceea şi-au dat seama de adevărul dintre ei: pentru că ştiau tot ce se petrece cu ei, nu vor fi niciodată nevoiți să se scuze unul față de altul şi nu vor fi niciodată obligați să se scuze față de ei înşişi.

La fântâna Broaştei Țestoase, deşi ploaia cădea cu putere, Tufa fu obligat să se oprească şi să se aşeze pe marginea udă a fântânii.

— Îmi place ploaia. E multă vreme de când n-am mai stat în ploaie.

— Ai fost în Africa?

— Da, şi în Sicilia.

Privi în sus şi lasă să-i curgă ploaia pe obraz şi Caterina putu să-i vadă ochii frumoşi, genele lungi, sprâncenele castanii şi castaniul ochilor lui mari şi blânzi. Se spune că toate femeile din Santa Vittoria erau geloase pe ochii lui Tufa.

— Simt cum se spală praful din Africa de pe mine.

Asta o făcu pe Caterina să râdă şi îşi dădu seama că-l jigneşte.

— De ce râzi? o întrebă el. Vocea îi suna plictisită.

— Oh, părea atât de dramatic! Desigur că te duci des la cinematograf.

— Nu mă duc niciodată la cinematograf.

După asta rămase tăcut. Lăsă să-i curgă ploaia pe gât în jos

şi apoi ridică încă o dată obrazul.

— Ceilalţi ofiţeri de la cantina mea râdeau întotdeauna de lucrurile pe care le spuneam şi n-am ştiut niciodată de ce. Se uită la ea. Eşti la fel cu ei.

Nu spuse asta cu supărare şi în vorbele lui nu era nici o tristeţe: enunţa un fapt.

— Nu pe dinăuntru, poate, dar eşti ca ei.

Era, o ştia Caterina, o chestiune de rang social, de educaţie a unor oameni care erau învăţaţi să răspundă inocenţei cu dispreţ şi supărare, pentru ca erau terorizaţi de ceea ce ar putea vedea ochii inocenţei. Deşi ea îl înţelegea, vor fi situaţii în care va fi obligată să se poarte altfel.

— Crezi că putem porni?

Începuse să-i fie frig şi se udase.

— Încă o clipă.

— Atunci, în timp ce stăm aici, spune-mi povestea fântânii.

Tufa îşi desprinse privirile de la fântână şi zâmbi; era prima oară când îl vedea zâmbind. Îl văzuse râzând, dar râsul e ceva deosebit de zâmbet.

— E o poveste veche şi nu prea frumoasă, spuse Tufa.

— Cred că aş putea-o suporta.

— E foarte obscenă.

— Începi să te scuzi.

— Nu. Îţi atrag atenţia. O apuca de mână. Haide, ajută-mă să mă ridic. O porniră din nou prin piaţă. Nu cred că am să ţi-o povestesc. Nu ştii că această poveste se spune numai femeilor are au treizeci de ani şi care nu mai sunt virgine?

— În cazul ăsta sunt calificată, spuse Caterina.

Atunci el o strânse de braţ tare, foarte tare, atât de tare încât o luă prin surprindere şi o duru.

— Nu, nu eşti, spuse el. Ştiu când te-ai născut.

Afirmaţia asta o ului.

— Tatăl dumitale i-a dăruit tatălui meu o cupă de vin, o cupă din tinichea şi nişte monede, în ziua în care te-ai născut, spuse Tufa. Crezi că pot uita aşa ceva?

— Da.

— Tatăl meu nu le-a vrut. Se simţea insultat. Şi când mama mea auzi ca tata a refuzat banii, m-a obligat să mă duc până la voi acasă şi să-i spun tatălui dumitale că tata n-avea dreptate,

că era puțin cam slab de minte şi că țineam să căpătăm banii.

— Şi dumitale ți-a fost ruşine.

— Desigur că mi-a fost ruşine. Toată lumea râdea. Aşa încât mi-au dat cupa de vin şi mi-au vârât nişte monezi în buzunar şi apoi mi-au atârnat de gât o găină, pentru tatăl meu.

Tăcu şi nu mai adăugă nimic. Nu exista nici un motiv ca să-l scuze pe tatăl ei şi amândoi ştiau asta.

— Tata n-a iertat-o niciodată pe mama şi nu m-a iertat nici pe mine, spuse Tufa. Am mâncat găina şi el stătea uitându-se la noi şi flămânzea. Apoi a plecat şi nu s-a mai înapoiat niciodată. Aveam opt ani. Crezi că pot să uit? Aveam opt ani şi acum am treizeci şi patru şi asta dovedeşte că ai douăzeci şi şase.

— De ce mi-ai îndurerat brațul, de ce m-ai strâns atât de tare?

— Nu vreau să aud minciuni. Nici chiar minciuni fără importanță. De acum înainte nu mai vreau minciuni de nici un fel.

— Am să încerc să nu spun nici o minciună, răspunse Caterina. Nu ştiu dacă va fi uşor sau nu. Nu cred să fi încercat vreodată.

La capătul pieții au dat peste ultimul şir de sticle de vin.

— Ce naiba e toată treaba asta? întrebă Tufa.

— Vin nemții. Simți cum tot corpul îi înțepeneşte şi apoi i se relaxează din nou. Au încărcat să ascundă vinul.

— De unde ştii?

— Primarul de aici, cum îl cheamă? Omul ăla gras. Bombolini. Italo Bombolini. Care a fost mai înainte stăpânul cârciumii.

— Refuz să cred că ticălosul acela umflat e primar aici, spuse Tufa.

— Chestia aceea cu minciunile e cumva valabilă şi în cazul dumitale? Pentru că el e primarul. I se spune Căpitanul Poporului.

— O, Doamne! O, Maică Precistă! exclamă Tufa şi amândoi începură din nou să râdă.

El privi sticlele lucind în ploaie. |

— Te cred, spuse el. Asta e treaba unui idiot.

Urcară la deal şi se făcuse miezul nopții când ajunseră la

uşa casei Malatesta, iar Tufa se opri să-şi tragă răsuflarea înainte de a păşi înăuntru.

— N-am crezut niciodată că voi mai intra aici, spuse Tufa. N-am crezut că voi intra vreodată de bună voie.

La uşă ezită.

— N-am mai mâncat în viața mea găină. Din ziua aceea n-am mai pus în gură fărâmă de găină, urmă el, intrând.

În casă era frig şi întuneric, şi când Caterina reuşi să aprindă mica lampă care ardea cu seu, descoperi că Tufa tremura de răceală şi de umezeală şi de epuizare. Lumina lămpii părea să încălzească oarecum camera, dar el nu-şi putea controla tremurul.

— Dezbracă-te şi culcă-te colo în pat, îi spuse Caterina. În patul meu.

— Nu obişnuiesc sa primesc ordine, răspunse el.

Nu făcu nici un fel de mişcare.

— Vrei să mă uit în altă parte?

— Bineînțeles. Părea jenat. Bineînțeles.

Înainte de a se întoarce din nou spre el, Caterina aşteptă până ce îl auzi culcându-se. Lângă pat se afla o sobiță de porțelan care fusese adusă la Santa Vittoria de către un Malatesta, de undeva din străinătate, când mai erau bani. Nu exista combustibil pentru foc, dar arse un ciot de mătură, care le dădu o lumină bună şi care, pentru câtva timp, încălzi camera. Găsi o sticla de anason şi licoarea îi încălzi pe amândoi, dar nu era destulă ca să-i poată susține şi el dorea să stea de vorbă cu ea.

— Am să împrumut o sticlă, spuse Caterina.

Când se înapoie, Tufa adormise, dar se deşteptă imediat ce intră ea pe uşă. Adusese o sticlă de vermut bun căreia îi scoase dopul şi pe care i-o întinse.

— Sticla e udă toată, observă Tuia. Oh, te-ai dus până jos în piață? Clătina din cap. Dacă te-ar fi prins te-ar fi spânzurat de picioare, de fântână.

Povestea pe care Tufa avea să i-o spună nu e neobişnuită în Italia, deşi el ar fi povestit-o cu mai multă durere decât majoritatea celorlalți, deoarece Tufa are mai multă mândrie decât alții. Povestea e aceeaşi, mereu, şi mereu, numai faptele sunt altele şi numele şi locurile.

Dorise să fie un bun ostaş şi un bun italian. Dorise să se poarte curajos, dorise să-şi păstreze integritatea şi onoarea. Nu însemna mare lucru pe care-l pretindea de la un stat, să-l poţi servi, să poţi trăi şi chiar muri pentru el, ca un om. Dar nu ţi se îngăduia aşa ceva, deşi Tufa nu voise s-o admită. Se minţise singur în privinţa eşecului din Albania şi a dezastrului din Grecia. Continuase să-şi încurajeze oamenii să moară pentru o cauză în care ei nu credeau, dar pentru care el nu voia să admită că nu merită să mori. Datorită exemplului pe care îl oferea, oameni tineri, numai de dragul lui, ca om, rezistară şi se luptară şi rămaseră schilozi sau muriră. Şi apoi într-o noapte, în Africa de Nord, lângă Bengazi, unul dintre oameni, dintre propriii lui oameni, îl împuşcă pe la spate,

— Îmi pare rău, spuse cel care îl împuşcase. Trebuia să facem asta, ca să ne salvăm pe noi.

Nici chiar atunci nu voise să recunoască totul faţă de el însuşi. Când reveni la regimentul lui din Sicilia, soldaţii se arătară înfricoşaţi de ofiţerul acesta atât de brav încât era gata să-i ducă la moarte ca să le-o dovedească, în timpul primului atac, oamenii lui dezertară.

— *Noi* rămânem, le strigase Tufă. Ceilalţi fug. Noi rămânem. Rezistăm ca nişte bărbaţi şi cădem ca nişte bărbaţi.

Dar fugiră. Fugiră către el şi pe lângă el şi Tufa ridică arma aşa cum fusese obligat să mai facă şi altă dată, dar oamenii continuară să fugă şi, pentru prima oară, lasă arma în jos şi ştiu că ei aveau dreptate, şi nu el, şi că dacă ar fi tras în ei, ar fi comis un asasinat. În noaptea aceea fugi şi el, traversând Sicilia până la strâmtoarea Messina, unde îşi folosi arma ca să oblige un pescar să-l treacă spre partea continentală şi continuă să fugă în noapte, ca un animal rănit, încercând să-şi croiască drum înapoi spre bârlogul lui, să-şi lingă rănile în singurătate şi în întuneric, sau să moară.

Când termină, focul murise şi casa era din nou cufundată în frig; de data asta Caterina era cea care tremura.

— Am să fiu obligată să mă culc în pat cu dumneata. Sper că o să-mi dai voie, spuse Caterina.

Era numai o chestiune de politeţe.

— Doar n-ai de ales, nu-i aşa?

Se dezbracă şi se culcă în pat şi după aceea nici unul din ei

nu mai spuse nimic. Tufa începuse să tremure din nou, din cauza frigului şi a oboselii şi a poveştii pe care o istorisise. Căldura trupului ei i se transmise şi îl linişti şi tremurul i se atenuă şi, după un timp, adormi. Nu fu propriu zis somn ci o odihnă, pentru că, atunci când dormea eu adevărat nu era uşor să se trezească. După puţin timp se deşteptă şi făcură dragoste. Lucrul nu veni ca o surpriză, şi nici ei nu constituiră o surpriză unul pentru celălalt; erau exact aşa cum se aşteptaseră să fie unui faţă de altul. Când terminară, rămaseră întinşi pe spate în pat, privind întunericul tavanului.

— Ştiu totul despre tine, spuse Caterina, în afara de un singur lucru; care e numele tău de botez?

— Poate că ar fi bine să lăsăm lucrurile aşa. Ştii ce se spune pe aici: „Iubiţi-vă dar aveţi grijă să menţineţi un perete între voi“.

— Nu, nu vreau să fie aşa. Simt că sunt îndreptăţită să-l cunosc.

— Nu-mi place numele meu: Carlo, spuse el.

Ea îl încercă în diferite feluri.

— Nu ţi se potriveşte.

— E nemţesc. Vine de la *Karl,* Am ajuns să-l dispreţuiesc.

Auzeau ploaia căzând pe olanele acoperişului şi prin burlanele pline, stropind obloanele şi pietrele străzii.

— Noi nu avem un perete între noi, spuse Caterina.

— Poate că asta nu e bine. Poate că asta o să ne distrugă.

— De ce vorbeşti aşa?

Recunoscu că nu ştia nici el de ce. Spuse că-şi pierduse credinţa şi că nu mai era sigur de. nimic.

— Se mai spune şi altceva pe aici: „Iubeşte ca şi cum într-o zi vei urî!“ Poate că e adevărat.

— De ce eşti aşa de aspru? întreba Caterina.

— Pentru că viaţa e meschină şi aspră. Asta e problema mea, înţelegi. N-am învăţat acest lucru decât la treizeci şi patru de ani. Cel mai bătrân copil pe care îl vei întâlni vreodată.

Obloanele începură să lovească zidurile de piatră ale casei. Ploaia începu să şiroiască pe geamurile ferestrelor.

— Vântul îşi schimbă direcţia, spuse Tufa, şi asta înseamnă că ploaia se va opri.

— Cred că sunt îndreptăţită acum să aud şi povestea

fântânii, ceru Caterina.

Dorea să pună capăt acestei preocupări numai pentru ei doi, era prea mult pentru o singură zi, dar nu avea importanță, pentru că, în cele din urmă, Tufa se lăsase furat de somn.

— Tufa? Carlo?

Ştia că n-o să-i răspundă, dar voia să vorbească cu el. Îi privi cu intensitate fața şi descoperi că privind-o se simțea mişcată. Descoperi că dorea s-o atingă, dar îi era teamă s-o facă.

— Ai să mă faci să mă îndrăgostesc din nou, şopti ea.

Ideea o înfricoşa, pentru că e periculos să te îndrăgosteşti. Se gândi la venirea nemților. Ceea ce nu avea nici un sens cu o zi înainte, deveni dintr-o dată plin de înțelesuri. Atunci nemții nu însemnaseră nimic şi acum însemnau totul. Puteau s-o ia pe ea, puteau să-l ia pe Tufa, puteau sa pună capăt la ceva ce începuse. Până la urmă, totuşi, adormi şi, asemenea lui Tufa, se cufundă într-un somn atât de adânc încât nu auzi dangătul slab al clopotului, sau paşii oamenilor pe caldarâm, uşile trântite, sau chiar strigătele celor care începeau să umple piața jos, sub ei, sau hurducăturile carelor coborând dealul spre piață.

ROBERTO îi lăsase pe Malatesta şi pe Tufa în Piața Poporului, se întorsese la Palatul Poporului şi se culcase. Nu dormise decât ceva mai mult de o oră când Bombolini îl trezi.

— Dumnezeu m-a vizitat încă o dată, spuse el. Vreau să asculți vestea cea nouă.

Lui Roberto nu-i venea să se mişte, şi nici să stea acolo culcat şi să asculte la poveşti.

— Vrei nişte cepe? Am câteva cepe, spuse Bombolini. Te rog.

Roberto se sculă pentru că îl speria să-l audă pe Bombolini rugându-se de el, şi coborâră amândoi.

Pe focul făcut de primar era aşezată o oală în care fierbeau înăbuşit câteva cepe în untdelemn de măsline.

— E clar că Dumnezeu, încearcă să-mi spună ceva şi eu sunt prea prost ca să înțeleg, reluă Bombolini. Răspunsul e undeva aici. Îl simt că e aici şi nu pot să-l scot afară — ca un iepure în fundul vizuinii sale.

Şi îi istorisi povestea faimoasei familii numită Doria.

Erau marinari faimoşi din Genova, dar pe vremea aceea aveau foarte puțini bani. Într-o zi, regele îi anunță că le va face onoarea unei vizite la masă, la ei acasă.

— Refuză oferta! Găseşte o scuză, spuseră frații lui Andrea. Nu avem argintărie, nu avem tacâmuri destul de bune, nu avem veselă demnă de un rege. Ne facem de ruşine!

Dar Andrea îi trimise vorbă regelui să vină şi apoi se duse la un vecin bogat şi se împrumută de toată argintăria şi vesela lui de aur, iar ca dovadă ca i le va restitui, îi lăsă zălog pe fiul lui cel mare. Dacă vesela nu-i va fi înapoiată, bogătaşul putea să facă ce voia cu băiatul, chiar să-l şi omoare.

Regele veni şi fu impresionat de masa oferită şi de serviciul

şi de vesela de aur şi de argint şi de port.

— Ai reuşit în viață, spuse el. Ştii să trăieşti regeşte!

— Casa noastră e mică, deoarece ca oameni ai mărilor preferăm să trăim modest, ca să ne putem deplasa repede, spuse Andrea. Câteodată, de exemplu, când suntem pe cale s-o pornim pe mare, nici nu ne mai încurcăm cu vesela. O aruncăm, pur şi simplu, în mare.

Şi aruncă o cupă de aur masiv peste terasa, departe, jos, în mare.

Regele rămase cu gura căscată.

— Poți să le arunci fie peste umăr, fie să le dai drumul în apă, uite aşa. Aruncă în mare o tava grea de argint. Îmi place să le arunc chiar eu. Aruncă o furculiță de aur drept peste umăr, de pe terasă în jos.

— Aşa? întrebă regele. Şi aruncă un platou de aur.

— Da, aşa. E foarte comod, răspunse Andrea şi arunca în mare un vas pentru vin de argint.

Nici chiar pentru un rege nu e o întâmplare obişnuită să poată arunca o avere în mare. Aruncară vesela şi aruncară cupele şi cuțitele şi furculițele şi când nu mai avură ce arunca regele se întoarse către toți cei din neamul lui Doria şi spuse „Mari oameni! Sunteți oameni mari, capabili de acțiuni mari. Vă onorez."

Îi înălță pe loc la rangul de duci. Sunt duci până astăzi. Au fost bogați de atunci şi până în zilele noastre.

— E în povestea asta, Roberto, spuse Bombolini. Răspunsul, soluția, e ascunsă aici.

— Au plătit un preț foarte mare ca să-l impresioneze pe rege, spuse Roberto. Ce s-a întâmplat cu băiatul?

— Ce vrei să spui cu: „ce s-a întâmplat eu băiatul?" întrebă Bombolini. S-a înapoiat acasă la tatăl său.

— Dar tezaurul? Tot tezaurul fusese aruncat în mare.

Bombolini se uită la Roberto ca şi cum nu-l văzuse niciodată înainte.

— Aurul şi argintul erau în plasele de prins peşte pe care le aşezaseră pe fundul murii cu o zi mai înainte. N-au pierdut decât un vas mic de argint pentru smântână.

— Ah, plasele de prins peşte!

Dacă răspunsul era în povestea asta, atunci nu putea fi decât undeva în plasele de prins peşte, îşi dădu seama Roberto.

— Bineînțeles, plasele de prins peşte. Nu cumva ai crezut că se apucaseră să arunce de pe terasă tot aurul şi tot argintul ăla fără să aibă plase dedesubt.

Roberto mai înțelese şi altceva. Că, deşi le vorbea limba, nu va reuşi niciodată să înțeleagă mentalitatea acestor oameni. Un țăran ar fi ştiut că dedesubt era o plasă şi esențialul poveştii nu era cum de reuşiseră să prostească un rege, ci cât de isteț întrebuințaseră plasele.

— Acuma vezi soluția?

Roberto trebui să admită că n-o vede.

— Hai de mănâncă şi poate că o să-ți vină.

Scoase cu polonicul cepele fierbinți şi turnă untdelemnul încins peste pâine şi în timp ce făcea această operație, Roberto îi povesti despre Malatesta şi Tufa.

— Ştii că nu e decât un singur pat în casă, nu-i aşa? întrebă Bombolini. Roberto clătină din cap.

— *Un* pat. Poți să-ți închipui? spuse el. O Malatesta împerechindu-se cu un Tufa? Nu poți înțelege ce înseamnă asta. O revoluție, o lume cu totul nouă. Un Tufa împerechindu-se cu o Malatesta, în casa Malatesta.

— De unde ştii că fac aşa ceva? întrebă Roberto.

Încă o dată Bombolini se uită la el ca şi cum nu l ar mai fi văzut până atunci.

— Sunt în acelaşi pat, nu-i aşa?

E o credință italiană că dacă două persoane se găsesc în acelaşi pat, ele trebuie să facă dragoste, nu obligatoriu din dorință, dar pentru că omul e slab şi nu e în stare să reziste unui imbold natural. Nici un tribunal din Italia nu va privi vreodată lucrurile în alt chip.

Roberto îl privi pe primar cum îşi şterge untdelemnul de măsline de pe obraji şi de pe bărbie, şi de abia atunci îşi dădu seama că plânge, tăcut dar continuu, exact la fel cum mâncase. Când ultima bucată de pâine şi ultimele cepe fură înghițite, Bombolini se întoarse către Roberto.

— Nu-ți face sânge rău, spuse Bombolini. Dar învață-mă, Roberto, ce trebuie să fac?

— Ceva are să se ivească. Aşteaptă!

— Americanii spun totdeauna asta, răspunse Bombolini.

— Vrei să-ți spun şi eu o poveste?

Când Bombolini încuviință, Roberto îi istorisi o poveste pe care o ştia de la un soldat din Arkansas.

Într-o zi, începu Roberto, un om plecase să vâneze un urs şi când ajunse în mijlocul unui luminiş mare, descoperi că puşca nu-i mai funcționa. Nu exista nici un arbore în care să se cațere, nici o stâncă în spatele căreia sa se ascundă, nici o peşteră în care să se furişeze şi, dintr-o dată, un urs înfuriat ieşi dintr-o pădure îndepărtată traversând câmpul deschis, direct spre vânător. Chestiunea atârna de un fir de-păr.

— Ce vrei să spui de un fir de păr? Ce a făcut vânătorul?

— S-a cățărat într-un arbore.

— Dar parcă ai spus că nu era nici un arbore?

— Asta e toată istoria. *Trebuia să fie, trebuia* să fie.

Bombolini ascultase într-o tăcere respectuoasă şi când povestea se termină, clătină din cap şi făcu o strâmbătură.

— Asta e diferența dintre noi, Roberto. Dumneata crezi că *trebuie* să fie un răspuns. Dar noi ştim altfel. O mie de ani ne-au învățat altceva. *Asta* e totul. Nu există întotdeauna un răspuns. Şi oamenii de acolo de la voi vor învăța asta într-o zi.

Primarul începu din nou să verse lacrimi, foarte tăcut şi cu fața nemişcată, iar Roberto simți că ar trebui să se uite în altă parte.

— Ca şi ideea ta de a ascunde vinul, spuse Bombolini. Părea o idee bună, dar nu ne-a reuşit.

O spuse ca şi cum ar fi fost o acuzație şi asta îl supără pe Roberto, de parcă într-un fel America ar fi fost răspunzătoare de vinul din piață.

— Bineînțeles, dacă l-ai fi dus unde ți-am spus eu... urmă Roberto.

— Ce înțelegi prin unde mi-ai spus tu?

— În locul despre care ți-am povestit. Poate că n-ați fi reuşit, dar măcar ați fi putut încerca.

Bombolini nu voia să-l descoase. Începea să se obişnuiască cu gândul ca în privința vinului nu era nimic de făcut îl întărea ideea că admite eşecul şi nu dorea să fie contrazis.

— Unde? întrebă el cu o voce tot atât de slabă ca sunetul clopotului.

— În vechea pivniță de vinuri din timpul romanilor,

Bombolini nu spuse nimic. Îi venise o poftă teribilă să caşte.

— Jos, sub terase, continuă Roberto. La poalele muntelui. În locul acela cu două pivnițe pentru vin.

— Cele două pivnițe pentru vin, repetă primarul.

— Pune vinul în una din ele şi zideşte-o.

— Să o zidesc cu cărămizi.

Vocea îi rămăsese tot atât de slabă ca şi mai înainte, dar cu o notă ceva mai înaltă.

— Da. Aşa încât să arate ca un perete. Astup-o, spuse Roberto. În loc de o deschizătură, vei avea un zid fals.

Multă vreme Bombolini nu scoase o vorbă — atât de multă vreme, încât Roberto îşi pierdu răbdarea.

— Partea dinăuntru e toată numai cărămizi. Nu se poate să nu-ți aduci aminte.

Bombolini aprobă din cap, dar adevărul era că nu mai fusese în peşteră şi nu văzuse pivnițele de vin de mulți ani.

— A doua pivniță nici măcar nu pare să facă parte de acolo. Cea de la capătul mai îndepărtat. Pare o lucrare ulterioară, ştii.

— Da, răspunse Bombolini.

— Ca şi cum ar fi construit prima pivniță şi după aceea şi-au dat seama că n-au loc destul şi au adăugat-o şi pe a doua.

— Da.

— Aşa încât, dacă ai zidi-o peste tot, ar arăta ca o parte din zid.

— Da.

Acum Bombolini părea paralizat, deşi inima îi gonea şi era conştient de zvâcnirea sângelui prin vine, părea tot atât de paralizat ca boii bătrâni la abator, cu ochii mari şi ficşi, zăcând năuciți dar nemişcați, aşteptând cea de a doua lovitură.

— Au s-o descopere, spuse primarul.

— Presupun că da.

— N-or să se lase înşelați.

— E o şansă, atâta tot.

— Nu sunt ei proşti.

— Presupun că există şi nemți proşti şi nemți deştepți, tot ca şi aici, spuse Roberto.

— Ei vor vinul, urmă Bombolini. Au să facă orice ca să-l capete.

— Şi voi îl vreţi. Am crezut că sunteţi geta să încercaţi orice ca să-l păstraţi.

Bombolini se uita înspre perete, înfricoşat că dacă s-ar uita la Roberto, linia raţionamentului său s-ar rupe. Acum se întoarse şi se îndreptă spre el.

— Îmi pare rău, spuse Roberto. Credeam că ar fi meritat să încercaţi.

— Ar fi meritat să încercăm, Roberto? Ar fi meritat să încercăm?

Se îndreptă atât de iute spre Roberto, încât lovi un scaun şi îl răsturnă, fără să pară că-şi dă seama.

— Hristoase, Roberto! strigă Bombolini. Doamne Hristoase, Roberto! strigă el şi apoi făcu ceva care e greu de consemnat pe hârtie pentru că e atât de greu de înţeles. Îi trase lui Roberto o lovitură atât de puternică în plin obraz, încât americanul căzu în genunchi şi rămase aşa o clipă, până se întinse cu totul jos, pe pietrele pardoselii.

— Vom construi un asemenea zid, încât nici Dumnezeu din cer nu-l va putea distinge! spuse el cu voce tare.

Apoi îşi reveni. Văzu sânge pe pardoseală şi o clipă ezită, vroind să se oprească şi să-l ajute pe Roberto, dar în schimb se întoarse şi o porni spre uşă.

— Îmi pare rău, Roberto, dar n-am timp pentru tine.

O luă la fugă. Când ajunse în piaţă, continuă să alerge până sosi la campanilă, şi când uşa clopotniţei nu se deschise, trase de ea cu atâta furie încât mânerul de fier îi rămase în mână, dar reuşi să deschidă zăvorul. Pipai prin întuneric după funia clopotului şi când simţi cânepa unsuroasă începu s-o tragă cu toată puterea şi cu toată repeziciunea de care era în stare. Se auzi tonul subţire şi înăbuşit.

— Blestemat să fie clopotul ăsta! strigă el. Blestemat să fiu pentru clopotul ăsta nenorocit!

Dar era destul de puternic ca să răzbată până la marginile pieţii şi cel puţin oamenii de acolo îl auziră şi aprinseră lămpile cu ulei de măsline şi lămpile de seu şi începură să se scoale din paturi, deşi era o oră sau două mai devreme de timpul la care ar fi trebuit să se scoale. În piaţă era încă întuneric.

Bombolini nu avea ceas.

— Ora? strigă el către primii oameni care veniră în piaţă. Ce

oră e? Spuneți-mi ora!

În cele din urma sosi cineva care avea un ceas şi se grămădiră în jurul lui, iar Bombolini îl înălță ca să prindă lumina lunii. Era doua de dimineață. Îl priviră pe Bombolini în timp ce număra. Întrebuință degetele ca să indice orele şi pumnul strâns reprezenta o zi întreagă. Repetă calculul de mai multe ori pentru că voia să fie sigur.

— Treizeci şi nouă de ore, le spuse el. Nemții vor fi aici în treizeci şi nouă de ore.

4
VINUL

MAI înainte ca soarele să fi pătruns în dimineața aceea în Santa Vittoria, şi în timp ce toți cocoşii oraşului dădeau glas de parcă ei ar fi inventat dimineața, nu mai era posibil să traversezi Piața Poporului în linie dreaptă.

Toată populația din Santa Vittoria în stare să umble, toți bărbații şi toate femeile şi chiar toți copiii, se aflau în piață. Orice putea fi tras sau împins sau avea roți, se găsea în piață. Toți măgarii şi catârii şi toți boii din Santa Vittoria erau şi ei în piață.

Când Bombolini şi membrii Marelui Consiliu ieşiră în Piața Palatului Poporului, fură obligați să-şi facă loc cu coatele printre oameni şi, în cele din urmă, să-i împingă într-o parte şi în alta, ca să ajungă la Fântâna Broaştei Țestoase şi să-şi înceapă inspecția de-a lungul Corso-ului Cavour, în jos.

Toți voiau să-i spună câte ceva lui Bombolini, să-l atingă, să-l lovească cu palma peste spate. 0 femeie îl luă de braț.

— Atâta vreau să-ți spun, Italo. Mare om eşti! îi strigă ea şi-l sărută pe gură, în timp ce bărbatul ei stătea acolo şi aproba zâmbind.

Aşa s-au petrecut lucrurile în Piața Poporului, şi tot drumul de-a lungul ei. Primarul n-ar fi vrut să zâmbească, ar fi vrut să impresioneze lumea cu importanța zilei şi a lucrului care le stătea în față, dar când începură să-l ovaționeze şi să-l binecuvânteze, zâmbetul apăru, şi, orice ar fi făcut, nu reuşea să şi-l învingă. Trecură pe lângă coşurile mari de trestie, care

serveau la căratul strugurilor şi pe care oamenii le aduseseră în piață, şi pe lângă femeile cu vasele mari, largi la gură, în care aveau să care sticlele, şi peste găleți şi albii şi coşuri de rufe, care erau risipite pe pavaj. Stând sus, chiar pe fântână, Pietro Pietrosanto, ca şef al armatei însărcinată cu dirijarea traficului, urla ordine.

— Toți oamenii cu cobilițe să vină aici, la fântână, strigă el.

— Cobilițe, cobilițe! strigau oamenii şi, din fiecare colț, cei cu cobilițe începură să împingă şi să se îmbrâncească luptându-se să-şi croiască drum spre fântână.

— Ai să reuşeşti o dată să organizezi toată treaba asta? îi strigă Bombolini lui Pietro.

— Păi am şi organizat-o, răspunse acesta. Doar nu stau degeaba aicea sus.

După cum unui străin care se uită cum se culege aici via îi este greu să vadă că în tot haosul acela există totuşi o ordine secretă şi complexă ce nu poate fi înțeleasă decât de către cei ce muncesc efectiv', tot aşa şi acum era greu de văzut că în toată îmbulzeala şi îmbrânceala şi în mijlocul tuturor strigătelor acelora exista o intenție precisă şi o regulă.

De exemplu, toți oamenii tineri şi toți bărbații mai voinici fuseseră înşirați pe un singur rând, în aşa fel încât atunci când va sosi momentul de a lua sticlele şi de a începe să le care în jos, pe munte, înspre pivnițele romane, ei să fie primii care să plece, pentru că ei puteau realiza maximum.

— Când o să fiți voi gata acolo jos, strigă Pietrosanto, am să fiu şi eu gata aici sus.

Până ce să apuce Bombolini şi ceilalți să ajungă pe Corso şi să pornească în jos, tinerii şi începuseră să bată ritmic din palme şi să strige „Să-i dăm drumul, să-i dăm drumul! Să-i dăm drumul!...“ şi strigătul ăsta îi urmări de-a lungul străzii ca şi cum o mulțime ar fi zbierat la ei printr-o țeavă. La Poarta Grasă se opriră.

— Şi acum unde dracu e Polenta? întrebă Bombolini. Nu facem nici o treabă fără un preot.

Îl aşteptară şi nu-şi continuări drumul până ce nu-l văzură venind în fuga mare spre Corso, pe o uliță lăturalnică, agitând crucea de argint în sus şi în jos peste capetele oamenilor din jurul lui.

— Scuzați-mă! Astăzi toți doreau să fie binecuvântați, spuse Padre Polenta.

— Nu-i timp pentru binecuvântări, i-o reteză Bombolini.

— Pentru binecuvântarea Domnului e totdeauna timp.

Când Bombolini văzu că toți cei din jurul lui aprobă cu capul, o lăsă baltă. Strigătele din piață îi mânară înainte.

— Astăzi am putea muta orașul întreg, observa Vittorini.

— Am putea muta tot muntele din loc, adăugă unul dintre ceilalți.

Când trecură de cotitura bruscă pe care o făcea Corso-ul drept în fața casei și dughenii lui Babbaluche, pe Bombolini îl trecu, pentru o clipă, un fior de gheață, așa cum se întâmplă într-o zi de toamnă când un nor trece peste soare și ți se face deodată frig. Bombolini mărturisi că fusese ca o mână înghețată care ți se așază pe inimă și ți-o strânge, foarte ușoară dar rece.

Dar continuară să fugă. „Aici vom avea neplăceri, își spuse Bombolini, dar nu se ascultă pe el însuși. Trecură prin Poarta Grasă și o luară în jos pe drumul de țară, care duce printre terase până la poalele dealului. Mai întâi merseră repede și apoi o luară la fugă la vale.

— Pietrosanto are să-i dea drumu, acolo sus, spuse unul.

În clipa aceea, soarele răsări dintr-o dată și atinse cu razele lui zidurile din jurul orașului și olanele de pe acoperișuri și făcu să strălucească panoul roșu și albastru de pe acoperișul Pivniței Cooperativei Vinicole, de parcă ar fi fost un alt soare.

— Ești sigur cum trebuie să procedezi, părinte? întrebă Bombolini. Sper că nu va dara prea mult.

— Totul e cuprins aici, chiar aici, răspunse preotul. Lovi cu palma cartea pe care o ținea în mână, alături de cruce. Toate învățămintele Domnului.

După o asemenea ploaie, ar fi trebuit să fie răcoare, dar vântul se schimbase și acum bătea dinspre miază-zi. Ușa cuptorului african pe care o crezuserăm închisă pentru tot restul anului, era din nou deschisă. Până după prânz, zăpada proaspătă din înaltul munților se va fi topit și pe toate coastele va începe să curgă apă proaspătă, iar din fântână din piață va țâșni apă rece ca gheața. Dar aici jos, noroiul se va usca, iar mai târziu, în timpul după amiezii, se va coace și se va

frământa în praf.

— O zi excelentă pentru struguri, remarcă unul din ei.

Se spune că valul de căldură de după o ploaie face să se adune zahăr mai mult în struguri şi să le umple bobul. Nimeni nu menționa celălalt aspect, că va fi o zi proastă pentru oameni. Soarele începuse de pe acum să fie fierbinte, intens, dur şi alb, ca o farfurie atârnată pe cer, şi nici urmă de nor care să-i moaie arşița. După asta, merseră în tăcere până ajunseră la deschizătura din munte care duce spre Sala cea Mare şi la cele două pivnițe construite în fundul ei

— Grăbeşte-te, părinte, te rog, spuse Bombolini. Da fuga înăuntru şi sfințeşte locul!

— Căile Domnului nu pot fi grăbite, replică Polenta şi, deschizând cartea lui neagră, îşi udă arătătorul şi începu de la prima pagină.

— Indexul, părinte, îl îndemnă Babbaluche. Nu ştii să te uiți pe index, uită-te la litera „D“, „Draci”.

Preotul nici nu înălță capul. Continuă aşa cum începuse. Primii oameni începuseră să coboare pe munte cu încărcăturile lor de vin, iar el nu ajunsese nici la jumătatea cărții.

— Nu poți să ticluieşti o rugăciune, părinte? întrebă Vittorini cu voce blândă.

— Cred că asta i-ar place lui Dumnezeu, spuse careva.

Toți aprobară.

— Măcar o dată ceva nou şi proaspăt, începu Bombolini, Ceva care să vină din inimă, nu din carte. Da, reluă el. Asta i-ar place lui Dumnezeu. Dacă eu aş fi Dumnezeu sunt sigur că mi-ar plăcea.

— Există un anumit fel corect de a îndepărta duhurile rele, şi există şi un fel grăbit de a o face, se apără Padre Polenta, Totul e cuprins aici în carte şi Dumnezeu urmează Scriptura.

Primii oameni îşi şi descărcaseră vinul pe întinderea nisipoasă din fața intrării, în cele două pivnițe, şi porniseră înapoi în sus pe munte când, în sfârşit, Polenta găsi ce căuta,

— Exorcizare, spuse preotul. Se uită la ei. Nu la „draci“. Nu la „stafii”, nu la „spirite”'. La *exorcizare.*

Polenta îi făcu semn cu degetul şi primarul se repezi să ia cartea.

— Să nu pierzi locul, părinte, pentru numele lui Dumnezeu,

spuse el.

Nu fu simplu nici după aceea. Preotul citi câtva timp numai în gând şi apoi ceru apă. Apă nu era, aşa că-i oferiră vin, dar deoarece în carte se spunea apă, trebuia ne-apărat să fie apă. Noroc că plouase noaptea trecută şi şanţul de scurgere de lângă drumul de ţară care ducea la şosea era plin de apă murdară. Luară apă în pălăria de piele a lui Vittorini şi penele de cocoş se mulară şi se lipiră cu noroi. Bombolini îi dădu preotului pălăria.

— Acum intră acolo şi începe de binecuvântează, părinte, îl îmboldi el.

Polenta intră şi câţiva dintre cei mai curajoşi intrară cu el, stând în spatele crucii, al busuiocului şi al preotului, pe când acesta stropşea şi scărmăna orice închipuire de duhuri rele ce s-ar fi aflat în întunecimea Sălii celei Mari. Când o luă mai în fund, înspre partea de unde începeau cele două pivniţe săpate adânc în munte, chiar şi Bombolini pregetă să-l mai urmeze, şi astfel preotul se găsi singur când păşi în prima dintre pivniţe şi căzu, bâldâbâc, cu capul în apă. Când ieşi din nou la suprafaţă şi începu să zbiere după ajutor, nimeni nu îndrăzni să se apropie, pentru că sentimentul general era că acolo trebuie să fi început bătălia dintre rău şi bine şi că binele pierdea în faţa răului, aşa cum se întâmplă câteodată. În cele din urmă, Bombolini şi Vittorini traversară sala, îl găsiră pe preot stând în apă până la brâu şi îl scoaseră pe nisipul uscat din Sala cea Mare.

Mâna îngheţată care îi strânse din nou inima, sau poate că sufletul pe care Bombolini îl asocia cumva cu inima, era tot atât de rece ca şi pielea preotului.

— Acum totul s-a sfârşit, spuse unul din ei. Nu mai e nimic de făcut.

Pivniţele erau inundate peste un metru de apă. Oamenii începură să intre în Sala Mare, deşi nici unul nu se apropia de pivniţe. Unora dintre, ei le fusese chiar frică, să stea lângă intrare, de teamă ca duhurile, gonite din pivniţă de apa sfinţită şi de cruce, să nu se repeadă cumva la ei.

Cel puţin cinci oameni au azi pretenţia că au fost primii care au sugerat soluţia: „Chemaţi-l pe Longo! Dacă e vreun om care să poată face ceva, apoi acela e Longo.”

Când te încumeți să scrii o istorie şi când priveşti în urmă, îți dai seama că există multe fapte şi momente care ar fi putut schimba fața lucrurilor, dacă o anumită acțiune nu ar fi avut loc. Dacă Fabio nu s-ar fi dus la Montefalcone în seara aceea, dacă bicicleta lui Gambo n-ar fi fost disponibilă datorită faptului că acesta din urmă fusese lovit de o bucată, de stâncă, dacă în camera lui Gambo n-ar fi fost o femeie ca Gabriela şi Fabio n-ar fi fost destul de frumuşel ca să-i placă ei, dacă Tommaso Casamassima nu ar fi ținut discursul acela despre oamenii curajoşi şi vinul bun... Longo aparține şi el unuia din aceste momente.

S-au agățat de numele lui şi au început să strige în Sala Mare, făcând să răsune bolțile de stâncă necioplită: „Longo! Longo!“ — un miracol în mijlociii lor, încă un pai de care să se agațe cei ce se înecau. Unul dintre băieții cei mai tineri ieşi în goană din pivniță şi o luă în sus pe munte. Goni până îl lăsară picioarele şi apoi începu să strige numele lui Longo către unul din oamenii care coborau. O linie neîntreruptă de oameni porniseră să coboare muntele, cu poverile lor de vin, şi omul se întoarse şi transmise celui din spatele lui numele, acesta la rândul său îl retransmise altuia, şi în felul ăsta înştiințarea. zbură în sus pe munte, din gură îh gură, sărind câte cincisprezece metri la fiecare pas.. Până ce Bombolini şi preotul apucară să iasă din peşteră afară în soare şi să se uite înspre oraş, Longo, la fel de mirat ca toată lumea din Santa Vittoria, o şi pornise în jos.

Longo e un exemplu de ceea ce i se poate întâmplă aici unui om. În tinerețe reuşise cumva să ajungă în Elveția şi să devină ucenic electrician. Dar se înapoiase într-o zi pentru înmormântarea tatălui său şi, câteva luni mai târziu, îi ajunse o scrisoare de la Constanzia Casamassima anunțându-l că era însărcinată şi că ar face bine sa se înapoieze şi să-i spele ruşinea, sau altfel tatăl şi frații ei vor veni la el şi, ceea ce îi vor face, era preferabil nici să nu-i descrie. Longo se înapoie; apoi veni culesul viilor, şi copilul se născu, şi el moştenise o bucățică de terasă şi câțiva butuci de vie şi, într-o bună zi, Longo se trezi că viza paşaportului îi expirase şi că nu se mai putea înapoia în Elveția; şi astfel se găsi tot atât de înrădăcinat în Santa Vittoria ca vițele pe care le îngrijea cu o furie

stăpânită.

Pe noi cei de aici, Longo ne răsfăța. Nu părăsise niciodată visul lui despre sârme electrice şi, când era treaz, era un geniu în tot ceea ce priveşte electricitatea, un electrician de primă mână, cu un material de mâna a zecea. Nu exista nicăieri în oraş vreo bucățică de instalație electrică pe care Longo să n-o fi reparat sau să n-o fi făcut din nou. Instalația electrică de aici de la noi reprezenta un Lazăr al nostru, bolnavă şi pe moarte şi moartă; şi iată că vine Longo, Cristul nostru, şi înfăptuieşte câte un miracol pe săptămână.

Acum se uită în prima din cele două pivnițe şi intrând în apă, înaintează de-a lungul pereților, apoi, într-o tăcere absolută, iese din nou, face nişte schițe pe nisip, după care se ridică şi-şi îndepărtează cu mâna părul ce-i cade pe fața lungă, obosită, răvăşită şi declară:

— Pot să fac treaba asta!

Nu e nevoie să redăm aici în detaliu tot ceea ce făcu sau porni Longo. Aveam un generator electric vechi care era păstrat în pivnița Sfintei Maria a Cuptorului în Flăcări şi care fusese abandonat de un circ venit în turneu, când un jongler încercase să omoare pe un dansator pe sârmă din dragoste pentru un acrobat de doisprezece ani, un băiețaş — ceea ce năucise pe oamenii de aici — şi când se tăiaseră unii pe alții de ajunseseră cu toții în spital sau la puşcărie, iar noi ne-am ales cu o pereche de măciuci de gimnastică şi cu generatorul lor electric. Longo le spuse oamenilor să aducă pompa de la castelul de apă şi să taie toate firele electrice întinse de la poalele muntelui până la Poarta Grasă, apoi să aducă sârma în Sala Mare; după aceea dădu dispoziții să se aducă la poalele muntelui două din cele mai bune biciclete din oraş, împreună eu patru sau cinci din cei mai voinici şi tineri biciclişti.

Bombolini ieşi din peşteră pentru că nu înțelegea ce voia să facă Longo şi faptul că nu înțelegea îl făcea nervos. Sticlele cu vin erau depozitate acum pe bucata de pământ plat şi nisipos şi începeau să se îngrămădească dincolo de întinderea netedă a văii.

— Cum merge? îl întrebau din fugă pe primar oamenii care cărau vinul.

— Splendid! Merge bine! Merge bine!

Şi atunci oamenii zâmbeau. Erau fericiţi şi excitaţi. Făceau ceva şi aveau o treabă. Iar Bombolini făcea semne pe nisip. Mai rămăseseră optsprezece ore din ziua asta şi şaptesprezece ore din ziua de mâine. În total treizeci şi cinci.

Le aduna mereu şi mereu, ca şi cum dacă ar fi ajuns la alt rezultat ar fi putut schimba şirul ceasurilor. Avea tot timpul o înfăţişare foarte tristă.

— Ce ai? îl întrebă Vittorini.

— N-am nimic. Totul e în regulă, răspunse Bombolini, dar chinul era aici, în cifrele 35 şi zero.

Nemţii vor sosi în 35 de ore. Şi nici o sticlă nu fusese încă ascunsă.

Şi când vor aşeza plăci comemorative în piaţă, alături de cele închinate lui Bombolini şi Tufa, lângă flacăra eternă, verzuie, care arde de pe acum în memoria lui Babbaluche cârpaciul, va trebui să fie şi una pentru Longo. Lucrurile pe care le-a înfăptuit Longo în dimineaţa aceea nu se uită în Santa Vittoria şi nu se vor uita niciodată.

La ora şapte pompa era demontată de pe postamentul ei de la castelul de apă, generatorul de curent electric curăţat, iar furtunul de incendiu, vechi şi uzat, semănând cu un piton bătrân şi obosit, fusese cărat în jos pe munte; roţile bicicletelor demontate şi reajustate în aşa fel încât nu atingeau pământul, se învârteau, punând în mişcare şaibele generatorului şi astfel se creă energie electrică şi o lumină slabă începu să apară în becuri, o lumină care deveni din ce în ce mai vie, pe măsură ce tinerii pedalau mai tare. Fabio era şi el printre biciclişti.

— Acum te-ai înapoiat printre noi, observă Bombolini.

— Numai pentru azi şi mâine, răspunse Fabio. N-am să stau aici să mă umilesc când vor sosi ticăloşii ăia.

— O s-o scoatem la capăt, Fabio. Vom salva vinul.

— Chiar cu preţul onoarei!

Bombolini se simţi jignit de amărăciunea din glasul tânărului.

— Te aprinzi, Fabio, N-are nici un rost. Focul din inimă sfârşeşte prin a-ţi înveli creierul în fum.

Babbaluche, care confecţiona curelele ce legau generatorul de roţile bicicletelor, îi auzi.

— Şi asta e tot înţelepciune ţărănească, îi spuse el lui Fabio. Nu sta să-l asculţi. Şi astea sunt tot numai vorbe dulcege. Ce spunea taică-meu? Fereşte-te de omul care scoate smântână pe

gură; până la urmă are să scoată unt pe nas. Stai să-l vezi. Când or sosi mâncătorii de varză[1] o să-l vezi plin de unt pe nas.

Lucrul ăsta îl dezgustă pe Fabio. Se depărta de Bombolini care îl dezgusta la rândul lui.

— Unde sunt adevărații italieni? exclamă el, dar nimeni nu-l auzi sau, dacă îl auziră, nimeni nu-i răspunse.

— Asta-i exact ceea ce am de gând să fac. Când or veni, am de gând să fiu mânjit tot cu unt pe nas, spuse Bombolini.

Când generatorul produse o cantitate suficientă de energie electrică, Longo îl conectă cu pompa. La început, cel puțin în primele momente, în Sala Mare se produse teroare pentru că nu se întâmplă nimic cu pompa. Piesele care trebuiau să se mişte erau îmbâcsite de unsoare veche şi încăpățânate ca un bou bătrân, dar pe urmă, Longo începu să le manevreze cu mâinile, după care începură să se mişte singure, câine-câineşte, cu un rezultat minim, în felul în care se mişcă un melc când îl împingi, pentru ca apoi să meargă din ce în ce mai repede şi să înceapă să gâlgâie şi să tuşească şi să clocotească şi, în sfârşit, să scoată din când în când câte o bătaie şi, dintr-o dată, *bang, bang, bang, bang,* şi apa începu să țâşnească pe gura furtunului. Strigătele de bucurie din Sala Mare se auziră până sus pe munte, pentru că vuietul cavernos se ridică prin vechile hornuri de aerisire, până la păşunile de deasupra pivnițelor, şi răsună şi în oraş.

Când furtunul cel vechi se rupea, ceea ce se întâmplă des, tot Longo era acela care îl dregea. Trimise copiii pe terase sa aducă frunze şi mlădițe de vie, cu care bandaja rupturile ce se produceau în materialul vechi şi obosit al furtunului, asemenea unor pansamente primitive, menite să oprească sângele dintr-o rană.

După aceea Longo ieşi din peşteră şi se aşeză lângă Bombolini, în soarele cald.

— O s-o scoatem la capăt, spuse Longo. Prima pivniță o să fie golită într-un ceas.

Bombolini se sculă şi, luându-l pe Longo de mână, îl sărută pe amândoi obrajii.

---

[1] Denumire dată în derâdere germanilor deoarece se presupune că mănâncă multă varză acră

— Spune că o să reuşim, îi repetă el lui Vittorini

— Da. L-am auzit. O s-o scoatem la capăt.

Între timp, ieşise şi Butuc Bătrân din peşteră.

— Deşteaptă treabă ai făcut folosind frunzele de vie, îi spuse el lui Longo. În felul ăsta, strugurii or să salveze strugurii. Se potriveşte de minune.

— O s-o scoatem la capăt, spuse Bombolini.

— Da, o s-o scoatem la capăt, spuse şi stăpânul pivniței.

Bombolini se uită fix, în sus, spre Santa Vittoria, şi îşi dădu seama că niciodată în viața lui nu se simțise mâi fericit decât în clipa aceea.

TUFA era la fel ca şi ceilalţi de aici. Se deşteptase o dată cu soarele şi, până la urmă, când soarele era sus, nu putuse să mai rămână în pat. Ar fi vrut să mai stea în pat alături de femeia asta, dar auzea zgomotele din piaţă şi boii trăgând pe uliţe şi simţi că trebuie să se scoale, înainte de a o face, îşi dădu seama că şi ea era trează, culcată lângă el, uitându-se la el.

— Ar trebui să mai dormi, îi spuse Caterina. E foarte important pentru tine. Ar trebui să rămâi aici culcat zile întregi, ca să-ţi recapeţi puterile.

Asta îl făcu să râdă, ceea ce o ofensă. Mereu unul din ei râdea de ceva în legătură cu care celălalt nu avusese intenţia să glumească.

— Eşti sigură că mi-aş recâştiga puterile stând aici culcat lângă tine, toată ziua?

— Ah, asta-i! Oh, înţeleg. Vorbe de soldat. Nu se face.

— De ce? Doar nu te ruşinezi. Mi-ai spus-o chiar tu.

Atunci ea îi surise.

— Aşa e. M-am născut fără ruşine. Pe vremuri îi îngrijoram pe profesorii mei. Li se părea întotdeauna că voi da de un mare necaz.

— Şi ai dat?

— Bineînţeles că nu. Deoarece nu simţeam nici un fel de ruşine, nu eram atrasă de cei care te vâră în necaz.

— Ceea ce te-a adus aici, în pat, lângă mine.

— Nu ştiu de ce sunt aici în pat lângă tine. În afară de faptul că doresc să fiu.

Ea fu aceea care se sculă prima.

— Ce faci? întrebă Tufa. Eu sunt ţăranul. Eu sunt acela care trebuie să se scoale.

— Mă duc să pregătesc ceva de mâncare, răspunse

Caterina.

— În momentul ăsta nu mi-e foame de mâncare.

— Acum, tu eşti cel lipsit de ruşine.

— Eu sunt cel flămânzit.

O privi străbătând camera, venind spre el. Era goală dar în mişcarea ei nu se vădea nici o stinghereală, şi Tufa ştiu că nici o altă femeie din Santa Vittoria nu va putea vreodată să umble în felul ăsta şi să facă asemenea lucruri.

— Eşti atât de onest, spuse Caterina. Eu n-aş putea spune niciodată aşa ceva. N-am învățat încă să vorbesc în felul ăsta.

Tufa întinse mâna şi o trase în pat.

— Nu, îmi dau seama, spuse el. E adevărat. Nu ai nici o ruşine.

După ce se iubiră, Tufa adormi din nou şi acum era rândul Caterinei să asculte la zgomotele oraşului şi ale dimineții. Stătea în pat şi privea la uniforma lui, neagră, pătată, murdară, ruptă. Va trebui să dispară înainte de venirea nemților. Uniforma asta o întrista, pentru că-i vorbea de încercările grele prin care trecuse Tufa. Se ridică foarte încet din pat, intră într-o cameră din spate şi se înapoie cu un geamantan plin cu haine, care aparținuseră bărbatului ei. Le lăsase aici în eventualitatea că într-o zi va fi poate obligat să fugă. Erau haine bune pentru Tufa, haine de stradă, haine pentru la țară, haine de vânătoare.

Se reîntoarse în cameră, îl privi, şi în clipa asta fu cuprinsă de un sentiment de frică adevărată. Prin Tufă, viața ei căpătase din nou o valoare şi, cu cât valoarea unui lucru la care ții e mai mare, cu atât mai mare e pericolul de a-l pierde.

Nu-i era frică pentru ea însăşi — nu pentru că, ar fi fost foarte curajoasă, ci pentru că era sigură că bărbații nu vor putea abuza de ea şi nici nu vor putea să-şi bată joc de ea. Bărbaților le era teamă de tipul ei de frumusețe. Şi Tufa era frumos, dar frumusețea lui era de alt fel. Întrucât reprezenta, pentru ceilalți bărbați, o provocare, îşi dădea seama că bărbații erau împinşi să-l distrugă. Începu să deretice prin cameră, ştiind că asta îi va face plăcere, ba chiar să şi măture pe jos, mulțumită de faptul că nu era treaz ca s-o vadă cu mătura de nuiele în mână. Când în sfârşit Tufa se deşteptă din nou, îi spuse că-i era foame, foame de-adevărat de data aceasta, nu

foame de ea ci de pâine muiată în untdelemn de măsline, şi de ceva măsline negre, bune, şi de ouă. Caterina lăsă mătura din mână şi porni spre uşă.

— Am să-ți fac rost de un ou chiar de-ar trebui să mă vând pentru asta, spuse Caterina.

Îşi dădu seama că lui nu-i plăcuse gluma.

— Am să vin cu tine, spuse el.

Începu să coboare din pat şi, pentru prima oară, ea putu să-l vadă.

— N-ai de gând să te întorci cu spatele? întrebă Tufa.

— Dacă doreşti.

— Aşa fac femeile de aici. Când bărbatul se scoală, ele se întorc cu spatele.

— N-am ştiut, spuse Caterina.

— Nu văd nimic rău în asta.

— O să am grijă să mă întorc cu spatele, răspunse ea.

Dar îl văzuse şi era aşa cum se aşteptase. Dacă s-ar fi născut într-o familie bogată, ar fi putut să fie descris ca frumos, tipul de model pe care l-ar folosi un sculptor. Dar timpul îşi lăsase amprenta pe Tufa. Trupul lui lăsa acum să se vadă efectele pe care le are viața asupra frumuseții, felul în oare viața încearcă s-o distrugă şi s-o aducă la propriul ei nivel. Pe alocuri, trupul era prea dur şi prea deteriorat. Brațele erau prea vânjoase, cu vinele şi muşchii prea proeminenți din cauza muncilor grele, încheieturile mâinilor prea groase, pielea asprită de prea mult soare şi prea multă transpirație. Tot trupul lui era numai oase şi tendoane şi forță. Dar frumusețea era încă prezentă, sub toate astea, mai ales pe fața şi în ochii lui Tufa.

— Ai să găseşti nişte haine lângă pat, îl informă ea. Au fost ale bărbatului meu. M-am gândit că asta n-o să te deranjeze.

— Să mă deranjeze? începu să ia hainele. Avea gust bun, observă Tufa.

— Avea bani.

— Acuma poți să te întorci cu fața, spuse el.

Îmbrăcase nişte pantaloni de culoare brună, din catifea în dungi, căptuşiți cu piele pe partea dinăuntru a genunchilor şi o cămaşă albă de in, deschisă la gât, o curea lată de piele galbenă şi o pălărie moale, de culoare închisă. Arăta foarte bine

şi o ştia.

— Or să mă ia drept un boier, spuse Tufa.

— E mai bine decât să te ia drept ofițer fascist. Hai! Eşti probabil mort de foame.

— Sunt mort de foame.

Când ajunseră la jumătatea drumului care cobora în Piața Poporului şi înaintea ochilor li se deschise priveliştea întregii piețe, Tufa se opri uimit.

— Ce fac ăia acolo jos, pentru numele lui Dumnezeu? exclamă el.

— Ceva în legătură cu vinul pe care l-am văzut azi noapte, răspunse Caterina.

Ea voia s-o ia pe ulița care, ocolind prin spatele pieței, scurtează drumul; în felul acesta ar fi fost singuri şi liniştiți, dar Tufa nu-i dădu voie. Când ajunseră jos, în piață, el se opri şi observă oamenii.

— Ia te uită în ce fel sunt încărcate carele alea, spuse el. Ar face mai bine dacă le-ar scoate loitrele şi apoi ar încărca vinul şi ar pune loitrele la loc. Treaba s-ar face de două ori mai repede. Şi ia uită-te la ăla de acolo din fața bisericii!

— Hai, îl îndemnă Caterina, Nu e treaba noastră.

Se uită la el şi îl obligă să-şi ia ochii de pe scena din piață. Timpul e atât de scurt, ştii?

— Oh, ai dreptate, răspunse Tufa. E un nărav vechi, îi vezi făcând lucrurile cum nu trebuie şi simți nevoia să-i corectezi.

O luă de mână, în plină zi, lucru care nu se face aici, şi o porniră pe marginea exterioară a pieții. Aproape nimeni nu-i băgă în seamă. În piață era foarte cald şi zgomot mult şi baligile boilor şi ale catârilor scoteau aburi pe pietrele pavajului, iar oamenii miroseau, şi duhnea a vin din sticlele sparte, şi toate zgomotele se amestecau ca într-o ciorbă groasă.

— Pot să miros oraşul ăsta de la kilometri depărtare, spuse Tufa. Fiecare oraş are mirosul său.

— Nu ştiu dacă îmi place sau nu, spuse Caterina. Pe vremuri îmi era silă să mă înapoiez aici.

— Mie îmi place.

— Atunci cred că aş face bine să încerc să-mi placă şi mie. Am să fac un efort să prind gustul mirosului.

Ajunseră în acea parte a pieții unde erau boii, şi unde

mirosea foarte tare şi îşi făcură drum printre animale.

— În cazul ăsta ar trebui mai întâi să te îndrăgosteşti de un bou, spuse Tufa. Ăsta-i primul pas.

— Nu, nu-i ăsta, spuse Caterina; dar el nu o înțelese.

Ocoliră piața spre una din ulițele care coboară înspre o parte a Oraşului Vechi, unde se găsesc stivele de gunoi, unde sunt şi găinile şi unde s-ar fi putut găsi vreun ou. Înainte de a porni la vale, Tufa se opri să mai privească încă o dată toată scena.

— Cel care conduce treaba asta e un idiot, spuse Tufa şi îşi întoarse privirile, aşa încât nu-l văzu intrând în piață pe Bombolini împreună cu alți câțiva conducători, deşi aceştia îl văzură.

— Ia priviți la ei, spuse preotul. Toată lumea din Santa Vittoria ştie că în casa aceea nu-i decât un singur pat.

— Cine ar fi crezut una ca asta? spuse Bombolini. Nu-ți vine să-ți crezi ochilor. Un Tufa şi o Malatesta în acelaşi pat. Asta înseamnă democrație.

În timpul ultimelor ceasuri Bombolini refuzase să privească realitatea în față. Urcase tot drumul în sus pe munte, amăgindu-se singur. Traficul pe Corso Cavour de-venise atât de compact încât râul de vin se prefăcuse într-un mic pârâiaş. Totul se datora cotiturii străzii şi faptului că oamenii îşi epuizaseră forțele cărând atâta greutate şi nenumăratelor drumuri pe care erau obligați să le facă în sus şi în jos pe munte. Carele cu boi îşi încurcau între ele roțile, acolo la cotitură, iar valul de oameni care cobora, trebuia să se oprească pentru a face loc celui care urca înapoi.

— Nu merge bine de loc, spuse Pietrosanto. Nu ştiu ce se întâmplă, dar nu merge bine de loc.

— O să se aranjeze, îl linişti primarul şi, cu toate că simțea din nou gheara rece strivindu-i inima, în clipa aceea credea şi el ce spune.

Italienii au transformat într-o adevărată artă calitatea de a se amăgi singuri, a scris o dată un german despre ei. „Şi de ce nu? ar fi apus Babbaluche. E singurul lucru care îi susține pe nepricopsiții ăştia."

— E ceea ce ne distruge, spusese o dată Fabio. Ar trebui să privim adevărul în față.

— Şi ai cumva un pistol ca să ți-l îndrepți spre tâmplă? întrebase cârpaciul.

Nu se poate şti câtă vreme ar fi continuat primarul să-şi urmeze ideea, dacă Pietrosanto nu l-ar fi văzut pe Tufa trecând prin piață.

— Mă duc să-i cer sfatul lui Tufa, declară el.

— N-avem nevoie să ne învețe străinii cum să ne vedem de treburile noastre, mormăi Bombolini. Se vedea bine că era jignit.

— Străin? strigă Pietrosanto. Străin? Tufa e de-ai *noştri*. Tufa e o Broască, Tufa e din sângele nostru. Tu ce eşti? Un sicilian... Nu urmă cu ce mai avea de gând să spună, dar o luă la fugă înapoi pe uliță, împingând şi îmbrâncind lumea la o parte.

Caterina şi Tufa ajunseseră departe, jos, când Pietrosanto se ivi în capătul uliței, dar nu se opriră şi nici nu întoarseră măcar capul.

— Nimeni nu s-a uitat la noi, acolo în piață, observă Caterina. Credeam că eşti iubit-aici.

— Ne-au văzut. Pe sub văluri şi din spatele boilor. Nu ştiu ce să ne spună. Nu ştiu în ce fel să ne vorbească. Nu ştiu dacă să-mi spună *signor* sau *don* pentru că mă culc cu o Malatesta.

— Crezi că ştiu ce s-a întâmplat azi noapte?

Tufa se uită la ea mai întâi cu mirare şi apoi cu adevărat umor şi începu să râdă cum nu mai râsese de mult.

— Să nu ştie? Pe Dumnezeul meu, Caterina! Era pentru prima oară că-i pronunța numele. Ştiu şi de câte ori.

— Trebuie să mă considere îngrozitoare.

Tufa deveni serios.

— Nu, nu, mă consideră pe mine norocos.

Pietrosanto îl apucă de umăr. Fața îi era tot atât de roşie ca o oală de lut ars şi-şi trăgea răsuflarea, căci Pietro nu mai e tânăr.

— Te-am văzut în piață, uitându-te. Ai vreo idee? Poți să faci ceva?

Pietro îşi puse mâinile pe genunchi şi se plecă să-şi tragă răsuflarea, şi să-şi calmeze bătăile inimii, iar Tufa se gândi mult până să răspundă:

— Da, am un plan.

Atunci Pietrosanto se ridică.

— Ştiam eu că o să aibă un plan, strigă el către Caterina. E deştept, înțelegi? Are cap. Are cap. Are cap.

Pietrosanto nu e unul dintre aceia care să se rețină când îl agită o emoție. Se pocni peste cap cu podul palmei atât de tare, încât dacă ar fi lovit în asemenea chip pe altcineva, s-ar fi încins o bătaie. Îl pocni şi pe Tufa în cap şi ar fi pocnit-o şi pe Malatesta, dacă tânărul nu i-ar fi oprit mâna.

— E foarte complicat, spuse Tufa.

— O să salveze vinul?

— Dacă reuşeşte, o să salveze vinul.

Pietrosanto îşi luă de pe cap pălăria, cea cu pană lungă de şoim, care era însemnul lui de şef al armatei din Oraşul Liber Santa Vittoria, şi i-o puse pe cap lui Tufa, apoi îşi scoase de la braț brasarda roşie care însemna că era Comandant Suprem, şi o prinse de brațul lui Tufa. Tufa se uită la Caterina.

— Ce pot să spun? exclamă Caterina. Pălăria îți şade bine.

— Dacă n-ar fi fost vorba de vin, mă înțelegi? spuse Tufa. Dar e vinul. Aici el e sânge, ştii, şi e şi sângele meu ca şi al altora.

— Mă duc să caut oul, răspunse Caterina şi o porni în jos pe uliță.

Pietrosanto şi Tufa o luară înapoi spre Piața Poporului. Numele lui Tufa mergea înaintea lor, din gură în gură, aşa cum se întâmplă la Roma când trece Papa.

„Tufa... Tufa... Tufa e aici... Tufa s-a înapoiat... Tufa... Tufa... Tufa a luat în primire... Totul va merge bine... Tufa s-a înapoiat. “

Când au ajuns în piață, deşi nimeni până atunci nu fusese în stare să facă vreo mişcare, se desfăcu totuşi o potecă în fața lor. Să-i acordăm lui Bombolini măcar atâta credit. A fost în stare să-şi dea seama de situația din piață, de toată încurcătura care se crease în oraş. Magistrul ar fi fost mândru de el. Îi ieşi înainte lui Tufa. Şi să-i acordăm şi lui Tufa atâta credit. În clipa aceea ar fi putut pune mâna pe putere, cu aprobarea întregului popor, dar el se adresă primarului pe care îl considera doar un măscărici.

— Vrei să ceri oamenilor să părăsească piața? spuse Tufa.

— Spuneți-le să se ducă acasă şi să aştepte. Spune-ți-le să

mănânce şi să se odihnească şi să aştepte.

La început se păru că lucrul nu va reuşi, dar apoi unii dintre ei o apucară pe uliţele din dreptul lor şi o porniră la vale şi, în timp ce plecau, înghesuiala începu să se rărească şi, în curând, uliţele care urcau şi coborau din piaţă se găsiră ticsite din zid în zid cu oameni şi animale şi care. Pe când aşteptau, aflară vestea cea bună. Pompa de apă coborâse nivelul într-atâta, încât vechiul canal de scurgere ieşise la iveală şi un băiat pe nume Rana, ceea ce înseamnă broască (pentru că are înfăţişarea unei broaşte) fusese trimis înot prin întunecimea canalului de scurgere, cu un cârlig legat de o funie. Găsise în canal trunchiul unui arbore care trebuie să fi fost acolo de sute de ani, deoarece aici nu se mai găsesc arbori, cel puţin în vale. Au tras arborele afară şi apa s-a năpustit de-a lungul canalului, ca şi cum s-ar fi tras de lanţ la un gigantic W.C.

— Dumnezeu are un scop. Dumnezeu ştie. El ne-a trimis, acum douăzeci de ani, pe bietul broască anume pentru scopul ăsta.

Toţi aprobară. În toţi anii ăştia, Rana nu fusese bun de altceva decât să se facă glume pe seama lui.

Pe când Rana înota în canal, găsiră şi vechile hornuri de aerisire şi le curăţiră de oasele oilor şi de multe alte lucruri care, în cursul veacurilor, căzuseră în ele, aşa încât vântul fierbinte care bătea dinspre Africa şi ardea coastele muntelui începu să sufle prin ele în jos spre pivniţe şi spre Sala cea Mare, iar Butuc Bătrân era acuma în situaţia să spună că în maximum o oră vor putea să înceapă să aşeze vinul.

Al doilea ordin al lui Tufa fu să se dărâme zidul Pivniţei Cooperativei Vinicole care dădea spre Zidul Gras şi spre mica deschidere pe care noi o numim Poarta Slabă. Unii dintre oameni se cam îndoiau de această acţiune.

— Eşti sigur că vrei să facem asta, Tufa? îl întrebă Bombolini.

Tufa încuviinţă din cap că da.

— Dărâmaţi zidul! porunci primarul.

La început, oamenii nu dădură dovadă de prea multă tragere de inimă. Ciocăniră în perete cu târnăcoape şi ciocane şi cu răngi de fier, dar o făceau cu oarecare reţinere pentru că nu le plăcea să dărâme ceea ce fusese ridicat cu atât de mult

efort şi cu un preţ atât de mare. Dar când primele cărămizi. începură să cadă, se puseră pe treabă cu toată nădejdea, deoarece în orice distrugere intervine un fel de excitare.

— Corso-ul e o ţeavă, înţelegi? spuse Tufa. Aşa cum se întâmplă cu orice ţeavă, ea nu poate cuprinde decât o anumită cantitate de apă şi nu mai mult, oricâtă presiune s-ar exercita asupra ei.

— Înţeleg.

— Credeai că vei putea împinge vinul prin ea prin simplă voinţă, pentru că aşa voiai. Dar există anumite legi — legi ale naturii.

— Aşa e!

— Acuma cheamă oamenii. Lasă la o parte carele şi vitele şi cheamă oamenii.

Între timp, zidul fusese dărâmat şi vinul din pivniţă putea fi văzut acolo înăuntru, gol, expus, arătând nelalocul lui, ca o femeie surprinsă goală undeva unde n-ar fi trebuit să se afle.

— Trage clopotul, porunci Tufa.

Se uitară unul la altul.

— Păi să vezi, clopotul nu sună cum trebuie, spuse careva. Cu clopotul s-a întâmplat ceva.

— E o istorie foarte complicată, adăugă Bombolini,

Traseră totuşi clopotul, adică ceea ce putea fi numit clopot, şi mai trimiseră şi copiii să alerge de-a lungul străzilor şi uliţelor, iar oamenii ieşiră din case şi se adunară mai întâi în Piaţa Poporului şi apoi se rânduiră într-un şir lung pe Corso Cavour în jos, până la uşa şi zidul sfărâmat al Pivniţei Cooperativei Vinicole. Unii dintre ei reuşiseră să doarmă câteva minute, ba chiar să şi mănânce şi îşi frecau ochii ca să le piară somnul, precum şi bărbiile şi buzele ca să îndepărteze resturile de pâine.

Pe măsură, ce oamenii coborau, Tufa şi Pietrosanto şi soldaţii lui Bombolini începură să-i aşeze într-o linie care începea de la zidul sfărâmat, o lua de-a curmezişul spaţiului liber unde se zdrobeau strugurii în timpul recoltei, apoi în jos spre Poarta Slabă şi, traversând zidul, în vale de-a lungul potecii abrupte pe care o urmau caprele când coborau muntele.

— O să fie nevoie de multa osteneală, spuse Tufa femeilor. Treaba asta va cere mult curaj.

— Avem curaj, îi răspunse o femeie.

— Când e vorba de vin, avem curaj, întări o alta.

— Am să vă cer mai mult decât le-aş cere unor soldaţi, urmă Tufa.

— Păi aşa sper şi eu, spuse cineva.

Aici n-au prea mult respect pentru soldaţi.

Şi atunci începură să se aşeze, aliniindu-se pe Corso în jos de la Piaţa Poporului, credincioasa armată a Santei Vittoria în slujba vinului.

— Unii din ăştia sunt copii mici, observă Tufa.

— Când e vorba de război total, răspunse Vittorini, întrebuinţezi trupele de care dispui.

Remarca îl făcu pe Tufa să râdă.

— Eu ar trebui să spun lucruri din astea, replică Tufa.

Amestecară pe cei bătrâni cu cei tineri şi pe cei puternici cu cei slabi, aşa încât să se poată înlocui unul pe altul şi să-şi compenseze slăbiciunile. Dacă unii oameni erau prea bătrâni sau prea bolnăvicioşi, Tufa îi scotea din rând.

— Un lanţ are tăria inelului celui mai slab, le spuse Bombolini, dar ei îl blestemară.

Când Caterina coborî în josul şirului, Tufa o opri.

— Ia să-ţi văd mâinile.

Îi întinse mâinile. Erau lungi şi frumoase. O trimise înapoi pe munte să-şi ia mănuşi.

Când cel din urmă dintre oameni trecu pe lângă el, Tufa o luă de-a lungul şirului, într-o ultimă inspecţie. Şirul se întindea acum neîntrerupt, din spatele pivniţei de vin până la zid şi peste el, pe munte în jos, până la intrarea pivniţei romane. Tufa urcă înapoi aşezând oamenii în locurile unde puteau da cel mai bun randament. În locurile foarte abrupte aşeza oameni mai înalţi de-oarece aceştia puteau să se întindă mai departe şi mai jos. Oamenii mai bătrâni fură aşezaţi în locuri plane, unde efortul nu avea să fie aşa de mare.

La câteva minute după ora unu, în după-amiaza de marţi, Carlo Tufa era în situaţia de a putea sta pe fundul văii, la treizeci de metri depărtare de intrarea vechii pivniţi de vin, şi să se poată uita în sus pe munte, pe deasupra teraselor, tot drumul, până la zidul oraşului şi la Poarta Slabă şi câţiva metri încă înăuntrul ei, şi să vadă un şir neîntrerupt de oameni. Mai

era şi în situaţia de a şti că acest şir se prelungea pe tot drumul dincolo de acest punct până la inima pivniţei. Trecu în fugă peste întinderea de nisip din faţa deschizăturii.

— Sunteţi gata, acolo înăuntru?

Oamenii dinăuntru îi răspunseră că ard de nerăbdare să înceapă. Atunci ieşi în fugă din nou afară şi, de la poalele teraselor, aşa încât să poată fi sigur că Bombolini îl vede, îi dădu semnalul mişcându-şi braţul.

— Porneşte-i, strigă el. Dă-le drumul! Să treacă sticlele de la om la om, strigă el, deşi nu avea cum să fie auzit.

Dar pe oamenii de pe munte îi puteai auzi strigând şi ovaţionând atât de tare când văzură semnalul, încât chiotele răsunară peste toată valea, şi poate chiar până la râu, şi peste el, până în Scarafaggio.

— Daţi-i drumu, daţi-i drumu! începură să strige oamenii, şi strigătul zbură în sus pe munte, sau din gură în gură, şi fu începutul ritmului.

Şi atunci sticlele începură să zboare, din mână în mână, mai întâi un pârâiaş de sticle cu izvorul în pivniţă, în jos spre poartă, trecând peste zid şi apoi în jos pe munte, mai întâi un pârâiaş, până ce prinseră ritmul curgerii, şi apoi deveni un râu, un râu de vin curgând pe munte, la vale.

STRIGĂTELE încetară destul de repede, pentru că ziua era fierbinte şi munca grea, dar vinul continua să vină atât de rapid încât, în cele din urmă, fu nevoie de trei echipe ca să aşeze sticlele.

Nu e uşor de descris cum se stivuiesc aici sticlele cu vin. E o treabă care la prima vedere pare uşoară, dar străinii nu reuşesc niciodată să învețe s-o facă bine. E ceva ce se deprinde în decursul timpului, aşa cum te deprinzi să duci la gură lingura cu ciorbă. Nimeni nu-şi aminteşte cum a învățat să folosească o lingură, e o deprindere şi nu ceva care se învață. Acelaşi lucru se întâmplă şi cu vinul. Primul rând de sticle e aşezat pe pământ, apoi peste ele se aşază fâşii lungi de lemn, nu mai groase de cât e necesar ca să suporte rândul al doilea. Rândul al doilea este depus în sens invers, un rând de dopuri, un rând de funduri, şi aşa mai departe, rând peste rând, până ce stivele ajung la înălțimea de optsprezece şi chiar douăzeci de rânduri. În tot acest timp, alte şipci de lemn sunt inserate printre rândurile de sticle, în partea stângă a gâtului unei sticle dintr-un rând şi în partea dreaptă a gâtului sticlei de dedesubt, în aşa fel încât sticlele exercită în acelaşi timp o tracțiune şi o împingere una împotriva celeilalte şi, până la urmă, produc forța care le ține pe toate la un loc. E în acelaşi timp şi foarte simplu şi foarte trainic şi totul poate fi clădit sau demontat pe cât de repede pot oamenii să aşeze sticlele.

La început, cei ce aşezau sticlele erau şi ei veseli strigând unii la alții să-i dea zor, să-i dea zor, zvârlind sticlele din mână în mână, şirurile de oameni ridicându-se şi afundându-se în adâncimea întunecată a pivniței, până acolo unde becurile lui Longo abia de mai aruncau o lumină palidă; curând însă, amorțiră. Pe măsură ce vinul continua să vină, începură să

înțeleagă că abia de se puteau ține pe picioare în fața unui potop care până la urmă îi va îneca. Unii din oamenii care au lucrat în pivniță în ziua şi în noaptea aceea, n-au mai stivuit niciodată în viața lor o sticlă de vin, pentru că amintirea aceea le era prea dureroasă.

În primele ceasuri, duşmanul era soarele, care apăsa pe umerii oamenilor ca un fier de călcat încins, dar mai târziu, duşmanul deveni însuşi muntele. Ca să nu lunece de pe pantă, oamenii erau obligați să se proptească într-un picior şi să-l sprijine pe celălalt pe coasta abruptă şi, mai mult decât orice altă parte a corpului, picioarele fură acelea care începură să obosească, apoi să doară şi, în cele din urmă, să fie cuprinse de crampe şi să înțepenească. Tufa imagină un plan bun. Când Capoferro sufla o dată din corn, la fiecare zece minute, oamenii mai treceau numai câte o sticlă şi apoi se îndreptau şi îşi masau picioarele, iar după aceea se aşezau puțin mai sus pe munte, pe locul de deasupra lor. Asta le dădea impresia că merg undeva şi le schimbă poziția, astfel încât erau solicitați alți muşchi.

După aceea apa deveni o problemă; şi se făuri un plan. La două sunete de corn, oamenii care treceau sticlele mai departe le lăsau jos, se îndreptau spre canalele de ciment care distribuiau apa pe terase şi aşteptau să vină apa. Aveau la dispoziție cinci secunde şi apa cobora şuierând şi repezindu-se ca un tren care a scăpat la vale. Unii din ei îşi afundau capul în canale şi luau atâta apă cât le încăpea în gură, iar alții o adunau în cămăşi sau pălării sau sticle sparte, în timp ce unii intrau cu totul în canale şi lăsau apa să curgă peste ei.

După al doilea ceas de muncă, sticlele începură să se spargă. Erau apucate de mâini obosite şi de mâini transpirate, iar sticlele scăpau jos sau se loveau de vreo stâncă, se auzea zgomot de sticlă spartă şi oftatul greu al cuiva de-a lungul şirului şi apoi venea miros de vin, la început un miros bun şi dulce, dar mai târziu, pe măsură ce-l ajungea soarele, un miros acru şi greu. Mai era şi sângele. Mulți dintre oameni nu aveau încălțăminte şi cu toate că pielea picioarelor le era tot atât de aspră ca pielea de bou, sticla tot taie până la urmă prin piele şi sângele începu să curgă împreună cu vinul şi toată întinderea să licărească de sticlă spartă.

Abia în după amiaza târzie, când soarele nu mai bătea vertical şi când o briză răcoroasă începu să se ridice din umbrele văii, oamenii care îşi treceau sticlele reuşiră să stabilească un ritm uniform; începură să-i dea bătaie, fără să vadă sticlele ci doar simțindu-le, balansându-şi corpul spre dreapta şi spre stânga, smulgând sticlele din mână în mână, aşa încât, uneori, zgomotul semăna cu acela al unui regiment în marş în sus pe munte.

Când băieții mai mici coborâră de pe munte unde Tufa îi trimisese să taie ramuri de pini ce urmau să fie folosite ca torțe în noaptea care se apropia, le găsi altceva de făcut. Îi trimise să ia loc în şir pentru că erau odihniți şi cu puterile încă neatinse iar cei pe care îi înlocuiră putură să iasă din rând şi să se târască la umbra deasă a butucilor de vie, să se odihnească, chiar să şi doarmă puțin. Era numai urma unei odihne, dar era de-ajuns ca să-i mențină.

Bărbații erau amestecați cu femeile şi în felul cum îşi treceau sticlele, în ritmul mişcării, în balansarea corpurilor, în izul care se degaja din trupuri şi în atingerea mâinilor, era ceva propriu fiecăruia. Fabio, de exemplu, se găsi aşezat lângă o femeie pe care abia de o băgase în seamă mai înainte şi acum, în timp ce lucrau, el începu să aprecieze un fel de frumusețe înverşunată care se degaja din fața ei calmă şi hotărâtă, din forța liniştită a brațelor, din siguranța mişcărilor şi din felul în care sânii ei plini şi tari se ridicau şi cădeau cu fiecare trecere a unei sticle. Sus, deasupra lui, de-a lungul şirului, o putea vedea lucrând pe Angela, dar îl lăsa rece. Angela era o fată iar aceasta o femeie.

— La ce te uiți? îl întrebă în sfârşit femeia.

— La tine, spuse el.

Era un lucru care, cu o săptămână mai înainte, l-ar fi făcut să roşească şi s-o ia la fugă în jos pe munte.

— Ei bine, ține-ți ochii şi mâinile unde trebuie, răspunse ea.

— Am să fac un efort, dar va fi greu, o asigură Fabio şi îi zâmbi.

„Fabio, îşi spuse lui însuşi, începi să devii țap.”

În sus, pe linie, deasupra Angelei, putea s-o vadă pe Caterina şi decise că dacă i se va oferi un prilej, va lucra lângă ea. Caterina era înconjurată de femei. Era singura care avea

mănuşi şi, în ciuda costumului din material simplu şi cam grosolan pe care îl purta, un costum de vânătoare sau de călărie, era uşor de observat ca Malatesta se deosebea de toate celelalte femei. Celelalte erau înnegrite de sudoare, dar Caterina nu asuda, doar pe frunte avea o uşoară umezeală şi pe buza de sus câteva picături umede.

— Chiar şi atunci când muncesc, bogații nu asudă ca săracii, spuse o femeie şi asta era adevărat.

Din când în când, Tufa trecea de-a lungul şirului ca să încurajeze oamenii sau să le mai schimbe locurile şi să mențină ritmul scurgerii sticlelor şi când ajungea în dreptul ei, îi lua locul pentru câteva minute şi îi permitea să se târască sub vițe.

— De ce nu transpiri? întrebă el. Ți-ar face bine.

— O Malatesta nu transpiră, răspunse ea. Probabil că am uitat s-o facem. Am renunțat de multă vreme.

— Visul oricărui italian este ca într-o bună zi să nu mai asude, spuse careva.

— Şi cine va munci la vie?

— O să angajăm pe alții s-o facă, interveni cârpaciul. O să-i angajăm pe nemți s-o facă. Lor le place să muncească, spuse Babbaluche.

O dată, când trebui să plece mai departe, Tufa o găsi pe Caterina adormită sub vițe. Atunci o sărută de față cu alții.

— Trebuie să te scoli, îi spuse el. Sunt mândru de tine.

Mai târziu, Tufa îşi dădu seama că era primul compliment pe care îl făcuse vreodată unei femei, pentru că bărbații de aici nu sunt obişnuiți cu aşa ceva. Între timp, soarele fu în parte acoperit de muntele înalt dinspre nord-vest şi apoi, foarte repede, în câteva minute, se ascunse complet îndărătul munților şi oraşul fu cuprins de umbră. De-a lungul şirului de oameni se auzi un lung oftat de uşurare, amestecat cu răpăitul sticlelor lovindu-se de palme, *slap, slap, slap, slap,* pentru că se făcuse dintr-o dată mai răcoare dar şi pentru că mulți dintre ei îşi spuseră că dacă putuseră rezista până la apusul soarelui, vor reuşi să reziste şi de-a lungul serii sau poate chiar al nopții.

La începutul nopții, lucrurile mergeau mai bine. Începuse să bată vântul răcoros şi apoi se lăsase ceața. Se lipea de rouă frunzelor şi umezea pământul şi răcorea stâncile şi înmuia pielea pe care soarele şi vântul de peste zi o uscase şi o

crăpase. Dar ceața se îngroşă şi altă belea căzu pe capul oamenilor din lungul şir. Cind cineva nu mai putea să reziste, era greu pentru înlocuitorul lui să găsească locul unde lanțul fusese întrerupt.

„Aici... Încoace... Aici... jos...," strigau oamenii, dar în noapte şi pe ceață vocile sună ciudat şi distanțele sunt estompate. Oamenii călcau pe cioburi şi cădeau pe pietre, iar sticlele începură din nou să se spargă. La ora zece, Tufa făcu o greşeală. Nimeni nu mâncase şi oboseala începuse să se aştearnă dea lungul şirului ca un fel de boală care paralizează muşchii, lăsând în urma ei numai amorțire. Ca să ridice starea de spirit, el hotărî să permită fiecărui al doilea om să destupe o sticlă de vin şi s-o împartă cu cel de alături de el. Deoarece oamenii erau atât de flămânzi, vinul îmbătă pe mulți dintre ei şi sticlele începură să se spargă mai rău ca înainte.

Noaptea ne ferea de ochii de pe şosea şi, cu toate că venirea dimineții era dorită de lume, ne şi speria. Dar ceea ce îi speria cel mai mult pe toți era faptul evident că, oricât de intens lucraseră — şi cu fiecare ceas lucrau din ce în ce mai încet — Pivnița Cooperativei Vinicole, acolo sus pe munte, era mai mult de jumătate plină.

Câtva timp după miezul nopții, când vinul sosea din ce în ce mai greu, Tufa hotărî că a sosit momentul să-şi ia riscul de a folosi lumina. Crengile de brad care fuseseră tăiate în ziua aceea, au fost legate cu sârmă în mănunchiuri şi muiate în butoaiele cu seu; se mai înmuiară în aceleaşi butoaie şi bucăți de funie, pe care le aprinseră şi le împărțiră pe jos pe coasta muntelui, câte una cam la douăzeci de metri. Era periculos. Sub ceață, lumina torțelor era amplificată şi întregul şir strălucea ca nişte săgeți de foc, indicând drumul din oraş până la vechea pivniță din vale. Era periculos, dar în acelaşi timp îi îmbărbăta pe oameni. Oamenilor de aici le este frică de noapte. Mulți dintre ei nu aveau curajul să iasă din linie şi să meargă în vie să se uşureze, iar femeile lucrau în acelaşi timp cu spaimă şi chin. Lumina le dădu curaj.

Şi lumina fu cea care-l atrase şi pe Roberto în lungul şirului ce manipula vinul. Îşi revenise din lovitură, se culcase şi, când s-a trezit, ieşise din Palatul Poporului, dar negăsindu-l pe Bombolini, o luase prin piață ca să-şi vină în fire. Crezuse că

oraşul era adormit, până ce văzu luminile. Coborî pe Corso ca să fie martor la ceea ce stârniseră vorbele lui.

— Ce ți s-a întâmplat? îl întrebă Bombolini.

— Doar ştii ce mi s-a întâmplat, răspunse Roberto.

— Ah, da, îşi aminti primarul, ca şi cum lucrurile s-ar fi petrecut cu săptămâni în urmă. Eram ațâțat. Ştiu că înțelegi. O lovitură dată din admirație. O lovitură dată din dragoste. Sunt sicilian, înțelegi?

— Ciudat soi de oameni mai sunteți şi voi sicilienii, exclamă Roberto. Vi se pare că faptul ăsta poate fi o scuză pentru orice.

Se uită îndelung cum se scurgea vinul în jos pe coasta muntelui, îşi dădu seama de ceea ce se întâmplă şi apoi se înapoie la Pivnița Cooperativei Vinicole. Constată că jumătate din vin, sau poate chiar mai mult de jumătate fusese ridicat, dar mai putu să-şi dea seama şi că oamenii de-a lungul şirului lucrau numai din instinct, asemenea animalelor celor mai primitive, aidoma catârilor orbi pe ariile de treieriş.

— E bine că sunteți aproape gata, spuse Roberto. Oamenii nu mai pot continua.

— Ce vrei să spui cu „gata“? Mai avem de cărat încă jumătate din vin, spuse primarul.

— Doar n-o să-l luați tot, Trebuie să lăsați ceva şi pentru ei.

— N-o să lăsăm nici un Strop pentru ei, strigă un om din şir către Roberto. Să nu dispui de vinul *nostru,* prietene.

Se simțea prost că nu dă şi el o mână de ajutor şi, cu toate că piciorul îl durea când făcea un efort, luă locul unei femei din linie şi se simți bucuros când constată că poate lucra şi că era lângă Caterina Malatesta şi Angela Bombolini, deşi ştia că n-ar fi trebuit să se gândească la asemenea lucruri. Munca îl ajuta, dar îl şi sâcâia, pentru că era conştient că ceva nu merge cum trebuie în chestia asta cu vinul. Pe când mânuia sticlele, îşi aduse aminte de ceva din copilăria lui şi îşi dădu seama că el avea dreptate şi că avea şi posibilitatea s-o împărtăşească oamenilor într-un fel în care ei vor putea înțelege.

Era vorba de Grădina Iepurilor, devenită de atunci celebră în Santa Vittoria. Când Roberto nu era decât un copil, tatăl lui îşi făcuse o grădină mare de legume în spatele casei, pentru că nici un italian nu putea suporta să vadă o bucată de pământ nefolosită. Lui Roberto îi era ruşine de grădina plină de

broccoli[1] şi de alte asemenea zarzavaturi. Noaptea iepurii veneau din pădure, de-a lungul aleilor, şi furau din grădină. În primul an grădina nu fu o reuşită, până când lumea îl învăţă pe taică-su cum procedau americanii. Îşi făceau grădinile şi le îngrădeau şi apoi făceau o a doua grădină, mai mică, cu garduri mai joase în jurul ei, pentru iepuri. Iepurii veneau şi mâncau grădina de legume care le era destinată şi nu se mai atingeau niciodată de grădina principală.

— Vezi, băiete, asta e America, îi spunea taică-su şi-l lovea cu palma peste cap. În Italia, avea el obiceiul să spună, şi-ar fi pus băieţii în grădină, să stea, dacă era nevoie, chiar toată noaptea, dar n-ar fi făcut o grădină specială pentru iepuri.

— *Signora,* spuse Roberto. Va trebui să-ţi iei din nou locul.

Femeia îl privi cu dispreţ.

— Voi americanii n-aveţi vigoare, spuse ea. Aţi uitat cum se munceşte.

Roberto se duse la Bombolini şi acesta îşi dădu seama imediat că aşa era, că Santa Vittoria, dacă dorea ca nemţii să n-o demoleze cărămidă cu cărămidă, avea nevoie de o Grădină a Iepurilor. Singura chestiune era cât de mare va trebui să fie această grădină.

Primarul îi povesti totul lui Tufa, care se arătă impresionat şi-l făcură şi pe Pietrosanto să înţeleagă, aşa încât opriră scurgerea vinului şi dădură voie oamenilor să se odihnească şi, la lumina torţelor de pin, ţinură o adunare a Marelui Consiliu.

Membrii Consiliului cercetară pivniţa de vin, iar unii dintre ei păşiră chiar în jurul sticlelor încercând să le numere în gând şi ieşiră din nou cu feţele îngrijorate.

— Zece mii de sticle, strigă unul dintre ei.

— Zece mii. E de-ajuns, spuse altul. Nici un strop mai mult.

Fiecare din ei îşi dădea seama că cifra nu se potrivea, dar nici unui nu voia să fie acela care să renunţe la vin; ar fi fost un lucru contrar însuşi sângelui care le curgea prin vine. Pietro Pietrosanto era mai dur decât ceilalţi şi mai realist; el fu acela care începu din nou licitaţia.

— O sută de mii de sticle, le strigă Pietro.

Un om mai bătrân se lovi cu mâna peste inimă ca şi cum ar

[1] Un soi de varză al cărei vârf înflorit se mănâncă

fi fost străpuns de un pumnal.

— Isuse, Sfântă Mărie şi Iosif! strigă el, şi îşi făcu semnul crucii.

Câtăva vreme după aceea, nimeni nu mai îndrăzni să vorbească, deoarece, deşi nu aveau prea mult timp, şocuri ca acestea cereau totuşi timp ca să fie rumegate. Tufa şi Roberto ştiau că o sută de mii de sticle nu erau de ajuns, dar Babbaluche fu acela care le-o spuse într-un fel pe care îl puteau înțelege.

Începu prin a-i numi ticăloşi, tâlhari de vin şi porci de țărani, hoți de părăluțe, şi termină prin a spune lucruri care, în Italia, sunt interzise să fie scrise pe hârtie, chiar şi în propria ta casă şi, în cele din urmă, rosti o cifră corespunzătoare: 500.000 de sticle,

Avea şi nu avea dreptate.

Nici un om care poartă în vine sângele celor care au smuls din coasta muntelui terasele centimetru cu centimetru; nici unul din copiii celor a căror sudoare a udat vițele plantate aici în urmă cu o mie de ani, nu se simțea în stare să renunțe de bună voie la 500.000 de sticle de vin, chiar dacă era singurul lucru ce trebuia neapărat făcut. Există o limită până la care oamenii sunt dispuşi să meargă ca să se salveze pe ei înşişi. Dar cifra aceasta avu darul să facă să pară credibilă cifra asupra căreia căzură de acord în final. După alte minute de licitație şi de dezbateri, în timpul cărora unii dintre ei au plâns şi au amenințat că preferă să se omoare, se căzu de acord să se însămânțeze Grădina Iepurilor cu 300.000 de sticle de vin.

E foarte posibil ca în orice alt moment din istoria oraşului, cifra aceasta să fi provocat o revoltă, dar acum oamenii erau prea obosiți ca să se mai revolte şi adevărul, pe care nimeni îndelungă vreme după aceea nu fu dispus să-l admită, era că această cifră reprezenta pentru mulți din ei 300.000 de sticle mai puțin de cărat în jos pe munte. Vestea le dădu oamenilor de-a lungul şirului un al doilea sau al treilea sau poate un ultim izvor de energie, în felul în care trebuie să se întâmple cu alergătorul care vede în fața lui panglica *finish*-ului. Se întrevedea cel puțin o țintă şi una care putea fi atinsă.

Puțin după ora patru dimineața, când soarele începu să-şi anunțe sosirea făcând inutile torțele, Tufa se opri în fața

omului care tocmai se aplecase şi ridicase o sticlă de pe pardoseala Pivniței Cooperativei şi i-o luă din mână.

— Destul, spuse Tufa. Poți să te odihneşti. Ăsta e sfârşitul. Asta e ultima sticlă.

Ultima sticlă. O înmânară pe şir în jos cu drag, o mânuiră cu mare delicatețe.

— Să n-o scăpați, spuneau ei, asta e ultima.

Oamenii se aşteptau să nu arate ca celelalte sticle, dar era la fel cu toate şi era greu de realizat că după ea nu va veni alta. O trecură din mână în mână, în jos pe munte, aşa cum femeile îşi trec una alteia noul născut, sau cum ar fi înmânat Sfânta Cuminecătură, Trupul şi Sângele lui Cristos, ceea ce într-un fel şi făceau, deoarece acesta era vinul Domnului şi trupul şi sângele oraşului Santa Vittoria.

Când sticla pieri, totul păru straniu. Nu se manifestă nici un sentiment de bucurie, doar unul de gol.

— Şi acum ce facem? îl întrebă o femeie pe Tufa.

— Acum mergem să ne culcăm, îi spuse el.

— Dar e timpul când ne sculăm.

— Ne ducem acasă şi ne culcăm.

Începură să părăsească şirul, cei tineri ajutând pe cei bătrâni, mulți dintre ei atât de încovoiați încât în momentul acela, nu se puteau îndrepta. Urcară pe Corso Cavour în sus şi o luară pe ulițe şi se pierdură în colțurile şi în pungile întunecate ale ceței din piață. Se hotărâse ca tot oraşul să doarmă până la patru după amiază şi apoi unii dintre ei să coboare pe terase astfel încât să nu trezească bănuiala nemților, iar alții să rămână în piețe şi pe străzi.

Tufa o aşteptă pe Caterina să suie până la el căci era prea obosit să coboare şi s-o aducă.

— Acesta e omul care a salvat Santa Vittoria, îi spuse Bombolini lui Malatesta.

Lui Tufa lucrurile astea nu-i prea plac.

— Nu suntem încă salvați, spuse el, şi dacă am fi, oamenii au salvat pe oameni.

— Dar noi ştim, spuse Bombolini. Toți ştiu.

— Dumnezeule, cât poate să fie de plicticos! exclamă Tufa.

— Dumnezeule, cât poate să fie de sincer! ripostă Caterina.

— Nu folosi vorbe de astea, îi ceru Tufa.

Rămăseseră în urma celorlalți în pivniță şi se odihniră, pentru că erau prea obosiți să se cațere prin oraş fără să se odihnească. Ea adormi din nou, dar el o trezi.

— Hai să mergem, îi spuse. Vor fi aici în douăsprezece ceasuri.

— Şi dacă vin mai devreme?

— Nu vor veni mai devreme, spuse Tufa. Dacă trebuie să vină la cinci, vor veni la cinci.

Toată lumea plecase, în afară de oamenii care nu puteau fi văzuți şi care mai aşezau sticlele în pivnița romană şi în afară de cei care pregăteau mortarul şi cărămizile pentru construcția zidului fals. Strada în fața lor era goală, la fel ca şi în urma lor, şi când trecură prin Piața Poporului o găsiră de asemenea goală. Dacă ar fi posibil să auzi cum doarme un oraş, atunci ai fi auzit somnul din Santa Vittoria.

Caterina adormi de cum se întinse în pat, îşi scosese mânuşile şi Tufa putu vedea rănile şi băşicile pe care le avea pe palme. Pe masă era oul pe care îl găsise pentru el, unul mic, un juvaer de ou, pătat încă de murdăria grămezii de gunoi pe care se aflase. Îi sparse coaja şi bău oul, apoi se culcă din nou. Nu fu în stare să-şi dea seama dacă adormise sau nu când auzi pe cineva strigând la uşă; încercă să se scoale, dar nu reuşi şi deodată îşi dădu seama că e cineva lângă el.

— Tufa? îl zgâlțâi. Tufa, trebuie să te scoli. Mă auzi?

Tufa dădu din cap.

— S-a întâmplat ceva îngrozitor pe munte!

Caterina nu-l auzi sculându-se.

FORȚA expediționară pentru Santa Vittoria. Erau gata de plecare de la zece dimineața. Ar fi putut porni chiar de atunci şi ar fi ajuns în Santa Vittoria înainte de amiază, dar au stat pe loc în strada care duce în Piazza Frossimbone şi au aşteptat să se facă mai târziu, după-amiază. Voiau să plece cât mai era încă lumină, dar în acelaşi timp suficient de târziu pentru ca orice avion care i-ar fi putut ataca să se fi înapoiat la bază pentru noapte.

În față venea motocicleta şi în spatele ei camioneta, iar după camionetă tunul de 20 de milimetri, cu întrebuințare dublă. Nu erau echipați ca pentru război, ci ca şi cum ar fi mers la o paradă.

— Dacă aş avea flori, v-aş pune flori la butonieră, ați înțeles? le spusese căpitanul von Prum de dimineață.

Aprobaseră cu toții.

Erau neliniştiți. Umblau fără nici un scop de la convoi până în piață şi apoi înapoi la umbră, şi iar ieşeau în soare şi în timp ce aşteptau începură să vorbească între ei cu lipsa de formalism pe care o produce plictiseala. Din piața din Montefalcone puteai să priveşti peste râu, până în locurile unde un număr de sate şi oraşe stăteau cățărate, ca şi Santa Vittoria, pe coasta muntelui.

— De ce le-au clădit acolo sus, domnule? îl întrebă pe căpitan sergentul Traub.

— Oamenii țin la noi, spuse von Prum.

La asta, sergentul nu ştiu dacă trebuie să râdă sau nu.

Totuşi, încercă din nou mai târziu:

— Nu pot decât să admir terasele acelea, domnule căpitan, spuse Traub. Trebuie să fi fost o muncă grea.

— Da, sute de ani de muncă, răspunse von Prum. Muncă

zdrobitoare.

— Nu mi-am închipuit că ţiganii ăştia sunt în stare de aşa ceva, urmă sergentul. La o fulgerare a ochilor căpitanului, o schimbă: Italienii, se corectă el.

— Aşa e mai bine, sergent.

Din cauza asta, Traub se hotărî să atace un subiect care îl tulburase şi pe care ar fi putut să şi-l țină pentru el.

— Câteodată pare o ruşine să le luăm vinul, începu Traub. Căpitanul se uită la el, aşa că fu obligat să continue: Vreau să spun că muncesc atât de greu pentru el. E ceea ce spunea şi Schnabel, domnule căpitan. El a lucrat la vii: „O sticlă de sudoare pentru fiecare sticlă de vin".

— Şi pe urmă venim noi şi îl luăm.

— Da, domnule căpitan.

— Atunci e mai bine să raționezi în felul ăsta. Suntem angajați într-un război, şi războaiele nu sunt lucruri prea plăcute când eşti angajat în ele.

— Nu, domnule căpitan.

— Ceea ce facem, n-o facem decât ca să ne ajutăm statul, Patria. Orice e în folosul Patriei, e bine.

— Da, domnule căpitan.

— Şi acum, dă-mi voie să-ți spun, sergent, ceea ce un german foarte înțelept a scris o dată. Ca să te liniştesc.

Ceilalți îi înconjuraseră, ceea ce îi făcea plăcere căpitanului. Voia să le țină pe loc o mică dizertație, fără să pară însă că le ține una.

— „Esența vieții este preluarea". Înțelegeți asta?

Nu numai Traub dar şi ceilalți înclinară capetele în semn de aprobare. Căpitanul repetă cuvintele.

— Noi nu inventăm acest fapt. El este viața însăşi. Se opri ca să le permită să gândească la ceea ce le spusese. Popoarele care se ridică în lume, preiau. Cele care sunt în declin sunt preluate.

— Ca germanii cu italienii, spuse Traub.

— E ordinea firească a lucrurilor. Nimic n-o poate altera. Cei tari iau; cei slabi cedează. Credeți că e drept?

Nimeni nu ştia bine cum să răspundă.

— Nu e drept *sau* nedrept. Nu e nimic. E cursul vieții. E un fapt al vieții. E adevărul întregii vieți.

Terminase şi îşi dădu seama că era momentul potrivit să plece de lângă soldați şi să-i lase să accepte ei înşişi adevărul.

— Atunci, hai s-o pornim şi să preluăm, spuse Heinsick.

— Ordinele sunt pentru ora cinci, răspunse sergentul

Traub. Dacă sunt pentru ora cinci, înseamnă precis ora cinci, iar noi vom fi acolo la ora cinci.

— Crezi toate, astea? urmă Heinsick. Tot ce ne-a spus?

— Da, eu cred. Există unii care sunt născuți să stea deasupra, şi unii născuți să stea sub ei. Există un von Prum şi un Heinsick. Vom Prum e mai capabil decât tine.

— Da, e adevărat, recunoscu Heinsick.

— Pe de altă parte, tu eşti deasupra majorității țiganilor ăstora.

— Da, şi asta e adevărat.

Se adunară în Piața Poporului — Bombolini, Pietrosanto, Fabio şi Roberto — şi o porniră imediat în jos pe Corso Cavour.

— Nu poate fi descris. Trebuie să vedeți cu ochii voştri. Dintr-o dată, spuse Bombolini.

În jos, prin Poarta Grasă, în jos pe cărarea ce duce printre terase. Soarele se ridicase de-a binelea. Ceața se mai ținea de ciorchinii de struguri şi încerca să se agațe de vițe, dar nu erau decât fâşii de ceață, soarele topise tot restul.

— Nu vă uitați înapoi, spuse Bombolini. Vreau să vă apară dintr-o dată.

Pe fâşia nisipoasă din fața intrării în Sala cea Mare, cărămizile fuseseră aduse şi stivuite pe nisip. Câțiva oameni cărau primele cărămizi înăuntru, pe când un al doilea grup începuse să amestece cimentul, varul, nisipul şi apa urmând a fi folosite să alcătuiască mortarul care va lega cărămizile.

— Ar fi mai bine să nu mai continue, spuse Bombolini, dar oamenii nu-l auziră.

— Nu mai are nici uri rost. Acuma e numai pierdere de vreme.

Nu-l auziră. În cursul dimineții Bombolini părea că se făcuse mai mic de cum fusese peste noapte. Îl atinse pe Tufa pe braț.

— Hai, uită-te! Acum poți să vezi.

La început, Tufa nu reuşi să vadă care era cauza îngrijorării

şi când o văzu, avu sentimentul că poate nu e decât un renghi pe care i-l juca soarele dimineţii sau pe care propriii lui ochi i-l jucau lui însuşi, deşi îi apărea clar că ceea ce vedea el văzuseră şi ceilalţi.

De la Poarta Slabă în jos, de-a lungul potecii de capre, printre terase şi intrând direct în gura pivniţei, se desfăşura neîntrerupt, devenind tot mai întunecată şi mai lată pe măsură ce se întindea, o strălucitoare pată purpurie.

— Vinul, spuse el.

— Da, vinul, îi răspunse cineva.

Şi ca purpuriul să strălucească şi mai tare în faţa ochilor, orbindu-te cu adevărul, mai era şi sclipirea soarelui pe cioburile a o mie de sticle sparte.

— Dacă Dumnezeu a vrut să indice direcţia spre locul unde e ascuns vinul, n-ar fi putut face o treabă mai perfectă, observă Bombolini.

Nu-şi puteau lua ochii de la dâră. Cu fiecare clipă, pe măsură ce soarele se ridica tot mai sus şi ceaţa se topea, culoarea devenea mai vie şi mai pregnantă şi cioburile de sticlă luceau mai tare, întrecându-se cu soarele. Butuc Bătrân ieşi din pivniţă şi îşi aruncă privirea pe munte.

— N-ar fi trebuit să tulburăm pacea vinului, spuse el. Acesta e blestemul Lui pentru că am tulburat pacea vinului.

Când nu mai fură în stare să privească dâra, se înapoiară în Sala cea Mare. Cavalcanti Ţapul, care dorea să devină biciclist profesionist şi care pretindea că poate pedala două zile fără nici o întrerupere, acţiona generatorul; luminile ardeau şi oamenii cu cărămizile erau gata să înceapă să le aşeze, dar când văzură mutrele pe care le făceau Bombolini şi Tufa şi toţi ceilalţi, se opriră din lucrul început.

— N-are nici un sens să continuăm, spuse Bombolini. Am făcut o încercare. Nu ne-am dat bătuţi fără o luptă.

Dintr-o dată, Vittorini se sculă în picioare. Îl puteai vedea pe Vittorini în lumina tulbure, pentru că îşi şi pusese uniforma, ca să poată sta alături de Bombolini în piaţă, când vor veni nemţii, ca un reprezentant ai tradiţiei, omul pe care un alt soldat l-ar putea respecta.

— Toată lumea în picioare! Avem o soluţie, spuse bătrânul soldat. Vom spăla muntele.

Oamenii se gândiră la diferite chipuri de a respinge propunerea ca irealizabilă, pentru că se resemnaseră şi efortul de a mai salva vinul încă o dată era, în momentul acela, prea greu de imaginat.

— N-avem apă, spuse Guido Pietrosanto. Am folosit ultima picătură în noaptea trecută.

— Vom pompa mai multă, stărui Vittorini. Longo? Poţi să urci pompa din nou sus pe munte?

Longo dormea lângă perete. După ce lucrul lui fusese terminat băuse o bună cantitate de vin. Dar când îl deşteptară, le spuse că poate să ducă pompa şi generatorul sus pe munte şi că zidarii vor trebui să continue la lumina torţelor.

— Nu vreau să fiu acela care să deştepte oamenii, spuse Fabio. N-aş putea suporta să-i privesc în faţă.

— Au dormit două ore. E destul, hotărî Pietrosanto.

Aveau la îndemână carele şi boii care aduseseră de vale cărămizile. Se urcară în care şi, pe tot parcursul drumului în sus, cea mai mare parte din. ei dormiră. Când boii se opreau — deoarece unii din ei erau tot aşa de obosiţi ca şi oamenii şi aveau mai puţin de câştigat din lucrul lor — îi loveau, şi când loviturile nu mai avură nici un efect, îi arseră pe sub pântece cu bucăţile de funie care fuseseră înmuiate în seu.

Ar fi mai bine să se poată spune că oamenii răspunseseră la această criză cu umor, dar nu e adevărat. Cea mai mare parte din ei se supărară că au fost deşteptaţi.

— Ne-aţi minţit, spuneau ei.

— Haida, sculaţi-vă, îi îndemnau ceştialalţi. Puneţi mâna pe găleţile de apă, luaţi oalele de noapte, luaţi-vă vasele! O să ne apucăm să spălăm muntele.

Se sculară, dar erau supăraţi. Din nou se văzu un şir de oameni pe munte. De data aceasta se înşirară de-a lungul canalului de scurgere şi când apa începu să vină îşi umplură vasele şi sticlele şi se înapoiară peste terasă spre poteca caprelor.

La început treaba nu merse bine. Apa nu subţia vinul. Vinul de aici e atât de gros şi de negru! Apa doar risipi vinul şi îl făcu mai deschis la culoare şi aerul puţea de mirosul acru de vin. Nu era însă nimic altceva de făcut decât să se continue şi, în sfârşit, pe la ora zece de dimineaţă, după ce aproximativ

patru sute de mii de litri de apă fuseseră împrăştiaţi pe faţa muntelui, vinul începu să se subţieze şi pământul să absoarbă şi vinul şi apa. Copiii începură să coboare de pe munte cu coşurile pentru struguri agăţate de spate, şi coşurile erau pline cu cioburi de sticlă. Buna dispoziţie a oamenilor era ridicată, pentru că până într-o oră, dacă soarele şi vântul se menţineau, pământul va începe să se usuce şi până la prânz nimeni nu va fi în stare să spună ce se întâmplase aici. Cu o zi mai înainte plouase, când nu ar fi trebuit să plouă, şi acuma nori se îmbulzeau de la sud. Dacă norii ar aduce din nou ploaie, ar putea să facă bine, dar dacă nu vor servi decât să ascundă soarele, ar putea fi fatal.

— Trimiteţi după preot, porunci Bombolini.

Mai înainte ca Padre Polenta să fi fost adus din clopotniţă, Capoferro se şi afla în mica piaţă din faţa Porţii Grase, lovind cu beţele lui în toba de piele de capră şi strigând la soare.

— Hei, ticălosu' cela de sus, arde-ne! striga el. Coace-ne, frige-ne, fierbe-ne, pârleşte-ne, usucă-ne!

Capoferro e unul dintre cei de aci care cred că Dumnezeu trăieşte în soare, după cum sunt unii care cred că trăieşte în lună, deşi nu-i spun niciodată acest lucru lui Polenta. Când îl aduseră jos pe preot, primarul îl şi înşfăcă:

— Avem nevoie de rugăciunile tale, îi comandă Bombolini. Spune rugăciunile pentru soare.

— Nu există rugăciuni pentru soare, replică preotul. Oamenii se roagă întotdeauna pentru ploaie.

— Când Noe era în arcă crezi că oamenii se rugau pentru ploaie? întrebă Babbaluche.

— Asta s-a întâmplat înainte de vremea religiei organizate, răspunse Polenta.

— Ah, tot ceea ce aveau *ei,* pe atunci, era numai Dumnezeu, bieţii ticăloşi, observă cârpaciul.

Până în cele din urmă, ajunseră la un serios compromis cu religia. Preotul fu de acord să citească rugăciunea pentru ploaie şi de fiecare dată când ajungea la cuvântul acesta se oprea şi lumea spunea „soarele“. Din când în când, rugăciunea nu prea avea sens, dar Dumnezeu trebuie să fi fost în stare să înţeleagă ceea ce lumea asta încerca să-i transmită, deoarece misterele nu constituie o noutate pentru El, şi la scurtă vreme după ce

rugăciunea fu încheiată, norii alunecară peste Scarafaggio, pe muntele celălalt, şi pământul nostru umed începu să se coacă din nou.

După rugăciuni, se făcu din nou timp de ascultare şi de aşteptare ca zidul fals să se ridice, şi de reaşezare a vinului în Pivniţa Cooperativei Vinicole.

Fungo, idiotul, fu cel care se gândi la această ultimă operaţie, şi poate că Fungo merită şi el o placă, ţinând seama de cum s-au desfăşurat lucrurile mai târziu. Există mai multe feluri de a aşeza vinul, dar în general nu sunt folosite decât două, felul strâmt pe care îl folosim noi aici şi felul larg care se foloseşte în întreprinderi vinicole care dispun de mai mult spaţiu. În felul larg, sticlele sunt aşezate în asemenea chip încât nu se ating una pe alta. E nevoie de o grămadă de spaţiu, mai mult spaţiu decât cel de care dispunem noi aici, în schimb şansele ca sticlele să se spargă, când se întâmplă accidente, sunt mult reduse, aşa încât metoda este folosită atunci când există loc. De unde a aflat Fungo despre metoda asta nimeni nu ştie, pentru că el nu a vrut s-o spună. Unii oameni cred că Fungo aude voci sfinte care îl dirijează; şi cine ar fi gata să dovedească că nu e aşa? În loc de a se înapoia acasă şi în pat, cei care aşezau vinul au fost puşi la treabă în Pivniţa Cooperativei şi în toată dimineaţa şi în toată după-amiaza aceea au risipit ultimele sticle, aşa încât pe la jumătatea după-amiezii cele 300.000 de sticle aproape că umpleau încăperea cea mare şi păreau să fie cel puţin 600.000.

Veghea fu dată în sarcina băieţilor, care au fost aşezaţi în şanţurile de scurgere şi în trestia şi papura ce mărgineau Drumul Râului, având fluiere cioplite din trestie, peste noapte, de către Babbaluche şi familia lui. Băieţii erau înşiraţi de-a lungul şoselei, la distanţe de la care puteau auzi fluier-ul cel mai apropiat. Când primul dintre ei ar fi văzut pe nemţi apropiindu-se, trebuia să sufle în fluierul său şi fluieratul avea să fie preluat de al doilea de-a lungul şirului, şi aşa tot drumul în sus până în Santa Vittoria, astfel încât să putem avea o înştiinţare timpurie în caz că ar veni mai devreme sau în caz că ar veni mai târziu, sub protecţia întunericului, în felul acesta, aveam unele şanse să ascundem unele lucruri şi să ascundem şi semnele care ar putea să trădeze, să măturăm nisipul din

jurul intrării la pivnițe, să ridicăm din nou zidul de cărămizi al Pivniței Cooperativei, să scoatem oamenii din piețe şi să-i trimitem pe terase.

Dar supărarea cea mai mare era cu zidul.

— Cum creşte? întrebau oamenii.

— Creşte, creşte, spunea Bombolini.

Dar treaba mergea încet. Lumina torțelor era proastă şi producea fum şi oamenii erau gata să se prăbuşească. Dar, după cum spunea Bombolini, zidul creştea şi nu se va opri din creştere. Atinsese circa şaizeci de centimetri la ora unsprezece, un metru şi optzeci la prânz, şi doi metri patruzeci la vremea când lumea îşi lua pâinea şi ciorba şi când cei bătrâni, cel puțin, şi unele dintre femei, adormiseră. La ora unu un băiat veni călare pe un catâr în sus pe munte, cu veşti bune pentru tot oraşul. Peretele va fi gata nu mai târziu de orele două în după-amiaza aceea, adică trei ceasuri bune mai înainte de sosirea nemților.

La numai cincisprezece minute înainte de orele două, Italo Bombolini, Tufa, Pietrosanto, Vittorini, Fabio, Roberto şi alți douăzeci de membri ai Marelui Consiliu din Santa Vittoria, trecură prin Poarta Grasă şi o porniră la vale pe munte. Din când în când, se opreau ca să tragă cu urechea la zgomotul fluierelor de trestie, şi când nu auzeau nimica o porneau din nou.

Oamenii făcuseră o treabă bună. Făcuseră o treabă faină. N-am spune prea mult dacă ne-am exprima îndoiala că un asemenea zid ar fi putut să fie ridicat, în atât de puțin timp, şi în aceleaşi circumstanțe, în multe părți ale lumii. Nu sunt vorbe goale, ci un fapt real şi o parte a istoriei că italienii au geniu în ceea ce priveşte piatra şi cărămida.

De la pardoseala pivniței în zidul din spatele intrării în Sala cea Mare şi până la tavanul boltit, cărămizile fuseseră aşezate cu o grijă enormă, modelate şi potrivite după cărămizile cele vechi din zid, aşa încât păreau că crescuseră acolo şi nu că fuseseră aşezate de o mână omenească.

— Ați făcut o treabă bună pentru voi înşivă şi pentru lumea din Santa Vittoria, le spuse Bombolini.

Plângea. Ceea ce fusese azi dimineață o intrare deschisă larg spre o pivniță veche plină cu vin, era acum numai un zid

orb. Pivnița şi vinul dispăruseră.

Mulți dintre lucrători erau adormiți pe pământ şi alții, prea obosiți să mai asculte sau chiar să şi doarmă, stăteau rezemați de zid, aşa încât nici unul dintre ei, cel puțin prima oară, n-au auzit ce a spus Tufa.

— Zidul va trebui dărâmat, spusese Tufa.

Cei care îl auziseră, sau doriseră să-l audă, se în-toarseră spre el.

— De ce-ai spus asta, Tufa? întrebă unul.

— Zidul va trebui dărâmat, spuse el din nou.

Câteodată Tufa poate avea o voce atât de rece şi de goală şi de îndepărtată, încât seamănă cu ecoul din fundul unei grote.

— Nu-i în regulă, spuse el. Zidul ăsta nu merge. Va trebui dărâmat.

Nimeni nu-l băgă de seamă pe Luigi Casamassima, care fusese conducătorul cărămidarilor, când se sculă de lângă perete şi, venind în spatele lui Tufa, îi puse mâinile în jurul gâtului.

— Eşti nebun, Tufa, strigă Luigi. Eşti un fascist! Eşti în solda nemților! Se întoarse către ceilalți: Nu-l lăsați pe Tufa să vă spună lucruri din astea.

— Faci asta, Luigi, pentru că ştii că-i adevărat. Casamassima îşi trase mâinile înapoi, dar Tufa se întoarse către el şi vocea lui era joasă şi nu mai era rece.

— Trebuia să te fi oprit, Luigi. Trebuia să fi avut curajul să te opreşti.

— Nu puteam să ne oprim, spuse Luigi. Eram prea obosiți ca să ne oprim. Singurul lucru pe care îl puteam face era să mergem înainte.

Când se întoarseră spre zidul cel fals, toți putură să vadă.

— Sare în ochi ca o groapă nouă, spuse unul din ei.

— Ca un preot într-un bordel, întări Babbaluche.

CONVOIUL căpitanului von Prum avea ordin să plece din Piazza Frossimbone şi s-o pornească spre Poarta Constantin la orele 2,30 p.m., aşa încât la ora 2,25 sergentul Traub ordonă ambalarea motoarelor. Camionul porni dar motocicleta rămase tăcută. Sergentul Traub coborî de pe şaua motocicletei şi, scuzându-se faţă de Căpitanul von Prum care şedea în ataş, se lăsă în genunchi ca să examineze motorul. Heinsick se uita şi el peste umărul sergentului.

— Bujiile, spuse caporalul. Vreun ticălos ţi-a furat bujiile.

Traub părea învins.

— O să-mi ia două zile ca să găsesc nişte bujii, spuse el.

Heinsick îi puse o mână pe umăr.

— Risc normal de front, îl asigură el.

O luă la vale pe uliţa care ducea în piaţă, până ajunse la un şir de vehicule aşezate în umbra drumului şi ascunse cu plase de camuflaj. Se uită de ambele părţi ale uliţei şi apoi se furişă sub o plasă, iar după câteva minute reveni cu câteva bujii în mână.

— Când eşti în Italia, spuse Heinsick, fă ceea ce fac ţiganii. Fură tot ce poţi de la păcătoşii ăştia.

Numai cu un minut de întârziere, convoiul o porni în jos spre poartă. În frunte mergea motocicleta, după ea venea camionul, condus de un soldat sub comanda lui Heinsick. În fundul camionului erau cinci soldaţi şi, agăţat de camion, urma tunul. La poartă fură obligaţi să aştepte rândul.

— N-aş vrea să fiu în pielea voastră, spuse una din sentinelele germane. Opt oameni!

Sentinela italiană părea foarte tulburată de faptul ăsta.

— Nu aveţi destui oameni, spuse el. O insultă, nu vă daţi seama? Cincizeci de oameni, o sută de oameni, treacă-meargă. Dar numai opt! Vor trebui să se bâtă, dacă n-ar fi decât ca să-şi apere onoarea.

— Poate că nu au onoare, replică unul din oameni.

Italianul se arătă jignit.

— Îi insultaţi, spuse el. Eu vă atrag atenţia. Mă insultaţi şi pe mine.

Râseră de el.

— Chiar şi aşa, n-aş dori să fiu cu voi acolo, spuse un german.

— Să le explic despre, „Victoria fără Vărsare de Sânge”, domnule căpitan? întrebă Traub.

— Nu, lasă-l s-o citească în istorie, îi răspunse von Prum.

Puţin după ora trei, un sergent ieşi din camera de gardă şi înmână sergentului Traub dreptul de trecere al convoiului.

— Santa Vittoria, eh? făcu el.

— Aşa-i, Sanda Viddoria, spuse Traub.

Coborâră dealul cel lung care duce de la Montefalcone la Drumul Râului şi ajunşi acolo o luară la stânga, spre oraş. Pe şosea nu era trafic şi, cu toate că era presărată Cu mici gropi provenite din focul aerian al avioanelor, avansară destul de repede. Se spune că şoseaua de la Montefalcone e frumoasă. Azi, vin turişti care coboară din maşini şi iau fotografii, deci ceva frumos trebuie să existe. Dar oamenii care trăiesc aici nu-şi dau niciodată seama de frumuseţe. Şoseaua reprezintă pentru ei un duşman care trebuie înfrânt; şoseaua reprezintă atâta năduşeală şi atâtea ceasuri.

Căpitanului von Prum îi plăcu călătoria. Era bucuros că în sfârşit se mişca şi abia aştepta să poată începe să-şi pună ideile la încercare.

— Şi astfel începe prima fază a Victoriei fără Vărsare de Sânge, spuse căpitanul, iar sergentul Traub încuviinţă, dând din cap.

— Acolo, sus, ne putem găsi un loc în. istorie, sergent, continuă căpitanul, iar Traub încuviinţă din nou.

„Şi chiar un mormânt”, îşi spuse el.

Când convoiul ajunse cam la o milă depărtare de drum — de fapt e numai un drum de care, pentru boi şi căruţe, bătătorit de picioarele boilor şi de roţile carelor — von Prum ridică mâna făcând un semnal, iar ceilalţi se opriră la umbra unui fag care, dintr-un motiv sau altul, fusese lăsat în picioare.

— E devreme, trebuie să aşteptăm, spuse căpitanul.

În stânga şoselei se ridicau dealuri joase; căpitanul şi

sergentul coborâră de pe motocicletă şi, urcându-se pe un deal până aproape de creastă, fură în stare să fie zărească muntele şi în vârfui lui, Santa Vittoria. Câțiva nori, care de dimineață speriaseră oraşul, mai atârnau încă deasupra lui şi pentru câteva clipe îl ascunseră în Umbră, pentru ca după alte câteva minute orăşelul să răsară din nou în strălucirea soarelui aşa încât, de la distanță, părea curat şi strălucitor, iar pentru unii, întrucât era cocoțat atât ele sus şi de departe de lume, părea chiar misterios.

— Ăsta e, spuse căpitanul von Prum. Asta e oraşul nostru!

— E ca toate celelalte, observă sergentul.

— Numai că e oraşul *nostru.*

Avea un binoclu de bună calitate şi, cu ajutorul lui, putu să vadă totul de-a lungul drumului şi, printre terase, putu chiar distinge fețele oamenilor adunați lângă Poarta Grasă.

— Uitați-vă, nişte oameni care urcă pe drum, un grup întreg, spuse sergentul Traub.

Vederea lui era mai ascuțită decât a căpitanului şi acesta îi dăduse binoclul.

— Comitetul de bun-venit.

— Dacă aş cunoaşte limba aş putea citi pe buzele lor ce vorbesc, spuse Traub.

— Îți spun eu despre ce vorbesc. Despre starea timpului şi despre struguri şi despre vin. E tot ce au de vorbit.

Sergentul mişcase binoclul în jos pe munte, de-a lungul drumului de care, până aproape de locui unde se întâlnea cu şoseaua: la o cotitură, putea vedea ceva care închidea drumul.

— Au aşezat ceva pe drum, domnule căpitan, spuse sergentul Traub.

— E cineva pe aproape? Vreun semn că ar fi cineva?

Traub examină locul cu grija unui bun soldat. Nu era nici un semn de vreun fel de viață.

— E un car. Numai un car pe drum.

Lucrul acesta îl făcu pe von Prum să surâdă.

— Ce gest splendid italian! comentă căpitanul. Evident, copilăresc, plictisitor şi ineficient.

O porniră în jos pe deal spre Drumul Râului şi spre convoi.

Oamenii pe care îi văzuseră pe munte erau Bombolini, Tufa

şi ceilalţi care veneau de la pivniţa romană. Ajunseseră la jumătatea muntelui şi nici unul din ei nu scosese vreo vorbă. Erau prea obosiţi şi prea descurajaţi. Ajunseseră până aici, erau cât p-aci să reuşească, atinseseră aproape ţelul şi acuma acesta le era din nou refuzat. Toate piesele se aranjaseră la locul lor în afară de ultima, cea mai importantă, intrarea spre vin.

— Să nu le spunem oamenilor, propuse Bombolini. O să le facă rău să afle.

— Ba să le spunem, ceru Tufa. Cunosc tot restul. Au dreptul să ştie.

Lui Fabio îi veni să surâdă auzindu-l pe fostul fascist punându-şi încrederea în popor. Când au ajuns la Locul de Odihnă, locul unde fiecare se opreşte când urcă pe munte, se opriră şi ei, atât din cauza obiceiului cât şi din dorinţa de a se uita înapoi, în vale.

— Acum vreţi să renunţaţi, şi eu n-am să vă las să renunţaţi, spuse Tufa.

— Ce ne tot îndrugi? îl întrebă cineva.

— Pentru că sper că şocul pe care vi l-a dat zidul s-a stins în voi, urmă Tufa.

— Şocul pe care nai l-a dat zidul n-o să se stingă niciodată în mine, ripostă Bombolini.

— Dacă nemţii nu se uită la intrare în timp ce urcă încoace, dacă nemţii nu se uită la intrare în seara asta, dacă nemţii nu se uită în pivniţă mâine, zidul va fi ridicat.

— Ah, da, răspunse Bombolini.

Nimeni nu voia să-l creadă pe Tufa. Era prea mult de crezut şi prea sfâşietor de sperat.

— Nemţii nu se vor uita în tunel? Vor trece drept pe lângă el şi nu se vor uita înăuntru? Bombolini se întoarse către Tufa: Chiar dumneata ne-ai spus cât de conştiincioşi sunt.

Dar zidul fals fusese între timp dat jos. Chiar de aici de unde stăteau, pe munte, puteau să audă primele cărămizi aruncate în cazanele mari de aramă pe care le folosim ca să amestecăm tot vinul şi toate substanţele pentru vermutul nostru. Cazanele, proprietatea cea mai scumpă din Santa Vittoria, fuseseră aduse în jos pe munte, ca să fie ascunse în spatele zidului, împreună cu vinul, ca nici ele să nu poată fi

luate.

Problema zidului erau cărămizile. Nu erau cărămizi noi, ci cărămizi foarte vechi, dar care timp de sute de ani fuseseră albite de soare şi albite de mii de vânturi de iarnă şi măcinate de vânturi mult prea numeroase pentru a mai putea fi luate în seamă. După cum spusese Babbaluche, ieşeau la iveală în întunecime ca un călugăr într-o casă de petreceri. Acuma le vopseau. Meritul acestui fapt îi aparținea lui Butuc Bătrân. Cărămizile erau aruncate în imensele cazane de aramă care fuseseră umplute cu câteva sute de sticle din vermutul nostru cel mai bun: mare păcat să foloseşti astfel vinul!

Cărămizile beau. Absorbiră vinul, îl băură cu porii lor deschişi şi deveniră de o culoare profundă, bogată, roşie, tot atât de roşie ca însuşi vinul. În timp ce cărămizile beau, cărămidarii vopseau cu vin şi restul zidului în jurul deschiderii, astfel încât atunci când zidul fals se va ridica din nou, cărămizile să se confunde şi să semene una cu alta.

— E aşa cum spun eu, repetă Butuc Bătrân. Vinul salvează vinul. |

Porniră mai departe de la Lacul de Odihnă şi Tufa văzu carul de-a lungul drumului.

— Ce-i asta? întrebă el. Cine a lăsat ăsta în drum?

— Un car, spuse Bombolini. Mai exact, carul meu. I-am dat voie lui Fabio della Romagna şi băietanului ăluia de Cavalcanti să-l aşeze acolo azi dimineața.

Fața lui Tufa se arătă plictisită şi, în cele din urmă, supărată.

— Un gest de sfidare, ştii, continuă Bombolini.

— Dacă pierd timp din cauza carului ăstuia, ştii că or să se înfurie? spuse Tufa. Vezi bine că le place să fie exact la timp. Ştii că sunt în stare să facă rău oamenilor pentru aşa ceva?

— A fost numai un gest, o nimica toată, răspunse Bombolini.

— Aşa a fost şi răspunsul dat de omul ăla din Rocca di Camera, spuse Tufa. L-au întrebat în ce direcție era inamicul şi el le-a spus: „Cum, eu am crezut că inamicul sunteți voi“, şi pentru asta i-au împuşcat nevasta şi copiii şi pe el l-au lăsat să trăiască cu gluma lui.

— Pot să cobor şi să mut carul, se oferi Fabio, dar Tufa i-a

răspuns că nu mai e timp pentru aşa ceva şi că era mai bine să nu fie nimeni lângă car când vor sosi.

După asta urcară în tăcere. Printre vițe, pe terase, erau oameni şi unii dintre ei lucrau, dar cei mai mulți adormiseră la umbră, pe sub frunze.

— Ar trebui să-i deşteptăm, spuse careva.

— Nu, lăsați-i să doarmă. O să le confirme ceea ce gândesc ei despre noi, spuse Tufa, şi anume că suntem o adunătură de şopârle leneşe.

Când se apropiară de Poarta Grasă, mai mulți oameni coborâră de-a lungul potecii că să-i întâmpine.

— Ce-i cu zidul? Cum arată? S-a ridicat până sus? întrebară ei.

Bombolini se uită la Tufa, şi Tufa îl fixă la rândul lui.

Creşte mereu. Se mai lucrează la zid.

Oamenii se arătară mirați şi înfricoşați de cele ce auziră.

— Dar se spunea...

Bombolini dădu din cap.

— Nu, răspunse el. S-au înşelat. Se lucrează încă la zid. Era întristat că trebuia să spună aşa ceva. Aş fi dorit să-l am aici pe Mazzola, îi şopti el lui Pietrosanto.

— Eu aş dori să-l am pe Coppa, răspunse Pietrosanto.

Deşi nu prea lucraseră mare lucru în ultimii ani, atât Coppa cât şi Mazzola fuseseră cândva cei mai buni oameni din Santa Vittoria când era vorba de treabă cu piatră şi cărămidă.

— Ai făcut ce ți-am spus să faci? îl întrebă Bombolini pe Pietrosanto.

— Da. Problema e rezolvată. S-a avut grijă de toată Banda.

Bombolini îşi astupă urechile cu mâinile.

— Nu-mi spune. Nu vreau să aud de aşa ceva. Totuşi se uită la Pietrosanto cu un soi de nou respect, A fost teribil? Ți s-a părut greu de executat?

— Nu n-a fost greu de executat, răspunse Pietrosanto şi apoi se opri foarte scurt, aproape împietrit, ca şi cum ar fi întâlnit o barieră invizibilă.

— Ai auzit? întrebă. Auzi acuma? Tăcere! strigă el.

Oamenii din jurul Porții Grase şi oamenii din jurul lor şi chiar ei înşişi tăcură şi deodată auziră, de jos din vale, nu un singur fluierat ci mai multe, stridente şi subțiri, şuierături

scoase de trestii, peste vale şi în sus pe munte, la fel de ascuţite şi de clare ca ţipătul unei păsări sălbatice.

Veneau!

Înaintau de-a lungul Drumului Râului, goneau pe lângă Râul Nebun, căutau cotitura drumului de căruţe ce duce la piciorul muntelui, făceau cotul şi intrau în vale.

Bombolini alergase câteva sute de metri în sus pe Corso Cavour când auzi fluierele de trestie, şi atunci se întoarse şi o lua înapoi până dădu de Tufa.

— Tufa? Cum să mă îmbrac?

— Rămâi aşa cum eşti. Fii tu însuţi.

— Ce să le spun?

— Nimic. Răspunde la ce te întreabă.

— Dar cum să-mi joc rolul? Nu ştiu să joc un rol.

— Aşa cum ţi-l faci de obicei.

— Dar eu nu ştiu să joc un rol.

Tufa o porni în sus pe Corso şi Bombolini, deoarece Tufa mergea repede, era obligat să fugă după el.

— Tufa? îl strigă el. *Dumneata* ştii ce să spui. *Dumneata* ştii să joci un rol.

Tufa continuă să se depărteze.

— Vreau ca dumneata să fii acela care să-i întâlnească, îi strigă Bombolini. Vreau să iei conducerea. Eu nu sunt de-ajuns.

Acum Tufa se opri.

— Eu nu sunt primarul din Santa Vittoria, dumneata eşti primar — Căpitanul Poporului. Nu ţi se spune aşa?

Bombolini dădu din cap. Tot se mai auzeau sunetele ascuţite ale fluierelor care şuierau şi răsunau.

— Oamenii te-au ales pe dumneata, Bombolini, nu pe Tufa, urmă el. Şi apoi adăugă ceva remarcabil, un lucru pe care Bombolini nu l-a uitat niciodată, deşi nu l-a înţeles: Eşti un primar mult mai bun decât aş putea fi eu vreodată.

Era obosit. Fuga îi tăiase răsuflarea şi acum nu putea decât să meargă şi încă încet.

— Vin, Bombolini? întrebă careva dintr-o uşă.

Nici nu se întoarse să privească.

— Da, vin.

— Acum nu mai avem unde fugi, eh?

— Nu, nu mai e nicăieri de fugit.
— Tot ce putem face e să stăm aici şi să aşteptăm.
— E singurul lucru pe care îl putem face, spuse Bombolini.

CÂND mai rămăseseră doar zece minute dintr-un ceas — deoarece căpitanul von Prum socotise că-i vor trebui cincizeci de minute ca să treacă peste vale şi să urce muntele — lovi cu palma marginea ataşului, producând un *„bum!“* gol şi, ridicând mâna stingă, strigă: „înainte”, iar convoiul ieşi din umbra fagului în Drumul Râului. Drumul care duce la Santa Vittoria era greu de distins, deoarece coboară aşa de brusc din şosea, dar sergentul Traub îl zări la timp şi coti din şosea puțin mai repede decât ar fi vrut, drept în jos; la prima cotitură a drumului dădură peste car, şi fu obligat să pună frâna atât de brusc, încât von Prum fu cât p-aci să fie aruncat din ataş, iar camionul din spatele lor gata să-i lovească.

Traub coborî de pe şaua motocicletei ca sa examineze carul.

— N-am văzut niciodată unul ca ăsta, spuse el. Învârti una din roți. Stejar! Tare ca fierul! E la fel de greu ca un tanc.

— Putem să-l ocolim? Putem să-l dăm la o parte?

Traub îi răspunse căpitanului că nu se putea.

— Poți să-l dărâmi dintr-o singură lovitură de tun?

— Pot dărâma dintr-o singură lovitură orice nu trage înapoi spre mine, răspunse sergentul.

— Sunt sigur că toți din oraş privesc încoace, spuse von Prum. Asta va fi o lecție.

Desfăcură tunul uşor din spatele camionului şi îl aşezară la marginea Drumului Râului, ca să-i dea lui Traub posibilitatea să ochească. El fu foarte grijuliu în toată treaba asta, luând ceva mai mult timp decât ar fi dorit-o von Prum, dar reuşi din prima lovitură. Lovi inima carului şi sparse fibra de stejar şi o ploaie de aşchii sări din ea. După aceea, îl lovi de mai multe ori, până ce se făcu bucăți şi arătă gol şi urât în nisip. Ridicară

bucățile pe marginea drumului şi ăsta fu sfârşitul carului sicilian al lui Bombolini.

— A durat cam mult, spuse Traub. Era mândru de treaba pe care o făcuse. Îmi place cum saltă tunul când porneşte lovitura.

Drumul era plin de praf şi după ce mai parcurseră o jumătate de milă peste vale, se opriră ca să-şi şteargă praful din ochi şi din gură şi să-şi pună ochelari. În spatele lor, drumul era îngropat într-un nor de var subțire.

— Vor trebui sa plătească pentru chestia asta, spuse Traub.

Făcu un semn spre spate, spre car. Îi plăcuse atingerea tunului şi mirosul de ulei şi de praf şi metalul cald în mâinile lui şi sentimentul de satisfacție când obuzul intrase în stejar şi îl destrămase.

— Aşa cum te porți cu un cățel! Nu eşti crud cu el dar îl faci să plătească pentru poznele lui.

„Un fel de cruzime rațională, îşi spuse căpitanul. O cruzime luminată. O cruzime civilizată.” Scrise toate astea mai târziu.

— Doreşti să mai loveşti ceva? întrebă căpitanul.

— Da.

Din tot cenuşiul şi roşul şi portocaliul şters, din cărămizile şi piatra şi tencuiala arse de soare, din culorile pietrei şi fumului şi vechimii care alcătuiesc Santa Vittoria, o fâşie de culoare aprinsă iese în evidență peste tonul oraşului: însemnul roşu şi albastru al societății Cinzano, pe acoperişul Pivniței Cooperativei Vinicole.

— Aia? întrebă von Prum. Crezi că o poți lovi?

Sergentul încuviință din cap.

Prima lovitură trecu peste vârful însemnului şi ajunse undeva în muntele din spatele oraşului. Ne-a declarat mai târziu că trăsese aşa încât nimeni să nu fie lovit. Din această lovitură fu în stare să-şi ajusteze tirul şi a doua lovitură lovi firma şi exploda. Când firma nu căzu imediat, Traub trase şi o a treia lovitură şi însemnul începu să cadă, lunecând de pe acoperiş ca o gâscă sau o lebădă sălbatică, lovită de un glonț, dar care nu voia să moară imediat.

— Cred că am făcut prima impresie, spuse căpitanul von Prum.

O porniră după aceea încet, pentru a nu stârni praful şi

pentru că drumul nu ținea la o viteză mai mare decât aceea a unui bou. Unul dintre copiii care trebuiau sa fluiere venise la marginea drumului şi fluiera atât de tare că se roşise tot la față. Se opriră să-l privească.

— Ce o fi cu el, ce credeți?

Copilul continua să fluiere în aşa fel încât se părea că îi vor ieşi ochii din cap.

— Cred că nu-i în toate mințile, spuse sergentul. Ei pun copiii ăştia să aibă grijă de capre şi câteodată cam înnebunesc.

În alte zece minute ajunseră la poalele muntelui unde îi văzură pe Fungo, care într-adevăr arată a nebun când surâde, măturând nisipul în fața intrării pivnițelor romane.

— Altul! strigă sergentul Traub.

— Un loc de cercetat, spuse von Prum şi Traub admise dând din cap. Ar putea fi un loc bun pentru un adăpost antiaerian.

Când ajunseră la jumătatea drumului în sus pe munte se opriră ca să lase motoarele să se răcească. Printre vițe şi pe sub frunze puteau să vadă oamenii fie ascunzându-se, fie dormind.

— Acum pregăteşte-te pentru o procesiune italienească, spuse căpitanul von Prum sergentului. Ne vor ieşi în față primarul oraşului în costumul lui negru pătat de vin şi de bălegar şi câțiva bătrâni cu medalii din celălalt război, atârnate de cămăşi, şi vor fi şi membrii partidului fascist jurând supunere totală celor veniți să-i cucerească.

Era ora cinci fără zece.

Chiar înainte de a porni mai departe, căpitanul von Prum gustă câțiva struguri din cei care creşteau pe marginea drumului şi îi găsi amari. Paolo Lapolla avu nenorocul să se afle lângă ei.

— Ce se întâmplă cu strugurii voştri? întreba von Prum pe Paolo.

În primul moment, Paolo nu putu să găsească vreo vorbă.

— Nu sunt încă copți, spuse el în cele din urmă. Ați venit prea devreme.

Asta îi făcu pe nemți să râdă.

— Când ai fi dorit să venim? Anul viitor?

— Mai târziu, mai târziu, spuse Paolo. Mult mai târziu.

— Strugurii voştri sunt amari. Cum e vinul vostru?

— Ah, vinul, spuse Paolo. Vinul e altceva. Trebuie să gustați din el, cândva.

— O s-o facem, îl asigură von Prum. O s-o facem!

Paolo era speriat de râsul lor sonor.

— Vorbiți foarte bine italiana, urmă Paolo.

— Şi tu o vorbeşti bine, răspunse von Prum.

— Dar eu m-am născut aici, Excelența Voastră.

La Poarta Grasă şi în locurile de unde se putea vedea spre terase, le era frică de Paolo şi de ceea ce putea spune, dar Bombolini, când îl anunțară, nu se temu. După cum spunea Magistrul, câteodată cel mai înalt semn al înțelepciunii e să simulezi nebunia şi la aşa ceva Paolo era mare meşter, pentru că e un lucru pe care fiecare om în Santa Vittoria îl învață de când părăseşte sânul mamei.

Pe tot lungul Corso-ului Cavour şi până sus în Piața Poporului, lumea stătea în uşi şi pe marginea străzii şi în jurul pieții, pentru că ar fi fost o prostie acum, după distrugerea carului şi doborârea reclamei, să pretindă că nu ştiu nimic de sosirea nemților. Erau tăcuți şi calmi, după sfatul lui Bombolini, care le spusese sa trateze sosirea nemților cum ar trata trecerea unui car funebru, dar nici măcar unul din ei nu voia să renunțe să se uite. Îi cuprinsese şi un fel de entuziasm, pentru că nemții văzuseră tunelul şi trecuseră de el fără să se oprească.

Numai Fabio părea necăjit.

— Doar şapte şi un ofițer, împotriva a o mie dintre noi, spunea el. Ce s-a întâmplat cu țara mea?

Când zgomotul motoarelor se auzi urcând pe Corso Cavour, Fabio părăsi piața şi, luând-o prin Oraşul de Sus, trecu peste zid, în munți.

Corso-ul nu era bun pentru trafic, pentru că este, după cum spunea Tufa, o țeava, dar e foarte bun conducător de sunete. Zgomotul motoarelor tuna în sus pe țeavă şi urla în piață şi chiar oamenii din colțurile cele mai îndepărtate simțeau cum înțepenesc.

În momentul acela, nu erau în piață decât doi oameni: Italo Bombolini, primarul, şi Emilio Vittorini în uniforma de gală a

fostului regiment. În spatele lor era Fântâna Broaştei Țestoase.

Motocicleta intră prima în piață. Din cauza pantei abrupte, oamenii nu putură s-o vadă până ce nu ajunse la buza străzii, unde, pentru un moment, păru că ezită şi rămâne suspendată, jumătate în piață şi jumătate pe Corso. Apoi păru că se prinde de pavajul pieții şi că intră în ea, ca o explozie.

Desigur că-i văzură pe cei doi oameni, dar nu se îndreptară spre ei, ci o luară la dreapta şi ocoliră piața urcând pe marginea şirului de oameni care stăteau lipiți de pereții caselor şi, parcurgând tot drumul în jurul pieții, ajunseră înapoi la locul unde începea Corso-ul. Bombolini şi Vittorini se învârtiră o dată cu motocicleta în aşa fel încât să fie mereu cu fața spre dânşii, cam aşa cum procedează un matador când taurul e lăsat liber în arenă. O singură data nu le fu însă de-ajuns, şi se mai învârtiră încă o data în jurul pieții, până când camionul şi micul tun îşi făcură şi ele drum în piață şi putură sa-i urmeze. De data asta făcură ocolul cu o viteză mai mare, cu zgomot puternic de motoare şi cu scrâşnetul cauciucurilor pe pietrele pavajului. Era impresionant. Mulți dintre oamenii de acolo negaseră faptul că vreun vehicul motorizat ar fi putut vreodată urca pe Corso, până în piață. La un semn al ofițerului, camionul trase într-o parte a pieții şi soldații săriră din el şi desfăcură tunul, îndreptându-l spre poporul adunat. Şi după această mişcare, motocicleta se întoarse foarte scurt şi o lua drept spre cei doi oameni.

Nevasta lui Vittorini strigă la el să sară la o parte, dar toți ştiau că Vittorini nu se va mişca din loc. Ni se păru nouă atunci că Bombolini va li obligat s-o ia din loc şi să fugă ca sa nu-l lovească motocicleta, dar el rămase în picioare în piață ca şi cum acesta ar fi fost lucrul hotărât de zei să-l facă. Unii din piață îşi întoarseră privirile în clipa aceea, dar motocicleta, cu un zgomot teribil al frânelor, se opri la mai puțin de treizeci de centimetri de cei doi oameni, chiar aproape la marginea ghetei lui Bombolini.

— Bine ați venit în Oraşul Liber Santa Vittoria, strigă Bombolini, acoperind zgomotul motorului. Noi cei din oraş ştim că în timp de război...

Fu ultimul lucru pe care îl auziră, căci Traub acceleră motorul şi vocea primarului fu acoperită.

— Atențiune! strigă Traub. Oprise motorul. Căpitanul von Prum se ridică în ataş.

— În douăzeci de minute sa aduceți în piață şaisprezece saltele, ordonă von Prum.

Vittorini luase de acuma poziția de drepți şi începuse executarea unui salut militar formal.

— Noi ştim că în timp de război... Începu din nou Bombolini.

— Tăcere! strigă sergentul Traub.

— Şaisprezece, îi spuse von Prum lui Bombolini. Ai înțeles?

Bombolini încuviință din cap.

— Vrem ca să ştiți, domnule, că noi suntem gata şi pregătiți să cooperăm cu dumneavoastră ca oaspeți ai oraşului, exact cum am face-o dacă am fi proprietarii unui han.

— Fără ploşnițe, strigă Traub. Fără păduchi. Fără căpuşe. Fără nici un fel de gândaci.

Bombolini continuă să vorbească, dar ei nu-l auzeau. Sergentul coborâse de pe şaua motocicletei şi o ocolise ca să deschidă uşa ataşului pentru căpitan.

— Cuvintele îi curg din gură ca apa din broasca aia țestoasă, spuse von Prum.

Ocoliră fântână examinând-o atent şi se înapoiară spre Vittorini, iar căpitanul atinse epoleții bătrânului soldat.

— Ştii că un muzeu ți-ar da bani buni pe aşa ceva? spuse el. Vittorini stătea mereu în poziția salutului de paradă. Von Prum se opri în fața primarului.

— De ce nu mai vorbeşti? întrebă el.

— Nu mai am nimic de spus, răspunse Bombolini.

— Te aştepți ca noi să te credem? întrebă von Prum. Vrei să ştii ce a spus sergentul despre dumneata?

Bombolini dădu din cap.

— A spus că eşti ca piața; foarte mare şi foarte gol.

Rosti vorbele astea foarte tare şi cineva din piață râse. Era Babbaluche.

— Ăsta ce face? întrebă von Prum.

— Aşteaptă ca dumneavoastră să-i întoarceți salutul, domnule.

Brațul lui Vittorini, şi chiar întregul trup, începuse să-i tremure din cauza efortului de a menține salutul.

— Dar de ce să fac eu una ca asta? întrebă von Prum.

— Pentru că e un bătrân soldat.

— Oh, asta e?

Von Prum făcu câțiva paşi, îndepărtându-se de Bombolini, şi luă poziția de drepți în fața lui. Îşi ridica brațul şi strigă: *„Heil Hitler!“*

— Trăiască Italia! strigă Vittorini.

— Sper că vom găsi un mijloc avantajos pentru amândoi ca să puteți locui aici, spuse Bombolini.

— Voi insista asupra acestui fapt, replică neamțul.

Se înapoie în ataş şi Traub porni motocicleta. Vehiculul făcu un zgomot mare, dar nu porni din loc imediat. Se părea că se încordează, asemenea unui cal tânăr, ținut legat, şi apoi, dintr-o dată, izbucni. Când o făcu, pedala din partea stângă lovi piciorul lui Bombolini şi îl repezi înspre spate. Dacă ar fi căzut pe loc, nu ar fi fost nimic caraghios în faptul ăsta şi poate chiar că ar fi alarmat oamenii. Dar el nu căzu pe loc. Începu să cadă şi să se retragă îndărăt în acelaşi timp, hurducându-se din ce în ce mai repede la fiecare pas, încercând să-şi păstreze echilibrul dar pierzându-l tot mai mult, mergând de-a-ndărătelea şi în jos, apucând aerul cu mâinile că să încerce să se mențină. Făcu cam vreo douăzeci de paşi desperați, în mersul lui, până când începu să se mişte atât de repede încât până în cele din urmă nimic nu-l mai putu opri şi căzu, căzu lat, drept în jos, pe spate, aşa că picioarele i se ridicară în aer şi rămaseră aşa, în poziția unuia care ar fi început să facă o tumbă pe spate.

Fu amețit de căzătura dar nu rănit, şi apoi îi auzi dându-şi drumul.

„Te rog, Doamne, se ruga Bombolini în sinea lui, nu-i lăsa s-o facă. Nu în fața ăstora.“

Dar o făcură. Începură cu un râs uşor care făcu ocolul pieții, dar nu rămase multă vreme un râs uşor. Începură să râdă tare, şi, din cauza faptului că în Piața Poporului sunetele se răspândesc departe, deveni un râs gigantic, un râs tunător, care înflorea, care se nutrea din propriul său zgomot, un râs creând alt râs, până ce depăşi tot ceea ce era în legătură cu Bombolini, culcat pe spate în mijlocul pieții, şi deveni, probabil, un strigăt referitor la tot ceea ce făcuseră şi la tot ceea ce ştiau

că mai au de tăcut.

Nemții îl auziră, deşi se aflau în jos, pe Corso Cavour, făcând prima recunoaştere a oraşului.

— Câteodată, eu nu-i înțeleg pe oamenii ăştia, domnule căpitan, spuse Traub.

— Pentru că din multe puncte de vedere sunt copii, răspunse căpitanul von Prum, şi reacționează asemenea copiilor.

— Eu nu-i înțeleg.

— Scoală-te, îi spunea Vittorini lui Bombolini. Nu poți rămâne aici culcat.

Primarul stătea în genunchi uitându-se la pietrele pe care căzuse.

— Drept aici, spuse el cu voce tare. În locul ăsta. Pe piatra asta!

Se sculă în picioare şi însemnă piatra de pavaj cu talpa ghetei. Se uită la lume şi dădu din cap, de mai multe ori.

„Foarte bine, îşi spunea în sinea lui, puteți să râdeți. Acuma râdeți. Dar într-o zi, chiar aici, pe piatra asta, o să-mi ridicați o statuie!“

5
RUŞINEA ORAŞULUI SANTA VITTORIA

PRIMELE zile ale ocupației au fost zile bune pentru locuitorii oraşului. Se aşteptaseră că li se va întâmplă ceva rău şi nimic rău nu se întâmplase. Vremea pentru struguri se îndreptase, şi când aşa ceva se întâmplă în Santa Vittoria, toate merg bine, fără ca alte întâmplări să mai aibă vreo importanță. Dar în afară de asta mai era şi faptul că urmăreau cu toții acelaşi scop. Nemții doreau ca noi să cooperăm cu ei, iar noi nu găseam destule mijloace ca s-o facem.

La bun început, interesul căpitanului von Prum fu să se dovedească o mână tare şi aspră, iar după aceea, când lumea avea să fie pusă la punct aşa cum trebuie, să le arate că stânca din pieptul lui era de fapt o inimă şi că era uman. Scrise ceva despre asta: „Planul meu este să fiu un tiran binevoitor, notă în însemnările lui personale, dar pentru a fi binevoitor, trebuie să fii mai întâi tiran.“ În această primă noapte, de exemplu, se stabili o interzicere a circulației după ora opt. Era prea târziu ca să se poată anunța cărămidarii şi când aceştia se urcară pe munte la ora zece, după ce isprăviseră al doilea zid al vinului, fură închişi pentru că încălcaseră dispoziția şi bătuți cu biciul.

— Îmi pare rău că sunt obligat să fac aşa ceva, dar oamenii ăştia au încălcat regulile şi trebuie pedepsiți pentru asta, spuse căpitanul.

— Aşa e şi drept, întări Bombolini. Au făcut un lucru rău şi merită o pedeapsă.

Cărămidarilor lucrul le era indiferent. Erau atât de obosiți încât ajunseseră aproape amorțiți, şi numai după aceea au simțit loviturile. Nu le păsa de nimic. Unii dintre ei au dormit toate cele trei zile cât au fost închişi şi n-au băgat de seamă nici lipsa mâncării, de care se presupunea că sunt lipsiți.

Padre Polenta fu arestat, şi adus din turn deoarece în-

trebuința noaptea lumină.

— Şi ce scop urmăreai? îl întrebă căpitanul von Prum. Să dirijezi încoace bombardierele inamice?

— Totul nu a fost decât voia Domnului, spuse Polenta.

— O săptămână de pâine şi apă, pentru voia Domnului, hotărî căpitanul.

— De ce nu şi câteva lovituri de bici? se oferi Bombolini. Putea să ne facă să sărim cu toții în aer.

Nu erau singurii. În acea primă săptămână mulți oameni au fost arestați şi tratați cu brutalitate, dar amenzile îi nemulțumeau cel mai mult. Curățară grămezile de bălegar din Oraşul Vechi şi amendară pe cei ce-şi goleau oalele de noapte în străzi, la uşa caselor. Bătură oamenii care deschideau uşile după ora opt sau care făceau orice fel de lumină. La sfârşitul acestei săptămâni, căpitanul von Prum nota în scrisoarea către tatăl său:

„Până acum e bine. Merge mai bine decât am sperat sau am visat vreodată. Îmi țin degetele încrucişate, încerc să rețin în minte vorbele acelea ale lui Clausewitz pe care mi le citai mereu: «Prima regulă: niciodată să nu subestimezi natura şi calitatea inamicului.»

N-am avut intenția să conlucrez cu primarul de aici, dar e atât de binevoitor şi vrea atât de mult să ne fie pe plac şi să ne îndeplinească cererile, încât îl găsesc folositor. E un măscărici, cred că ți-am mai scris-o, oamenii ăştia au o afinitate pentru măscărici. Dar, în acelaşi timp, pare să reuşească sa facă treburile. Mă strădui să nu-l subestimez. Încerc să-mi amintesc că şi măscăricii pot „să aibă un fel de viclenie şi chiar de înțelepciune, deşi trebuie să admit ca în cazul ăsta, *aşa ceva e greu de văzut.“*

Scrise că fusese aspru şi că strânsese puternic şurubul, dar că acuma va mai ceda un pic. *„Dacă lucrurile merg bine, oamenii ne vor fi recunoscători pentru mici concesii”* adăugă el.

Una din credințele căpitanului era că buna-cuviință care nu e sprijinită de o forță superioară, constituie doar un semn de slăbiciune. *„Cei slabi* trebuie *să fie cuviincioşi, pe când cei tari pot* alege *să fie cuviincioşi. Săptămână viitoare voi alege să fiu cuviincios.”*

Preluase Palatul Poporului chiar din prima zi, dar era prea

mare şi prea posomorât pentru nevoile sale, iar Bombolini îl convinse să traverseze piața şi să se mute în casa Constanziei Pietrosanto, care era mică dar bine clădită şi curată, aerisită şi luminoasă.

Constanzia plânse şi țipă şi strigă către frații şi surorile ei:

— De ce tocmai la mine? De ce şi-a ieşit din fire ca să trimită neamțul la mine?

— Taci, i-au spus ei. Bombolini are motive. E pentru cauză. Pentru vin.

Şi, într-o dimineață, caporalul Heinsick îi predă Constanziei un plic în care erau cincizeci de lire, iar după aceea banii sosiră în fiecare săptămână. Conform cu regulamentele de război ale nemților el nu era obligat să plătească nimic, dar von Prum alesese să plătească. Ceilalți soldați fură încartiruiți în birourile Pivniței Cooperativei Vinicole, toți în afară de Traub, care avea o cameră ca şi căpitanul în casa Constanziei. I-ar fi încartiruit în case particulare, dar nu dorea ca oamenii lui să devină slabi sau să accepte vreo încercare de corupere, aşa încât plăteau oraşului Santa Vittoria folosirea birourilor pivniței. În fiecare săptămână, îi da lui Bombolini cincizeci de lire şi asta era singura sursă de venit a întregului oraş.

— Vezi? îi spunea sergentul Traub lui Bombolini. Căpitanul e ferm dar drept. Aşteaptă numai. Ai aici un prieten, chiar dacă o ştii sau nu. Tu numai să cooperezi.

Vorba asta revenea mereu.

„Cred că am să câştig partida, scria căpitanul logodnicei sale, Christina Mollendorf. În fiecare zi câştig puțin mai mult teren în cooperarea lor.“

El nu ştia, pe vremea aceea, şi n-a ştiut vreodată, că purtarea lui Bombolini, pe care de fapt şi-o însemnase, se numea „Cooperare Creatoare”. Nu numai că ne supuneam, dar încercam să le-o luăm nemților înainte. Nu făceam bombănind ceea ce ni se cerea, ci o făceam de bună-voie şi cu bună ştiință.

Se surâdea mult în Santa Vittoria în aceste prime săptămâni. Surâdeam soldaților şi, cu toate că se presupune că erau fermi, începură şi ei să ne surâdă. Se spunea o grămadă de „Bună dimineața” şi de „Bună seara”. Aflarăm numele căpitanului şi-l folosirăm. „Bună dimineața, căpitane von Prum.” „Cum vă simțiți azi, căpitane von Prum?“ Când se

plimba în jos pe Corso Cavour, i se repeta atât de des numele, von Prum, von Prum, încât suna ca şi cum ai umple un butoi cu mere.

Şi apoi îi aveam şi pe „Băieţii veseli”. Aceştia erau câţiva oameni mai tineri a căror treabă era să bea cu soldaţii nemţi şi să joace cărţi cu ei şi să le surâdă. Se întâlneau în locul unde soldaţii erau încartiruiţi, în birourile Pivniţei Vinicole şi era un loc foarte convenabil. Se aflau chiar lângă izvorul vinului şi, după cum spunea Babbaluche, ce loc mai bun pentru iepuri decât marginea unei grădini pentru iepuri?

Oamenii obişnuiau să întrebe: „Au intrat? Au trecut peste gard?“ Şi Băieţii Veseli obişnuiau să le răspundă: „Se uită. Ciupesc!“

Se uitau la vin şi se frecau pe bărbii, dar nu luau niciodată din el. Băieţii Veseli mergeau în schimburi. Unii se nimereau acolo dimineaţa pentru a lua parte la un păhărel de *grappa* şi unii pe la jumătatea dimineţii pentru un mic aperitiv cu vermut şi alţii ca să aducă vin pentru masa de prânz şi seara începea băutura serioasă şi jocul de cărţi. Rezultatul a fost ca nemţii şi italienii se împrietenіră şi nemţii erau beţi mai tot timpul, iar unii din ei erau beţi tot timpul. Noaptea cădeau pe paturile lor şi ne surâdeau, cu ochii aceia ai lor albaştri bovini.

E o vorbă pe aici şi trebuie să fie adevărată. „Nimeni nu-şi cunoaşte atât de puţin servitorii ca însuşi stăpânul lor.“ Căpitanul von Prum nu vedea nimic din toate astea. Tufa spunea aşa: „Până când însăşi viaţa lui nu e în pericol, un ofiţer nu poate şti niciodată ce se petrece cu propriii săi oameni. “

Gândul lui von Prum era altundeva. Era încântat de felul în care se desfăşura prima fază a Victoriei fără Vărsare de Sânge. Depăşea speranţele lui cele mai optimiste. Era atât de reuşită, încât până în cele din urmă simţi nevoia să vorbească cu primarul italian, aşa că îl chemă pe Bombolini în biroul său, în a opta zi de şedere în Santa Vittoria.

— Cooperaţi atât de bine cu noi. De ce? întrebă von Prum. Trebuie să existe un motiv.

Intenţionase să-i dea un şoc primarului.

— Motivul e evident, răspunse Bombolini. Cred că e egoist. Dacă vă ajutăm, sperăm că nu ne veţi face nimic rău. Sperăm

chiar că ne veți ajuta şi pe noi.

Căpitanul nu avu nimic de spus, afară de faptul că ăsta era un fel foarte realist de a privi lucrurile şi foarte matur.

— Noi nu considerăm că ar fi războiul nostru, urmă primarul. Nu ne pasă cine câştiga sau cine pierde, tot ce dorim e ca noi să nu fim loviți de el.

— Dar sunteți italieni.

— Şi ce înseamnă asta pentru noi? Tot ceea ce dorim este să acționăm în felul în care până la urmă vom fi cel mai puțin loviți.

Propunerea, care zăcea mereu în subconştientul căpitanului von Prum, va fi mai uşor de făcut decât o sperase.

— Aşa ca sunteți gata să conlucrați cu noi deşi suntem germani?

— Nu ne pasă cine sunteți, spuse Bombolini. Priveşte lucrurile în felul următor, domnule căpitan. Nu vă iubim şi nu vă cerem să ne iubiți. E ca un joc de cărți şi dumneavoastră țineți în mână toate atuurile, aşa încât noi trebuie să jucam astfel încât să pierdem minimul posibil.

Neamțul îi spuse din nou primarului că era o atitudine foarte realistă.

— Dumneata mă scarpini pe spate, şi eu am să te scarpin pe dumneata, adăugă Bombolini. Ceva pentru dumneata, ceva pentru mine. Îmi împrumuți catârul, eu îți împrumut boul.

Toate astea se găsesc în notele căpitanului. Chestia cu catârul şi cu boul îi plăcu mult. „De întrebuințat”, scrise el.

„Egoismul personal e rațiunea lor de a fi, mai scrise von Prum. Fă apel la simțământul lor de apărare personală. Se iubesc pe ei mai mult decât îşi iubesc patria.”

Nu a fost singura oară când au stat de vorbă. De câte ori se întâlneau, neamțul împingea conversația un pas sau doi mai aproape de scopul său.

— Şi aşa, ați fi gata să colaborați cu germanii, dacă asta ar însemna să vă apărați pe voi?

— Prima îndatorire a unui italian este cea de a se apăra pe sine, spunea Bombolini. Ce bine mi se face mie sau țării mele dacă eu aş fi omorât? E drept?

— Un fel foarte matur de a gândi, răspunse von Prum.

„În felul lor, sunt minunați, scria von Prum tatălui său. *Sunt, bineînțeles, dezgustători şi totuşi există în ei un realism care nu le poate fi trecut cu vederea. În după-amiaza asta, măscăriciul, Bombolini ăsta, mi-a făcut o propunere. Doreşte să coopereze cu mine* în totul — în totul *e cuvântul lui — daca eu i-aş face cunoscut în ce anume, astfel ca el să poată cel puțin să-şi dea părerea asupra felului cum ar trebui făcut lucrul, pentru a putea fi efectuat cât mai ieftin posibil. Devine mai copt pe ceas ce trece. Am pregătit o mică încercare ca să-mi dau seama de sinceritatea lui."*

Încercarea era să se facă un inventar al Santei Vittoria; să se numere toate casele şi toți oamenii, să se treacă pe liste orice maşinărie, să se numere toate sculele, şi să i se raporteze câte sticle se află în Pivnița Cooperativei Vinicole.

— Vinul? întrebă Bombolini. De ce şi vinul?

— Da, vinul. E o proprietate, răspunse neamțul. Ce te face să te miri? Doar din asta vă câştigați existența.

— Da, dar vinul... să vedeți, aici... vinul... începu Bombolini şi după asta nu mai continuară.

— Ai vrut doar să cooperezi, spuse von Prum. Tu ai venit la mine.

Bombolini ridică din umeri:

— E foarte mult vin, spuse el. Noi nu ştim să numărăm prea bine.

— Atunci vom număra *noi.* Voi numărați celelalte lucruri.

— Nu, ba nu, reluă repede Bombolini. O să număram şi sticlele de vin. Nu face ca oamenii să vă vadă pe dumneavoastră numărându-le. I-ar enerva.

În noaptea aceea căpitanul însemnă în jurnalul lui: „A prins nada şi fuge cu ea. Traub spune ca o să mintă şi o să mintă şi o să mintă. Eu nu ştiu. Cred că Traub are dreptate, dar să aşteptăm să vedem. Numărătoarea începe în noaptea asta."

— Câte ai sa-i spui că sunt? îl întrebă Butuc Bătrân pe Bombolini.

— Câte sticle sunt?

— Trei sute şi şaptesprezece mii, răspunse şeful pivniței.

— Nu ştiu. Nu sunt prea sigur, spuse primarul.

— Spune-le două sute de mii, sugeră Pietrosanto. N-are să

ştie niciodată exact.

Toți au fost de acord că Pietrosanto avea dreptate.

Era ciudat. La început, toți erau preocupați să salveze vinul din pivnița romană şi cedaseră vinul din Grădina Iepurilor. Dar, pe măsură ce zilele treceau şi nemții nu coborau muntele şi nu se uitau în pivniță, începuseră să spere că ar putea salva şi jumătate din Grădina Iepurilor. Bombolini era puțin mai înțelept decât toți ceilalți. Se duse la căpitan în noaptea următoare.

— Trei sute şi două mii de sticle, îi spuse Bombolini.

Neamțul îi surise.

— Numărătoarea voastră nu e exactă, îi răspunse căpitanul. Cifra adevărată este trei sute şi şaptesprezece mii de sticle. Le-am numărat azi noapte.

Bombolini se prefăcu a fi foarte plictisit.

— V-am spus că nu prea ştim să numărăm.

— Nu e curios că numărătoarea v-a ieşit în minus şi nu în plus? întrebă căpitanul von Prum.

Dar amândoi îşi surâseră unul altuia şi Bombolini ştiu că făcuse ceea ce trebuia. Era natural ca, el să mintă.

Asta aşteptau de la el; era într-adevăr, ştia, un lucru cerut de la el. Fiecăruia îi este frică de un om prea corect şi i se pare suspect. Mințise, dar numai cu foarte puțin. În cea mai mare parte, spusese adevărul.

După plecarea lui Bombolini, căpitanul îşi chemă sergentul.

— E un mincinos, cum sunt toți, dar un mincinos neînsemnat. Nu mă puteam aştepta să se întâmple altfel. Trebuie să-şi protejeze lumea lui, ştii bine.

— Eu nu prea ştiu, domnule, spuse sergentul Traub. Ştiți ceea ce se spune, să n-ai încredere în țigani.

— Asta poate fi o soluție pentru dumneata, ştii. Poți să suspectezi în aşa măsură oamenii, încât până în cele din urmă să nu poți face nimic cu ei. Cincisprezece mii scăzute la trei sute de mii e aproape procentul exact, sergent. Aş face şi eu acelaşi lucru, cred.

Aşa încât scrise în noaptea aceea în jurnal — însemnare datată: *„Putem avea încredere să lucrăm cu el. Trebuie să admit lucrul acesta. A trecut proba.“*

DUPĂ aceasta, relațiile între cei doi, comandantul german şi primarul italian, s-au schimbat repede. Şi-au împrumutat unul altuia boul şi catârul şi s-au scărpinat unul pe altul pe spate şi, ceea ce părea bun pentru unul din ei, încerca s-o facă şi pentru celălalt.

Chiar atitudinea oamenilor din oraş se schimbă. La început le era frică să se uite la nemți de teamă ca nemții să nu le poată citi gândurile. Celor mai mulți dintre ei le era teamă că nu vor putea să mențină secretul, că, într-un fel sau altul, limbile li se vor încurca şi teribilele cuvinte vor fi pronunțate. Dar pe măsură ce zilele şi apoi săptămânile treceau, şi secretul se menținea, deveni un obicei. Dacă secretul ar fi fost al unei singure persoane poate că ar fi fost greu de ținut, dar faptul că era împărțit de tot oraşul îl făcea mai uşor de dus şi mai simplu de ținut. Era o tăcere atât de totală în legătura cu vinul, încât unii chiar uitară că există. Unii dintre oameni căpătară o încredere atât de mare în ei înşişi încât, în unele momente, se apropiau de aroganță.

— Cum îți place vinul nostru? îl întrebă Pietrosanto pe caporalul Heinsick.

— Foarte bun vin.

— Ia-ți câteodată din el, îi spunea Pietrosanto. Ia din când în când câteva sticle. Chiar când nu suntem noi de față.

— Am să-mi aduc aminte într-o zi, spuse Heinsick.

— Sunt sigur că ai s-o faci, replică Pietrosanto.

La început, în acele zile pline de teamă, îl urmăream pe von Prum prin tot oraşul, din spatele ferestrelor şi a uşilor întredeschise. Nu se mişca niciodată fără să fie urmărit şi se ştia unde se află în fiecare minut. Pe vremea aceea i se spunea Iepurele şi prima întrebare pe care o punea cineva care venea de pe terase eră: „Unde e Iepurele?“

Iepurele era în Piața Poporului, sau număra casele, sau era

în casa Constanziei scriind într-un caiet.

— Iepurele a văzut grădina? A intrat în ea? A ciugulit pe ici şi pe colo?

Pe ce treceau zilele, mulți oameni începură să creadă că poate, după toate, toate, iepurele nu era interesat de loc de grădină.

— Poate că nu-i place salata, spuneau oamenii şi dădeau din cap ca şi cum ar fi auzit vreo vorbă de la însuşi Dumnezeu.

— Toți iepurii mănâncă salată, avea obiceiul să răspundă Babbaluche..

— Dar ăsta e un iepure nemțesc, observau ceilalți.

— Iepurii sunt iepuri. Toți mănâncă aceleaşi lucruri şi-şi fac aceleaşi nevoi, răspundea cârpaciul.

Poporul îl ura pe Babbaluche pentru că spunea astfel de lucruri.

Când vorbeam despre vinul tăinuit, îi spuneam „zidul secret", „secretul cel mare", „lucrul acela".

— Cum merge „lucrul acela?" întreba careva pe alt-cineva care se ducea la pivnița romană.

— E în regulă, răspundea acela. Îmbătrâneşte. Îi creşte barbă.

Lucrau la zid în fiecare zi. Oamenii erau aşezați pe toată poteca la vale, ca să poată da alarma dacă nemții ar fi coborât, dar aceştia n-o făcură niciodată. Continuară să vopsească cărămizile, până într-atâta, încât chiar cei ce ştiau şi lucrau la ele nu mai puteau cu uşurință să spună care era zidul real şi care cel fals.

— Exact aici. Aici începe zidul, spuneau ei şi loveau pietrele, descoperind că greşesc.

Pivnița era plină de licheni şi muşchi şi diferite ciuperci, şi aceste plante fură luate şi transferate la partea cea nouă a zidului, iar unele se şi prinseseră de cărămizile pătate. Aceasta era barba care creştea pe „lucrul acela".

Oamenii aveau încredere în „lucrul acela" şi se născu o părere atât de puternică, încât unii din ei începură să obiecteze la felul în care Bombolini se purta cu neamțul.

— Ştiu că trebuie să aibă de-a face cu el, dar e nevoie ca să se târască în fața lui? protestă un membru al Marelui Consiliu.

— Nu e o atitudine bărbătească, spuse unul din Pietrosanți.

Nici un bărbat adevărat n-ar putea face aşa ceva.

— Dacă noi îl avem *pe el* de conducător, spuse unul, ce trebuie să creadă nemții de *noi?*

— Sunt de acord cu ceea ce a spus Fabio, reluă unul mai tânăr. E timpul să ne recâştigăm onoarea şi să le arătăm că putem fi şi noi curajoşi.

Babbaluche şi Tufa puseră capăt la astfel de vorbe — Babbaluche numai pentru că începuse să aibă oroare de cuvintele „curaj” şi „onoare“ şi Tufa pentru că ştia unde îi pot duce pe oameni.

— Dacă vreți să fiți curajoşi mai bine v-ați duce sus în munți şi ați începe să fiți curajoşi, spuse Tufa.

— Dar nu aici să fiți curajoşi, întări Babbaluche.

— Duceți-vă pe munte şi fiți curajoşi pe pielea voastră, dar nu să fiți curajoşi pe spinarea altora, le spuse Bombolini.

Până şi Vittorini era de acord. Se întrista s-o recunoască.

— Tufa are dreptate, spunea el. Asta nu e loc pentru oameni curajoşi, acuma. Avem lucruri mai bune de făcut.

Ținuseră un consiliu şi, după aceea, oamenii ieşiseră în Piața Poporului, unde văzură pe soldatul pe care noi îl numeam Leatul Imposibil, pentru că nimeni nu-i putea pronunța numele, aşezând la una din marginile pieței o comedie de maşină caraghioasă.

— Ce-i asta? întrebă Bombolini.

— Învârteşte de mâner şi ai să vezi, spuse soldatul; la capul celălalt ies cârnați. Încearc-o!

Primarul învârti de mâner şi un sunet înfiorător, un strigăt de singurătate, umplu piața. Era un vaiet pe care cineva se putea aştepta să-l audă din peşteră, când era stăpânită de duhurile rele. Von Prum venise şi el.

— O alarmă antiaeriană, lămuri el. Ce ne trebuie acum, este un adăpost adecvat.

Povesti mai târziu Bombolini că în momentul acela simțise parcă o umbră trecându-i peste minte.

— Biserica ar fi bună, propuse Bombolini. E solidă şi are o pivniță adâncă şi, pe de altă parte, ei nu bombardează niciodată o biserică. Dumnezeu nu-i lasă să bombardeze o biserică.

Asta îl făcu pe neamț să râdă, apoi se uită la toți de față, cu

o privire plină de dispreț.

— Există un loc mai bun ca ăsta, spuse el.

Când plecă, se uitară unii la alții și nici unul nu rosti un cuvânt, se uitară numai unii la alții și vorbele li se formară pe buze.

„Știe. Știe."

— Ar trebui să-l omorâm acuma, propuse Pietrosanto.

— Nu, îl combătu Bombolini. Nu acum, încă nu.

În după amiaza aceea Bombolini încercă să lucreze. Își notă regulile care urmau să-i îndrume atitudinea față de nemți. Fuseseră multe reguli și idei, dar el le redusese la trei.

Prin lingușire se poate ajunge la orice om, chiar la Dumnezeu. (Ce este, în fond, rugăciunea?)

Toți oamenii pot fi făcuți să creadă în minciuna în care vor să creadă.

Toți oamenii pot fi corupți, fiecare în felul lui.

Le scrise pe dosul unei fotografii, ultima bucată de carton pe care o putu găsi în oraș. Era o poză a lui în ziua căsătoriei cu Rosa Casamassima. Nu-i mai plăcea să se uite la ea. În fotografie păreau îndrăgostiți, atât de îndrăgostiți cât pot fi aici cei care se căsătoresc. Nu erau o pereche urâtă. În partea de jos a fotografiei era tipărit „Dea Domnul ca această căsătorie să devină o viță și să producă o recoltă bună." Aceste cuvinte aveau darul să-l facă pe Bombolini să se crispeze și să nu se uite la ele. Produsese un singur strugure, dulce și frumos, și un bu-toi de vin plin de amărăciuni.

Când termină cu cele trei reguli se culcă și încercă să doarmă, dar gândul nu-l părăsi. *Știe.* Nu fu surprins când Heinsick veni să-i spună că voia să-l vadă căpitanul.

Traversă piața și se gândi că era același drum pe care mersese cu ani în urmă, când veniseră să-i spună că fratele lui, Andrea, fusese rănit în cariera de piatră și că voiau ca cineva să semneze o hârtie; și în clipa aceea știuse că Andrea era mort, și totuși mergea înainte pretinzând față de el însuși că nu era.

Von Prum îi puse imediat pe față chestiunea.

— Aveți unul din cele mai bune adăposturi antiaeriene pe care l-am văzut vreodată şi dumneata îmi vorbeşti de biserică, spuse căpitanul. Mă miră un asemenea fapt din partea dumitale.

La asta Bombolini nu spuse nimic. Se uita la pietrele duşumelei ca şi cum ar fi fost cele mai importante lucruri din lume. Îşi suci capul în dreapta şi în stânga şi se aplecă din nou ca să se uite la pietre.

— Câteodată cineva din afară vede lucruri pe care cei dinăuntru nu le văd, continuă von Prum.

— Noi nu intrăm acolo, replică Bombolini. E plin de duhuri rele.

— Ah! Deci ştii despre ce vorbesc?

De ce să fie el obligat să joace jocul ăsta? se gândi primarul.

— Da, Ştiu.

— Cred că pe vremuri a fost o antică pivniță de vinuri, urmă von Prum. Poate romană. Sau chiar etruscă. N-aş elimina originea etruscă.

— Nu ştiu. Nimeni nu intră acolo.

— Cineva intră acolo, spuse von Prum. *Cineva.*

Primarul nu răspunse nimic. Nu mai era nevoie de luptă sau de minciuni, i se păru lui.

— Există un şir de becuri electrice acolo. Vocea lui von Prum devenise aspră. Ce ascundeți acolo?

Bombolini nu fu în stare decât să-şi ridice mâinile, în semn de apărare, ca şi cum neamțul ar fi fost pe cale să-l lovească.

— Cine o foloseşte?

Nu se putea hotărî să spună ceva.

— Rezistența, urmă von Prum. Dumneata le dai voie să intre acolo. Îi adăposteşti acolo.

— Nu, nu e adevărat, se apără Bombolini, dar era un țipăt.

„Nu trebuie să râd! Oh, Doamne, nu trebuie să râd cu voce tare!“

— Ba e adevărat, strigă neamțul şi Bombolini îşi lăsă în jos mâinile şi apoi capul.

Von Prum se uită la primar si în cele din urmă râse la el.

— Se spune că voi italienii sunteți mincinoşi buni, că sunteți actori buni. Nu-i adevărat. Eşti un mincinos infect.

În loc să râdă, Bombolini simți nevoia să plângă,

— Ai să-i scoți de acolo si ai să-i ții departe.
— Da.
— M-ai mințit cu vinul.
— Da. Dar nu-i cine ştie ce minciună.
— Şi acum *ai mințit* în privința asta.
— Da. Apoi se uită la căpitan şi deveni serios. Nu sunt un mincinos bun, spuse el. N-am să vă mai mint.
— Nu te ajută cu nimic.
— Mi-e ruşine, adăugă Bombolini.

Ieşi în piață şi nu văzu, şi nu auzi pe nimeni. Odată existase în acest oraş un om pe moarte din pricina unei boli ciudate şi îl duseseră la Montefalcone. Când au ajuns acolo, doctorii nu i-au găsit nimic şi bolnavul se înapoie şi se apucă să danseze prin piață deoarece era din nou viu. „M-am născut din nou“, spunea el.

Era acelaşi lucru cu Bombolini. Se simțea mai fericit decât fusese vreodată în viață. Murise şi renăscuse. Pivnița romană va fi folosită ca adăpost antiaerian, ceea ce era totuşi înspăimântător, dar el era din nou în viață.

Dar ziua încă nu trecuse pentru Bombolini. În noaptea aceea se îmbătă. Până la căderea serii, povestea era cunoscută de tot oraşul şi tot oraşul bea vin şi iar bea vin şi-şi povesteau mereu întâmplarea. Beau, dar îşi țineau gurile închise, le deschideau doar ca să bea sau să vorbească în şoaptă. Era o băutură pe care o meritau cu toții.

Un soldat veni să-l ia pe Bombolini pe când dormea, beat, în pat.

— Cu toată purtarea dumitale, am decis să continui atitudinea de a te informa despre treburile noastre. Mâine noapte vom începe să folosim ca adăpost pivnița de la poalele muntelui.
— Înțeleg. Vă sunt recunoscător.
— Ar trebui să fii recunoscător, spuse von Prum»
— Da' ce facem cu duhurile rele, urmă Bombolini. Trebuie să înțelegeți. Oamenii ar prefera bombele.

Ceea ce Bombolini nu putea înțelege atunci, era că von Prum avea tot atâta nevoie de oameni cât şi el. Fără oameni n-ar fi existat „Victoria fără Vărsare de Sânge“.

— M-am gândit la asta. O să am nevoie de preotul vostru cum îl cheamă?

Primarul îi spuse.

— O să avem nevoie de Polenta să sfințească mai întâi locul. Există un ritual, ştii.

— Nu, nu ştiam.

— Se spune că e foarte frumos şi foarte impresionant şi foarte eficient, îl lămuri neamțul. Vom aranja o ceremonie şi vom sfinți locul.

— Vă sunt recunoscător.

— O să-l şi curățim.

Von Prum scrise în noaptea aceea: „Am acum aici un om câre îmi este recunoscător. Îmi datorează totul. A sosit momentul”.

DAR n-au intrat în pivniță, adică n-au intrat atunci, pentru că în dimineața următoare se întâmplă ceva care urma să schimbe întregul curs al evenimentelor în Santa Vittoria, nu numai pentru momentul acela, dar, într-un anumit fel, pentru generațiile viitoare şi poate pentru toate timpurile care vor veni, atâta vreme cât oraşul va rămâne agățat de muntele lui. Puțin după răsăritul soarelui, un curier urcă drumul de care şi se opri la Poarta Grasă, care era atunci păzită de Leatul Imposibil şi îi arătă mesajul.

— Trebuie să fie livrat în mână, spuse el.

— N-ai să ajungi niciodată acolo sus cu motocicleta asta, îi spuse Imposibilul. O duc eu dacă vrei. Mă urc chiar acum acolo.

Tânărul soldat se uită în sus, de-a lungul Corso-ului şi la rândul de trepte, şi îi înmână mesajul.

— În mână, îi repetă el.

— Te-am auzit, răspunse Imposibilul.

Dar nu o porni în sus chiar atunci. Se opri mai întâi la birourile Pivniței Vinicole şi-i trase o duşcă de *grappa,* cu câțiva dintre Băieții Veseli şi, în cele din urmă, mesajul urcă Corso-ul în mâinile lui Paolo Lapolla. Acesta îl duse, bineînțeles, mai întâi lui Bombolini. Nu putură să citească un singur cuvânt. Cu cunoştințele sale de limbă engleză, Roberto fu în stare să descifreze câteva cuvinte.

— Tot ce vă pot spune, e că-i vorba de vin, spuse Ro-berto.

Babbaluche îşi ieşise din fire.

— Oh Isuse! strigă el. Ăsta-i felul de țară în care trăim. Merităm să murim. Merităm tot ceea ce ni se întâmplă. lată-ne aici, cu planurile inamicului în mână, şi suntem, pentru numele lui Dumnezeu, prea proşti şi prea stupizi şi prea needucați ca să le putem *citi.*

N-am aflat decât mai târziu ce conțineau şi acum le pot tipări:

Von Prum:

Ți-a venit prilejul să-ți câştigi decorația!
Timpul vinului e pe noi. Să dea Domnul ca Schmidt de Knoblesdorf să aibă motive să fie mândru de dumneata.

Scheer

Trebuie să admit că m-ai surprins; eram sigur că vei trimite o cerere pentru ajutor şi rezerve. Ce le-ai făcut ălora acolo sus?
Dar adevărata probă, bineînțeles, vine abia acum.

A doua hârtie era ordinul oficial autorizând luarea vinului.
Aşteptară toată dimineața să vadă ce va face von Prum. În după-amiaza aceea îl chemă la el pe Bombolini.
— Stai jos, îi spuse.
Era pentru prima dată când îi permitea primarului să stea jos în fața lui.
— Cred că până acum am lucrat bine împreună, începu von Prum.
Bombolini fu obligat să admire maniera directă în care von Prum îşi ataca problema. Unui italian i-ar fi trebuit şase *aperitivi* ca să ajungă la acest stadiu al lucrurilor.
— Cred că am reuşit să acționăm într-un fel realist şi matur, urmă neamțul. Puse accentul pe cuvântul: realist. Expresia îți aparține dumitale şi acum ți-o repet eu. Unul din motive a fost că eu ți-am împrumutat catârul meu şi dumneata mi-ai împrumutat boul dumitale.
„Afară de faptul, ticăloşiile, gândi Bombolini, că tu vrei să-mi furi boul meu."
Căpitanul luă ordinele oficiale pe care ei nu fuseseră în stare să le descifreze.
— Poți să citeşti asta? Bombolini răspunse că nu poate. E păcat, deoarece mi-ar uşura misiunea. Căpitanul se sculă şi se îndepărtă de Bombolini. E destinul dumitale să fii o autoritate civilă şi e al meu să fiu soldat. Ce fac soldații?
Bombolini nu răspunse. Atunci neamțul se întoarse spre el:
— Soldații primesc ordine. Vreau să ții minte o chestiune: Eu personal nu doresc să fac lucrul ăsta. Asta nu e treaba mea. Eu trebuie numai să execut ordinele pentru că sunt soldat.

„Un *aperitivo* sau două ar ajuta aici“, se gândi Bombolini. Vinul din noaptea trecută îi mai bătea în tâmple.

— Mai e adevărat şi că suntem în stare de război unul cu altul.

— Am uitat, spuse Bombolini.

— Şi în timp de război cineva este rănit. Cineva pierde şi cineva plăteşte preţul.

Bombolini lăsă atunci capul în jos.

— Eu ştiu cine plăteşte, spuse el.

— Îţi cer să fii om matur, urmă von Prum.

— Matur, da, spuse Bombolini. Ce vor?

Întrebarea pusă aşa, direct, deranjă ordinea în care căpitanul îşi aranjase felul de a se apropia de subiect şi, pentru un moment, îşi pierdu cumpătul. Mulţi oameni nu şi l-ar fi recâştigat, nu în felul în care o făcu von Prum. În cele din urmă, o întoarse în favoarea lui.

— Nişte vin, spuse el. Eşti tare? Eşti în stare să asculţi?

Bombolini încuviinţă din cap.

— Vor vinul vostru.

Nu e necesar să descriu aici toate lucrurile pe care Bombolini le făcu după această declaraţie. Făcu ceea ce se aştepta de la el, făcu ceea ce repetase în fiecare noapte în somn din ziua când ascunseseră vinul. Se lovi cu palma peste inimă ca şi cum l-ar fi apucat o dambla şi strigă: „Vinul!“ şi-şi strânse regiunea inimii ca şi cum ar fi stors un grapefruit.

— Vor vinul nostru? strigă el şi căzu la pământ.

Nu era decât un început. E jenant să scriu acum tot restul pe care îl făcu — fuga în piaţă şi faptul că-şi băgă capul în fântână, ţipetele şi plânsul, faptul că se lovi cu capul de un zid de piatră, faptul de a fi băut o întreagă sticlă de vin pe nerăsuflate, mereu cu ţipete de: „Nu... niciodată... Nu... Nu... Niciodată... Nu... E prea mult,” şi, în cele din urmă, fuga înapoi la Comandament, cu ochi sălbatici ca ai unui viţel înjunghiat care încă nu murise, dar, reuşise să scape de funiile care îl ţineau legat. În cele din urmă căzu, cum plănuise, pe duşumeaua casei Constanziei, unde von Prum putu să-i vorbească.

Era, bineînţeles, semnalul. Toată lumea ştiu atunci, că Iepurele trecuse gardul. Iepurele era în grădină. Iepurele se

apucase să mănânce. Iepurele se îndopa.

— Pentru numele lui Dumnezeu, strigă Bombolini. Vinul suntem *noi.*

— Trebuie să încetezi, îi porunci von Prum. Am avut încredere în dumneata, ca într-un om matur.

— Dar Dumnezeule din ceruri, vinul! *Vinul!*

Atunci, neamţul se aplecă asupra lui. Vocea îi era aproape o şoaptă.

Nu e numai ce crezi, îi spuse el. Trebuie să mă as-culţi.

— Trupul şi sângele oamenilor mei! Bombolini încercă să se ridice. Căpitane von Prum! Vreau să mă împuşti, să mă distrugi acum!

Căpitanul refuza să-l asculte. În schimb, încercă ultimul atu pe care îl avea la mână.

— Doresc să-ţi fac o propunere, îi spuse el.

Bombolini reuşi să se ridice.

„Nu ştiam eu oare ce spun, scrise mai târziu von Prum, când afirmam că imigrantul va asculta? Faţa i s-a luminat brusc, lacrimile au dispărut, limba îi atârna afară din gură, ochii îi ieşeau din cap la vorbele mele. Toţi sunt la fel; în sufletele lor sunt arabi.“

Şi căpitanul îi spuse:

— În chip de plată a cheltuielilor efectuate pentru ocuparea şi în felul acesta pentru protejarea oraşului, oraşul va trebui să predea stocul său de vin.

— E ca şi cum aş plăti pe un străin ca să doarmă în pat cu nevastă-mea, spuse Bombolini.

O parte a vinului va fi considerat drept plată, iar o altă parte va fi considerată ca un împrumut dat guvernului german, care va fi restituit cu dobândă după ce războiul va fi câştigat.

— Şi dacă pierdeţi? întrebă Bombolini.

Von Prum continuă propunerea. Pentru că mijloacele de transport începeau să fie greu de obţinut, orice oraş care ar fi gata să-şi transporte propriile sale bunuri rechiziţionate până la capătul liniei ferate de la Montefalcone, poate reţine pentru el însuşi o parte din bunuri.

— Cât de mult? întrebă Bombolini.

Începură cu douăzeci la sută.

— Nu pot să cer oamenilor mei să se lase prădaţi pentru

cantitatea asta, răspunse primarul.

— Aş putea să-i forţez.

— Nu, aşa ceva nu se poate face cu forţa, replică Bombolini şi neamţul ştia că are dreptate.

— Vă întreb un lucru. Treaba asta a mai fost făcută de alt oraş?

Neamţul fu cinstit, li spuse că nu a mai fost făcută.

— Atunci preţul va fi de cincizeci la sută pentru dumneavoastră şi cincizeci la sută pentru noi.

— E mult, se tocmi neamţul. Nu ştiu dacă vor accepta.

Se duse la fereastra dormitorului Constanziei şi se uită în piaţă. Bombolini spera că oamenii nu se adunaseră în piaţă uitându-se la casă. În cele din urmă se înapoie, şi surâdea.

— Un bou pentru un catâr şi un catâr pentru un bou, spuse neamţul. O să ne ajutăm unul pe altul.

În noaptea aceea buna dispoziţie domni în toate părţile oraşului Santa Vittoria. Von Prum era, bineînţeles, cuprins de o bucurie pe care trebuia s-o ascundă.

— Ştii tu ce înseamnă asta? îl întrebă pe sergentul Traub. Poţi să pricepi ce înseamnă asta?

Sergentul era mai preocupat de faptul că jucătorii de cărţi şi băutorii de vin n-o să le mai vorbească niciodată. Ajunsese să agreeze compania lor şi, împreună cu ceilalţi, aştepta cu plăcere jocurile şi băutura din cursul nopţilor. Şi astfel fu plăcut impresionat şi chiar uimit când ajunse la birourile pivniţei de vinuri, în noaptea aceea.

— Ştim ca sunteţi soldaţi şi că trebuie să executaţi ordinele, le spuse unul din ei. N-avem nimic cu voi. Cine are cărţi?

În noaptea asta scoaseră chiar grappa.

Era bună înţelegere şi aşa rămase până în dimineaţa când trebuiră să ducă vinul la Montefalcone. Înţelegerea se menţinu şi când se află că ordinul pe care von Prum îi arătase lui Bombolini îl obliga să rechiziţioneze numai cincizeci la sută din vin, în primul rând.

Poate că suntem realişti. Ne mulţumirăm cu victoria noastră; căpătasem mai mult vin decât sperasem noi şi eram mulţumiţi să-l lăsăm pe neamţ cu victoria lui.

NIMĂNUI de aici nu-i place să se gândească în urmă la călătoria spre Montefalcone. Începu ca un picnic şi se isprăvi în mizerie. Tufa încercase să ne-o spună, dar nimeni nu-l ascultase pe Tufa, pentru că nimeni nu voise să audă ce avea el să ne spună.

— Ați făcut aranjamente pentru cei care s-ar putea să moară? îl întrebă Tufa pe Pietrosanto, care era conducătorul marşului.

— De ce să moară cineva?

— Mai bine ai face aranjamente pentru cei care s-ar putea să moară, îl sfătui Tufa.

Ar fi trebuit să ştim mai bine. Dar numai Tufa părea să ştie ce însemna să cari 150.000 de sticle de vin, atâta distanță, de către atâția catâri şi măgari şi boi şi care şi oameni şi spinări, pe tot drumul peste dealuri până la Montefalcone. Unii dintre noi îşi mai pot aminti vorbele lui Tufa când am pornit-o prin Poarta Grasă şi în sus pe munte spre Drumul Râului. Soarele nu răsărise cu totul şi era răcoare şi umezeală şi noi ne simțeam uşori ca şi cum am fi putut merge la nesfârşit.

— Asta va fi o zi teribilă pentru Santa Vittoria, spusese Tufa.

— Îți dai seama că, uneori, eşti un încurcă-lume, răspunse Pietrosanto, Ai trecut prin câteva zile proaste şi crezi că toate sunt proaste. Noi ne simțeam foarte bine înainte ca să vii.

La început oamenii fură chiar veseli.

— Ar trebui să plângă, spuse sergentul Traub. Zău că nu-i înțeleg pe oamenii âştia.

— Au acceptat ceea ce nu putea fi schimbat, răspunse căpitanul von Prum. De ce să n-o ia pe latura cea mai plăcută? După cum spunea Bombolini ăsta, oamenii sunt realişti.

— Nu ştiu, urmă Traub. Nu ştiu.

După părerea lui, asta însemna să duci realismul prea departe.

Drumul în jos pe munte, chiar în semiîntunericul dinainte de zori, fu uşor, pentru că oamenii cunosc muntele şi ştiu cum să-l ia şi cunosc fiecare piatră de pe el şi fiecare cotitură şi gaură unde unul ar putea să-şi sucească glezna. Când am ajuns la Drumul Râului, soarele răsărise şi coloana începu să se cam deşire de-a lungul şoselei. Coşurile cu vin de pe spinările oamenilor începură să se încingă şi să se îngreuneze chiar de pe atunci. Mulți oameni nu mai fuseseră niciodată la Montefalcone şi priveau lucrul acesta ca pe o aventură, deşi Montefalcone era încă foarte departe şi nu se vedea.

Când trecurăm prin dreptul oraşului Scarafaggio, toți oamenii stăteau în Piața Pisoarului de Alamă, cu gurile mai căscate ca de obicei şi arătau în jos spre noi, şi apoi o luară la fugă. Aş putea să vă povestesc cum şi-a căpătat piața asta numele, cum au venit la Santa Vittoria şi au furat o imensă urnă de alamă pe care noi o foloseam în timpul festivalului recoltei de struguri, şi cum au folosit-o ca pisoar public şi cum după aceea au pus dinamită în ea şi au spart-o în mii de bucățele, aşa ca fiecare casă din oraş să aibă o bucățică de alamă din Santa Vittoria, dar povestea e prea lungă şi prea tristă. Coborâră de pe muntele lor şi trecură peste partea lor de vale, până se înşirară cu toții pe malul opus al Râului Nebun, de unde ne priveau cu ochi holbați.

— Ce credeți că faceți? strigă unul din ei până în cele din urmă. Ce faceți cu vinul? Ce vă fac ei să faceți cu vinul?

Nimeni nu se osteni să le răspundă, pentru că erau locuitori din Scarafaggio şi pentru că respirația devenise greoaie şi pentru că n-ai cum să explici oamenilor că tu ajuți pe alții să-ți fure propriul tău vin.

Când coloana începu să se fărâmițeze şi cei mai bătrâni rămaseră în urmă ca pietricelele cernute de apă, târâte puțin mai departe de flux dar căzând tot timpul la fund, Tufa, din deprindere, ca şi din alte cauze, încercă să organizeze marşul ăsta lung. Era prima oară că nemții îl băgară în seamă. Avea un fel de a fi al lui, maniera în care se controla şi felul liniştit şi sigur în care da ordine, făcând impresia că vibra în el o forță mai mare decât lăsa să se vadă, dar care acuma părea

evidentă.

— Ticălosul ăsta e soldat, spuse Traub. E de datoria noastră să-l arestăm.

Von Prum observase şi el. Era în omul acesta o stăpânire de sine şi în acelaşi timp un fel de sălbăticie ascunsă îndărătul unei măşti de disciplină, pe care germanul o recunoscu ca fiind foarte italienească şi pe care o găsea interesantă la un om şi aproape întotdeauna fatală — desemnând pe unul din oamenii aceia destinați să comită actul destructiv, actul care ruinează.

— Deocamdată ne face treaba noastră, spuse căpitanul. O să-l supraveghem.

— Şi cu celălalt e ceva în neregulă, domnule, spuse sergentul Traub.

Tufa vorbea tocmai cu Roberto, care se străduia să participe la marş. Are mâini de fată. M-am dus să-mi repar nişte încălțăminte...

Argumentul nu avea sens pentru căpitanul von Prum. Şi el avea mâini ca Roberto. Nu era nimic nebărbătesc la ele; era numai faptul că nu tăiase niciodată la vie în toamnele reci, sau că nu săpase în grămezile de gunoi, sau nu întinsese sârmele pentru vițe, sau nu lucrase la cules, sau nu spălase haine murdare în apă rece cu săpun făcut din seu de bou şi leşie tare. Femeile îi invidiau pe Roberto şi pe căpitanul von Prum pentru mâinile lor.

E un lucru pe care bărbații din Santa Vittoria nu vor să-l admită despre femeile lor, dar e adevărat. De câte ori neamțul trecea pe străzi, femeile nu se uitau direct la el, dar după ce trecea, îl urmăreau şi-l dezbrăcau cu privirile. Îl cojeau ca pe o portocală siciliana şi îl mâncau. Era atât de curat, ceea ce bărbații noştri nu sunt, aşa de deschis la culoare şi de roz şi alb şi blond şi răcoros, dând chiar o senzație ca argintul, lucitoare si uşoară şi delicată, ca un păstrăv în apă limpede.

Trebuie să privim adevărul în fată. Bărbații de aici au pielea de culoarea vaselor de aramă, de un arămiu roşiatic şi tare ca tovalul. Dacă s-ar putea face o perie din părul lor de pe picioare, de pe brațe şi de pe piept, s-ar putea curăți cu ea un bivol de baltă. Este posibil că femeile, dacă ar avea de ales, s-ar culca până la urmă cu o oală de aramă plină de păr, pentru că atâta ştiu, dar mai e posibil că cel puțin ar visa să încerce

măcar o dată pe cineva cu moliciunea curată şi albă a lui von Prum.

Nu are nici o legătură cu războiul sau cu loialitatea, dar are legătură cu realitatea că într-un oraş ca ăsta, unde fiecare cunoaşte pe fiecare, unde până şi puii de găină care aleargă pe străzi sunt cunoscuți şi au un nume şi se vorbeşte de ei, un om cum era căpitanul von Prum să devină o curiozitate ambulantă greu de suportat. Era intr-adevăr singurul lucru despre care femeile vorbiră un timp.

— N-aş face-o cu el, mă înțelegi, dar sunt curioasă, ştii. Te întrebi cum trebuie să te simți cu aşa unu, trebuie să fie altfel, înțelegi?

Mai e un lucru care trebuie spus: în Italia toii bărbații sunt necredincioşi, pentru că, după cum e ştiut de toți italienii, toți bărbații italieni sunt prin natura lor şi prin naştere mari iubăreți.

Şi, bineînțeles, tocmai pentru că *sunt* aşa, toate femeile sunt credincioase. Femeia fără credință în dragoste poate fi omorâtă şi nimeni n-ar ridica o mână ca s-o apere, pentru că a comis păcatul de neiertat, cea mai mare dintre crime, l-a dezonorat pe omul ei. Şi apoi seducătorul trebuie lovit şi pedepsit şi câteodată omorât pentru a restabili onoarea bărbatului care a purtat coarne. Dacă n-o poate face singur, fratele lui o să-l ajute, familia lui, întreaga parte a oraşului unde locuieşte, pentru că onoarea trebuie restabilită. Este deci natural ca femeile, pentru că nici nu pot măcar să se uite la alt bărbat, să viseze la el, să se îndrăgostească de el de la distanță, să comită viol cu ochii şi adulter în visele lor.

Nu e decât o singură întrebare la care nu s-a răspuns niciodată: dacă toți italienii sunt necredincioşi în dragoste şi se culcă cu toate femeile din oraş, cum se face că toate femeile, afară de una sau două, sunt credincioase? Fie că bărbații nu sunt atât de iubăreți pe cât pretind că sunt, sau toți poartă coarne; lucruri pe care nici un italian nu le admite. Rămâne un mare mister.

La primul dintre dealuri, unii oameni începură să iasă din linia de marş. Nemții făcuseră oarecare efort să păstreze ordine pe drum.

— Nu-mi pasă unde e sau ce e, spusese sergentul Traub, o

coloană de marş e o coloană de marş.

Dar când ajunseră la dealuri, treaba asta nu mai merse. Soldații încetară să mai împingă oamenii cu patul armei.

— Îmi retrag cuvintele, spuse sergentul. O coloană de marş e o coloană de marş, peste tot în afară de Italia.

Pe la prânz, cei care puteau umbla se aşezaseră între ei şi adoptaseră un ritm, o cadență târşâită şi aproape tăcută, care îi trăgea pe oameni după ei, la fel ca în ziua când îşi trecuseră de la unul la altul vinul. Întâi era sunetul şi apoi mirosurile care legau pe un om de altul, miros de năduşeală şi piele şi sare lipită de coşurile de papură, de urina boilor şi de bălegar şi de apă stătută în şanțurile de drenaj de-a lungul şoselei, şi însuşi zgomotul Râului Nebun, repezindu-se peste pietrele şi stâncile din patul lui.

Spre seară, paisprezece ceasuri după ce pornisem în răcoarea dimineții, primii dintre noi începură să urce drumul abrupt spre Poarta Constantină şi apoi spre Montefalcone.

Asta a fost partea cea mai grea de suportat, ultimul deal lung înainte de capăt şi, după asta, oamenii care ne întâmpinară. Vorba mersese, mersese de-a lungul râului, că oamenii din Santa Vittoria îşi predau vinul şi îl aduc în spate. Străzile din Montefalcone erau pline de oameni înşirați care făceau gură mare şi, pentru o clipă, am crezut că ne aclamă. Ce simpli mai eram noi! De ce trebuia să credem că vor face aşa ceva?

Primul fu măcelarul. Ieşi de pe trotuarul Corso-ului principal şi ne veni înainte, cu şorțul pătat de sânge, ținând o tigvă de capră în mână şi urlând:

— Spuneți-mi că ăia mint! Îşi puse mâinile pline de sânge în fața ochilor. Spuneți-mi că nu văd ceea ce văd!

— Nu vă uitați la el, spuse Tufa.

— Spuneți-mi, spuneți-mi numai! Am să vă cred! urla el la noi. Pentru că nu pot să văd ceea ce văd. Împinse tigva de capră în figura lui Tufa şi încercă să-i ia vinul din spate. Nici un fiu al Italiei nu poate face ceea ce văd eu că faceți voi. Spuneți-mi că sunteți greci!

Şi ăsta a fost începutul. E prea dureros să povestesc restul. Ne-au scuipat, pe capete şi pe fețe, ne-au apucat de păr şi ne-au ridicat capetele aşa încât fețele noastre, care priveau în jos

spre caldarâm, să poată fi văzute de toți. Popii pe străzi întoarseră capetele din direcția noastră şi unul din ei încuraja un băiat să urineze din balconul casei, parohiale pe capetele noastre. Un soldat italian, încă în slujba nemților, ne amenință cu arma.

O femeie, ce părea respectabilă, străbătu linia de soldați germani, necesari acum ca sa ne protejeze de concetățenii noştri, se repezi la Tufa, care mergea în frunte, şi îl apucă de chestiile lui personale.

— Ați văzut? țipă ea. Îşi întinse brațele şi pe urmă, întoarse palmele în jos. Nimic! Vă jur, nimic! Alergă de-a lungul şirului de oameni. N-am simțit nimic. N-au ouă, strigă femeia. Ăştia n-au ouă!

N-am uitat-o niciodată. Chiar mai târziu, când au aflat, de ce-am făcut ceea ce am făcut, nu ne-au iertat.

— Nu-mi pasă, spunea câte unul din ei. Numai nişte ticăloşi puteau face aşa ceva.

Când oamenii de aici se duc la Montefalcone, niciodată nu mărturisesc de unde sunt.

— Santa Vittoria? se spune în Montefalcone. Ah, da, ăsta e locul unde bărbații nu au ouă. Fapt dovedit!

În cele din urmă, ca să ne sporească ruşinea, nemții ne salvară, dar şi ei ne disprețuiră că erau obligați s-o facă. Căpitanul von Prum trimisese un soldat înainte, aşa încât, în momentul când am ajuns în Piața Frossimbone (unde nici unul din noi nu mai suporta să meargă) în drumul nostru cu vinul spre depozitele căilor ferate, aflate cam în spatele oraşului, colonelul Scheer era pe terasa Comandamentului împreună cu alți ofițeri de sub comanda lui. Am mărşăluit prin fața lor cu vinul nostru, devenit acum vinul *lor,* în acelaşi fel în care, ne spuse Fabio, erau mânați sclavii prin fața Cezarului, când se întorceau armatele din războaie.

— Te salut, strigă colonelul Scheer căpitanului von Prum. Noi toți te salutăm.

Oamenii din Santa Vittoria, încovoiați de greutățile pe care le purtau şi de ruşinea lor, trecură prin fața ofițerilor germani.

— Nu ştiu cum de-ai reuşit asta, îi mai strigă colonelul căpitanului.

Trimise un ofițer mai tânăr să vină jos şi să pişte pe unul

din oamenii noştri ca să constate dacă era real.

Ofițerul îl ciupi de față pe Guido Pietrosanto.

— Da, sunt oameni reali, strigă el.

Când căpitanul von Prum trecu prin fața treptelor pe care sta Scheer, colonelul îl opri.

— Dacă nu mă înşel, vei fi în curând maiorul Sepp von Prum. Cum ți se pare?

Căpitanul von Prum îi răspunse că i se pare foarte plăcut.

— Şi în ceea ce priveşte chestia cealaltă — colonelul Scheer ciocăni regiunea pieptului unde va sta medalia — eu n-am uitat. Nu-mi retrag cuvântul dat.

Era una din puținele dăți când l-am văzut pe căpitan zâmbind deschis.

Drumul înapoi fu încă şi mai rău, deoarece mulți plănuiseră să rămână peste noapte la Montefalcone, înainte de a se întoarce acasă. Dar asta era acum imposibil, şi începurăm să ne rugăm să vie întunericul, atât pentru răcoarea pe care o va aduce cât şi pentru ascunzişul tainic pe care ni-l va da.

Lungul drum înapoi este asociat în mintea noastră cu prima oară când căpitanul von Prum a întâlnit-o pe Caterina Malatesta. Căpitanul promisese că va folosi camionul lui şi puțina benzină de care dispunea, ca să ajute să care înapoi, până la poalele muntelui, femeile şi copiii, şi se ținu de cuvânt. Malatesta, împotriva sfaturilor şi dorinței lui Tufa, ajutase la căratul vinului şi pentru că nu era obişnuită cu aşa muncă, picioarele îi deveniseră o masă de băşici, aşa încât, chiar fără încălțăminte, nu mai era capabilă să umble.

— Voi fi obligată să merg cu nemții, îi spuse ea lui Tufa. Nu te supăra pe mine. Nu vreau să te părăsesc.

— Nu pot să te duc în spate, e în regulă, răspunse Tufa.

Dar atunci când camionul se înapoie de-a lungul Drumului Râului, nu mai simți acelaşi lucru. Spatele camionului era plin de femei şi, când se opri, ofițerul îi făcu semn Caterinci să se aşeze în față, cu el şi cu sergentul Traub.

— Urcă-te în spate, o îndemnă Tufa.

Când neamțul îi făcu din nou semn, Caterina se uită la Tufa şi se urcă în față.

— Urcă-te la tura viitoare, îi ceru Tufa.

Caterina se desprinse de lângă el şi se aşeză lângă ofițer.

Tufa se uită la ei în cabină.

— Ți-am *cerut-o!* îi spuse el lui Malatesta, dar camionul o porni din loc.

— Ați văzut ochii ăluia? întrebă sergentul Traub. E unul care trebuie supravegheat.

— Află cum îl cheamă şi cu ce se ocupă, îi ceru căpitanul.

Călătoriră în tăcere kilometri întregi, până când von Prum aprinse mica lumină din cabină şi aşa fu în stare să vadă femeia. Purta îmbrăcăminte țărănească, dar efortul de a părea țărancă era inutil. Sunt femei atât de frumoase prin natura lor, încât nu ştiu niciodată ce să facă pentru ca să pară mai puțin frumoase. Materialul brut al veşmintelor nu făcea decât să releve finețea obrazului ei.

— Nu team mai văzut până acuma, spuse căpitanul.

— Oh, ba da. De multe ori, răspunse Caterina.

— Nu! repetă el.

„Asta-i, se gândi ea. «Nu!» Caracterul perfect german, nepoliticos şi lipsit de farmec”-. Faptul că el avea dreptate n-o interesa.

— Te asigur de un lucru, spuse von Prum, dacă te-aş mai fi văzut nu te-aş fi uitat. Deci nu te-am văzut.

Ea ridică din umeri. „Ce trăsătură germană a lui şi ce trăsătură italiană a mea!“ se gândi Caterina. Spre plictiseala ei, îşi dădu seama că vorbise cu el în italiană şi nu în dialectul local. Fusese din partea ei o eroare tactică datorită oboselii. Dar tot spre neplăcerea ei, găsi că-i făcea plăcere să vorbească într-o italiană bună, curată şi clară, şi că-i plăcea sa şadă lângă cineva care era aşa de curat şi care mirosea atât de bine.

— Nu eşti ca ceilalți de aici, spuse el.

— Sunt oameni dintre care fac şi eu parte, răspunse Caterina.

— Nu, nu eşti ca ei. Nu mai mult decât mine.

Ea ridică din nou din umeri.

— Suntem amândoi străini aici, spuse neamțul.

Chiar şi respirația lui părea curată şi aproape dulce. Ştia că a ei era grea, datorită cepelor sălbatice pe care le găsiseră de-a lungul râului.

— Semeni mai mult cu mine şi eu semăn mai mult cu dumneata, decât semeni cu femeile astea din spate, spuse

căpitanul von Prum.

De mai multe ori camionul fu obligat să se oprească sau să ferească găurile din şosea şi când se întâmplă aşa ceva, femeile din spate lunecau înainte şi se văitau cu voce tare, ba chiar plângeau de frică.

— Le auzi? întrebă neamțul. Dumneata nu te vaiți. Cei de felul nostru nu fac asta. *Ei* fac asta.

— De fapt nu se vaită, spuse Malatesta. E numai un fel de a se exprima.

— Bineînțeles că aşa e.

O supăra faptul că mai făcuse o greşeală.

Când văzură muntele şi se apropiară de poalele lui, von Prum o atinse pe Caterina pe braț,

— Acum am să-ți spun ceva. Primul lucru, că eşti extraordinar de frumoasă; dar asta o ştii şi nu e decât o simplă formalitate de introducere. Celălalt este că, într-o bună zi, la iarnă, când va ploua zile în şir şi totul o să fie putred din cauza umezelii, iar dumneata nu vei avea zile întregi combustibil şi săptămâni în şir nimic de mâncare, iar trupul îți va fi atât de înghețat încât îți va fi frică să te atingi de ceva, în ziua aceea ai să te uiți în jos, la casa mea din piață şi ai să vezi fumul ieşind pe coşuri şi ai să te gândeşti la lumina din camere şi la păturile cu cearceafuri pe ele şi la apa caldă din băile portative şi la hainele calde şi curate şi la cineva care ar găti pentru dumneata aşa cum meriți, şi în momentul acela vei voi să fii acolo.

Tocmai se opriseră şi ea se trase de lângă el.

— Nu din cauza mea, cel puțin nu la început. Dar pentru că te-ai afla unde meriți, spuse von Prum. E singurul fel în care oameni ca dumneata pot trăi. Viața datoreşte asta oamenilor ca dumneata. Boii pot supraviețui, dar nu şi caii de rasă ai omenirii.

Când coborî din camion, el deschise cutia pentru hărți şi îi dădu o pereche de ciorapi de lână gri.

— O să ai nevoie de ăştia ca să poți urca pe munte, spuse căpitanul. E în regulă. Poți să mi-i aduci când vei veni.

Când camionul porni şi Malatesta şi celelalte femei începură să urce poteca întunecată, se întoarseră spre ea.

— Ce ți-a spus? întrebă una.

— Nemții vorbesc cu *voi,* spuse alta. Voi, Malatesta sunteți cu toții la fel.

Caterinei nu-i păsa. Încetase de mult să resimtă sau să ia asupră-şi simțămintele de ură pe care unii dintre oameni le nutreau contra ei din cauza unor crime comise de către membri ai familiei Malatesta pe care nu-i cunoscuse niciodată. Ciorapii o făceau să se simtă bine la picioare. Era supărată pe ea însăşi că nu putuse să-i răspundă nimic când terminase de vorbit ceea ce vorbise. Se opriră la Locul de Odihnă, şi cea mai mare parte a femeilor uitară supărarea pe ea, pentru că doreau să ştie ceea ce îi spusese neamțul. Caterina le răspunse că îi mărturisise că-i plăcea în Santa Vittoria şi spera că şi lor le plăcea el.

— Nu-l asculta, îi spuse o femeie din întuneric. Orice ți-ar spune, tot ce doreşte este să ajungă între chiloții dumitale.

Putea să audă că celelalte erau de acord.

— Toți sunt la fel, absolut *toți.*

— N-are nici o importanță, imigrant sau mâncător de varză, nu-s buni decât la acelaşi lucru.

O porniră din nou, şi Caterina începu să se întrebe dacă totul era chiar aşa de simplu. Lucrul acela pe care ea şi Tufa îl găsiseră unul la altul era, până la urmă, chiar atât de simplu? Atracția pe care o resimțea față de neamț, împotriva voinței ei, era numai atâta? Îi părea rău că acceptase să meargă cu camionul. Faptul de a fi frumoasă — ce sigure erau toate femeile astea în spatele acelor măşti lătărețe şi brune! Poate că asta era o parte a înțelepciunii lor. Dar o femeie frumoasă se va găsi expusă dorințelor oamenilor, nu pentru ea ci pentru ei înşişi şi, fiind ceea ce este, nu poate scăpa. Frumusețea aduce arareori înțelepciune, Malatesta o ştia, dar foarte des primejdie.

DUPĂ ce fu luat vinul, vremurile continuară să fie bune. Cu fiecare zi, strugurii deveneau mai graşi. Butuc Bătrân spunea că îi putea auzi în nopțile calde crescând, îngrăşându-se în pielițele lor, împingându-le în lături. Vinul fusese luat şi chiar dacă zidul fals ar fi fost observat, ceea ce nu ne mai părea posibil, nu era nici un motiv de îngrijorare. De ce să caute cineva ceva, când nu lipsea nimic? ne întrebam unul pe altul. Santa Vittoria putea să aibă încredere în ea. Italia putea să cadă bucăți, asta era problema Italiei.

Unul dintre lucrurile ciudate era prietenia crescândă între căpitanul von Prum şi Italo Bombolini. Se spune că fiecare german are dorința să curețe treptele murdare ale vecinului său şi în sensul ăsta von Prum nu era o excepție. Începu prin a-l transforma pe primar. Avu grijă ca primarul să se radă în fiecare zi şi ca părul lui să fie tuns şi frumos aranjat. În septembrie, la cea de a patruzeci şi opta zi de naştere a lui Bombolini, neamțul trimise măsurile lui la Montefalcone şi, câteva săptămâni mai târziu, îi sosi un costum de haine cumpărat cu banii lui von Prum.

— Dacă o să împărțim conducerea oraşului, spuse von Prum, atunci vreau să fii demn de mine.

Căpitanul lucra pe atunci la prima formă a „Victoriei fără Vărsare de Sânge“ şi acum cei doi începură să discute felul oamenilor de aici şi rațiunile lucrurilor.

— Acum, spune-mi cu propriile tale cuvinte, îi ceru căpitanul, de ce ați fost gata să cooperați cu noi?

— Pentru că oamenii de aici nu sunt tâmpiți şi dumneavoastră nu ne-ați luat drept tâmpiți, spuse Bombolini.

Ca rezultat, ați luat o parte din vinul nostru, dar noi mai avem jumătate din el.

Micile convorbiri între cei doi se schimbară cu încetul în altele mai lungi şi, în cele din urmă, deveniră uşoare dezbateri.

„Într-o dezbatere e ceva care te mulțumeşte, scria căpitanul von Prum tatălui său, *când ştii că până la urmă va prevala punctul tău de vedere. În felul ăsta, ajungi să împărtăşeşti punctul de vedere al celuilalt fără să scapi dezbaterea din mână, sau să-i pierzi disciplina finală."*

Subiectul care îl interesa cel mai mult era: de ce steaua Germaniei se ridica atât de sus, şi de ce cea a Italiei coborâse atâta?

De ce poporul german era aşa de viguros, de viril şi de tânăr şi cel ai Italiei atât de decadent, de corupt şi de obosit?

— Priveşte la soldații voştri. Întrebarea e: De ce fug toți soldații italieni din luptă?

În momente ca acestea, Bombolini studia duşumeaua. Era oarecare adevăr în lucrurile astea. Chiar şi Tufa părăsise acum câmpul de luptă şi era în pat în brațele unei femei.

— Poate pentru că soldații noştri iubesc viața mai mult decât soldații dumneavoastră, răspunse Bombolini.

Asta îl făcu pe von Prum să râdă.

— Dar la ce-i bună viața fără onoare?

— Nu ştiu, zise Italo. Nu cred dă am încercat până acuma una cu onoare. E un prea mare lux pentru oameni ca noi.

În altă zi se plânse şi apoi studie lipsa de organizare şi de responsabilitate civică a italienilor.

— Străzile, spuse căpitanul von Prum, De ce se strică aşa de rău străzile şi sunt atât de pline de murdărie? De ce se întâmplă asta? Sistemul vostru de evacuare a apelor murdare: un curent prin mijlocul oraşului. De ce avem noi W.C.-uri şi voi numai şanțuri? De ce e aşa?

Câteodată, Bombolini se supăra că nu putea răspunde întrebărilor căpitanului şi căpitanul mai strângea puțin şurubul.

— S-ar putea să nu fim buni organizatori, strigă Bombolini într-o zi, dar suntem buni improvizatori. De aceea suntem soldați proşti, dar partizani buni.

— Asta e un fel de amenințare? întrebă neamțul şi nu mai

vorbiră unul cu altul câteva zile.

Într-o zi, von Prum spuse că Italia nu câştigase de şase sute de ani o bătălie majoră.

— Ce pot să spun la aşa ceva? întrebă primarul pe Babbaluche.

— Spune-i măgarului că noi am fost uşor de cucerit dar greu de înfrânt, spuse cârpaciul. Spune-i că are să descopere asta el însuşi.

— Câteodată mor să-i spun despre vin, replică Bombolini. Numai ca să văd ce cap face. Uneori mi se pare că ar merita preţul pe care l-aş plăti.

— Diferenţa între nemţi şi italieni este că atunci când un italian intră într-o cameră, el se întreabă câţi oameni or să-l placă, iar mâncătorul de varză se întreabă câţi oameni îl vor dispreţui. Eu nu ştiu de e aşa, dar toţi nemţii se dispreţuiesc unii pe alţii, spuse Babbaluche.

— Să-i spun asta? întrebă Bombolini.

— Da, şi după aceea treci pe la Padre Polenta să-ţi facă Slujba pentru morţi, îl sfătui cârpaciul.

Într-o zi, foarte devreme, în dimineaţa zilei când căpitanul von Prum urma să capete mesajul care avea să schimbe lucrurile de aici atât de repede şi atât de teribil, se duse chiar el la Palatul Poporului, să-l vadă pe primar.

— Cred că am ajuns la o concluzie, îi spuse căpitanul. Totul se reduce la ceva atât de simplu şi de direct: fi o chestiune de sex. Germania e Pământul Tată pe când Italia e Ţara Mamă. O chestiune de sex. E foarte simplu. Devenise foarte excitat de descoperirea lui. Sunt extrem de mirat că n-am citit niciodată acest lucru. Bărbat şi femeie. Cum e bărbatul? Bărbatul e agresiv, bărbatul ia: Cum e femeia? Femeia e pasivă, femeia dă. A da şi a lua. Puternici şi slăbi. Dumneata ştii că dacă lucrurile au mers aşa de bine aici e pentru că am făcut o căsătorie bună?

— Ai putea să-l întrebi şi când vom divorţa? spuse mai târziu, în cursul dimineţii, Babbaluche, mai înainte de sosirea curierului.

— Bărbatul înseamnă raţiune. Femeia, emoţie. Un motiv pentru care nu puteţi organiza nimic ca lumea e faptul că organizarea e un act de raţiune. Îţi dai seama? Noi, la rândul

nostru, poate că nu *simțim* lucrurile prea adânc. Nu e chiar *totul* de partea noastră.

— Da, avem tendința să acționăm cu inima, recunoscu Bombolini. Asta e păcatul soldaților noştri. Au tendința să acționeze ca nişte oameni. Nu poți avea în acelaşi timp şi o armată adevărată şi oameni.

— Da. Bine, urmă neamțul, în orice caz, ăsta este lucrul spre care am tins mereu, cred că am găsit răspunsul. Răspunsul final. Citi ceva din nişte note pe care le ținea în mână. Italianul există prin emoții şi emoțiile sleiesc energia. Acesta e un fapt de simplă observație. Pentru un timp, emoțiile v-au susținut şi v-ați înflăcărat, scurt şi scăpărător. Apoi v-ați consumat tot izvorul de energie, v-ați stins ca o candelă, v-ați subțiat şi acum sunteți bătrâni. Italia e bătrână.

— Şi atunci dumneavoastră sunteți tineri, spuse Bombolini.

— Deoarece rațiunea nu se leagă de nimic, nu se sfârşeşte niciodată. Rațiunea e în continuă mişcare, aventuroasă, lămuri căpitanul von Prum. De aceea întregul spirit al rasei, ceea ce noi numim „sufletul german" rămâne un loc de aşezare al tinereții. Noi suntem acum la fel de tineri cum eram la începuturi, pe când întreaga Europă moare de bătrânețe.

Nici vorbă că toate astea îl supărau pe Bombolini. Îi povestea totul lui Babbaluche în speranța de a găsi un răspuns, dar înainte de a coborî pe Corso Cavour, spre casa cârpaciului, făcu un ocol prin Piața Poporului. Umblase de-a lungul vechiului pavaj spart de la marginea caselor, încercând să vadă lucrurile vechi într-un fel nou.

— Santa Maria a Cuptorului în flăcări, construită cu sute de ani înainte, fântâna Broaştei Țestoase, cea mai modernă piesă de construcție inginerească hidro, făcută aproape acum patru sute de ani. Roberto Abruzzi îl întreba mereu:

— Cum de-ați putut construi atunci toate lucrurile astea, când acuma nu le puteți nici repara?

Era ceea ce-l înnebunea mereu pe Tufa. Unde s-au dus toți banii şi energia? Ce s-a întâmplat cu ele, cine le-a luat, unde le-am pierdut? De ce era totul stricat?

Bombolini tocmai isprăvise să-i povestească lui Babbaluche punctul de vedere al neamțului când motocicleta curierului făcu să tremure ferestrele casei. Obligă femeile să sară la o

parte şi o fată cu un coş de rufe fu trântită la pământ şi rufele se împrăştiară pe stradă. Ieşiră în uşă şi-l văzură pe sergentul Traub venind pe partea de sus a Corso-ului şi în jos pe stradă ca să primească mesajul chiar înainte de a sosi la destinație.

— Se întâmplă ceva, spuse Bombolini, ceva important.

Reintră în casă după ce motocicleta se întoarse din nou în jos pe Corso.

— Tu spune-i aşa, reluă Babbaluche. Întreabă-l asta: Noi om fi bătrâni, dar ei când cred că se vor maturiza?

Traub stătea în uşă cu mesajul în mână şi von Prum nici nu ridică ochii. Lucra la „Victoria fără Vărsare de Sânge“ şi notele sale erau răspândite pe lada care-i servea drept birou. Deşi Traub ştia că nu trebuie să-l întrerupă când căpitanul lucra la raportul lui, decise ca de data asta să rişte.

— Cred că am veşti bune, domnule căpitan, spuse sergentul.

— Atunci pot aştepta, răspunse von Prum.

— Cred că mâine la vremea asta v-aş putea numi maiorul von Prum, domnule căpitan.

Auzi tocul căzând pe ladă, totuşi, căpitanul nu se mişcă.

— Am învățat un lucru, spuse el, să nu contezi pe nimic. Îți cunoşti Clausewitz-ul? Singurul plan valabil în război e planul care plănuieşte ceea ce nu poate fi plănuit. Cam aşa ceva.

Mai lucră cincisprezece minute — ceea ce îi păru o bună disciplină — şi în sfârşit veni în camera cealaltă.

— Dacă uneori voi uita să vă spun domnule maior, adăugă sergentul Traub, vă rog să mă iertați. Îmi va trebui timp să mă obişnuiesc.

— Am să-ți dau o lună, spuse căpitanul von Prum şi amândoi începură să râdă.

În plic erau două scrisori. Una de la fratele lui, Klaus, care îi fusese trimisă la Montefalcone.

Dragă Frate

Totul. E tot ce există. Cel de față.

Fratele tău

Cred că înnebunesc. Ce ai de spus unui tânăr german care va înnebuni?

Pentru că ştia că scrisoarea cealaltă conține veşti bune, îi păru rău că deschisese scrisoarea lui Klaus, căci îi lua o parte din bucurie. Îl şi plictisea că nu-şi putea aduce aminte de ultima lui scrisoare, deoarece era clar că Klaus răspundea la întrebări; dar se bucură că-şi făcuse un obicei din a păstra copiile. Găsi scrisoarea. Erau cele două întrebări ale lui Nietzsche: ce însemna viața pentru un ostaş şi care ostaş nu dorea să moară pentru o cauză glorioasă. În chestiunea nebuniei lui Klaus, în care credea, hotărî că se va gândi mai târziu. Deschise a doua scrisoare şi fu surprins văzând că-i tremură mâna. Nu era o scrisoare oficială şi era scrisă de mână:

Von Prum

Asta nu e ceea ce sperai sa primeşti; şi nu e ceea ce doream să-ți trimit.

Ți-am propus numele pentru avansare şi decorare după cum ți-am promis.

Ambele au fost respinse.

Au ridiculizat performanța dumitale şi prin ea sprijinul meu.

Un studiu al cifrelor de vânzare pentru ultimii douăzeci de ani, obținut de la angrosiştii de vinuri din oraş şi de la societatea Cinzano, relevă faptul că cota dumitale de vin ar fi trebui să se apropie de 600.000 de sticle şi nu de 150.000 de sticle pe care le-ai adus atât de „miraculos“ la Montefalcone.

Chestiunea e foarte simplă: Unde e restul vinului?

Un decont va fi aşteptai de la dumneata până mâine la ora zece dimineața.

Scheer.

Von Prum se duse în camera lui, încuie uşa şi nu mai fu văzut până seara. Concluziile erau evidente. Vor pretinde că el reuşise să convingă oamenii să-şi care singuri vinul, lăsându-le lor majoritatea. O numărătoare a vinului rămas va răspunde însă la această supoziție. Se va putea spune atunci că era un caz de furt şi complotare — că, în schimbul unor bani sau a altor răsplăți care îi vor fi date după război, nu luase vinul pentru Pământul Tată ci pentru câştigul lui personal. În acest caz, vinul trebuia să fie ascuns undeva şi va putea fi găsit.

Ar putea fi un caz de laşitate, cum se întâmplase la San

Piedro di Camano, unde poporul amenințase pe ofițerul în comandă că dacă li se lua vinul, orice s-ar întâmpla, va muri şi el — iar ofițerul îi crezu şi întocmi rapoarte false despre vin. Germanii îi făcură serviciul să comită ei uciderea.

Sau s-ar putea ca, undeva în oraş, să existe vin ascuns şi el să fi fost păcălit de Italo Bombolini. Nu-i prea venea să creadă nimic din toate astea. Răspunsul, era convins, era altundeva.

În după-amiaza aceea făcu o greşeală. Ieşi din casa Constanziei Pietrosanto şi începu să umble prin oraş, uitându-se la ulițe, prinzând în ochi oraşul, mişcându-se iute şi nerăbdător, cu o curiozitate inteligentă, cu expresia unei vulpi căutând o ascunzătoare bună înainte de a atrage câinii într-o urmărire, informându-se pe sine şi astfel informându-ne şi pe noi.

Toți ştiură. Aşa încât elementul de surprindere la care râvneşte fiecare bun soldat fu pierdut pentru el. Spre seară veni în Piața Poporului şi toți ştiau şi aşteptau; când îl văzu pe Italo Bombolini împreună cu alții în jurul fântânii, se duse, după cum îi era obiceiul, direct către el. Nu-l voia pe primar singur, voia şi ochii altora. Propriii săi ochi erau duri şi reci şi totuşi neinteresați, ca şi cum chestiunea ar fi fost una de curiozitate fără vreo importanță. Vocea îi era exact la fel de rece, de cumpătată, de impersonală.

— Acum ştiu, spuse el. Unde e restul vinului?

— Restul cărui vin? întrebă Bombolini. Fața lui era şocată şi supărată.

— Restul *întregii* cantități de vin.

— Nu puteți să ne luați restul vinului, spuse Bombolini. Începuse să strige şi oamenii din jurul lui erau furioşi. Vinul acela e al nostru. Ne-ați promis. Oare mințiți? Oare cuvântul unui ofițer german nu e decât rahat?

— Ştii despre ce vin e vorba.

— O să ne batem pentru restul vinului, căpitane. O să ne batem, pentru că nu avem altceva de făcut decât să ne batem.

— Şi o să murim, spuse Pietrosanto, şi Dumnezeu să te blesteme, ai să mori o dată cu noi.

Cineva îl opri şi, prinzându-l cu brațele, pe după grumaji îi trase înapoi, dincolo de piață.

— N-a vrut să spună asta, strigă omul respectiv către von

Prum. Numai ca restul vinului nostru — ar fi moartea noastră.

S-a spus aici, şi s-a spus şi de alţii, că italienii sunt actori şi că toţi cunosc subtilităţile unei minciuni bune; poate că şi asta e adevărat, pentru că fiecare îşi jucă aşa de bine rolul.

— Nu-i vorba de vinul ăsta, fu obligat neamţul să lămurească. Noi nu luăm vinul ăsta. Cuvântul meu e legământ pentru aşa ceva. Celălalt vin.

Şi atunci, reveniră cu toţii în jurul lui, cu gurile căscate şi cu ochii uluiţi, ca şi cum ar fi căutat ceva şi n-ar fi fost în stare să găsească: pe faţa nici unuia din ei nu era nici măcar atâta înţelegere cât aceea de pe faţa lui Fungo sau cea strigată în gura mare de Capoferro.

Şi astfel, neamţul fu obligat să le spună despre rapoartele angrosiştilor şi despre rapoartele celor de la Cinzano şi despre milionul, sau mai mult, de sticle de vin şi în timp ce le vorbea, ei se uitau unul la altul şi gurile le rămăseseră căscate şi spuneau cu voce joasă şi mirată: „Nu, oh nu, nu se poate... e ceva care nu e drept... nu e drept... nu e drept...“

Când von Prum termină, careva din ei spuse că nici un popor din lume nu poate fi atât de bogat; şi toţi aprobară din cap şi tăcură.

Mulţi oameni care îşi fac un obicei din a spune adevărul, se mândresc că, posedând această virtute, sunt calificaţi să ştie când un alt om minte.

În cazul lui von Prum, exista credinţa că dacă te uiţi bine la buzele celuilalt om când vorbeşte şi dacă îi pecetluieşti ochii cu ochii tăi, omul care minte trebuie să se încurce şi să se bâlbâie şi apoi să-şi întoarcă faţa, pentru că adevărul şi dreptatea, când sunt puse în faţa minciunii, trebuie să predomine până în cele din urmă. Ar fi trebuit să ştie că o minciună bună e întotdeauna mai uşor de admis decât adevărul, pentru că o minciună a fost confecţionată să arate ca adevărul, pe când adevărul e doar singur şi stângaci. Dacă te uiţi la gura unui italian când spune adevărul el ar putea să se bâlbâie, dar niciodată n-o va face când va rosti o minciună bună. Chiar însuşi Magistrul spusese: Nu declara niciodată adevărul când o minciună poate fi la fel de bună.

Şi în felul ăsta l-au convins. El îi şi credea, când Pietrosanto

îi ceru iertare pentru cele spuse şi pe urma întrebă:

— Dar dacă am avea un milion de sticle — *dacă,* înțelegeți-mă bine, mama lui Dumnezeu, *dacă* — unde în numele Domnului le-am îi pus? Cum poți ascunde un milion de sticle de vin?

Căpitanul se duse în camera lui şi imediat scrise următoarea scrisoare.

Spun doar atât fără teamă de a fi contrazis. Pentru motive pe care acuma nu le pot înțelege, sunt obligat să conchid că dumneavoastră ați fost fals informat şi că orice cercetare a dumneavoastră nu poate decât să evidențieze lucrul acesta.

Pe următoarele îmi pun toată reputația profesională, reputația mea personală, numele meu şi cel al familiei mele, care, după cum vă este cunoscut, e important.

Pe cuvântul meu de onoare: Nu e nici un alt vin în oraşul Santa Vittoria cu excepția celui pe care lumea de aici a fost autorizată să-l păstreze.

Scrisoarea fu trimisă la Montefalcone chiar în seara aceea şi răspunsul veni în timpul nopții.

Dragă von Prum

După primirea scrisorii dumitale chiar eu sunt obligat să conchid că am fost greşit informat şi că o cercetare în continuare, executată de ofițerii noştri, nu poate decât să ajungă la aceeaşi concluzie.

Somn uşor cel puțin pentru noaptea asta.

Scheer.

Înainte de a se culca îi răspunse şi lui Klaus, cât de bine putu. Nu era, îi scrise el, nimic alta de spus unui tânăr german gata să înnebunească, decât să n-o facă; că nebunia era deseori o simplă formă de slăbiciune şi că adevăratul caracter se va arăta mai tare decât mintea, dacă omul ar avea curajul să-l încerce.

După aceea citi sergentului Traub scrisoarea colonelului Scheer şi atât de ridicolă i se păru sergentului, încât fu obligat să respire convulsiv şi apoi să râdă tare.

— Nu e nici un vin, spuse sergentul. N-au unde să-l ascundă şi dacă l-ar fi ascuns n-ar putea păstra secretul. Ar trebui să-i cunoaşteţi, domnule. Îţi spun tot ce există de spus şi orice ar putea da naştere la bârfe.

6
LAŢUL SE STRÂNGE

S-AR putea crede că problema vinului lipsă i-ar fi separat pe nemţi de italieni şi i-ar fi lăsat să se suspecteze unii pe alţii, dar nu s-a întâmplat aşa. Faptul că n-ar exista alt vin, devenise tot atât de important pentru nemţi, cât era şi pentru noi.

Am discutat-o unii cu alţii; zile întregi acesta fu singurul lucru de care vorbirăm şi îl cusurăm şi îl descusurăm mereu, aşa cum procedează un om care se simte insultat într-un fel ridicol, încercând să dăm un sens la ceva ce nu avea sens. Pentru un timp, discutarăm despre locul unde ar putea fi ascuns.

— Locul cel mai logic, spuse chiar Bombolini, ar fi vechea pivniţă romană. E singurul loc suficient de mare. Dar vinul nu-i acolo.

După asta, discuţiile se porniră pe următorul fapt i de ce ar dori cineva să spună că am ascuns vinul; şi, în sfârşit, apăru un răspuns. Se hotărî că unii dintre angrosişti şi unii de la Cinzano şi-au alterat cifrele în aşa fel încât după război să poată introduce o pretenţie fie la guvernul italian fie la cel german, pentru cantităţi de vin confiscate care, bineînţeles, nu existaseră niciodată. Părea atât de verosimil, că mulţi oameni de aici o crezură. Şi apoi încetarăm cu totul să vorbim de asta, pentru că exista o credinţa aici că daca te ţii de un subiect prea mult timp, poate îi nesănătos pentru creier şi că, întocmai ca un eleşteu cu apă, creierul trebuie reîmprospătat cu idei noi, căci altfel s-ar polua şi s-ar strica.

Ceva se întâmplă cu războiul, dar pe noi nu ne preocupa. Electricitatea reveni în Santa Vittoria câteva ore pe zi, probabil pentru că nemții din Montefalcone porniseră din nou uzina pentru nevoile lor proprii, şi nu ştiau cum să ne izoleze, şi radioul lui Vittorini începu să meargă din când în când. Dar Drumul Râului era acuma plin de trafic, îndreptându-se spre sud toată noaptea, şi noi puteam auzi camioanele din convoaie lovindu-se unele de altele în întuneric. Într-o după-amiază, înainte de asfințit, am văzut un regiment italian mărşăluind cu paşi repezi de-a lungul şoselei spre sud.

— N-are să mai țină mult, spuse Babbaluche. Au intrat în joc şi italienii.

Uneori, când vântul sufla din direcția bună, auzeam de foarte departe sunetul grav şi repetat al tunurilor grele. Pe oameni îi interesa, deoarece dacă veneau americanii sau englezii însemna că suntem în siguranță. Totuşi nu ne mai muncea o frică adevărată în legătură cu secretul, pentru că exista sentimentul puternic că fuseserăm încercați şi găsiți nevinovați şi dacă s-ar fi întâmplat vreo greşeală, aceasta ar fi avut loc cu mult timp înainte. Ne obişnuisem să trăim cu secretul nostru.

Într-o seară, lucrul de care îi era frică lui von Prum se întâmplă: oamenii veniseră de pe terase, ceea ce salvă pe mulți dintre ei, când câteva avioane trecură peste oraş şi lansară bombe. Cea mai mare parte nimeriră în jos, pe terase, şi stricară nişte vițe, deşi nu prea multe, iar câteva dintre ele nimeriră printre casele din Oraşul Vechi. N-am ştiut niciodată cine ne-a bombardat, germanii sau englezii sau italienii sau americanii. Doi sau trei bătrâni au fost omorâți de bombe şi şapte sau opt au fost grav răniți. Deoarece spitalul din Montefalcone fusese preluat de armata germană pentru propriii ei răniți care veneau din sud, nu era loc pentru oamenii noştri şi Tufa preschimbă Palatul Poporului într-un spital de urgență şi îl puse sub direcția Caterinei Malatesta. Nu era prea plăcut acolo. Ea lucra cu ajutorul lui Bombolini, care nu suporta să se uite ia răniți, cu Roberto Abruzzi şi Angela Bombolini. N-aveau medicamente care să-i ajute să le treacă durerile şi nici să oprească infecțiile şi nu era o treabă satisfăcătoare.

— Va trebui să te duci la neamț şi să-l faci să ne aducă ce

ne trebuie din Montefalcone, îi spuse Caterina primarului.

— Nu cred că va voi să facă asta, spuse Bombolini.

— Spune-i că în calitate de comandant al oraşului este răspunzător de sănătatea şi bunăstarea oamenilor ce-l locuiesc, conform cu prevederile convenției de la Geneva.

— Eu n-am să pot să-i spun toate astea.

— Spune-i că dacă nu o va face, va putea fi considerat criminal de război când totul se va sfârşi, adăugă Malatesta.

— Ar trebui să i-o spui dumneata. Dumneata eşti aceea pe care o s-o ascult, protestă Bombolini. N-ai văzut cum se uită la dumneata?

—N-am să traversez niciodată piața ca să cer ceva de la un neamț, oricine ar fi el, spuse Caterina.

Căpitanul se duse chiar în ziua aceea la Montefalcone şi se reîntoarse cu majoritatea celor de care era nevoie. După aceea, veni în fiecare zi să ajute la spital. Era capabil, şi iute, şi nu-i era frică de sânge, ca lui Roberto şi Bombolini. Tufa nu mai revenise după prima zi, pentru că nu putea suporta spectacolul şi vaietele de durere şi strigătele oamenilor.

În timpul cât lucra la Palatul Poporului, căpitanul îşi făcea treaba şi primea ordinele; amândoi, von Prum şi Malatesta, aproape că nu schimbaseră o singură vorbă care să nu aibă legătură cu oamenii pe care îi tratau. Nu exista nici un semn exterior că von Prum luneca în dragoste. Dar începu să scrie despre ea în jurnalul lui şi apoi în scrisorile sale către Christina Mollendorf, ceea ce e un semn sigur că un bărbat se îndrăgosteşte.

„Sunt la ea lucruri care merită să fie admirate, dar cu ce preț! Este ceea ce s-ar putea numi o Femeie Nouă, femeia emancipată despre care vorbeam cu toții înainte de începerea războiului. Mulțumesc Domnului că timpurile acelea au trecut şi au fost uitate. Dumnezeu să mă apere de femeile emancipate şi Dumnezeu fie lăudat pentru cele ca tine. Acum poți începe să roşeşti.”

Altădată scrise despre culoarea brună a Caterinei, culoarea adânc măslinie a pielii ei şi despre părul ei întunecat, despre sprâncenele negre, sub care ochii erau atât de negri, încât se putea spune că nu au nici o culoare.

„Noi nu creştem astfel de oameni. E interesant şi în acelaşi

timp respingător. Se simte că negreala asta nu se opreşte la suprafaţă ci continuă tot drumul până în spirit sau în suflet, sau cum vrei să-l numeşti.

Presupun totuşi, că sunt fără speranţă lovit de ideea că toate femeile adevărate sunt frumoase şi blonde şi moi şi albe — cu un suflet sau spirit, sau cum vrei să-l numeşti, care să li se potrivească. Dacă crezi că asta e o bună descriere a ta, Christina, poţi să începi să roşeşti din nou."

Scrisorile care îi reveniră începură să fie pline cu fotografii. În unele din ele, cam ultimele, Christina îşi desfăcuse părul care-i curgea pe umerii albi ca un câmp de grâu copt curgând pe coasta unui deal acoperit cu zăpadă.

A doua noapte după raidul aerian, pivniţa romană fu transformată într-un adăpost antiaerian pentru oraşul Santa Vittoria. Mai întâi ideea fusese că, în cazul unui raid, lumea va fi sculată din pat de sirena antiaeriană şi fiecare îşi va lua câte o plapumă şi va porni pe munte în jos; dar pentru două motive deveni evident că treaba nu va merge aşa. Dacă raidul ar fi unul adevărat, oamenii ar fi morţi înainte de a ajunge la adăpost; şi dacă n-ar fi fost, drumul până jos, lipsa de somn, drumul din nou în sus pe munte, cu strugurii care se îngrăşau şi aveau nevoie de mai multă muncă şi cu recoltarea conturându-se în faţa ochilor noştri, ar fi omorât oamenii exact ca un atac aerian real. Se hotărî atunci că oamenii vor lua cu ei efecte de dormit şi câteva lucruri în care să încălzească mâncarea şi oraşul Santa Vittoria se va muta noaptea în pivniţa romană, doar la o distanţă de un suflu de vinul lor.

În după-amiaza dinaintea primei deplasări, Bombolini coborî acolo cu sergentul Traub, caporalul Heinsick şi căpitanul von Prum.

— E un loc remarcabil, spuse căpitanul. Ar putea primi lovituri directe de la orice avion din lume şi totuşi fiecare să fie absolut sigur. De ce e aşa de mare?

— Se spune că era punctul de colectare pentru tot vinul din toată regiunea, spuse Bombolini. Aparţinea toată unui singur om. Cred că era Iulius Caesar. Da, ăsta era.

— Încăperea cea mare e asta, şi apoi mai e şi pivniţa de vin din spatele ei, spuse căpitanul. E o formă foarte ciudată, Mă întreb la ce era bun tot zidul acela de acolo din fund?

Bombolini mărturisi că nu ştie.

Oamenii o porniră în jos în seara aceea, după ce lucraseră toată ziua. Cărau saltele şi rogojini şi pături şi orice pe care cineva putea să se culce. Era o migrație masivă de păduchi şi de ploşnițe, probabil încă neegalată mai înainte în această parte a lumii. Luară cu ei vase cu apă şi pâine şi sticle cu vin şi oale cu fasole gătită, rece, şi coşuri de ceapă şi oale cu untdelemn ca să toarne peste fasole şi pâine. Longo porni iar luminile şi ăsta fu un lucru bun. La lumina aceea palidă şi slabă, zidul fals părea mai natural ca oricând înainte.

La început, oamenilor instalați pe lângă zidul fals le era frică să vorbească tare, ca şi cum vibrațiile vocilor lor ar fi putut cauza căderea cărămizilor. Le era chiar frică să se uite spre zid. Dar asta trecu. În timp ce încăperea se îngrămădi cu oale şi tigăi şi ibrice şi oale de noapte şi rufărie de pat şi oameni, bătrâna pivniță romană încetă de a mai fi o pivniță de vinuri şi deveni numai un adăpost antiaerian, condusă ca o imensă cârciumă subterană din Veacurile Negre.

Şi alte lucruri mai ajutară. Căpitanul von Prum nu coborî în pivniță, ci rămase în camera lui unde lucra la „Victoria fără Vărsare de Sânge." Von Prum era mânat spre întrebări şi curiozitate. Soldații lui erau mânați spre băutură. Îi aranjarăm într-un joc de cărți permanent, departe de zid, şi în felul acesta erau aproape mereu cu spatele spre el. Băieții Veseli coborau cu vermut şi cu *grappa* şi jocul începea, *tre setti*[1] de la apusul soarelui până târziu în noapte. Asemenea precauțiuni nu erau o pierdere de timp. Era exact ceea ce ne-a salvat de la ruină de prima dată.

Trebuie să fi început devreme pe seară, deoarece luminile erau încă aprinse. Printr-o înțelegere, luminile rămâneau aprinse până la ora nouă şi jucătorii de cărți admiseseră să joace mai departe la lumina lanternelor aşa încât cei ce lucrau să poată dormi. Chiar şi dinăuntrul tunelului am putut auzi avioanele în noaptea aceea. Erau mai multe ca de obicei şi bombardau undeva în aria noastră. E părerea tuturor că nu aveau nici un interes în Santa Vittoria dar că țintea spre Drumul Râului şi spre pădurile de pe Râul Nebun. Era lună şi

[1] Trei partide

podurile se vedeau probabil pe luciul alb al apei.

Auzirăm bombele începând să cadă la râu şi apoi le auzirăm apropiindu-se peste vale, paşi gigantici de bombe, venind în direcția noastră. Nu ne era frică pentru noi, deşi ne temeam pentru cei din Palatul Poporului şi pentru strugurii de pe terase.

Câțiva din soldații nemți se opriră din joc şi ieşiră afară, intrând apoi din nou când bombele se apropiară.

— Astea-s din cele mari, ne strigă unul din nemți. Afurisitele alea mari. Americane!

— Da, e drept, spusese Roberto. „B—24".

A fost singura greşeală care i-a scăpat în tot timpul petrecut în Santa Vittoria. Dar nu l-au auzit.

După asta avioanele se apropiară din ce în ce mai zgomotoase şi cu putere mai mare. Puteam simți exploziile prin picioarele noastre, şi începu să cadă praf din arcurile de deasupra. Pivnița uruia de presiunea bombelor şi lucrurile se mişcau de parcă se clătina şi muntele.

Şi atunci toți deodată părură să-l vadă, toți se uitau la el, toți în afară de jucătorii de cărți; şi cu toții erau incapabili de vreo mişcare, aşa cum se presupune că rămânem în fața unui şarpe veninos — înghețați, speriați, incapabili să ne luăm ochii de la el. Bombele cădeau pe panta muntelui şi pe măsură ce explodau, ca şi cum şocul se transmitea prin vinele muntelui, zidul cel fals începu să se umfle şi să iasă în afară şi cărămizile se dilatară în realitate şi apoi dintr-o dată reveniră la locul lor până când viitoarea bombă lovi muntele.

Zidul cel fals se bomba în afară şi iar revenea la loc — de fiecare dată cărămizile abia menținându-se, — la fel de lin şi de regulat ca valurile mării.

Apoi avu loc o explozie mai puternică, cea mai mare din toate şi de data asta cărămizile fură împinse atât de departe din restul zidului încât ni se păru imposibil să nu auzim zgomotul de care ne era mai frică decât de orice în lume, troscul, primul sunet uscat al primei cărămizi sărind din legăturile ei din zid.

Explozia următoare fu ceva mai slabă şi cea de după ea mult mai slabă, iar noi aşteptam şi aşteptam, până când în sfârşit nu se mai auzi bufnituri şi avioanele plecară şi totul se isprăvi.

— S-a terminat, ne strigă unul dintre nemți. În noaptea asta nu vor mai veni.

Suspinul oamenilor fu ca vântul care se stârneşte noaptea exact înainte de a începe să plouă. A doua zi de dimineață, toți oamenii din Santa Vittoria se duseră la biserică.

— Ce sărbătoare e azi? întrebă von Prum.

— Ziua Eliberării, răspunse Bombolini. Fiecare om din Santa Vittoria mulțumeşte lui Dumnezeu pentru protecția acordată fructelor şi recoltei.

— Am crezut că nu eşti religios, spuse neamțul.

— Am devenit azi, răspunse Bombolini.

Descoperiră în dimineața aceea că mortarul care reținea cărămizile se crăpase. Dacă un om, un neamț care nu ştia nimic, s-ar fi rezemat de zid, întreaga lucrare s-ar fi prăbuşit peste el şi tezaurul ar fi fost expus vederii. Mai târziu, în cursul dimineții, câțiva oameni luară un car plin cu cărămizi, îl trecură prin Poarta Grasă într-un câmp unde răspundea unul din puțurile de aerisire şi aruncară cărămizile în jos pe puț, înăuntrul zidului fals. După aceea scoaseră din zid un număr suficient de cărămizi ca să permită la trei, patru oameni să intre în pivniță şi aceştia reaşezară, din partea dinăuntru a zidului, cărămizile, de două ori mai gros ca înainte, cu excepția unei foarte mici deschideri prin care se târâră în afară.

Am aflat altceva în ziua aceea. Zidarii se înapoiaseră din câmp cu carul gol. Cărămizile dispăruseră.

— Ce-ați făcut cu cărămizile? întrebă soldatul Zopf.

— Am reparat ceva, spuse unul din oameni.

— Asta-i bine, răspunse sentinela. E totdeauna bine să repari ceva.

De fapt nu erau interesați în ceea ce făceam noi. Nu erau interesați decât numai de ei. După cum spunea Babbaluche, când italianul se uită în oglindă îşi vede negul de pe nas, dar când neamțul se uită în oglindă, el îşi vede ochii aceia albaştri şi încearcă să se uite prin ei până în fundul sufletului.

Acelaşi Zopf, într-o zi, când vinul începu să se facă, fu,cât p-aci să descopere zidul. Băuse într-un colț al pivniței şi îşi fuma luleaua. La înapoierea de-a lungul pivniței spre jocul de cărți, se opri şi lovi pipa de zid. Când loviturile nu făcură să

cadă toată cenuşa, mai făcu câțiva paşi şi lovi iar în zid. Lovi o dată, se înapoie şi mai lovi.

O lovitură plină *tap-tap.* O lovitură goală tap-bang. Tap-bang, tap-bang.

— Ştiți una? spuse el. Poți să cânți o melodie pe zidul ăsta.

Îl îmbătară rău în noaptea aceea. Jucară un joc în care învingătorul era tratat cu vin şi se asigurară să piardă cu toții. Când Zopf se deşteptă a doua zi, nu-şi mai aduse aminte de loc de zid şi de lulea, ci numai de un legământ să nu mai amestece niciodată *grappa* cu vin. Totuşi, din afacerea Zopf rezultă un fapt pozitiv. Se hotărî în dimineața aceea că dacă vreun soldat, sau cu toții, vor descoperi zidul fals, acela sau aceia vor trebui să moară, chiar dacă ar fi însemnat moartea a cincizeci sau o sută dintre noi, pentru că fără vin şi aşa eram ca şi morți.

În ziua de cinci octombrie vinul începu să sară. Nu tot o dată — o sticlă acum, mai multe peste câteva minute, poate o pauză lungă şi apoi o succesiune de explozii. Am avut norocul că începuse devreme după-amiază. Sunetul exploziilor se ridica în sus prin puțurile de aerisire şi trecea peste terase şi pe străzile din Santa Vittoria, ca şi cum cineva ar fi aruncat mici grenade de mână sau bombițe goale, de sticlă, undeva în vale.

Ceva nu mergea cum trebuie cu vremea. Aici, în octombrie e foarte mare secetă, cald ziua şi răcoros noaptea, dar în dimineața aceea vântul începu să bată din sud-vest, fierbinte şi aburind şi umed şi se aşeză pe ulițele oraşului şi cuprinse piața ca şi cum un şal umed şi fierbinte ar fi fost aruncat peste Santa Vittoria. Oamenii erau curbați de zăpuşeală şi catârii arătau ca şi cum ar fi fost săpuniți. Până după-amiază, căldura umedă o luase în jos prin puțurile de aerisire şi se întinsese şi peste vale; şi când deveni suficient de fierbinte, primele sticle, din motive pe care nu le ştim, începură să explodeze. Noi aveam impresia că era rezultatul unui fel de dezechilibru în procesul de fermentare, cauzat de straturile de aer răcoros şi cele de aer fierbinte şi umed.

După ce explodară primele sticle, l-au coborât pe Rana, broasca noastră, pe o funie în jos, prin unul din puțurile de aerisire şi el ne spuse că sticlele aveau pe ele broboane de

umezeală şi că unele din ele, în special sticlele de spumanti[1], un fel de vin care face băşici şi pe care unii din viticultori îl experimentează aici, fierbeau. Bărbi de mucegai alb atârnau de dopuri, ca părul pe bărbia unui țap. Câteodată nu sărea decât dopul şi atunci se producea, un „pleosc!“ gol care se putea auzi prin zid. Când, totuşi, dopul rezista şi împingerea vinului era puternică, atunci, se spărgea sticla şi sunetul exploziei era o boală şi o teroare în inimile noastre.

Când exploziile se auziră prima oară în Piața Poporului, Bombolini simți că ştia ce este. Probabil că Fabio şi Brigada Petrarca, cei patru sau cinci tineri băieți care formau Flamurile Roşii, hotărâseră să înceapă lupta.

Sergentul Traub veni către el prin piață.

— Ce dracu e asta? întrebă el.

— De la cariera de piatră, îl asigură Pietrosanto. Cineva se joacă pocnind detunători. Vreun copil îşi pierde vremea pe acolo!

Răspunsul îl satisfăcu pe sergent.

— A fost un răspuns foarte bun, spuse Babbaluche. N-am ştiut că poți gândi atât de repede.

Un compliment de la cârpăci era un lucru foarte rar.

— Dar ce? Nu-i asta? întrebă Pietrosanto.

O dată cu apusul soarelui şi răcoarea serii, exploziile încetară şi ne simțirăm mai in siguranță, cel puțin până a doua zi. Dar când oamenii veniră de la terase să se aşeze pentru noapte, căldura corpurilor lor fu suficientă ca să ridice din nou temperatura şi să facă primele sticle să explodeze.

Şi încă o dată, cel puțin pentru majoritatea oamenilor de aici, singura explicație a ceea ce se întâmplă mai departe a fost că a intervenit un miracol. În noaptea aceea, ca şi cum acolo i-ar fi aşezat Dumnezeu, întinşi de-a lungul pardoselii pivniței de vin, chiar în dreptul zidului fals, erau familiile Constanziei Muricatti şi a lui Alfredo del Purgatorio, care se pregăteau de nuntă. Familiile, folosind cearceafuri şi pături şi învelitorile de in ale carelor de struguri, ridicaseră două corturi ciudate cu aspect oriental. În unul din ele femeile lucrau cu toatele şi coseau rochia de mireasă şi propriile lor rochii. În celălalt,

[1] Vin spumos (it.)

bărbații cântau şi beau şi dansau. Oamenii erau foarte veseli şi foarte zgomotoşi pentru că toți erau fericiți de nunta asta. Familia Muricatti fusese de mult convinsă că nimeni nu se va căsători cu fiica lor Constanzia şi se recunoscuse de mult de către cei din familia del Purgatorio că ar fi o minune dacă Alfredo, care era foarte scund şi foarte timid, va cere unei femei să-i împartă patul.

Când sticlele explodară în spatele zidului fals, câțiva dintre soldații nemți se întoarseră de la jocul lor de cărți şi priviră îndărătul lor.

— Ce se întâmplă acolo în fund? întrebă caporalul Heinsick.

Unul din Băieții Veseli îi făcu cu ochiul.

— Au început celebrarea, spuse el. Fac să sară dopurile. O să avem ceva de furcă aici, în noaptea asta.

Au trimis vin soldaților şi, puțin mai târziu, când începu dansul şi muzica, am ştiut că suntem asigurați. La început au avut o mandolină şi un acordeon, şi astea erau bune ca să acopere sunetele. Dar Bombolini ordonă tuturor muzicanților din oraş să cânte. Sunau tamburine şi un bătrân cu fluierele lui, bătăile de tobă ale lui Capoferro şi, în cele din urmă, cântatul din gură şi dansatul şi bătaia din palme. Dacă puneai urechea la zid poate c-ai fi auzit o sticlă făcând explozie din când în când, dar numai aşa se putea auzi.

La ora nouă, în noaptea aceea, dănțuitorii, care lucraseră toată ziua în vii, obosiră şi vinul avu şi el efect asupra muzicanților, care doreau să se oprească.

— Cântați, ordonă Bombolini. Dansați, le strigă el bărbaților şi femeilor. Cântați, ne spuse nouă, şi băteți din palme în timpul ăsta.

— Nu mai putem, se plânse Tommaso del Purgatorio. Ne-am tocit picioarele.

— Ba o să continuați pentru că trebuie să continuați, le spuse primarul. Întregul oraş depinde acuma numai de voi.

La unsprezece, când ar fi trebuit să fie adormiți de ore întregi, dansul continua. Acum mergea în schimburi, rânduri de dansatori proaspeți la fiecare cincisprezece minute sau aşa ceva, şi când cei de la mandoline se opreau, băteau tamburinele puțin mai tare şi se bătea cu linguri grele de lemn în toba de piele de capră a lui Capoferro. La miezul nopții, pe

când se plimba în Piața Poporului, căpitanul von Prum auzi zgomotul şi veselia şi coborî pe munte în jos să vadă ce se întâmplă. Nimeni nu ştie câtă vreme ne-a privit din intrarea în Sala cea Mare.

— Nu prea par să fie cine ştie ce veseli, spuse căpitanul.

— Acum sunt obosiți, dar or să capete un suflu nou, o să vedeți, îi spuse Bombolini. Pietrosanto şi câțiva din ceilalți se duseră în spatele unuia din corturi şi dădură noi ordine.

— Trântiți-vă un zâmbet pe fețe, li se spuse oamenilor. Puneți-vă arcuri noi la picioare. Începeți să fiți veseli şi nu care cumva să îndrăzniți să uitați, îi amenință Pietrosanto.

— Acum, vedeți, spuse Bombolini, acum îşi revin: Pot s-o ducă toată noaptea aşa.

Şi o duseră.

Dansul, îi explică a doua zi Bombolini lui von Prum, era o tradiție în Santa Vittoria. Poate să meargă zile întregi spuse el, noaptea şi ziua, până când mireasa şi mirele nu mai puteau şi erau mult prea obosiți ca să se simtă stingheriți unul față de altul. Gând se ajungea la momentul acela, erau aşezați amândoi în pat, unde deseori dormeau o zi întreagă sau două, dar când, în cele din urmă se deşteptau, nu mai erau doi străini.

— Poate că nu e frumos, spuse Bombolini, dar are mare efect.

— Şi ce se întâmplă cu munca voastră? Nu puteți şi dansa ziua şi noaptea şi lucra în acelaşi timp?

— Ce importanță are munca atunci când ajutăm să se creeze o căsătorie frumoasă? exclamă Bombolini.

— Mentalitate italiană, comentă von Prum. Săriți din realism în romantism, într-o singură frază.

— Oh, dar e un lucru realist, se apără Bombolini. Ne menținem populația. Creştem viitorii crescători de struguri.

Şi neamțul fu obligat să admită că, în spatele acestui fapt, era o puternică înțelepciune țărănească.

Şi acum începură unele din zilele şi nopțile cele mai grele care s-au desfăşurat vreodată în Santa Vittoria. Cât timp oraşul fierbea în valul de căldură, petrecerea trebuia continuată, tot timpul, dansând la opt dimineața, cântând şi dansând în căldura zilei, oamenii venind încinşi din terase ca să-şi ia locul

la tobe sau la cântat, vinul curgând în valuri până ce oamenilor li se făcea silă de vin, şi gâtlejurile deveneau înăsprite de cântat şi fețele înțepenite în zâmbete.

— Încă o noapte de veselie şi am să înnebunesc, spuse Angela Bombolini.

Pulpele şi picioarele ei urlau de durere din cauza dansului continuu, şi la fel se întâmplă cu toți ceilalți.

La a patra zi a celebrării căsătoriei, pentru că erau obligați s-o facă, oamenii începură să rişte cu sticlele. Stăteau lângă instrumente şi nu mişcau de frică să nu ridice temperatura şi, când o sticlă exploda, dar numai atunci, se sculau toți în picioare şi loveau tamburinele şi începeau să cânte şi să strige într-un fel obosit şi îndurerat şi să-şi mişte picioarele prin nisip.

— Veselia s-a terminat, râsul s-a răcit, remarcă von Prum.

— Ajungem acum la momentul suprem, spuse Bombolini. Momentul patului. Începem cu cântecele de leagăn, cu cântecele sirenelor, o să vedeți. În curând vor dormi.

Dar asta nu se întâmplă timp de încă două zile. Cel cu mandolina îşi pusese mănuşi şi lovea coardele cu încheieturile degetelor. Câțiva membri ai familiei del Purgatorio se şi luaseră la bătaie cu Muricatti. Sunetul tamburinelor deveni mai supărător decât spargerea sticlelor de după perete. Dacă s-ar fi pus la vot atunci, e foarte posibil ca poporul să fi predat vinul, orice, numai să se oprească această petrecere de nuntă.

Într-o noapte, am crezut că auzim venind bombardierele şi furăm bucuroşi căci zgomotul motoarelor şi urletul exploziilor vor îneca pocnetul sticlelor. Apoi am simțit primul vânt intrând în Sala cea Mare şi după aceea auzirăm ploaia şi tunetele şi văzurăm lumina trăsnetelor. Şi apoi se stârni un vânt puternic şi răcoros, însoțit de o ploaie tare şi rece.

Sticlele nu se opriră imediat. Dacă se poate spune, în următoarele ore a fost mai rău decât înainte şi ne-a fost teamă că tot efortul fusese în zadar, că n-a rămas sticlă pe care s-o putem salva; dar mai ştiam că dispăruse căldura, că toamna era din nou cu noi şi că dimineața petrecerea se va termina. Aşa că am dansat cu un fel de ultimă energie sălbatică, țâşnită din străfundul disperării, bătând tamburinele până s-au spart şi sunând coardele mandolinelor până s-au rupt şi bătând toba

lui Capoferro până ce pielea de capră plesni.

De dimineață, am celebrat căsătoria Constanziei Muricatti cu Alfredo del Purgatorio. Tremuram de frig în Piața Poporului, mulțumiți de pielea de gâscă, cu spatele întors către vântul care bătea peste Santa Vittoria — oraşul spălat, curățat şi lucind după ploaia rece şi tare — şi a fost cea mai populară nuntă care s-a sărbătorit vreodată în oraşul nostru.

Tinerii îşi câştigaseră dreptul la fericire şi era o căsnicie pe care noi n-am fi lăsat-o să dea greş. Pentru că aceasta era într-adevăr o căsătorie făcută în ceruri şi poruncită de însuşi Dumnezeu.

— Sunt foarte drăguți, spuse von Prum, şi foarte obosiți.

— Foarte obosiți.

— Acum nu aveți muzică? O săptămână de muzică şi exact când se însoară, muzica se isprăveşte. E exact opus ca la noi.

— Acum e timpul de dormit, de dormit, de dormit. Nu mai e nevoie de muzică. Petrecerea s-a sfârşit, vedeți.

ORAŞUL mai dormea când sosiră germanii, două maşini cu câte patru germani şi patru italieni în fiecare maşina. Maşinile nu fură în stare să urce până sus şi le parcară la Locul de Odihnă, iar oamenii făcură restul drumului pe jos. Nemții mergeau înainte şi italienii se târau după ei. Nemții erau ofițeri şi arătau ca şi cum ar fi mâncat multă carne, italienii erau civili, îmbrăcați în haine strâmte şi subțiri, de culoare închisă, pătate de vin şi de pasta şi arătau de parcă trăiau din verdeața câmpului şi din pietricele. Se trimisese vorbă în sus pe Corso Cavour căpitanului von Prum şi, până să ajungă ei la Poarta Grasă, căpitanul se şi îmbrăcase şi coborâse strada în pantă ca să-i primească. Colonelul Scheer nu-i răspunse la salut.

— Ei afirmă că vinul se găseşte aici, spuse colonelul. Arătă spre italieni.

— Cu tot respectul, domnule, pot să spună ce vor, dar sunt oblicat să-mi mențin afirmația, răspunse căpitanul von Prum.

— I-a costat o grămadă de dinți ca să recunoască acest lucru şi să-l mențină, urmă colonelul Scheer, îndreptându-se spre unul din italieni şi obligându-l să deschidă gura. Gingiile îi erau rupte şi nu mai avea dinți. L-am luat pe fiecare, unul câte unul, şi şi-au menținut spusele. Sunt înclinat să cred un asemenea om.

Căpitanul nu mai avea nimic de spus.

— Aşa că am decis că e mai bine să vin eu însumi ca să constat. Colonelul Scheer se întoarse către cel mai tânăr italian, care părea mai inteligent:

— Arată căpitanului hârtiile, documentele, spuse el.

La început, tânărul fu timid cu căpitanul von Prum, dar pe

măsură ce hârtiile începură să spună povestea vinului, găsi curaj în ele şi deveni excitat de ceea ce relevau hârtiile. Erau recipise de la pivniţele angrosiştilor de vinuri pe ani în urmă, însemnând cantităţile de vin primite şi înmagazinate şi transportate. Erau recipise de la magazine, consemnând livrarea de vinuri în nordul Italiei, erau foi de încărcare şi ordine de transport şi erau registre ale celor de la Cinzano arătând câte sticle fuseseră primite în fiecare an, câte înmagazinate şi câte expediate şi unde şi câte vândute. În fiecare caz, spuneau acelaşi lucru. În unii ani cantitatea de vin descreştea la 800.000 de sticle, dar în anii buni se ridica la un milion de sticle şi chiar mai mult. Din cauza războiului, deoarece livrările nu se făcuseră în sezonul trecut, se putea asuma, afirma italianul, că o cantitate considerabilă, peste un milion de sticle, poate 1.500.000 sticle se puteau găsi în Santa Vittoria, Von Prum studie hârtiile pe cât de atent posibil, pentru a descoperi vreo greşeală în ele, sau cel puţin o explicaţie şi, în cele din urmă, se întoarse către colonelul Scheer.

— Nu poate fi decât o singură explicaţie, spuse el, Hârtiile sunt o fraudă.

Italianul care acuma devenise arogant, răspunse pentru colonel.

— Ca hârtiile acestea să fie o fraudă ar trebui să fie amestecaţi în escrocherie sute de oameni. Ar trebui să fie amestecaţi oameni de la firmele de angrosişti, din magazine, de la calea ferată, de la societatea Cinzano...

Îl opriră pe italian la acest punct. Era evident că ar fi continuat multă vreme. Era foarte convingător.

— Acum vor să vadă vinul pe oare îl mai aveţi, spuse Scheer, şi o luară pe Corso şi pe uliţe ca să ajungă la Pivniţa Cooperativei Vinicole. Lui Bombolini i se atrăsese atenţia şi, când o luară pe uliţă, von Prum îl văzu că dădea să vină cu ei, pentru cazul că ar fi întrebări la care să se răspundă. În întunecimea pivniţei, nimeni nu putu să vadă dintr-o dată vinul, dar când putură vedea sticlele, italienii începură să-şi zâmbească unul altuia. Bombolini încercă să le prindă privirea şi să le facă semn cu capul. Ca italieni, poate că ar fi sezisat importanţa momentului şi s-ar fi ridicat împotriva germanilor,

dar el ştia că nu există nici o speranță. Nenorociții ăştia de mici funcționari erau ceea ce se numea „fascişti pentru familie", oameni care resimțeau pentru slujbele lor o iubire nu mai mare decât teama de foame.

— E ceea ce mă gândeam, spuse unul din ei.

Bombolini simți atunci nevoia să iasă din pivniță şi s-o ia la fugă, dar rămase unde era.

— Există două feluri în care se aşază vinul, începu altul. Ei, bine, vă vom arăta.

Îşi cunoşteau vinul şi ştiau cum să-l manipuleze şi începură să aşeze vinul în rânduri strânse şi, când terminară câteva rânduri, era tot atât de evident ca şi cum cineva ar fi făcut o pictură din treaba asta, o pictură a ceea ce era înainte şi după, şi anume reieşea că pivnița fusese clădită ca să cuprindă de zece ori pe atâtea sticle cât conținea acum.

— E nevoie să continui, domnule? întrebă unul din italieni.

— Nu, nu mai e nevoie să continuați, răspunse colonelul Scheer şi se întoarse către von Prum. Chestiunea rămâne deci, căpitane, ce s-a întâmplat cu restul vinului? Unde e? Ce-au făcut cu el? Cum te-au păcălit?

Se întoarse către ofițerii cei tineri care erau cu el.

— Găsiți-mi un italian, spuse el. Din oraş.

— E unul chiar aici, răspunse un locotenent.

— Primarul, adăugă von Prum.

— Cine poate fi mai potrivit decât primarul? exclamă colonelul. Vino încoace!

Lui Bombolini îi era frică dar încercă să n-o arate. Spre surprinderea lui, însă, constată că nu-i era frică pentru el însuşi sau pentru ce i s-ar putea întâmplă lui, ci era numai înfricoşat de faptul că ar putea recunoaşte ceva împotriva voinței sale.

— Noi nu suntem un popor crud, îi spuse colonelul.

Bombolini încerca să asculte cuvintele dar, deoarece ştia că nu va răspunde la întrebări, i se păru greu să asculte. Era mult mai interesat să se prepare pentru ceea c-e se va întâmplă.

— Aşa încât dacă vei fi cinstit şi generos cu noi, vei găsi că şi noi vom fi cinstiți şi generoşi cu dumneata. Haide, atunci. Unde e vinul?

Bombolini întinse ambele brațe, cu palmele în sus. Ochii îi

erau tot atât de larg deschişi ca şi gura.

— Ăsta e vinul nostru.

Scheer ridică pumnul negru şi vârtos şi îl lovi pe primar peste gură.

— Unde e vinul?

Când Bombolini întinse din nou brațele, colonelul îl lovi din nou peste față, tot atât de tare ca prima oară, rupându-i nasul şi spărgându-i un dinte, şi trântindu-l pe pardoseala pivniței de vin. Prima lovitură îi pricinuise o umflătură de mărimea unui ou de porumbel exact sub ochi, şi colonelul o atinse cu vârful cizmei plină de nisip.

— Acuma, dacă vrei să-ți pierzi vederea protejând ceva ce va fi găsit în primele ceasuri care vor urma, îți voi face această plăcere cu cizma mea, spuse colonelul. Se întoarse către von Prum. Nu întoarce capul! E oare un spectacol prea crud pentru cineva cu un sânge atât de nobil ea al dumitale?

— Nu-i vorba de asta, răspunse căpitanul. Înseamnă falimentul a tot ceea ce am vrut să fac aici. Noi doream să conducem fără violență.

— Ei bine, conducerea dumitale a fost rahat, spuse colonelul Scheer. Ce spui de metoda asta? Crezi că nu are efect? Se lovi cu pumnul strâns în palma celeilalte mâini. Are să te mire ce rezultate dă.

— Nu e felul în care voiam s-o fac eu.

Afirmația asta îl supără pe Scheer.

— Poți să crezi că eşti altfel, dar eşti unul din ai noştri, spuse colonelul. Eşti un german. Să nu uiți niciodată câți pumni au fost folosiți, pe câte fețe de oameni, de către cei cărora nu le-a fost frică să-i întrebuințeze, ca să facă oameni ca dumneata. Cei care pot folosi pumnul au dreptul să-l folosească, au datoria să folosească pumnul, dacă pumnul poate fi de folos Patriei. Cine te crezi că eşti?

Supărarea şi asprimea şi furia colonelului erau foarte grele de suportat pentru căpitan. În cele din urmă, îşi plecă ochii în jos şi se uită la pardoseală fără să vadă măcar că acolo era trântit corpul primarului.

— Ridică-l şi loveşte-l, comandă colonelul Scheer. Câțiva soldați îl ridicară pe Bombolini în picioare.

— Nu-i vorba de a lovi, colonele. Eu pot lovi.

Îi miră pe toți când își trase mâna înapoi și îl lovi cu pumnul pe Bombolini drept în față. Îl lovi peste umflătură care se sparse la atingere ca un strugure între degete și sângele năvăli.

— Ai fost botezat, spuse Scheer. Acum ești de-ai noștri.

Se arătă mai binevoitor față de căpitan.

— Vă cred, spuse căpitanul von Prum. Vinul e aici. Sunt umilit. Nu vă cer decât un lucru.

— Vrei să-l lovești din nou, bine și tare? Vrei să-i scoți un ochi?

— Da, spuse von Prum.

— Atunci cere-mi.

— Vreau să-mi dați prilejul să-mi restabilesc onoarea în felul meu, spuse căpitanul. Vreau să găsesc vinul și să vi-l aduc chiar eu.

— Și dacă nu reușești?

— Am să-l găsesc.

— Îți acord cinci zile.

Bucuria lui von Prum depășea orice limită.

— Veți căpăta vinul, spuse el, și dacă nu, îmi voi da demisia din corpul de ofițeri.

Scheer râse de el:

— Asta e generos din partea dumitale, spuse colonelul. Dacă nu-l găsești, te vei găsi în curând pe frontul de răsărit — iartă-mi felul meu țărănesc de a mă purta, von Knoblesdorf. Ce fel de război crezi dumneata că ducem noi aici?

După asta ieșiră și, ducă cum scrise von Prum în jurnalul lui în seara aceea, fu surprins să vadă că era încă soare și mai era zi.

— Deci cinci zile, repetă colonelul Scheer. Dacă vrei să știi, sunt un om foarte generos.

— Acum că știu că vinul e aici, nici nu se pune problema să nu fie găsit, dar vă sunt recunoscător, domnule colonel Scheer.

Colonelul puse o mână pe umărul căpitanului.

— Și dacă în cea de a patra noapte, dumneata tot n-ai găsit vinul, când va sosi timpul să smulgi unghiile, să le smulgi și când va veni timpul să zdrobești testiculele, să o faci și dacă va trebui să ucizi, să ucizi.

Von Prum nu răspunse nimic. Dădea impresia că crede în

toate astea, dar în sinea lui le dispreţuia, nu pentru că nu putea să le facă, dar pentru că nu va fi nevoie.

— Ai s-o faci, urmă colonelul Scheer, pentru că eşti unul dintre ai noştri şi ăsta e felul în care se fac lucrurile. Ai să te miri singur, von Prum.

După ce plecară, căpitanul von Prum se înapoie la pivniţa de vin. Câteva femei spălau rănile primarului.

— Am fost obligat să fac asta, mă înţelegi? spuse căpitanul. Mi se cerea, un fel de formalitate.

Faţa lui Bombolini era întoarsă spre zid şi nu se uita la căpitan. Suferea tare şi totuşi era mulţumit de el însuşi. Descoperise că nu-i era frică de pedeapsă şi că nu va mărturisi nimic în ciuda suferinţelor.

— A fost nedemn de dumneata, spuse Bombolini.

— O chestie formală, răspunse căpitanul.

Primarul se întoarse spre căpitan. Faţa îi era tare buşită şi, după cum scrise von Prum mai târziu, aproape dezgustătoare de privit.

— După toate cele ce mi-ai spus, replică Bombolini.

— Eu cred încă în ele, susţinu căpitanul. Acum vinul va fi găsit. Încerc să nu te oblig cu forţa să-mi răspunzi. Te întreb ca un om rezonabil, ca să scăpăm amândoi de efort şi durere. Acum că au plecat, unde e vinul?

Bombolini îi surâse, deşi era dureros să surâdă şi aerul care îi atinse dintele rupt îl făcu să suspine adânc şi tare.

— Nu e nici un vin.

Spre surprinderea lui, neamţul observă că mâna i se strângea şi i se deschidea şi că voia să-l lovească pe Italo Bombolini drept în ochi.

AVEA încredere şi încrederea lui se transmitea şi oamenilor săi. Acum că nu mai încăpea nici o îndoială că vinul se găsea în Santa Vittoria, nu avea nici cea mai mică îndoială că-l va găsi.

— E o chestiune de raţiune, de logică şi de ştiinţă, le spuse căpitanul von Prum. Nu vreau nici forţă nici violenţă.

Chestiunea violenţei devenise foarte importantă pentru el din cauza „Victoriei fără Vărsare de Sânge”, la care se gândise să renunţe abia cu o zi mai înainte şi din cauza încrederii pe care o pusese în ea şi — ceea ce nu era dispus să ia în consideraţie pe atunci — din cauza Caterinei Malatesta şi a respectului şi iubirii pe care le dorea de la ea.

Voia să găsească vinul într-un mod uşor şi manierat, voia să-l găsească cu inteligenţă, să atingă locul exact, aproape cu tristeţe, şi să spună: „Vinul e aici. Îmi pare foarte rău, a fost un efort mare dar insuficient. Îmi pare într-adevăr foarte rău.“

Pentru că era sigur că va găsi vinul, avea destul timp de partea lui şi, în loc de a începe imediat să caute, într-un fel fără rost, se aşezară să facă o hartă detailată a Santei Vittoria, care e şi acum cea mai bună care s-a făcut vreodată pentru oraşul nostru; împărţiră oraşul în secţiuni şi cvartaluri şi situaţii geografice logice, care îi va duce la ascunzătoarea a unui milion de sticle de vin. Nu erau decât cinci sau şase locuri din astea.

„E doar o simplă chestiune de anticipaţie logică, urmată de o eliminare logică şi care, în cele din urmă, nu ne va lăsa altă posibilitate decât să găsim locul unde vinul trebuie să fie şi, unde va fi“ scrise von Prum în jurnalul său şi apoi, găsind-o bună, citi oamenilor săi însemnarea.

— Oh, o să-l găsim noi, fiţi fără grijă, îl linişti caporalul Heinsick. Dacă ei l-au ascuns, atunci noi o să-l găsim.

Aceasta era logica adevărată, că dacă italienii au fost destul

de deştepţi să ascundă vinul, atunci fără doar şi poate nemţii vor trebui să fie destul de deştepţi să-l găsească.

Prima „anticipare logică“ era pivniţa romană de vin, ca locul cel mai evident şi convenabil în care să se aşeze vinul, şi fu prima eliminată. Sergentul Traub le spuse celorlalţi soldaţi. „Chiar şi aceşti ţigani sunt prea deştepţi ca să aşeze vinul acolo jos. Şi o porniră pe a doua anticipaţie, care era Zidul Gras din jurul oraşului. Era o posibilitate care trebuia controlată, şi anume că zidul, sau o parte a lui, fusese găurit şi întrebuinţat ca un masiv depozit de vin. Dimineaţa începură să meargă de-a lungul zidului, aproape cărămidă cu cărămidă, lovind peretele cu cuţitele lor de tranşee şi cu baionetele, ascultând dacă se va auzi sunetul gol care le va spune că partea externă a zidului era falsă şi că vinul era ascuns acolo. Pe la jumătatea dimineţii nu ajunseseră încă la jumătatea drumului în jurul oraşului. Ar fi foarte greu de explicat cine nu se găsea acolo în ziua aceea, şi cât de ironice li se păreau oamenilor din oraş toate loviturile astea pe cărămizi.

Când Heinsick sugeră metode de grăbire a procesului, acestea fură respinse de căpitanul von Prum.

— Conştiinciozitatea e piatra de temelie a metodei noastre aici, caporale, spuse căpitanul. Temeinicie. Timpul e de partea noastră, nu a lor. De câte ori terminăm o arie, numărul ariilor rămase se micşorează. Laţul se strânge.

Erau vorbe frumoase, care plăceau soldaţilor: *„Laţul se strânge“*. Oferea satisfacţie, chiar atunci când cercetările nu găseau nimic. Se dovedi într-adevăr că aici nu era nimic; şi *asta* era ceva. Căpitanul şi sergentul găsiră o adevărată satisfacţie să taie cu cerneală ariile cercetate de pe planul de care, îşi dădeau seama, aveau atâta nevoie. Fiecare nereuşită nu însemna decât că se apropiau de sfârşit.

Când sfârşiră cu Zidul Gras începură să investigheze posibilităţile ca vinul să fi fost îngropat undeva în măruntaiele oraşului şi anume socotiră că ar trebui să existe vreun vechi depozit, construit probabil în vremurile de demult ca protecţie împotriva unor armate invadatoare, la care s-ar putea ajunge prin vreo scară sau uşă cu chepeng, aflată în pardoseala sau pivniţele caselor mai vechi sau prin biserică sau prin Palatul Poporului. Târziu, în această primă după amiază, începură o

cercetare logică, făcută pas cu pas, uşă cu uşă, a fiecărei case din Santa Vittoria.

Începură cu Oraşul de Sus şi de acolo începură să coboare uliţele spre Piaţa Poporului, în jos de la Capre la Broaşte Ţestoase, şi dacă ar fi fost nevoie, la Broaştele din Oraşul Vechi, unde vinul va fi desigur găsit.

Ridicară paturile şi saltelele de pe pardosea, şi ştergătoarele de picioare şi ciocăniră pardoselile de piatră şi pardoselile de pământ, şi mai ciocăniră pardoselile de ţiglă, (ale acelora suficient de bogaţi ca să aibă pardoseli de ţiglă) cu răngi de fier şi bâte de lemn şi ciocane de piatră.

Cercetarea caselor luă mai mult timp decât crezuseră şi, cu toate că timpul era cu ei, timpul şi fugea. Von Prum îi împingea să meargă puţin mai repede, pauza pentru masa de prânz fu numai de zece minute, şi nu mai făcură nici o altă pauză; îşi luară cina în timpul lucrului. Noaptea tot coboram în jos pe munte şi deoarece serile deveneau răcoroase, ne simţeam bine în pivniţa romană. Băieţii Veseli jucau cărţi între ei şi, când era tăcere, se puteau auzi loviturile ciocanelor de piatră până jos pe munte. Băieţii tineri urcau şi priveau la progresul pe care îl făceau nemţii şi ne spuneau până unde ajunseseră — acuma în casa lui Francucci, acuma la del Purgatorio, acuma la Vittorini, lovind, lovind, lovind, până ce luminile se stingeau în pivniţa romană.

Ne deşteptam în acelaşi sunet Erau cu toţii la treabă înainte de răsăritul soarelui.

Bombolini nu auzea niciodată aceste lovituri de pietre, pentru că în toate zilele astea dormea. Din când în când se deştepta, dar apoi adormea din nou. Îl căraseră în vechiul lui pat, în vechea lui casă deasupra prăvăliei de vinuri., aşa încât Angela Bombolini să poată avea grijă de el. În a treia zi fu în stare să se ridice în pat şi să ia puţină supă şi îi făcură o supă de găină pentru care întrebuinţară o pasăre întreagă, lucru fără seamăn. Când în cele din urmă se deşteptă de-a binelea, deşi nu putea să vadă din cauza umflăturii de pe faţă, totul îi păru clar. Simţea că putea să vadă lucrurile ca şi cum erau scrise pe un geam prin care bătea lumina şi toate răspunsurile erau simple şi clare. El a fost, de exemplu, acela care a ştiut imediat

ce trebuie făcut cu Banda.

Când nemții se apropiară de casele din Oraşul Vechi, Pietrosanto veni la el, înspăimântat.

— Aşadar, până la urmă, nu i-ai omorât, constată Bombolini,

Pietro lăsă capul în jos, ruşinat.

— Am încercat. Aveam arma pregătită şi apoi m-am uitat în ochii aceia tâmpiți ca de bou ăi lui Francucci şi n-am putut să-mi hotărăsc degetul să apese pe trăgaci.

— Mi-e ruşine de tine. Ce ar spune Magistrul de tine?

— Da, e ruşinos.

În loc să-i omoare, îi ascunsese în fundul pivniței uneia din casele cele vechi, lângă zid, în partea de jos a Oraşului Vechi.

— Cum se face întuneric, scoate-i din pivniță, du-i pe ulițele din dos, în jurul Oraşului Vechi, şi bagă-i în pivnița casei lui Coppa. Acolo vor fi în siguranță. Nemții nu se vor înapoia niciodată pe unde-au mai fost.

Din cauza felului sistematic al cercetărilor nemților, noi ştiam întotdeauna unde fuseseră şi unde se duceau. Un criminal ar fi putut să stea ascuns o casă înaintea lor sau o casă în urma lor şi să fie tot timpul în siguranță.

Şi când Fabio coborî de pe munte, Bombolini ştiu ce trebuie să facă şi cu el.

— Treaba asta trebuie răzbunată, spuse Fabio. Timpul în care ne târâm în genunchi a trecut, a venit timpul să acționăm.

Sus pe munte, Fabio lăsase să-i crească o barbă şi deoarece era de aceeaşi culoare cu părul, de un negru atât de intens încât când o lovea lumina părea albastră, barba opusă feței lui albe îi dădea, mai mult ca înainte, aerul unui martir,

— Nu e vorba de loviturile pe care dumneata le-ai primit în calitate de simplu individ, spuse Fabio.

— Nu, bineînțeles că nu, întări Bombolini. Îşi atinse fața cu degetele şi cu limba atinse dintele rupt.

— Ci pe care le-ai primit dumneata în calitate de conducător al nostru, urmă Fabio. Asta ne doare. Loviturile primite de dumneata, ofensa primită de dumneata, ne micşorează pe toți. Când te-au lovit pe dumneata, m-au rănit pe mine. Eu sunt cel insultat.

Fabio explica apoi atacul pe care îl plănuise împotriva

nemților şi a lui von Prum şi a soldaților beți din pivniță.

— Sunt de acord cu tine Fabio, spuse Bombolini. A sosit momentul să acționăm.

Un plan fu pus la cale imediat. Flamurile Roşii vor coborî de pe munte chiar în noaptea aceea şi se vor aduna în spatele casei lui Coppa, imediat în afara Zidului Gras. La ora două, la behăitul unui țap, Pietrosanto şi ceilalți soldați vor arunca funii peste zid şi-i vor trage în Santa Vittoria unde se vor uni cu ei şi se vor prepara să atace inamicul. Fabio fu mişcat până la lacrimi.

— Nici nu ştii cât de mult am aşteptat clipa asta. A sosit ceasul când vom plăti cu acte de onoare faptele lipsite de onoare.

E neplăcut, în lumina celor întâmplă te ulterior, să se scrie: că Fabio îl sărută atunci pe amândoi obrajii.

Şi Bombolini fu acela care începu evacuarea tăcută a oraşului. Luară lista parohială a lui Padre Polenta şi începură să noteze numele celor de care credeau ei că nu vor putea să tacă dacă nemții vor deveni violenți. Oamenii ăştia vor putea lucra pe terase dar nu vor avea niciodată voie să vină în oraş. În următoarele două zile, goniră din oraş toate femeile şi pe toți bătrânii şi oameni ca Fungo, idiotul, sau Rana pentru că era sălbatic, ori Capoferro pentru că era nebun şi pe Roberto Abruzzi pentru că le era teamă că va spune ceva în englezeşte dacă îi smulgeau unghiile. Şi pentru că nemții erau aşa cum erau, şi pentru că de fapt nu ştiau ce fac, nu băgară de seamă că femeile plecaseră, copiii dispăruseră, bătrânii nu se mai vedeau.

În urma a ceea ce i se întâmplase lui Bombolini, oraşul ştia la ce să se aştepte cu privire la violența fizică.

„Dacă a putut el, dacă *Bombolini* a putut s-o suporte, atunci pot s-o suport şi eu“, spuneau oamenii.

Numai Tufa, care nu spunea nimic cu voce tare, n-avea încredere.

— Ei nu ştiu, îi spunea Caterinci Malatesta. Nu ştiu ce li se va întâmpla.

— Atunci de ce să nu le-o spui?

— N-ar avea nici un rost. Acum se simt bine şi de ce să le stric sentimentul ăsta? Poate că n-or s-o facă, aşa că de ce să-i

sperii pe toţi?

Atunci îi spuse Caterinei ce vor face. Soldaţii de aici din oraş n-au să facă nimica. Vor trimite după profesionişti, după Gestapo sau poliţia SS.

— Şi vor ceda cu toţii, spuse Tufa. Nici un om nu poate rezista la aşa ceva. Fac anumite lucruri oamenilor care nu pot fi crezute de oameni, chiar când li se întâmplă lor.

— Dar Bombolini a rezistat, spuse Caterina.

— Nu, nu, nu, nu. Asta n-a fost *nimic.* După cinci minute cu SS-ul, îi vor ruga să le rupă falca, sau să le scoată ochii, numai să nu ie facă ceea ce li se va face.

În cele din urmă, Caterina îl hotărî să meargă la Bombolini şi să-i spună. Şi ceea ce auzi primarul îl întristă, pentru că se simţea sigur pe el şi pe oamenii lui.

— Dar ia oarecare timp ca să faci un om să cedeze, nu-i aşa? întrebă Bombolini.

— Câteodată e nevoie de două minute şi câteodată de zece, iar uneori de o oră, deşi în general, după aşa ceva, nu mai trăiesc.

— Atunci, ce-au făcut cu mine nu înseamnă nimic?

— Ai fost curajos, Bombolini, dar n-a fost nimic. Ceea ce îţi spun, depăşeşte orice curaj. *Toţi* cedează mai devreme sau mai târziu.

— Aşa că nu este nici o speranţă?

— Nu e nici o speranţă.

Şi deodată Tufa fu surprins şi chiar supărat să-l vadă pe Bombolini încercând, pe cât putea, să surâdă.

— Am câţiva oameni pe care nimic în lume nu-i va putea face să vorbească, îi spuse Bombolini.

— Toţi cedează, repetă Tufa. Aproape că ridică tonul la primar. Trebuie să mă crezi şi să fii pregătit pentru orice.

Dar Bombolini clătină din cap şi continuă să zâmbească, asemenea statuilor unor sfinţi pe care le vezi uneori blânde şi atotştiutoare şi împăcate cu lumea întreagă.

— Am câţiva oameni care nu vor ceda, repetă Bombolini şi adormi din nou.

În noaptea aceea îi povesti toate Caterinei.

— Am încercat să-i spun, să-l fac să înţeleagă, dar nu a vrut

să mă asculte, îi relată Tufa. Continua să insiste că are oameni care nu vor ceda.

Cei doi nu dormeau la adăpost — Caterina pe motivul că îngrijea de oamenii din Palatul Poporului şi Tufa pentru că nu avea încredere. Era adormită când se întoarse el, dar Tufa nu se culcă în pat. Şedea pe marginea patului şi-şi privea mâinile în lumina lunii. Nu ştia că ea îl observa.

— De ce te uiţi aşa la mâinile tale? îl întrebă Caterina.

El nu răspunse nimic, dar în cele din urmă se decise să-i mărturisească:

— Pentru că mi-e frică. E vorba de unghiile mele. Mi-e frică de ceea ce aş face dacă mi-ar smulge unghiile.

— N-ai nici un motiv să-ţi fie frică, îl linişti Caterina. Nu sunt decât zece. Ar trebui să-ţi aduci aminte de lucrul ăsta.

Tufa se întoarse spre ea.

— Doamne, eşti dură! Un om îi mărturiseşte frica lui şi ea îi spune că nu sunt decât zece unghii. Mai ai multe sfaturi ca asta?

— N-am spus-o ca să te minimalizez, reluă Caterina. Am vrut să-ţi fac durerea suportabilă. E numai o durere omenească. Oamenii pierd deseori unghii.

— Nu în felul ăsta.

— Ai văzut cum se procedează?

— Da, răspunse Tufa şi după o pauză admise că o făcuse chiar el, în Grecia şi arabilor din Africa de Nord.

— Şi au murit din asta?

— Nu.

— Atunci poţi s-o suporţi şi tu, Carlo. Îţi închipui numai durerea, pentru că te simţi vinovat de ceea ce-ai făcut.

— Dar am scos de la ei ce doream să ştim, spuse Tufa.

Se duse la fereastră şi-şi privi iar mâinile şi între timp îi văzu pe primii tineri din Brigada Petrarea, mişcarea de rezistenţă a lui Fabio, venind peste zid şi sărind în uliţa Coşului de Struguri, unde fură întâmpinaţi de Pietro Pietrosanto şi duşi în jos spre casa lui Coppa.

„Ăştia trebuie să fie cei pe care contează Bombolini că nu vor ceda, tineri idealişti*, se gândi Tufa,

— Abilitatea oamenilor noştri de a se înşela singuri e cea mai mare artă a naţiunii, spuse Tufa cu voce tare.

Era aproape de zori când Pietrosanto coborî în Piața Poporului şi-i raportă lui Bombolini ce făcuse cu Fabio şi cu ceilalți din Flamurile Roşii. Îi dusese în pivniță, aceeaşi pivniță în care ascunsese Banda, şi îi legase, punându-le şi căluş la gură şi-i vârâse la întuneric sub casă.

— Cum au primit-o? întrebă Bombolini.

— Au jurat să te omoare întâi pe dumneata şi pe urmă pe nemți, spuse Pietrosanto.

— Le-ai explicat că e pentru binele vinului, pentru binele oamenilor din Santa Vittoria?

— Le-am explicat.

— Şi cum au reacționat?

— Exact ca un porc căruia i-am spus o dată că ar fi mai de folos oamenilor sub formă de şuncă, replică Pietrosanto. Nici el n-a vrut să mă înțeleagă.

Bombolini zâmbi, cu zâmbetul lui care-l durea.

— Ei bine, mă simt măi în siguranță acuma, spuse el. Asta nu-i timp pentru acțiuni de vitejie.

— Ce-i apucă pe oameni ca Fabio? întrebă comandantul armatei. El ştie doar că aici nu-i loc de vitejii.

— Într-un anumit fel, Fabio nu a fost crescut cum trebuie, răspunse Bombolini.

În seara celei de a treia zile terminară cu cercetarea caselor, cu absolut ultima casă lipită de Zidul Gras din Oraşul Vechi. Era clar pentru toți că nimic nu putea fi ascuns pe lângă sau sub această cocioabă, dar soldatul Zopf şi soldatul Gottke o cercetară, aşa ca socoteala să fie perfectă şi fiecare casă din oraş să fi fost căutată de sus până jos.

— Şi cu asta e basta, spuse von Prum. Acum lațul se strânge cu adevărat.

În seara aceea luară o cină bună pentru prima oară de câteva zile încoace, dar căpitanul constată că deşi îi era foame nu putea mânca şi deşi era obosit nu putea dormi. Îşi îngădui un mic somn şi în timp ce sta culcat în pat, între somn şi starea de veghe, avu prima sa inspirație. Se sculă repede, cu mişcări directe dar tăcute ca şi cum pândea un animal care ar fi luat-o din loc şi ar fi fugit de el dacă făcea vreun zgomot sau o mişcare neaşteptată.

— Traub! îl sculă pe sergent. Clopotnița. Unde alt-undeva decât în clopotniță?

Trecură prin piață, mergând repede şi tăcuți.

— Întreg centrul oraşului ar putea fi plin de vin, spuse căpitanul.

Vorbea în şoaptă, ca şi cum vinul l-ar fi putut auzi sau cineva ar fi putut lua vreo măsură dacă îl auzea.

Sergentul Traub bătu tare în uşă şi când preotul nu se grăbi să răspundă la bătăi, deoarece lumina nu era permisă în turn, căpitanul von Prum îi spuse sergentului să tragă un foc în încuietoarea uşii. Trase trei focuri în total şi Padre Polenta deschise uşa.

— Trebuia să începem prin a cerceta aici, îi spuse căpitanul

preotului.

Traub alerga în sus pe treptele lunecoase de piatră, dar când putu să desluşească suficient cât să-şi dea seama că se vedea spaţiul gol până sus unde atârnau clopotele şi până jos unde stătea căpitanul, se înapoie încet, ieşiră în Piaţa Poporului şi intrară în casa Constanziei.

— Merita efortul, spuse căpitanul.

Scoaseră harta oraşului, şi, cu multă satisfacţie, eliminară şi campanila din locurile de ascunzătoare posibile.

Cândva în timpul aceleiaşi nopţi, deşi cercetaseră biserica Santa Maria a Cuptorului în Flăcări, căpitanul îl deşteptă pe sergentul Traub şi îl trimise jos pe Corso Cavour la pivniţa de vin să-i aducă şi pe ceilalţi oameni. Era ceva ce-i spusese Bombolini şi anume că biserica fusese construită pe ruinele unei biserici mult mai vechi, un templu roman care, la rândul său, fusese construit pe o fundaţie etruscă. E normal, îi spuse von Prum sergentului, că trebuie să fie o pivniţă antică, acolo undeva dedesubt, pe care o uitaseră. Căutară tot restul nopţii până în zori.

Dimineaţa se gândi la castelul de apă. Nici nu figura pe listă. Era aproape dureros de văzut tot ce făcuseră în dimineaţa aceea. Îi obosea pe oamenii care-i priveau, chiar dacă cei de aici erau gata să admită că un neamţ e capabil de o mare cantitate de muncă grea. Soldatul Zopf se căţără, dar regretă pe dată toate poveştile pe care le înşirase despre zilele când călătorise cu un circ prin Bavaria şi că o dată i se prezisese un strălucit viitor ca acrobat pe sârmă. Se urcă pe scara strâmtă a castelului de apă într-un timp surprinzător de scurt, dar pe balconaş se opri.

— Continuă, strigă von Prum. Ce aştepţi acolo?

— Sunt obosit, domnule. M-au lăsat puterile domnule, strigă soldatul Zopf. N-am dormit de două nopţi.

— Odihneşte-te, dar grăbeşte-te, ordonă căpitanul.

Până la urmă, soldatul se urcă pe balconaş şi îşi făcu drum pe acoperiş, unde găsi o uşiţă. Cu mare efort, deoarece mânerul ruginise cu ani înainte, o deschise şi se uită înăuntru în rezervor.

— E numai apă, domnule, strigă soldatul.

— Ai gustat-o?

— Nu, domnule. Dar ştiu că nu e vin. Nu miroase ca vinul.

— Sunt sticle în apă? În apă trebuie să fie sticle. Mii de sticle în apă.

Până la urmă, Zopf îşi dădu drumul prin uşiță şi rămase suspendat cu picioarele deasupra apei. Era un lucru periculos. Dacă scăpa, se putea îneca în rezervor.

Nu-l aşteptară pe Zopf să coboare dar o luară în schimb, la repezeală, înapoi în Piața Poporului. Soarele era sus şi o nouă zi începuse.

— Dă-mi voie să-i cer, spuse caporalul Heinsick lui Traub.

— Nu vrea să audă de lucruri din astea, spuse Traub.

Dar în cele din urmă îi permise caporalului să vorbească cu căpitanul.

— Dați-mi pe unul din ei, domnule, îi ceru Heinsick căpitanului von Prum. Dați-mi pe unul pe mână.

Căpitanul se uită la caporal ca şi cum l-ar fi văzut pentru prima oară.

— Cum adică să-ți *dau* unul? întrebă căpitanul.

— Trebuie să începem prin a lovi pe cineva în curând, domnule, spuse Heinsick. Am să iau o femeie sau un copil. N-are să țină mult, domnule. Se va isprăvi totul chiar în dimineața asta. N-am decât să bag mâna cuiva în foc.

Von Prum fu cât p-aci să-l lovească pe caporal. Se mulțumi să strige la el. Şi-i spuse că el nu procedează astfel, că ruşii fac asemenea lucruri, că barbarii acționează astfel, dar că germanii nu procedează astfel, pentru că germanii nu au nevoie s-o facă,

— Noi nu ne folosim muşchii, ne folosim mintea, adăugă căpitanul von Prum. Aceasta-i diferența dintre noi şi toți ceilalți.

Cândva, în cursul dimineții, sergentul Traub se gândi la preot şi se duse la căpitanul von Prum.

— Un preot nu poate minți, domnule căpitan, îi spuse sergentul. Întrebați-l unde e vinul şi el va fi obligat să vi-o spună. Altfel, când moare, merge în iad.

— În Germania un preot nu minte, răspunse căpitanul, dar în Italia preoții mint. Adu-l însă încoace.

Polenta fu foarte speriat când veniră să-l ia pentru că îi era frică de pedeapsa corporală şi se temea de ceea ce aveau să-i facă.

— Minciuna e un păcat, îi spuse von Prum preotului, şi ca preot al Sfintei Biserici Romano Catolice îți este interzis să minți. Ştii unde e vinul?

Polenta se uită la el cu ochi mari, mirat.

— Bagă de seamă, părinte, continuă von Prum. Eu nu-ți cer să-mi spui exact unde e vinul. Te întreb doar dacă ştii unde e?

Polenta clătină din cap şi făcu semn cu mâna dreaptă în direcția Cooperativei Vinicole.

— Acolo e vinul, spuse el.

După asta luară o Sfântă Evanghelie şi îi cerură preotului să pună o mână pe inimă şi pe cealaltă pe cartea sacră.

— Te mai întreb o dată, ca om al Domnului ce eşti, ca un reprezentant al Domnului pe pământ, care nu poate, cu deplină ştiință, să comită un păcat în fața lui Dumnezeu: Ştii ceva despre vin?

— Nu, răspunse Polenta. Ca om al Domnului vă dau cuvântul meu sacru. Voi face chiar şi mai mult.

Adusese cu el o cruce în spatele căreia să se ascundă ca după o pavăză şi o ridică şi-şi făcu semnul crucii şi îi binecuvântă cu ea.

— Crucea asta e făcută din lemnul Crucii Celei Adevărate, spuse Polenta. Am plătit pentru ea cinci sute de lire, deci trebuie să fie sfântă. Pe crucea asta, după cum martor îmi este Dumnezeu, îți spun că nu e nici un alt vin.

Von Prum izbi crucea din mâinile preotului.

— Să arzi în iad pentru minciuna asta, strigă el.

Dar asta îi necăji mai târziu pe oameni. Îi necăji că lovise crucea şi îi necăji şi felul în care răspunsese Polenta.

— Şi preoții pot să mintă, le spuse sergentul Traub. Preoții nu sunt decât bărbați care poartă fustă.

— Eu nu ştiu. Nu înțeleg, zicea Heinsick. Stătea acolo drept, un om în haine sacerdotale, şi ne spunea: „Vă spun că nu este alt vin“. Heinsick clătină din cap.

— Cum ar fi putut ține sfânta cruce, o adevărată Sfântă Cruce, şi să mintă? întrebă soldatul Gottke.

— Pot să mintă, dar nu când țin crucea în mână, întări şi Soldatul Imposibil. Dacă minți în fața Crucii sau a Cărții Sfinte, Dumnezeu trimite un semn pe care oricine îl poate vedea. Limba ți se înnegreşte. Vorbele te îneacă în gât. E ca şi cum ai

minți în confesional. Cei din cer ştiu întotdeauna.

— E imposibil să înşeli crucea, reluă Heinsick. Ştii ce cred eu? Cred că aici nu e nici un fel de vin.

Zopf coborâse din turn şi deoarece făcuse un lucru periculos i se permitea să spună adevăruri pe care alții nu le-ar fi spus.

— Eu cred că cineva şi-a ieşit din minți, spuse soldatul, şi câțiva dintre ceilalți, când Traub nu se uită la ei, clătinară din cap. Heinsick băuse vin şi scrisese pe zidul camerei cu o bucată de cărbune din cămin:

Eine feste Burg ist unser von Prum.

Se mai poate vedea şi acum. Am aflat mult mai târziu ce înseamnă asta: „O puternică fortăreață e von Prum al nostru.“

— Ați face mai bine să ştergeți asta, îi sfătui Traub. În armata asta au murit oameni pentru mai puțin de atâta.

Dar Heinsick nu făcu decât să dea din umeri. Era un bun judecător al naturii omeneşti.

— Va fi flatat, spuse el şi în după amiaza aceea, când von Prum veni în fugă în jos pe Corso mânat de altă inspirație, citi cuvintele. Se uită la oameni, care ascundeau la spate sticlele de vin. Pentru o teribilă clipă cunoscură teroarea.

— Vă mulțumesc, spuse căpitanul. Îmi dă putere.

În după amiaza aceea, începură să sape în jurul locului de înmormântare al familiei Malatesta, în afara zidurilor oraşului.

Pentru poporul din Santa Vittoria era educativ ceea ce se întâmplă cu căpitanul von Prum. Devenise pentru noi o lecție; şi până în ziua de azi, când cineva aleargă dintr-un loc în altul încercând zadarnic să facă lucruri imposibile noi spunem că „face ca von Prum.“ N-am înțeles atunci, dar necazul cu el era că nu ştia cum să piardă. Roberto spunea că el nu fusese crescut aşa.

Când oamenii de aici vor ceva şi descoperă că nu pot obține ce vor, ceea ce se întâmplă mereu, se conving singuri că de fapt nu doriseră acel lucru de la bun început. Apoi încep să se arate dispreţuitori față de lucrul dorit, şi scuipă pe el. E o chestie de a nu te face ridicol. A dori ceva ce nu poți avea, înseamnă a fi ridicol şi într-un oraş ca Santa Vittoria a nu deveni ridicol e

uneori tot ce posedă cineva.

Von Prum începu să devină ridicol. În acea singură săptămână ni se păru că îmbătrânise cu zece ani. Nu mânca şi nu dormea şi pierdea din greutate şi dintr-o dată liniile fine ale feței lui nu mai părură fine ci osoase şi bătrâne; ne puteam da seama cum va arăta când va fi bătrân. Pentru că hainele îi fuseseră croite pe măsură, când pierdu din greutate, uniforma, care îl prindea atât de bine mai înainte, atârna pe el.

— Dacă mai rezistă o săptămână, spunea Constanzia Pietrosanto care gătea pentru el, are să moară de bătrânețe.

Începurăm atunci să ne îngrijorăm, nu pentru el ci pentru noi. Dacă, sub această presiune», mintea îi va ceda, noi vom fi aceia care vom suferi. Am făcut ce am putut ca să-l calmăm şi să-l ajutăm să doarmă şi să mănânce. Dacă cineva avea norocul să găsească ceva bun de mâncare îi dădea Constanziei ca să gătească pentru el. Îi făcea bucate delicate, aşa cum încerci cu un copil ca să-l faci să mănânce, puțină salată proaspătă de pe câmp, mazăre verde gătită în brânză topită, un păstrăv viu din Râul Nebun pe care l-au adus într-o găleată, ouă de porumbel, un iepure care fusese destul de tâmpit ca să coboare pe terase, picioare de broască şi pe urmă, deoarece era Octombrie şi păsările cântătoare zburau spre sud, oamenii prinseseră cu plase cinteze mici şi canari şi privighetori şi le gătiră în ulei fierbinte aşa încât oscioarele să se fărâme în gură. El se uită la farfuria cu cintezoi şi plânse pentru ei.

— E ca o jucărie care a fost întoarsă prea mult cu cheia, îi preveni Babbaluche. Încă o învârtitură de cheie şi arcul va plesni. Ticălosul o să sară în bucăți.

Căpitanul începu să scrie tot timpul fel de fel de lucruri: scrisori pe care nu le expedia, note către el însuşi, note către soldați.

„Vor să mă facă să acționez ca un barbar şi eu refuz, scrise el cuiva, poate fratelui său Klaus. *Națiunile culte nu au nevoie de asemenea lucruri. Voi rămâne aşa cum sunt".*

O luă, în schimb, pe calea coruperii. Târziu în după amiaza celei de a patra zile îşi adună soldații.

— Ce urăsc mai mult oamenii de aici? îi întrebă el.

— Pe noi, domnule, răspunse soldatul Gottke.

Căpitanul nu-l luă în seamă.

Ceea ce noi uram cel mai mult, le explică el, e muntele. Muntele ne ținea săraci, ne distrugea, ne fura tinerețea şi puterea. La sfârşitul unei zile de lucru, trebuia să urcăm cu greu înapoi pe munte, inamicul nostru,de fiecare zi. Şi atunci ce să le oferim? Se uită la ei cu un zâmbet de triumf, primul zâmbet pe care i-l vedeau de multe zile încoace. O să le oferim ceva care să combată muntele.

Scoaseră motocicleta cu ataş şi o aşezară în centrul Pieții Poporului şi apoi poftiră oamenii să se aşeze în ea, să stea pe ea şi chiar să-i simtă puterea când motorul urla şi bătea între picioarele lor.

— Da, uitați-vă la ei, spuse căpitanul von Prum. Adoră maşina asta. Le e foame de ea, au o pasiune pentru ea. Abia aşteaptă întunericul ca să vină să ne spună secretul lor.

Existau multe căi pentru a le înlesni să-l spună. Soldații fură aşezați în ulițele tăcute şi întunecoase, iar uşile din dos de la casa lui von Prum şi de la Pivnița Cooperativei fură lăsate deschise. Şi nu veni nimeni.

Nu era o chestiune de virtute. Ar fi fost bine să putem pretinde că era. Coruperea e o unealtă bună de întrebuințat în cazul oamenilor care nu posedă nimic. Dacă măgulirea te va duce totdeauna undeva în țara asta, atunci şi coruperea va acționa la fel dacă prețul e cel bun. S-au găsit oameni care s-au culcat în noaptea aceea transpirând şi visând că zboară în sus pe munte lăsând în urmă pe frații lor încovoiați; se vedeau şezând în piață şi scobindu-şi dintre dinți oscioarele de păsări cântătoare, după cină, în vreme ce restul sătenilor abia se târau în drum spre casă şi abia aprindeau focurile pentru ciorba lor.

Căpitanul stătea în uşă, şi rămase singur în toată noaptea aceea, dar nimeni nu veni.

— Nu înțeleg, spuse el sergentului Traub, dimineața. Nu înțeleg.

Traub nu spuse nimic dar el înțelegea. Prețul coruperii nu era corect. Împreună cu cheia motocicletei, trebuia adăugat şi un giulgiu şi un sicriu.

— E o ofertă foarte bună, spuse Heinsick sergentului, doar dacă ai un regiment să te păzească.

— Astăzi, are s-o ia pe forță, îşi dădu cu părerea un soldat.

— Are să spargă nişte capete azi, prezise Heinsick. E tot ce poate face. Şi când o va face, ştiu eu pe cine vreau. Îl vreau pe cârpaci, pe Babbaluche ăia.

— Nu, nu. Pe cel cu ochii mari, pe soldat. Ăla care se uită urât la tine.

— Tufa, spuse sergentul Traub. El e cel pe care trebuie pus mâna.

— Şi pe ea, insistă Heinsick. Pe aia care se uită la tine de parcă ai fi un nimic.

Era ziua a cincea şi, în acea după amiază, după cum se aşteptau şi era aşteptat, sosi un curier de la Montefalcone. Nu erau decât două mesaje cu totul şi ambele se află în arhivele oraşului.

Unul era de Ia fratele lui, Klaus, Nu era o scrisoare, ci o carte poştală, în susul căreia, un desen ca de copil, în creion negru, înfățişa o aripă neagră.

Îngerul morții mă cheamă şi eu zbor spre el.
La revedere. Sepp, frate.

Era semnat numai „K“.

Celălalt provenea din birourile colonelului Scheer.

Sezonul de vânătoare s-a sfârşit.
Adu-mi pielea sau adu-te pe dumneata
până mâine la apusul soarelui.

Nu era semnata.

Von Prum citi scrisorile de mai multe ori şi, când termină de citit, le puse în dosarele lui. Apoi luă paginile din „Victoria fără Vărsare de Sânge şi le rupse în bucăți, una după alta, după care le arse şi începu să plângă. Era încă lumină de zi când începu să plângă şi plânse până se întunecă, iar noi îl puteam auzi din cea mai îndepărtată parte a pieții. Plângea pentru fratele lui, dar mai mult plângea pentru el şi atunci ne-am înfricoşat, căci un om care plânge e în stare să facă orice.

ÎN noaptea aceea, cinci lucruri fură scrise în jurnalul lui. Vi le ofer ca atare. Nimeni de aici nu ştie ce înseamnă, dar unii pot fi mai înțelepți ca noi şi pot descifra sensuri pe care alții nu le pot înțelege. Cea mai mare parte a oamenilor de aici cred doar că von Prum, cel puțin în orele acelea, era nebun.

1. HAMLET A MURIT.

2. Sunt hotărât acuma să mă alătur bătrânului Fritz.

3. *„Adânc în natura tuturor acestor rase nobile se ascunde negreşit bestia de pradă, bestia blondă, pândind ascunsă în căutarea prăzii şi a victoriei.“*

Nietzsche are dreptate.

4. *Întrebare: ce e Dumnezeu?*

Răspuns: Dumnezeu e un caporal german.

5. *Voi oferi lui Bombolini şi oamenilor acestui oraş o ultimă mită.*

Le ofer mita fricii.

Trebuie să fi ieşit chiar atunci. Părăsi casa Constanziei şi traversă piața spre cârciumă şi, fără să aştepte sau să anunțe în nici un fel, alergă în sus pe scări spre camera lui Bombolini, unde îl găsi în pat, iar pe Roberto aşezat lângă el. Era foarte iritat şi vorbea cu repeziciune. Acum surâdea, deşi i se mai vedeau lacrimile.

— Sunt un sportiv, spuse căpitanul.

Bombolini nu putu decât să-l privească fix.

— Noi aici nu ştim ce este un sportiv.

— Cred în principiul jocului cinstit şi ader la regulile jocului. Privesc toate astea ca un joc.

Tăcere.

— Cred că am jucat un joc cinstit. Am încercat să fim cinstiți unul cu altul. Cred că eşti de acord cu asta.

— Oh, da, spuse Bombolini.

— Dar noi nu vom pierde jocul, urmă căpitanul. Nu ne îngăduie să-l pierdem nici legea nici Dumnezeu.

Tăcere.

— Dar jocul e aproape pe sfârşite. Arbitrul ține fluierul la buze. Voi nu veți putea câştiga, înțelegi, dar poți să te salvezi de la o pierdere teribilă.

Urmă o nouă tăcere lungă, atât de lungă încât Bombolini se simți obligat să vorbească.

— Nu înțeleg ce vreți să spuneți.

— Ba înțelegi şi eu am să fac ultima mişcare. Unde e vinul? Von Prum stătuse pe o margine a patului şi acum se sculă în picioare. Ai vrea să joci? îl întrebă el pe Roberto.

Roberto clătină din cap.

— Foarte bine. Atunci aşa vom face.

Făcu mişcarea de a duce ceva la gură şi noi am presupus că era fluierul pe care îl avea în minte.

— Jocul s-a terminat, spuse căpitanul. Am făcut ce am putut. Am jucat cinstit. Mâinile îmi sunt curate.

Părea uşurat.

— Vreau să-ți aminteşti că ți-am lăsat toate şansele până la urmă, Căpitane Bombolini. Era pentru prima oară că-l onora pe primar cu acest titlu. Mâine vine echipa cea nouă.

Se întoarse apoi şi ieşi din cameră şi, când l-am văzut traversând piața spre casa Constanziei, paşii lui erau puternici şi repezi. Părea un alt om. Cam la o oră după aceea am auzit zgomotul motocicletei şi căpitanul von Prum părăsi Santa Vittoria.

— A venit timpul să mă scol din pat, spuse Bombolini.

Îi ceru lui Roberto să-i spuie nevesti-si să-i aducă mişte haine şi să-i lase pe amândoi singuri. Când ca veni cu hainele, Bombolini era sculat.

— Ai auzit ce a spus, începu el. Ai face bine să pleci înainte ca să se înapoieze căpitanul.

— Nu, răspunse Rosa Bombolini. Îl ajută să se îmbrace. Tot corpul îi era dureros şi țeapăn eu toate că fusese bătut numai peste față. Rosa arătă spre fața lui. Dacă tu ai putut să încasezi aşa ceva, pot şi eu.

Stătea înfiptă în fața lui, cu brațele încrucişate, brațele acelea mari şi puternice.

— Ții câtuşi de puțin la mine? întrebă el.

— Nu.

Îşi da seama că-l jignise.

— Nu reuşeşti să spui ceva bun, ceva drăguț într-un moment ca ăsta?

— Pentru că semeni la mutră cu un bou călcat în picioare, ai vrea să încep acum să țin la tine?

El suspină şi din pricina efortului îmbrăcatului şi din cauza vorbelor ei şi îşi rezemă brațul pe umărul ei puternic, spunându-i că va trebui să-l ajute în jos pe scară.

— Bine, dar măcar vreodată ai ținut la mine? Îl stingherea să continue, dar până la urmă tot o spuse. Vreodată — îi era greu să pronunțe cuvintele. Vreodată, m-ai iubit?

— Nu ştiu, spuse Rosa. Întoarse fața la el. A fost un timp, cred. Pe urmă ai devenit un măscărici şi o femeie nu poate iubi un măscărici.

— Una ca tine, nu, răspunse Bombolini. Câțiva dintre noi vor fi omorâți mâine. Ştii bine că s-ar putea să fiu unul din aceştia.

— Asta nu mă face să spun altceva decât adevărul, urmă ea.

— Nu, aş fi putut jura, replică Bombolini.

Când ajunseră în încăperea cu butoiul de vin, se rezemă de ea şi ceru să-i toarne un pahar.

— Aşa încât nu crezi că, atunci când toate astea se vor sfârşi, dacă voi mai fi în viață, tu şi eu am putea, oh, să revenim unul la altul?

— Nu.

Se simți din nou jignit. „Într-o noapte ca asta!” îşi spuse el.

— Oh, dar încetează să te tot simți jignit. Nici unul din voi nu poate să audă adevărul, fără să se simtă jignit? Aveți cu toții nevoia să vă mințiți mereu?

Bombolini bău al doilea pahar de vin şi apoi o întrebă de ce se măritase cu el.

— A fost o greşeală, răspunse. Nu ştiam altceva. E un lucru pe care fiecare femeie din Italia trebuie să-l învețe pe pielea ei, şi când îl învață, e prea târziu.

— Şi ce-i cu ea?

Arătă în direcția camerei Angelei. Ca de obicei, vinul îl făcea

să se simtă mai bine şi îşi dădu seama că pentru a putea rezista în viitoarele zile şi nopți ar fi bine să fie puțin beat.

— O să se mărite cu americanul.

— Roberto? Abruzzi?

— Mai ştii altul?

Astă îl făcu pe Bombolini să râdă, pentru că era un răspuns atât de tipic şi de perfect pentru nevasta lui. Aşa răspunsese în tot timpul vieții lor comune şi acum râdea pentru că-i ştia răspunsurile chiar înainte ca ea să le rostească. Când fuseseră tineri nu le băgase în seamă şi când mai îmbătrâniseră, n-o ascultase.

— El nu ştie încă, dar începe să se cam îndrăgostească de ea, urmă Rosa Bombolini. Am eu grijă să fie mereu împreună. O împing spre el, ea n-o ştie şi lui nu-i displace.

Asta îl supără pe Bombolini.

— Nici nu ştii ce fel de om este, spuse el.

— E destul de bun pentru ea. O s-o ia în America, răspunse Rosa. Ce importanță are ce fel de om e, doar s-o ia în America.

— Şi Fabio! Te-ai gândit vreodată că Fabio della Romagna e bolnav de dragoste pentru fiică-ta şi că-i un băiat foarte bun, şi că eu i-am făgăduit orice doreşte, pentru că mi-a salvat viața?

Bău după aceea un întreg pahar de vin, fără să-l desprindă o clipă de la buze.

— Fabio e italian. Şi ca atare nu e bun pentru fiică-mea. Dă-i înainte, mai bea nişte vin. Îmbată-te!

Bombolini îşi mai turnă vin.

— Nu există nici un bărbat italian care să fie bun pentru o femeie.

Asta îl făcu să râdă.

— Atunci nu mă simt chiar atât de singur, spuse el.

— Ca voi să vă simțiți ca nişte regi e nevoie să faceți din femei nişte boi.

— Eu n-am făcut-o cu tine.

— Nici nu puteai.

— N-am făcut-o pentru că n-am vrut. Nu voiam ca tu să fii un bou.

Rosa râse de el.

— Ai încercat, îi spuse. Dar eu nu m-am lăsat.

Roberto o luase înainte cu veştile despre von Prum şi

oamenii îl aşteptau pe primar în piață. Toți membrii Marelui Consiliu se găseau lângă fântână, fără să vorbească între ei, dar simțind nevoia de a se afla împreună.

— Un bărbat trebuie să-şi aleagă femeia şi boul din locurile lui. Asta mi-a spus-o mama.

— Ar fi trebuit să mi-o spui şi mie, răspunse Rosa.

Bombolini aşeză paharul la loc. Băuse destul. Ceilalți îl aşteptau, deşi nu avea ce le spune.

— Ai câştigat, urmă el. Dar n-ai fost niciodată pe cale să pierzi. În lumea dragostei, cel care poate să fugă e cel care câştigă. La revedere.

Ea îşi luă rămas bun mulțumindu-se să dea din cap. Când ajunse la uşa prăvăliei, Bombolini se întoarse spre ea.

— Spune-mi un lucru, îi ceru el. În lunile astea care au trecut, te-am surprins, nu-i aşa?

Asta o făcu să surâdă, pentru că era adevărat.

— Da, m-ai surprins, răspunse.

Bombolini ridică paharul şi i-l întinse iar ea veni şi i-l luă.

— Ştii, încheie el din uşă, ăsta a fost lucrul cel mai bun pe care mi l-ai spus vreodată.

Se duse la oamenii din piață care începuseră să se plimbe, fără să scoată o vorbă, uitându-se la clădirile vechi împreună cu care crescuseră şi făcând ceea ce unii dintre ei simțeau că era ultimul lor tur prin oraş. Se lăsase o linişte adâncă. Bubuitul tunului spre sud, care devenise un zgomot zilnic, de parcă trăiau la malul mării, încetase. Un câine urla în Oraşul Vechi şi se vedeau fumurile de la focurile aprinse de bătrânele ce pregăteau masa de cu seară, astfel ca a doua zi dimineață să nu fie nevoie decât să fie încălzită. Cineva propuse să intre cu toții în biserica Sfintei Maria şi să facă o rugăciune, dar alții au spus nu, n-ar face decât să sperie oamenii dacă ar fi fost văzuți în biserică. Merseră până în Corso Cavour şi hotărâră să-l coboare. Erau înşiruiți unul după altul, în întuneric.

— În viața mea nu mi-a fost mai frică decât acum, spuse unul din ei. Mă simt bolnav şi tremur de frică.

— Roate că te-ar ajuta să ştii că noi toți suntem bolnavi de frică, îl asigură Bombolini. Ai fost singurul destul de curajos s-o admiți.

— Dar dumneata ai simțit tortura, urmă omul. Îi cunoşti gustul şi ştii că dacă or s-o facă din nou, ai să fii din nou în stare s-o suporți.

— Ți-e frică pentru tine sau pentru ceea ce ai putea spune?

— Pentru ce-aş putea spune.

— Atunci n-ai să spui, hotărî Bombolini.

Se auzi bubuit de tunet spre sud, dar cum luna se vedea, ştiură că tunurile porniseră din nou. Cu tot zgomotul, i-am putut auzi pe nemți bând în birourile pivniței de vinuri. Acum nu mai cereau vin, îl luau ca un drept al lor.

— Îmi pare bine că nu vine ploaie. Ar strica strugurilor acuma, spuse careva.

La Poarta Grasă, se uitară în jos spre terase, în lumina lunii şi apoi o luară înapoi, în sus, pe Corso, şi când trecură pe lângă pivniță, Heinsick deschise uşa şi ieşi în stradă. Era beat.

— Am impresia că voi credeți că asta vă va ajuta, spuse el, arătând spre sud. Nimeni nu-i răspunse.

— S-ar putea, urmă el. S-ar putea. Dar s-ar putea şi să fie prea târziu.

Ne surâse şi noi văzurăm că era un surâs nesincer, căci ochii îi erau tot aşa de reci şi de departe ca şi raza lunii care îi lumina.

— Aşteptați numai să vedeți cine se va înapoia mâine cu el, urmă Heinsick. Aşteptați până îi vedeți.

Ne-am întors de la el pentru că ne dezgusta şi ne speria în acelaşi timp.

— Aşteptați până o să-i *simțiți,* strigă Heinsick. Râse la noi. Atunci o să ştiți despre ce-i vorba.

Veni după noi, cu sticla plină cu vinul nostru în mână, urmându-ne în sus, pe Corso Cavour.

— Aia sunt profesionişti, spuse Heinsick. Ăia nu sunt nişte bieți mici ticăloşi ca noi. Nici măcar nu ne vor lăsa să le atingem sculele.

Se opri şi noi o luarăm înainte, îndepărtându-ne de el pe cât de repede posibil, fără să părem că fugim.

— Cuțite şi foarfeci, furculițe şi lumânări nu sunt jucării pentru copii, strigă caporalul.

Eram departe, în sus pe Corso, dar nu suficient de departe ca să nu-l putem auzi.

— O să spuneți totul! Oh, da, o să spuneți. Începu din nou să râdă. O să-i rugați să vă dea voie să spuneți.

Când ajunserăm în Piața Poporului, Padre Polenta veni în fugă la noi.

— Ar trebui să vedeți, ne spuse preotul. Mii de lumini, milioane de lumini. Se întâmplă ceva foarte important în sud.

Asta nu însemna nimica pentru noi. Era prea târziu ca să ne mai ajute.

— E timpul să dormim, decretă Bombolini. Dacă o să ne dea mâine foc, trebuie să fim pregătiți pentru foc.

— Părinte? i se adresă unul din oameni. Spune o rugăciune pentru noi. Spune-ne o rugăciune de noapte bună.

Cea mai mare parte îngenunchează în piață, şi Polenta îi binecuvântă. Zgomotul războiului răbufnea foarte tare, atât de tare că nu mai auzeam apa curgând în fântână. Marele atac începuse, un foarte mare atac. Noi nici nu ştiam măcar cine ataca.

— Ați văzut figura lui Heinsick? întrebă Bombolini. Ați văzut ura? De ce-i atât de plin de ură? De unde iau atâta ură?

Bineînțeles, nu exista nici un răspuns. Oamenii îşi dădură unul altuia mâna, fiecare om strânse mâna celuilalt şi când toți îi atinseră pe toți ceilalți, plecară pe drumurile lor, spre casă.

7
ŞOBOLANUL DIN GÂT

CÂND i-am văzut urcând muntele, venind dinspre Montefalcone, a doua zi de dimineață, se auzi aproape un suspin de uşurare. Când te-ai oțelit în vederea unei grele încercări, e mai bine uneori ca încercarea să aibă loc la momentul potrivit.

Stăruie aici amintirea lui Lupo, ultimul din marii noştri bandiți. Se hotărâse să fie împuşcat în fața oamenilor, în Piața Poporului, pentru faptele lui sălbatice, înainte de împuşcare, strigase obscenități către Dumnezeu şi către judecător şi către lume şi apoi, dintr-un motiv oarecare, execuția i-a fost amânată. O lună mai târziu, au trebuit să-l care pe Lupo în piață şi să-l lege de fântână, pentru că nu se putea ține pe picioare. Tremura şi-l ținea pe preot de mână. Luna aceea de speranță îi stimulase pofta de viață şi îl distrusese. Ar fi trebuit să ştie că singura metodă potrivită în Santa Vittoria e să nu speri niciodată nimic, şi atunci n-ai nimic de pierdut. Lupo comisese păcatul de a spera.

Oamenii îşi treceau de la unul la altul sticla de *grappa,* bând adânc din ea şi încurajându-i pe ceilalți, în timp ce ceilalți îi încurajau pe ei, când Bombolini îi surprinse spunându-le să se ascundă fiecare în câte o casă care da în piață, de unde puteau vedea, dar de unde nu puteau fi văzuți. Vor sta acolo până le va face el semn să iasă. Unii din ei erau dezamăgiți, ba chiar supărați.

— Am crezut că va trebui să fim curajoşi, spuse unul din ei.

Acum vrei să fugim şi să ne ascundem.

— Sunt gata, spuse un altul. Sunt gata pentru bestiile alea! Pot primi orice mi-ar face.

Dar el îi goni şi oamenii plecară, şi astfel când sosiră cei patru, adică von Prum, Traub şi doi tineri soldați SS, Bombolini era singur în Piața Poporului, de data asta chiar şi fără Vittorini, care să stea în spatele lui în uniformă. Sosiră pe motocicletă, urmați de un mic camion care conținea echipamentul oamenilor din S.S. Sergentul Traub opri motocicleta lângă marginea Corso-ului Cavour şi căpitanul von Prum coborî din ataş; pe când traversa piața spre Bombolini, chiar cel mai lipsit de spirit de observație dintre noi putea să vadă că ceva se schimbase la căpitan. Bătrânețea care îi alterase fața părea să se fi risipit în această singură noapte; umbla degajat şi mişcările lui erau încete şi controlate; înțepeneala care îl făcuse să se mişte ca o jucărie prea tare întoarsă dispăruse şi, o dată cu ea şi privirea sălbăticită din ochi. Pe atunci încă nu ştiam că făcuse o a şasea şi o a şaptea însemnare în jurnalul lui, chiar în dimineața aceea, pe pagina care urma celorlalte cinci.

6. Mult din ceea ce-i înspăimântător şi inuman în istorie, multe dintre cele pe care nu-ți vine să le crezi, sunt domolite de gândul că cel ce comandă, şi cei ce execută sunt oameni diferiți. Primul nu vede priveliştea şi deci nu receptează puternica impresie. Cel de al doilea ascultă de ordine superioare şi deci nu simte responsabilitatea actelor sale —

Nietzsche

7. Am cedat bătrânului Fritz. Mă pregătesc să-mi fac datoria şi sunt fericit.

— Sepp von P.

— Aşadar, ai gonit toată lumea în dimineața asta? întrebă căpitanul von Prum.

Bombolini dădu din cap.

— Sau au fugit singuri?

— Nu, domnule căpitan. I-am ascuns eu.

— La fel cum ai ascuns şi vinul dumitale.

— Nu, căpitane.

— O să aflam noi curând.

Căpitanul o porni spre Palatul Poporului şi Bombolini îl însoţi.

— Am să folosesc clădirea dumitale pentru că e mai mare.

Se opriră la intrarea Palatului şi examinară sala mare şi întunecoasă, iar Bombolini se gândi că ar fi dorit s-o fi ţinut mai în ordine pentru că vedea dezaprobare pe faţa lui von Prum.

— Şi pentru că e foarte murdară, adăugă căpitanul von Prum. Le curge mult sânge şi varsă şi tot restul. Mi se spune că toate orificiile îşi fac funcţia.

Bombolini înţelese că asta va fi singura ocazie în care să poată face ce avea de făcut şi, cu toate că îşi da seama că von Prum nu dorea să-l asculte, porni la acţiune.

— Din cauza asta am să vă rog un singur lucru, spuse Bombolini. Nu vreau să-mi iau responsabilitatea să aleg eu omul.

— Am să-l aleg eu dacă vrei, răspunse von Prum.

— Le-am spus oamenilor să nu iasă în piaţă până nu vii dumneata, urmă Bombolini.

— Şi? Ce-i cu asta?

— Primul care va ieşi în piaţă să fie primul supus la încercare.

Căpitanul păru interesat. Bombolini îşi putea da seama.

— În felul ăsta nu-i voi avea sângele pe conştiinţa mea. Şi nici dumneata nu vei avea nevoie să alegi, căpitane, Dumnezeu va decide. Sau soarta. Nu ştiu dacă eşti un credincios. Primul care intră în piaţă va fi acela pe care Dumnezeu a hotărât să-l aleagă.

— Aş spune diavolul, nu Dumnezeu, replică von Prum.

Dar surâdea. Ideea nu-i displăcea. Sergentul Traub intrase atunci în sală, urmat de cei doi oameni din S.S. Bombolini fu surprins să vadă cât de tineri erau. Abia nişte băieţandri. Căpitanul se întoarse din nou spre Bombolini:

— Aşa încât îi vei alege pe cei care-i vor înfrunta pe oamenii ăştia, spuse von Prum. Îi ai desigur pe toţi băieţii dumitale curajoşi gata să intre în piaţă, datorită soartei.

— Nu, nu-i adevărat. Luaţi-i pe *ei* — dădu din cap spre oamenii din S.S. — sau încercaţi-mă pe mine. Nu am pe nimeni gata pregătit.

Von Prum explică atunci situația celui mai tânăr dintre soldați care, în pofida vârstei, părea să fie conducătorul.

— N-are nici o importanță, spuse soldatul. Nu are nici un fel de importanță. Toți vorbesc.

Era foarte indiferent şi total încrezător în munca lui, iar vocea sa avea calitatea indiferentă a celor care cunosc adevărul,

— Nu. Nu are importanță, întări şi al doilea soldat. Câteodată e o chestiune de timp, câteva minute mai mult sau mai puțin. Dar tot cedează.

— Da, toți vorbesc.

— Noi nu dăm greş niciodată, spuse cel ce părea mai în vârstă.

— Nu, n-am dat niciodată greş.

Căpitanul von Prum se întoarse către Bombolini.

— Foarte bine. E în mâinile Domnului, spuse germanul.

— Mâinile mele sunt curate, răspunse Bombolini.

— Şi ale mele, replică von Prum. Dar surâdea. Acum mâinile lui Dumnezeu sunt murdare.

Ambii soldați adresară căpitanului o privire întrebătoare şi el decise că a mers suficient de departe pe linia asta.

Erau foarte tineri şi foarte curați. Când râdeau, ceea ce făceau des, dinții li se vedeau ordonați, curați şi puternici. Dacă ar trebui folosit un singur cuvânt pentru a-i descrie, acesta ar fi fost; „curați", după acesta; „tineri" şi după acesta: „puternici". Nu erau îmbrăcați ca ceilalți soldați. Uniformele lor erau negre cu vipuşti albe şi culoarea închisă a îmbrăcămintei, făcea ca pielea să le pară mai albă şi ochii mai albaştri şi blondețea mai izbitoare. Oamenii îi studiaseră din spatele uşilor şi de pe acoperişurile din jurul pieții.

— Nu arată ca nişte draci, spuse cineva.

— Dracii vin sub fel de fel de măşti, le spuse Pietrosanto.

Îşi descărcară echipamentul din spatele micului camion şi chiar von Prum îi ajută la această treabă. Afară, era un început plăcut de dimineață şi căpitanul le sugeră că poate ar prefera să-şi împlinească misiunea în piață.

— Nu, e mai bine înăuntru, spuse unul dintre ei. Soarele se va ridica şi o să ne încălzim prea tare.

— E lucru greu, ştiți, spuse al doilea. Cald şi obositor.

— Încearcă *dumneata* să scoți dinți toată dimineața.

— Când oamenii nu vor să şi-i scoată.

Surâseră unul la altul. Era un truc vechi al lor; mai aveau şi multe altele.

Era imposibil pentru Bombolini să nu admire grija şi precizia lucrului lor. În foarte scurt timp goliseră camioneta şi-şi aranjaseră echipamentul. Ultima piesă fu o masă din lemn, o planşetă strâmtă, subțire, de lemn, nu mai largă decât o scândură de călcat rufe, care se strângea în secțiuni, foarte asemănătoare unei mese portative pentru operații. De marginile mesei atârnau trei curele de piele foarte largi şi tari, şi trei puternice catarame de metal.

La una din margini, se găsea un generator electric, operat de baterii, la care începură să prindă fire de sârmă, cu clame mici de metal, având şiruri de dinți, ca nevăstuicile. De partea cealaltă se găsea o masă mai mică pe care erau aşezați diverşi cleşti de extras, cârlige, tuburi de cauciuc, o pâlnie mare, foarfeci chirurgicale, clame de metal, un cârlig special din fier, o scoabă, un ciocan cu un capăt lung şi subțire şi nişte fiare asemănătoare cu coarnele unui berbec, cătuşe, o lampă de benzină.

— Sunteți tineri dar vă cunoaşteți meseria, voi, interogatorilor, le spuse căpitanul von Prum.

— Ne place să ne considerăm o echipă a adevărului, declară cel mai tânăr dintre ei. Mergem prin țară ca să descoperim adevărul.

Îşi surâseră din nou unul altuia. Nu era nimic solemn în atitudinea lor.

— Acum dă-mi mănuşile, Hans, spuse cel tânăr.

Îmbrăcaseră, peste uniformele lor negre, câte un şorț negru şi Hans îi dădu celui mai tânăr, care se numea Otto, mănuşi negre de cauciuc.

— Treaba asta devine uneori cam murdară, ştiți, spuse Otto. N-ați mai asistat până acum la aşa ceva? îl întrebă el pe von Prum.

Căpitanul clătină din cap.

— După câtva timp te obişnuieşti şi cu asta, urmă Otto.

— După câtva timp îți şi place, adăugă Hans.

— O să-ți fac o mare plăcere, Căpitane Bombolini, i se

adresă von Prum. Am să-ți dau voie să vezi totul. *Tot* ce se face.

Otto se uită atunci la ei.

— Uh, uh, uh! făcu el. Nu e prea plăcut, Căpitane. Câteodată e mai greu de privit, ştii.

— Câteodată cel care priveşte vorbeşte cel mai mult, sugeră Hans.

— Nu pari prea fericit, i se adresă în continuare Otto lui Bombolini. Amândoi vorbeau italiana foarte bine. O să-ți dăm o reprezentație specială pentru dumneata, n-avea grijă.

Bombolini se duse la fereastră şi privi în piață. Era încă goală. O clipă fu bucuros de acest lucru, dar până acum ar fi trebuit să se fi ivit vreun semn de la Pietrosanto, în capul cel mai îndepărtat al pieții, sau în jos, venind dinspre Oraşul de Sus. Încercă să se uite numai în piață dar, fără să vrea, ochii îi fugeau mereu spre masa cu instrumente, la metalul lor rece şi dur, la cârligele şi ciocanele şi cleştii de argint — ştia el că sunt pentru degetele de la picioare, pentru dinți şi pentru unghii — la tuburile groase de cauciuc, la lampa cu benzină. Şi căpitanul von Prum se uita la ele, şi-şi umezea mereu buzele cu limba, ceea ce l-ar fi surprins dacă ar fi ştiut-o.

— Întrebuințați într-adevăr toate astea? se informă el.

Lui Bombolini i se păru că era o întrebare stupidă, dar greşea.

— Nu, nu adeseori, răspunse Hans. Le-am folosit, dar treaba asta le înlocuieşte, vedeți.

Arătă spre generator la care fusese ataşat acum şi un magnet. Un fir de sârmă mergea de la magnet la mânerul de metal al unui ciocan, de care sârma era prinsă cu o clamă.

— Eşti gata să încerci? întrebă Hans.

Otto dădu din cap. Soldatul mai în vârstă lovi uşor brațul de aramă al magnetului, se auzi un fel de zgomot sacadat, din capătul ciocanului începură să sară scântei şi ciocanul însuşi începu să sară pe masa de lemn.

— Aşa fac şi oamenii, îi explică Hans lui von Prum. Oamenii sar!

— Şi țipă, mi-e teamă, adăugă Otto. Asta cere puțină obişnuință.

— Câteodată ating nota do de sus, spuse Hans, dar n-o să vă placă ceea ce vor cânta.

Aşa încât îşi surâseră din nou unul altuia. Otto arătă spre masa cu instrumente.

— Tot timpul cât lucrăm pe ei, nu încetează o clipă să se uite la astea, urmă el. Durerea e de nesuportat, bineînțeles, dar ei se tot uită la astea, la cleşti, de exemplu, pentru că au impresia că lăsăm ce-i mai rău la urmă,

— Şi de aceea vorbesc.

— Nu mai au răbdare până să vorbească. Cer să vorbească. Strigă să vorbească. Ne roagă să vorbească.

— Şi câteodată îi lăsăm s-o facă.

Von Prum observă că-şi umezea buzele cu limba şi încetă.

— Cât timp, întrebă el. Cât durează?

Soldații se uitară unul la altul.

— Câteodată un minut. Câteodată cinci. Trei sau patru minute în medie, nu-i aşa Hans?

— Trei sau patru, da. Uneori îi întrebăm mai târziu pe cei pe care i-am tratat, şi ei păstrează impresia că au stat pe masă cu ceasurile.

— Timpul e un lucru ciudat, comentă Otto. Durerea lungeşte timpul.

— Timpul e ciudat. Şi noi îl influențăm. Câteodată, când terminăm lucrul, suntem surprinşi să ne uităm şi să vedem că e încă zi. Sunt gata. Şi tu?

Se uită întâi la Otto şi apoi la căpitanul von Prum.

— Mâi am o ultimă întrebare, spuse căpitanul. Cum ştiți că spun adevărul?

— Pentru că-l spun întotdeauna. Dar facem din asta o chestiune de statistică, lămuri Hans. Când îi frigem bine, când îi gătim bine, ştiți...

— Când le dăm foc la păr, ştiți...

— Atunci îți spun. Îți spun întotdeauna, dar nu ne este permis să ne bazăm numai pe cuvântul unui singur om. Chiar atunci când ştim că pacientul a spus adevărul, trebuie să lucrăm pe un al doilea şi pe al treilea. Câteodată lucrăm pe cinci. Doar ca să iasă bine.

— Deşi unul ar fi de ajuns.

— Oh, da. Unul e de ajuns, întări Otto. Dar lor le place să fie mai mulți.

Prin „lor“ trebuie să-i fi înțeles pe ofițerii care ordonau

interogările.

— Vom lucra pe cinci, spuse căpitanul von Prum. Se întoarse către Bombolini. Ai auzit?

— Dacă unul ar fi de ajuns... începu primarul.

— Cinci, repetă von Prum. Vocea îi era aspră şi rece.

— Vreți să-l luăm pe el? întrebă Hans pe căpitan, făcând semn spre primar.

— Nu, îmi place să rămână unde e.

Hans încercă curelele de piele. Le trase cu forță şi pocniră; erau tari şi rezistente. Încercă lampa cu benzină şi flacăra albastră țâşni. Era şi un fier de însemnat vite, pe care Bombolini nu-l văzuse mai înainte şi Otto îl ținu în flacără.

— Nu, nu-l folosim, îi spuse Hans lui von Prum. Asta ar lăsa semne evidente. Dar oamenii urăsc arsura.

— Urăsc ideea arsurii. A fierului roşu intrând în ei.

— În special pe tălpile picioarelor.

— Dar ăsta, spuse Otto mângâind magnetul, ăsta doare şi mai mult. Totuşi le e mai frică de fierul încins.

— Într-o zi, când toți vor avea mai multă experiență, adăugă Hans, vor ajunge să respecte mai mult Scânteietorul. Era numele lor pentru magnet. Se vor ruga pentru fierul roşu.

— Dar noi nu le vom da decât Scânteietorul. Îşi surâseră din nou unul altuia. Unde sunt, domnule? întrebă Otto. Noi suntem gata pentru ei.

Bombolini simțea că tremură şi că era bolnav, nu ca şi cum i-ar fi venit să verse, ci bolnav în toată ființa lui, în inimă şi în suflet şi în creier. Nu era nimeni în piață.

— Foarte bine, spuse von Prum. Mai dăm soartei un minut sau două şi după aceea mergem noi şi aducem pe cineva.

După aceea aşteptară într-o tăcere întreruptă de zgomotul instrumentelor pe care Otto le mişca într-un fel de nerăbdare nervoasă.

— Eu sunt întotdeauna puțin nervos înainte de a începe, spuse el. Nu ştii niciodată ce se poate întâmplă.

— Şi cum vor reacționa.

— Nu ne trimite niscai eroi, strigă Otto lui Bombolini. Sunt plicticoşi, ştii, eroii ăştia. Vin uite aşa, cu fălcile strânse, urmă Otto. Era în picioare şi imita fața şi postura eroului. Te fixează cu privirea aşa, şi te scuipă cu ochii.

— Apoi aşezăm clamele pe ei, le dăm puțin curent, şi dintr-o dată încep să vorbească, continuă Hans.

— Atunci te ling cu ochii.

— De fapt e foarte trist şi plicticos.

— E într-adevăr dezgustător.

— Am să vă trimit nişte oameni atât de fricoşi, spuse dintr-o dată Bombolini, constatând că se surprinde pe el însuşi, oameni care vă vor spune asemenea minciuni, care vă vor ruga şi vor încerca să vă mulțumească în fel şi chip, că n-o să mai ştiți ce-i adevărat şi ce-i fals.

— Cu cât vorbesc mai mult, cu atât spun mai multe adevăruri, chiar când mint, observă Otto.

Traub veni din piață pe terasă şi strigă prin uşă:

— Iată că vine unul. Iată pe unul care traversează acuma piața.

Se duseră în uşa Palatului Poporului şi se uitară afară la ce le livrase soarta. Un om coborâse dealul abrupt dinspre Oraşul de Sus şi se oprise o clipă la marginea pieții. Când îi văzu pe nemți, nu făcu nimic ca să-i ocolească, ci dimpotrivă, veni direct spre ei.

— Un martir. E unul din tipul martirilor, remarcă Hans.

Îl priviră spunând ceva caporalului Heinsick şi acesta porni să însoțească omul spre locul unde se găseau ei.

— Ne-ai mințit, spuse unul dintre nemți lui Bombolini. Ne-ai trimis un erou.

În fața treptelor care urcau spre terasă, Heinsick se opri, apoi îl împinse pe prizonier în sus pe scări.

— Spune că e bucuros că ne vede, anunță Heinsick. I-am spus că *noi* suntem bucuroşi să-l vedem pe *el.*

Era Giuliano Coppa, fostul primar din Santa Vittoria. Când îl văzu pe căpitanul von Prum, făcu un salut fascist.

— Trăiască Ducele! Trăiască Hitler! strigă el. Ce v-a reținut atâta?

— Oh, Doamne! Genul *ăsta,* făcu Hans. „Fascistul adevărat şi sincer“. Se întoarse spre ceilalți. Ne era tot timpul devotat nouă, o să vedeți. Îndată are să vă spună.

Râseră de Coppa. Ochii îi crescură de suspiciune şi de frică. Bombolini făcu un efort să rămână în umbra camerei. Când văzu sculele pentru interogator, Coppa începu să strige:

— Sunt un fascist sincer. Sunt membru important ai partidului. S-a comis o greşeală.

— *Tăcere,* îi strigă deodată Hans. Era uşor de înțeles de ce i se încredințase această treabă lui Hans. Întotdeauna e o greşeală, le spuse celorlalți. Dezbracă-te, îi strigă lui Coppa.

— Nu înțeleg, răspunse acesta.

Era curajos. Îşi controla bine vocea şi corpul nu-i dădea nici un semn exterior de frică.

— Nu înțelegi cuvintele: „Dezbracă-te“? întrebă Otto. Asta înseamnă ceva pentru dumneata?

Îl apucă de gulerul cămăşii şi, dintr-o singură mişcare, i-o rupse de pe corp.

Când Coppa fu gol, îi aşezară pe masa cea strâmtă de lemn şi îl legară cu curelele de piele.

— Ce vreți să-mi faceți? întrebă el.

— Dacă ți-aş răspunde la asta, spuse Otto cu o voce calmă, nu m-ai crede.

— Şi-apoi nu ai mai avea norocul să afli tu însuți, adăugă Hans. Surâseră.

— Îi dezbraci, explică Otto, pentru că aşa îi faci să se simtă lipsiți de apărare. Dacă bagi un soldat gol în front nu va voi să lupte, dar dacă-l îmbraci va lupta până la moarte.

Ați transformat toate astea într-o ştiință, observă von Prum.

— Oh, da, e o ştiință.

— Ai auzit? îl întrebă von Prum pe Bombolini. E o ştiință. Asta-i diferența dintre voi şi noi.

În timpul ăsta Coppa rostea rugăciuni cu voce tare.

Apropiară magnetul de masă şi când Otto încercă pentru ultima oară micile clame care urmau să fie prinse de Coppa, acestea săriră ca nişte broscuțe speriate.

— Nu-l laşi niciodată pe client să se simtă uman, înțelegeți, spuse Hans. Îl priveşti ca şi cum ar fi un pietroi, şi când vorbeşte nu-l înțelegi niciodată. În felul ăsta se simte singur.

— Ca o balegă. Cea mai mare parte din oameni se simt ca o balegă în străfundurile lor, ştiți. Ca ceva dezgustător ce a căzut pe lume, adăugă Otto. Astea nu sunt vorbele mele. Ale psihologului, înțelegeți?

— O auzişi şi pe asta? întrebă von Prum. Psihologul. Totul a fost prevăzut.

În acest timp, Otto stătea aplecat peste Coppa.

— Noi nu vrem să-ți facem acest lucru. Va fi mai teribil decât îți poți închipui. În clipa asta începe, şi ai să-ți doreşti moartea. O să ne rogi să te lăsăm să mori. Câteodată unii mor chiar. Se uită la căpitanul von Prum. Le explodează inima în piept. Creierul e zdruncinat, făcut bucăți, înțelegeți.

— Vă faceți o educație, domnule căpitan, spuse Hans.

— Noi nu dorim să mori şi tu nu vrei să mori.

Spre oroarea lui, Bombolini îl văzu pe Coppa făcând semne din cap nemților, că da.

— Câteodată ne mărturisesc adevărul chiar mai înainte ca să începem, îi spuse Hans lui von Prum.

— Şi le dați voie să se ridice?

— Nu. Hans părea dezamăgit de elevul lui. Îi ardem, întrebuințăm Scânteietorul. Cum am şti altfel că spun adevărul?

— Acum! comandă Otto.

Începu să lege firele de diversele părți ale corpului lui Coppa. Apăsa clamele până le apăreau dinții şi apoi le prindea în jurul unui deget de la picioare, sau de lobul unei urechi sau de sfârcul sinilor, ca pe un animal mic şi rău.

— Noi nu vrem să te facem decât să *simți* durerea, aşa încât să vrei să ne spui adevărul.

— Da, vreau să vă spun adevărul. Pe dată, strigă Coppa. Vă voi spune ceea ce vă interesează.

— Acum, vedeți, vom şti daca spune adevărul, anunță Otto. Se uită din nou la căpitan cu un zâmbet cam stingherit. Ce dorim să ştim?

— Despre vin. Unde e restul vinului?

Îl întrebară şi Coppa spuse că nu înțelege întrebarea şi că nu ştie ce îl întreabă.

— Acum? întrebă Hans.

— Acum! răspunse Otto.

Făcu o mişcare cu degetul pe magnet, o mişcare foarte uşoară pe mânerul de alamă şi, în aceeaşi clipă, Coppa zbură în sus pe masa de lemn, reținut de curele ca şi cum curelele ar fi trebuit să-l taie în bucăți, şi tot în aceeaşi clipă deschise gura şi, după un timp ce păru foarte lung, o mică clipă de viață, lăsă să iasă din străfundul lui un urlet de frică şi de agonie şi, ce

era mai rău, de neîncredere, atât de teribil, încât amândoi, von Prum şi Bombolini, se treziră şi ei strigând într-un fel de urlet de recunoaştere a animalului uman.

Se găsesc oameni aici, care deoarece asta reprezintă istorie, doresc înregistrarea fiecărei acțiuni care a avut loc în camera aceea, în acea dimineață, astfel încât nimic să nu se poată uita; o dare de seamă a fiecărei arsuri şi al fiecărui țipăt, o înşiruire a tuturor dinților distruşi şi scoşi cu forța; dar asta nu e nici necesar nici de dorit căci, aşa cum ne-a povestit mai târziu Bombolini, care văzuse totul, atunci când atacul asupra cărnii atinge punctul aproape mortal, toate torturile sunt una şi aceeaşi.

Către sfârşit, e groaznic pentru toți cei ce iau parte şi, după cum spuneau nemții, într-un anumit fel (dacă asta ar putea fi posibil) chiar plicticos, pentru că toată tortura, în orice fel ar fi administrată, devine aceeaşi şi toți torturatorii devin un singur om — atâtea țipete, atâtea plânsete, atâta dorință de a muri, atâta sânge, atâta urină, atâtea fecale, atâta curaj şi atâta laşitate — încât până la urmă lui Bombolini îi trebui un efort ca să-şi aducă aminte cine dintre oamenii împreună cu care îmbătrânise stătea culcat acolo, pe masa de lemn, legat în curele.

Când terminară cu Giuliano Coppa (pentru că n-aveau cum să-l mai redeştepte din leşin), îi veni rândul lui Mazzola, un alt membru al Bandei. Cu câteva minute mai înainte, Pietro Pietrosanto şi Vittorini îl eliberaseră pe Mazzola din pivnița din Oraşul de Sus, şi el coborî, aşa cum credea, să-l întâlnească pe Coppa în Piața Poporului. În numele justiției, lui n-ar fi trebuit să i se îngăduie să vadă corpul lui Coppa întins de-a lungul zidului, înainte de a-i veni rândul să fie şi el întins pe masă, pentru că e dreptul fiecărui om să nu ştie ceea ce i se va întâmpla până ce nu i se întâmplă. E suficient de spus că Mazzola deveni atât de isteric — şi Mazzola nu era un fricos — încât atunci când îi vârâră pe gâtlej clama metalică şi când

dădură drumul curentului electric, Mazzola îşi muşcă vârful limbii, şi le spuse soldaţilor „Vă mulţumesc Aceasta fu clipa în care Bombolini îşi dădu seama că plânge pentru oamenii care îi fuseseră duşmani.

Încercase să-şi spună că ceea ce li se întâmplă acestor oameni era numai ceea ce meritau, că, într-un sens, se împărţea adevărata justiţie, şi că era drept, că era dorinţa Domnului, sau mai bine zis, Domnul permitea să se întâmple ce se întâmpla. Dar chiar când se convingea pe el însuşi, ştia că ceea ce gândea era o minciună, fiindcă era conştient că ceea ce li se întâmplă lui Coppa şi Mazzola nu trebuia să se întâmple nici unui om şi că nu există motiv pe lume s-o justifice.

Cea mai mare parte din timp, căpitanul von Prum reuşise să se izoleze de suferinţa din camera de tortură. Ceea ce se făcea nu era făcut de el. Dar mai înainte de a intra la rând bătrânul brutar Francucci, se mai luară o dată de Coppa, deoarece îşi revenise în simţiri.

— Asta e momentul să scoţi ceva de la el, spuse Hans. Dacă e ceva de scos. Eu nu fac asta decât pentru că insistaţi că vinul există aici.

— Vinul e aici, spuse căpitanul.

Dar descoperi că dorea să înceapă cu altul care ar ceda mai repede, decât să se reia ceea ce rămăsese din Coppa.

— Câteodată, când un om ajunge în starea asta, şi un copil cu nişte cleşti poate extrage o mărturisire de la el, spuse Otto. Îi laşi să se răcorească şi, când îşi revin, înainte ca tu să spui o vorbă, încep ei să vorbească.

După asta efectuară pe corpul lui Coppa anumite operaţii cu lampa de benzină, despre care nu se poate scrie. După aceea îl udară cu apă. Era conştient încă şi îi vârâră pâlnia pe gât şi îi îndoiră capul pe spate, aducându-l pe punctul de a se îneca.

— E prea curajos, spuse căpitanul von Prum. Dumnezeule, unii oameni sunt prea curajoşi, ca să le poată fi bine. Făcu ceva care nu-i semăna. Se duse la masa unde Coppa se îneca şi strigă la el: Ce-ţi faci ţie însuţi? N-ai dreptul să fii atât de curajos! Se întoarse către Bombolini: Pentru numele lui Dumnezeu, Bombolini, spune-i să ne spună.

Bombolini nu fu în stare decât să ridice palmele în sus şi

să-şi întoarcă privirile:

— Crezi că dacă ar fi ceva de spus nu ți-aş fi spus-o eu acuma?

Cu firele de sârmă care îl făcură pe Mazzola să salte în sus în curele, în timp ce voltajul se ridica mereu, şi aşezând clame în locuri pe care nu le încercaseră niciodată mai înainte şi în combinații de necrezut, şi pe care noi înşine am ajuns să nu le putem crede, l-au adus pe bietul om până la porțile morții.

— Insistați totuşi să credeți că există vin? întrebă Hans.

— Există vin, răspunse von Prum.

Aşa încât începură să-l trateze pe Francucci. Am învățat de atunci ce bine e ca, într-o situație ca asta, să fii fricos, şi poate că e şi un fel bun de a te descurca în viață. Fiind un fricos cinstit, câte nu-ți sunt crutate în viață şi cât de puține se aşteaptă de la tine! Înainte măcar de a-l fi făcut pe Francucci să simtă ceea ce voiau ei ca să simtă, brutarul şi leşinase de mai multe ori. L-au aruncat pe Francucci lângă zid, cu ceilalți. Deşi suferise cel mai puțin, Francucci fusese cel mai convingător.

— Dacă ar fi fost vin, ăsta ne-ar fi spus-o, zise Otto.

— Ne-ar fi spus exact unde, şi cât, şi cum am ajunge să-l găsim, şi ne-ar fi şi condus, adăugă Hans.

Îşi scuturară şorțurile şi îşi frecară mănuşile; erau umede de sudoare şi ei se simțeau obosiți. Unul din ei se uită la căpitanul von Prum.

— Ori nu e vin, ori n-am reuşit noi.

— Iar noi reuşim întotdeauna.

— Ce-avem de mâncare pentru prânz?

— Noi nu pierdem niciodată prânzul.

— Totuşi avem dreptul la cinci oameni şi vom lucra pe cinci.

— Vreau să fie cinci, spuse von Prum.

— Ați prins poftă, comentă Otto. Dar cinci e limita. Nu depăşim niciodată cifra asta. Nu e singura treabă pe care o avem azi. Mergem mai departe într-un loc care se cheamă Scarafaggio.

— Eu ştiu că vinul e aici.

— Foarte bine, spuse Otto. Aveți să-i căpătați pe cei cinci.

Cei doi tineri soldați se uitară unul la altul în aşa fel încât să fie văzuți de căpitan. Era un fel de dispreț ținut în frâu, care se potrivea pentru oricine nu făcea parte din poliția SS.

Tocmai în timp ce mâncau, Bombolini află că Flamurile Roşii, care fuseseră ţinuţi în aceeaşi pivniţă cu Banda, ieşiseră de acolo şi coborau din Oraşul de Sus spre Piaţa Poporului. Erau Fabio şi Cavalcanti Ţapul şi fiul cel tânăr al lui Guido Pietrosanto şi Tommaso Casamassima.

— Nu aveţi desert, ei? întrebă Hans.

— Foarte bine, spuse Otto. Se sculă şi se spălă pe mâini într-un lighean cu apă. Atunci ăsta ne va fi desertul.

Lui Bombolini îi fu imposibil să se întoarcă şi să se uite la ei.

— Presupun că şi voi doi sunteţi membri ai partidului fascist. Vreţi să ne arătaţi mai întâi cărţile de membru şi medaliile?

— Sunt cetăţean al Italiei libere, răspunse Fabio.

Bombolini simţi că inima încerca să i se spargă din cauza presiunii sângelui.

— Dezbrăcaţi-vă! strigă Hans.

— Asta-i despre ce vă vorbeam, explică Otto căpitanului von Prum. Ia priviţi-le ochii. Foarte sfidători. Foarte curajoşi. Plini de vitejie.

— Şi deseori ăştia cedează primii, adăugă Hans. Pentru că atunci când descoperă că nu sunt chiar *atât* de curajoşi, cedează complet.

— N-au nici un fel de forţă, întări Otto. Ca un dig de pământ şi unul de piatră. Poţi să ai o crăpătură în digul de pământ şi totuşi să stăvileşti cea mai mare parte a apei, dar ăştia din piatră solidă, când cedează, se prăbuşesc.

Bombolini, aproape fără să-şi dea seama, venise între ei.

— Vreau să mă ofer voluntar în locul băiatului, spuse el.

Râseră de el.

— Aţi spus că vor ceda. Atunci faceţi-mă pe mine să cedez. Care-i diferenţa?

— Ne-a provocat. Vrem să-i schimbăm privirea din ochi. Nu ne place felul în care se uită la noi.

— Pe de altă parte, pentru ce vrei să-l scapi? Pentru ce? Ţi-e cumva drag? Asta să fie?

— Un băşinos bătrân ca dumneata, îl batjocori Hans.

— Vreau să-i salvez viaţa. Şi el mi-a salvat-o o dată pe a mea.

— Tot ce ai de făcut ca să-i salvezi viața, Bombolini, interveni von Prum, este să ne spui unde e vinul. Spune vorbele astea şi băiatul e liber.

— Aşteaptă până punem Scânteietorul pe el şi atunci poate ai să vrei să ne spui ceva, îl sfătui Otto.

Bombolini se uită la Fabio care era întins pe masa umedă de lemn. Curelele de piele erau muiate în sare şi sudoare şi urină. Sus în munți pierduse din greutate şi coastele i se vedeau prin piele, şi din cauză că era atât de brun la păr, părea mai alb ca înainte, şi subțire şi slab şi gata să se rupă. Pe fața lui Fabio nu se vedea nici un semn de frică, şi totuşi nu greşim afirmând că Fabio tremura atâta încât nici curelele nu-i puteau controla mişcările muşchilor. Mai era, într-adevăr, şi o expresie de tristețe resemnată pe fața băiatului, la gândul că oamenii pot face asemenea lucruri altor oameni.

Problema lui Bombolini devenise acuma simplă. Era convins că orice om va ceda sub suferințele torturii. Acum nu mai avea nici o încredere că secretul va putea fi menținut. Dacă vorbea şi-l scăpa pe Fabio de durerea şi brutalitatea care îl aşteptau, tânărul nu i-o va ierta niciodată şi nici oamenii oraşului nu i-o vor ierta. Dacă va permite ca Fabio să suporte durerea şi apoi să vorbească, tânărul nu va putea continua să trăiască în pace cu el însuşi. Dorea ca tânărul Cavalcanti, care era al doilea în cameră, să fi fost pe scândura de lemn. Țapul, când va simți sârmele, va fi cel care va vorbi. Cel puțin Fabio şi el însuşi vor scăpa, chiar dacă vinul va fi pierdut.

— Înainte de începeți, ceru Fabio, vreau să vă spun ceva. Îl fixară pe Fabio, uimiți. Nu aveți nici un drept să faceți aşa ceva. E o crimă împotriva poporului şi intr-o bună zi veți plăti.

Atunci au surâs. L-au întrebat cum îl cheamă,

— Fabio, spuse Otto. Ți-l prezint pe Hans. Hans, Fabio. Eu sunt Otto. Am să te ajut să spui adevărul măcar o dată în viață.

— Nu aveți dreptul să-mi faceți asta, repetă Fabio.

Bombolini descoperi că nu poate sta acolo, că simte cum i se rupe inima, că în inimă simțea că va ceda el, că plângea pentru curajul lui Fabio şi că tremura, iar corpul îi era lac de sudoare.

— Micul curajos joacă teatru aşa cum cred unii că trebuie s-o facă, spuse von Prum.

Începură cu Fabio la un voltaj mult mai ridicat decât o făcuseră cu ceilalți, şi era pe cât de groaznic se poate imagina. Bombolini îi da înainte cu voce tare: „Nu vreau să moară. Vă rog, lăsați-mă să mor înaintea lui Fabio! Dar chiar în această stare putea să-l vadă pe von Prum uitându-se la Fabio cum nu se uitase la ceilalți. Fabio, singurul dintre toți, reuşise să nu strige la început, dar apoi începu să urle la fel de tare ca şi ceilalți. Era lucrul de care se temuse Bombolini, dar se resemnase, şi acum era aproape bucuros să-l audă strigând:

— Am să vă spun., am să vă spun, am să vă spun, am să spun, repeta Fabio. Opriți-vă şi am să vă spun!

Poate că în clipa aceea voia să spună. Încercă să vorbească dar nu reuşi să scoată nici un sunet din gât când se opri electricitatea şi, în cele din urmă, fură obligați să desfacă curelele de piele şi să-l ajute pe Fabio să se ridice ca să-şi poată controla limba şocată.

— Ar fi trebuit să urmezi sfatul oamenilor dumitale, spuse von Prum lui Bombolini; o veche zicală a voastră spune: „Când situația cere martiri, fii sigur că trimiți martiri".

Fabio încerca să spună ceva şi ei îi dădură apă. Von Prum sta în momentul acela aplecat asupra lui Fabio, şi avea privirea cuiva care e pe cale să atingă şi să obțină ceva ce dorise mai mult decât orice alt lucru în viață. Poate că într-adevăr Fabio dorea să le-o spună. Şi poate că fusese o greşeală din partea lui Otto şi a lui Hans că începuseră atât de sus pe scara durerii, încât tânărul nu mai fu în stare să vorbească până ce nu avu răgazul necesar să se redescopere pe sine, să constate că primise durerea şi că mai era încă în viață, sau că mai bine ar muri decât să deschidă gura.

— Nu aveți dreptul! strigă Fabio. Ce-mi faceți? Şi dumneata, îi spuse Fabio lui von Prum. Dumneata eşti cel mai rău din ei pentru că ştii mai multe.

— Culcă-1! strigă Hans. Culcă-l din nou!

Când fu legat de masă şi micii dinți de metal se înfipseră în alte părți ale corpului lui Fabio, de astă dată la penis şi în gâtlej, Otto se întoarse către căpitanul von Prum:

— Doriți să continuați dumneavoastră singur, acum?

Von Prum fu năucit de posibilitatea ce i se oferea. E singurul cuvânt care i se potriveşte. Se trase înapoi dinspre

Fabio, apoi reveni lângă el; îi era frică să şovăie în fața acestor oameni. Îşi simți mâna plină de sudoare, sudoare adunată în şanțurile palmei care se mişca încet, deschizându-se şi strângându-se aşa cum o făcuse când vorbise cu Bombolini.

— Da, o fac eu mai departe!

Acum, von Prum era cel care tremura. Stătea pe scaunul lui Otto şi mâna îi tremura pe mânerul de alamă al magnetului şi, când în cele din urmă împinse mânerul, ajunse până la ultimul buton şi se uită la Fabio care se împingea în curele, apoi se uită în jos la podea, până ce, în sfârşit, Otto împinse mânerul mereu mai sus şi Fabio începu să urle atât de tare, încât îl făcu pe von Prum să plece de lângă el şi, dintr-o dată, Otto coborî mânerul.

— Nu poți să-l ții numai jos, spuse Otto.

— Am făcut-o, spuse von Prum. Am făcut ce trebuia să fac.

Dificultatea cu durerea e că, din anumite rațiuni, atinge, în cele din urmă, un punct unde se înfrânge singură, unde chiar de-ar fi simțită şi înțeleasă de persoana care o primeşte, corpul nu mai poate răspunde la ea, şi nici chiar recepta. La un moment dat, Otto se întoarse către căpitan:

— Voiați să ştiți cum funcționează cleştii, spuse el.

— Poate ar fi bine sa ştiți şi despre cleşti, întări Hans.

Smulseră o unghie de la mână, şi Fabio abia se mişcă.

Smulseră o unghie de la picioare, şi apoi un dinte, şi Fabio rămase culcat pe scândură, abia uitându-se la ei.

— Vedeți, după sârme asta nu mai reprezintă nimic, spuse Otto. Numai în imaginație au cleştii valoare.

Nu mai are nici un sens şi nu e nevoie să mai continuăm în legătură cu Fabio. SS-iştii nu mai credeau în ceea ce făceau.

— Trebuie să-l mai tratăm şi pe ăsta din urmă? întrebă Otto.

— Am dreptul la cinci, răspunse von Prum.

Înaintară atunci spre Cavalcanti, cu un sentiment de datorie a muncii, dar în mintea lor nu mai credeau şi e de presupus că inimile nu le mai erau la treabă.

Nimic „creator” după cum spunea Otto, nu va ieşi la iveală.

Dacă s-ar fi oprit în momentul acela, secretul ar fi fost salvat, dar acum era rândul lui Cavalcanti Țapul, cel căruia nu-i păsa decât să se furişeze noaptea la vreo femeie care nu-i putea rezista. S-ar putea spune că, deoarece Cavalcanti văzuse

ce putuse îndura Fabio, a fost în stare să facă şi el acelaşi lucru, dar asta ar însemna să-l nedreptăţim pe Cavalcanti. Fu Ţapul cel care, mai mult ca toţi ceilalţi rămase nezdruncinat şi suferi partea cea mai rea.

Cine va putea judeca vreodată adâncimea puterii unui om sau izvorul energiei lui, până nu soseşte clipa încercării? E ceva ce noi cei de aici am învăţat. Cine îşi poate permite să dispreţuiască oamenii când nu cunosc ce zace în ei?

Nu e nevoie să spunem ce i s-a întâmplat lui Cavalcanti, dar e necesar să menţionăm însemnătatea. E un lucru pe care cei de aici nu or să-l uite niciodată.

Adevărul e următorul: Dacă un singur om dintre toţi nu a cedat, aşa cum nu au cedat Fabio şi Cavalcanti, atunci înseamnă că toţi, toţi acei care îi dispreţuiesc într-atâta pe semenii lor încât cred că toţi oamenii se lasă înfrânţi şi toţi oamenii pot fi cumpăraţi, toţi aceştia au greşit şi *toţi aceştia* au fost înfrânţi.

Aşadar, nu are importanţă ce s-a mai întâmplat aici, dar avem măcar acest motiv să fim mândri. Omul e un animal, dar nu e obligat să termine ca atare. Poate că asta e lecţia pe care nemţii n-au reuşit s-o înveţe niciodată.

Hans şi Otto se sculară şi Cavalcanti fu luat şi aruncat alături de ceilalţi, lângă perete.

— Cu asta suntem gata. Cinci au fost.

Se îndepărtară cu agerimea lor obişnuită. Erau oameni extrem de ordonaţi şi curaţi în ceea ce făceau.

— Înţelegeţi ce înseamnă asta, spuse Hans. Trebuie să acceptaţi. Nu e nici un vin.

— Nu, aici nu e vin, întări Otto.

— Trebuie s-o acceptaţi, domnule căpitan.

— Noi n-am greşit niciodată.

— N-am avut nici un eşec.

Terminaseră cu împachetatul şi puneau prelata de camuflaj peste echipamentul din spatele camionetei, când Caterina Malatesta coborî din Oraşul de Sus ca să îngrijească de oamenii din cameră şi pe tot lungul pieţei, din spatele uşilor şi ferestrelor, oamenii gemură când o văzură.

Ea o va face, această prinţesă Malatesta, această zeiţă Malatesta, acum, când soldaţii mai aveau două minute până să

părăsească piața, în camioneta lor. Când o văzură se opriră.

— Câteodată tratăm şi şase, spuse Otto. În cazuri foarte speciale.

— Mai avem Scarafaggio, îi aminti Hans, dar o urmăriră cum se mişcă fără să-i bage în seamă, fără să-i vadă.

— Nu ne-ar lua prea mult timp, spuse Otto. Masa e la suprafață.

Dar von Prum traversă piața spre ei.

— Pe asta, nu! le ceru căpitanul, şi se uitară la el cu oarecare surpriză şi puțină plictiseală, pentru că le lua o plăcere.

— Oh, oh, înțeleg, spuse Otto. O studie pe Malatesta. Nu vă condamn, adăugă el. Aveți gust bun.

Se urcară în camionetă şi porniră motorul.

— Aşa, acum sunteți reabilitat, îl asigură Hans. Aveați tot timpul dreptate. SS-iştii îşi vor da cuvântul că nu e nici un vin.

— Da, sunt reabilitat, repetă von Prum.

Se uită după camionetă, pe când o lua pe Corso, şi se înapoie în Piața Poporului, dar nu simțea nici triumf, nici încredere. Mirosul din cameră era foarte greu şi Caterina Malatesta se şi apucase de lucru, tratându-l pe Fabio. Von Prum rămase câteva minute în spatele ei.

— Îmi pare rău de ceea ce s-a întâmplat aici, spuse el. Lucruri din astea se întâmplă câteodată. Suntem în război, şi războiul nu a fost niciodată un lucru plăcut pentru cei ce iau parte la el.

Ea nu spuse nimic şi nu dădu nici un semn că l-ar fi auzit vorbind, iar el tăcu din nou.

— Te-am scăpat din ceva, adăugă el în cele din urmă. Sper că-ți vei aduce aminte. Nu a fost un lucru uşor.

Când ea continuă să tacă, von Prum se întoarse să plece; mirosurile erau prea grele pentru el şi se simțea obosit. Înainte, totuşi, de a pleca, Cavalcanti îi făcu semn. Era un lucru sălbatic şi negândit, dar cine va avea inimă să-l condamne pe Cavalcanti pentru asta? Poate, după cum spuse Babbaluche, creierii îi fier beau în cap. Cuvintele fură rostite încet şi vorbele veneau greu, aşa încât căpitanul von Prum fu obligat să se plece lângă Cavalcanti ca să-l audă.

— Eu ştiu unde e vinul, spuse tânărul.

Zâmbi la neamț prin buze strâmbate.

— Minți, răspunse von Prum. Cavalcanti dădu din cap şi continuă să zâmbească.

— Dumneata ştii că eu ştiu unde e vinul, spuse el.

— Nu e nici un vin, strigă von Prum, şi pentru că nu putea suporta expresia feței care surâdea la el, lovi fața lui Cavalcanti cu cizma.

— Ai aşteptat toată dimineața ca să poți face asta, strigă Cavalcanti.

— Nu e nici un vin, repetă von Prum.

Dar se întoarse şi fugi.

— Pentru asta va muri, spuse Coppa. Doar pentru acest singur lucru din toate, va muri.

— Nu, nu, nu, spuse Fabio. Dumneata nu înțelegi cum facem noi lucrurile. Pentru asta trebuie să trăiască!

VA fi greu pentru cineva care nu e de aici să înțeleagă că în pofida a tot ce se întâmplase, dispoziția poporului tinde spre iertare. Mâna morții apăruse pe oraş şi apoi dispăruse. Dar mai mult decât atâta, uitarea se datora faptului că se apropia recolta bogată, plină de promisiuni, şi recolta, bineînțeles, înseamnă aici viața. În timpul recoltei nu-i timp pentru luxul urii.

La timpul recoltei, ceva se întâmplă aici şi nu există nici o putere să-l rețină. Când vântul e bun şi se ridică de pe terase, poți să-l miroşi. Primii ciorchini de struguri, cei mai graşi, căzuseră pe pământ şi solul era îmbogățit de mirosul lor copt, şi acest proces al coacerii, asemenea unor mesageri care aduc veşti despre lucruri ce se pregătesc, umplea ulițele şi piața oraşului.

Este, totodată, un timp al solicitărilor; nu ți se lasă nici o alegere dacă vrei sau nu să trăieşti. Strugurii cer atenție şi cer să fie culeşi; vinul cere să fie făcut şi oamenii sunt neputincioşi în fața acestor lucruri, pentru că au în sânge obişnuința de secole să facă astfel. O ştiu şi măgarii şi boii. Dacă vițele ar putea emite un sunet — şi Butuc Bătrân spunea că le aude — le-am putea auzi gemând sub greutatea sarcinii lor, cerând să dea naştere viitorului vin pe care îl poartă în mădulare. Aşa încât nu poate fi vorba că lumea îi iertase pe nemți, deoarece asta nu am făcut-o niciodată dar, din cauza recoltei, nimeni nu mai era interesat de altceva. Când cheamă strugurii nu se mai aude nimic altceva. Nu ne interesa decât clipa când Butuc Bătrân, ascultând la vițe, încercând strugurii cu gura, uitându-se la soarele de pe cer şi vorbind cu zeul strugurilor cu care discuta, ne va anunța că ceasul a sosit, că timpul era gata, că

Polenta ar trebui să coboare pe terase şi să stropească apă rece sfinţită peste grămezile calde şi grase şi că Dumnezeu îşi va ţine Bunul Său Ochi pe noi toţi când va începe recoltarea.

Ăsta era motivul pentru care, când căpitanul von Prum coborî muntele împreună cu sergentul Traub ca să meargă la Montefalcone, unii oameni le făcură chiar semn cu mâna.

— Eu nu-i înţeleg, spuse sergentul Traub. Jur pe Dumnezeu că nu-i înţeleg pe oamenii ăştia.

— E foarte simplu, răspunse căpitanul von Prum. Ei au impresia că au câştigat ceva. Cred că pot să-şi permită să fie agreabili.

— N-ar trebui să se poarte în felul ăsta după cele ce li s-a întâmplat, spuse Traub.

— E o chestiune de valori, urmă von Prum. Sunt lipsiţi de simţul valorilor. Am ajuns să-i dispreţuiesc.

Lucrurile se schimbaseră în Montefalcone. Multe din unităţile staţionate în oraş împachetaseră şi se trăseseră în munţii mai înalţi de la nord, unde se spunea că germanii vor încerca să stabilească o linie de iarnă care va fi uşor de apărat şi greu de luat. Căpitanul von Prum raportă colonelului Scheer, şi colonelul fu mulţumit să-l vadă. Arătă şi un raport pe biroul lui.

— Te-am clarificat, spuse colonelul Scheer. Te-am reabilitat.

— Dar tocmai pentru asta am venit la dumneavoastră, spuse von Prum. Sunt totuşi convins că vinul e în oraş.

— Nu fi prost, spuse colonelul Scheer. SS-iştii afirmă că nu există vin, deci nu există vin. Zeii au vorbit, dosarul e închis, von Prum este reabilitat.

— Dar dacă e acolo, vreau să-l găsesc, stărui von Prum.

— De ce? Acum colonelul era sarcastic. Onoarea dumitale? Datoria? Poate, o chestiune de principiu. În numele lui Dumnezeu, nu ne mai interesează acum vinul aşa încât nu mai suntem responsabili de el.

— Pentru că, urmă căpitanul von Prum, dacă vinul este acolo, atunci îşi râd de mine. Bombolini râde de mine.

Colonelul Scheer se uită la inferiorul său. Asemenea puncte subtile de comportare îi depăşeau experienţa.

— Şi astfel, după cum se spune acolo de unde vin eu, ai un şobolan în gât.

— Dacă doriți s-o luați aşa.

— Şi ce-ai face cu vinul dacă l-ai găsi? E prea târziu pentru noi să mai putem face ceva cu el, ştii. Nu l-am mai putea transporta. Nu l-am putea fura chiar dacă am vrea.

Vocea căpitanului von Prum era puternică şi, pentru o clipă, pierdu ținuta pe care colonelul o admira la el.

— Aş sparge sticlele. Dacă aş putea să-l iau de acolo, l-aş sparge. Aş sparge fiecare sticlă care mi-ar sta în putere s-o sparg.

Scheer îi surâse.

— Da, ai un şobolan în gât.

Se sculă de pe scaun şi se duse la fereastra care da în jos, în piața Frossimbone, unde numai cu puțin înainte oamenii din Santa Vittoria se târâseră cu vinul lor în spinare, în văzul mulțimii. Pe atunci eram noi cei care aveam şobolanul în gât.

— În cazul ăsta, spuse colonelul, ceea ce trebuie să faci — şi să nu spui niciodată că eu ți-am sugerat-o — este să iei un ostatic. Se întoarse către căpitan. Te-ai gândit la asta?

Căpitanul clătină din cap.

— Unul mai important: poți s-o faci?

— Da, răspunse von Prum.

Scheer surâse din nou.

— Te-ai schimbat, spuse el. Da, ai un şobolan. Ştii ceva? Cred că devii un adevărat german.

Importanța ostaticului, îi spuse colonelul Scheer, era că oamenii au timp să se gândească la ceea ce se întâmplă.

— Îi pui viața pe conştiința oamenilor. Pentru ei alegerea e simplă. Dacă îți spun ceea ce vrei să ştii, ostaticul rămâne în viață. Dacă nu, moare din cauza tăcerii lor şi înseamnă că ei l-au omorât.

Mai erau şi alte puncte mai fine de luat în considerație. Ostaticul, lămuri colonelul, va trebui aşezat la vedere, în piața publică, aşa încât să nu le iasă nici o clipă din minte. Când se duc la lucru, să-l vadă şi când se înapoiază să fie tot acolo. Cu oarecare noroc, noaptea îl poți auzi văitându-se sau plângând în somn.

— Şi ai să fii surprins, căpitane, câte păsărele vor voi să vină şi să-ți cânte în ureche. Mame şi fiice şi iubite. Şi oamenii cărora le datorează bani; majoritatea vor ca el să trăiască, în

special în țara asta.

Colonelul surâdea din nou. Căpitanul simțea ce repede îi bate inima la perspectiva ce-l aştepta.

— Şi nu uita de ostaticul însuşi. În Italia el e de obicei primul care sare în sus ca să ajungă la urechea dumitale, deşi îi place să pretindă că a fost cu totul altcineva.

Von Prum era fățiş excitat şi ceru colonelului permisiunea scrisă să aleagă un ostatic în Santa Vittoria.

— Dragul meu von Knoblesdorf, spuse Scheer. Încerci să-ți salvezi onoarea dumitale, nu pe a mea. Din punctul ăsta de vedere eu am unt în gură, nu un şobolan. Arătă biroul unde se împachetau dosarele. Noi plecăm, o ştii.

— Credeți că va merge?

— Aproape de fiecare dată a mers, spuse colonelul Scheer. Bineînțeles nu e aşa de simplu cum crezi. În cazul că pierdem războiul, dar numai în cazul ăsta, înțelegi — surâse din nou — va trebui poate să justifici ce ai făcut.

— Asta o înțeleg, domnule colonel. E un risc pe care sunt gata să mi-l asum.

Acum Scheer surâdea tot atât de larg, cât surâsese toată dimineața.

— Şi apoi rămâne mereu El, acolo sus, eh? Doar nu vrei să-l uiți?

— L-am şi uitat.

Dorea să plece chiar atunci, dar colonelul îl reținu şi vorbiră de progresul războiului, deşi von Prum abia de-l auzea. Războiul ăsta era un alt război, care nu mai era al lui; războiul lui propriu se purta în el şi cu câțiva oameni de pe munte.

Când să iasă pe uşă, colonelul îi atrase din nou atenția:

— Încearcă să iei pe cineva cu o bună viață de familie, spuse el. Vei descoperi ca e deosebit de greu pentru nişte copii să stea şi să privească cum le moare tatăl de față cu ei, numai din cauza câtorva cuvinte.

Îl reținu din nou, jos pe scară.

— N-ai spus-o, căpitane!

Von Prum luă poziția de drepți.

— *Heil Hitler!* spuse el.

— *Heil Hitler!* răspunse Scheer. Şi von Prum!

— Da.

— Dumnezeu să fie cu dumneata.

Căpitanul îl mai putu auzi pe colonel râzând, chiar şi când ajunse la motocicletă şi râsul nu încetă decât când sergentul Traub porni motorul.

De la început, nu exista nici un dubiu cine va li ostaticul. Când au ajuns la Santa Vittoria era întuneric şi căpitanul se simțea obosit, dar când trecură pe lângă fântâna Broaştei Țestoase se simți din nou înviorat şi sângele îi năvăli în creier. Simțea că-l şi putea vedea acolo, legat de Broasca Țestoasă, cu stomacul lui gras umplându-i cămaşa: vedea ochii oamenilor fixându-l, plângând pentru el şi, în sfârşit, cu puțin înainte de ivirea zorilor, când nimeni nu mai era acolo, întrebând de căpitan şi şoptindu-i: „Domnule căpitan, am să-ți spun ceva."

Se duse în camera lui şi-şi scrise însemnările — jurnalul — iar numele lui Italo Bombolini figura des în aceste pagini. După ce scrise, dormi, şi în acest timp ceva trebuie să se fi întâmplat în visul lui. Cu puțin timp înainte de răsăritul soarelui se deşteptă, se dădu jos din pat şi după aceea îl sculă şi pe sergentul Traub.

— Scoală-te, şi du-te să mi-l aduci pe cel pe care îl cheamă Tufa, spuse căpitanul von Prum. Scoală-l din pat şi adu-l aici!

— Ai vrut întotdeauna să fii un martir, îi spuse lui Tufa căpitanul. O pot vedea în ochii dumitale. Şi acum am să-ți ofer o şansă. Ce ai de spus?

— Vă mulțumesc, răspunse Tufa.

L-au legat de coada delfinului care înota într-o parte a fântânii Broaştei Țestoase, imediat după răsăritul soarelui, ca să permită celor ce mergeau la lucru să-l vadă. Nu era nevoie să fie anunțată lumea de motivul pentru care se găsea acolo. După cum spunem noi aici, bunătatea nu e întotdeauna observată, dar răul sare în ochi ori de câte ori se întâmplă. La început lumea nu voi să părăsească piața, dar însuşi Tufa le ceru să coboare la struguri şi, într-un fel, oamenii fură mulțumiți, pentru că recolta era pe ei şi strugurii trăgeau în jos mereu mai cu forță.

— Să n-ai grijă, Tufa, îi spuseră ei. Vom veni să te scăpăm îndată ce va fi întuneric. O să te dezlegăm.

Dar cei care îl cunoşteau pe Tufa, ştiau că niciodată nu le-o va permite. Prețul pentru lovirea unui german se ridicase, la fel ca toate celelalte prețuri în timpul războiului. Lângă San Rocco, într-un sat de țară, când un țăran pălmuise pe un ofițer, întreaga lui familie şi alții din sat fuseseră omorâți şi țăranul fusese lăsat în viață.

Bombolini făcu tot ce se putea. O ascunse pe mama lui Tufa astfel ca nimeni să n-o poată găsi şi ca ea să nu se poată duce la von Prum, să-şi salveze fiul, şi o băgară şi pe fiica lui Babbaluche, care se îndrăgostise fulgerător de Tufa, undeva unde n-o putea găsi nimeni. Apoi se duse s-o vadă pe Caterina Malatesta.

— Nu cred că trebuie să mă îngrijorez din pricina dumitale, spuse Bombolini.

— N-am decât o întrebare. De ce l-au ales pe Carlo? De ce

nu pe altcineva? De ce nu un Pietrosanto cu cincizeci de membri în familie?

— Nu cred că trebuie să mă îngrijorez din pricina dumitale, repetă Bombolini.

Ea dădu din cap.

— Deci de asta a fost ales Carlo Tufa.

Soldații erau binevoitori față de Tufa. Nu credeau că mai era vin şi recunoşteau în Tufa pe unul de-ai lor. Îi dădură țigări spaniole şi portocale portugheze. Aranjară o prelată de pânză pe un par, în timpul zilei, ca să-l apere de soare. E ceva straniu să te uiți la un tânăr sănătos, despre care ştii că va muri a doua zi. Îl priveşti pentru că te priveşti pe tine. Dar la Tufa nu se vedea nimic. Nu dădu nici un semn că ar fi îngrijorat sau că se întâmplă ceva neobişnuit. Un singur lucru îl frământa şi anume Caterina.

— Unde e ea? îl întrebă pe Bombolini. De ce nu vine să mă vadă?

Primarul n-avu ce răspuns să-i dea.

— Ai mai văzut un lucru ca ăsta? îl întrebă Tufa pe sergentul Traub.

— Oh, da, în Rusia, în Polonia. E foarte eficient. Oamenii nu te lasă să mori, ştii. Se găseşte întotdeauna cineva care vrea să te salveze. În zilele noastre e tare greu să devii martir.

Îl hrăniră cu ciorbă bună şi el o mâncă toată şi unul din soldați îi dădu o bucată de şocolată care îi fusese trimisă de acasă.

— Nu te invidiez, îi spuse soldatul.

— Eu nu invidiez pe cel care m-a ales, spuse Tufa.

— Vreau să spun, nu e vin, nu-i aşa?

— Nu, nu e vin.

— Atunci cum te poate salva cineva?

— Ar fi greu de făcut.

— Nu te invidiez.

Către seară, când oamenii se înapoiară de la terase, toți soldații erau de serviciu şi făceau cerc în jurul lui Tufa, cu armele pregătite. Nu i se permise decât lui Bombolini să vină lângă el. Vorbiră de moarte şi asta nu-l supăra pe Tufa.

— Avem o zicală aici, le spuse Bombolini soldaților. Vinul bun şi oamenii curajoşi nu țin mult.

— Eu nu ştiu nimic despre oamenii dumitale, spuse Heinsick, dar vinul e excelent.

Tufa râse mai tare ca toţi. Dar dincolo de râs, pentru cei care puteau să vadă, era grijă pentru Caterina şi tristeţe. Era singurul lucru pe care îl cerea şi singurul lucru care îi era refuzat. Târziu după-amiază, Padre Polenta traversă piaţa. Vântul răcoros al după-amiezii îi flutura poalele sutanei în spate, aşa încât părea că fuge deşi mergea foarte încet.

— Nu e nimic în carte pentru o asemenea situaţie, spuse preotul, dar dacă vei îngenunchea şi te vei ruga împreună cu mine o să-mi vie ceva în minte.

— Ne putem totuşi ruga pentru sufletele celor ce-mi fac mie acest lucru, spuse Tufa. Îi putem ierta.

— Oh nu! răspunse Padre Polenta. Asta ar fi prea mult. Îndurarea are şi ea limitele ei, ştii.

După rugăciuni, soldaţii se îndepărtară de Tufa şi de preot, ca să-i permită să-şi facă ultima confesiune, şi în câteva minute a fost gata.

— Nu ştiu dacă trebuie să-ţi fac ultima împărtăşanie acum, sau să aştept până mâine dimineaţă, spuse Polenta.

— Mai bine aşteaptă până mâine dimineaţă. Nu se ştie ce drăcovenie pot să stârnesc eu la noapte, spuse Tufa.

Preotului îi era greu să plece şi în cele din urmă reveni lângă el.

— E o chestiune delicată, dar în confesiunea dumitale nu te-ai căit că ai trăit cu femeia aceea, Malatesta, spuse el.

Tufa se gândi puţin.

— Nu doresc să mă căiesc pentru asta, spuse el, şi veni rândul lui Polenta să chibzuiască.

— Nu e un păcat mortal, aprecie el în cele din urmă. Nu e nimic mortal în asta. Dar vreau să ştii un lucru, va însemna câteva sute de ani de pedeapsă în Purgatoriu.

— Atunci ăsta-i preţul pe care va trebui să-l plătesc, răspunse Tufa. Poate ai să-i spui vreodată că l-a meritat, îi ceru el lui Bombolini.

În tot cursul acelei zile se putea vedea, prin ferestrele casei Constanziei, figura căpitanului von Prum. Lucra la scrisorile şi la însemnările sale câteva minute în şir, apoi era din nou atras către fereastră cu aceeaşi fascinaţie pe care, se spune, o au

unii oameni când privesc la ridicarea unui eşafod ce le este destinat. Ajung chiar să se mândrească, se spune, o mândrie că toate astea sunt făcute pentru ei.

„Sunt uimit de posibilitatea mea de a înfăptui aşa ceva, scria el în însemnări. *Nu există alt cuvânt s-o descriu: sunt uimit.“*

Cândva pe la începutul nopții, unul din soldați ceru voie căpitanului ca ostaticul să-şi petreacă ultima noapte în pat şi nu pe pietrele pieței. Căpitanul refuză:

— Noaptea cedează inimile, spusese colonelul Scheer. Noaptea încep într-adevăr să creadă că victima va muri a doua zi dimineață.

Mai spusese un lucru pe care căpitanul începu să-l creadă că e adevărat. Dacă începi cu un ostatic, trebuie să sfârşeşti cu el, altfel lumea va gândi că nu eşti gata să mergi până la capăt; trebuie să continui până la ultimul act şi atunci se va dovedi utilitatea lucrului tău şi a ta însuți.

Gândul ăsta îl sperie dar îl şi stimulă.

Câteodată se reconforta în câte ceva scris de Nietzsche şi-l cită de mai multe ori în notele şi în jurnalul lui în ziua aceea şi anume că în lungul parcurs al istoriei, o viață nu înseamnă nimic.

Asta era fraza la care Bombolini se hotărâse o dată să răspundă: „asta e diferența dintre noi şi voi, spusese Bombolini. La noi nimic nu este mai important decât o viață.“

— Vom vedea, spusese von Prum.

Pentru că era un om bine crescut şi dorea să arate că prin această moarte nu-şi făcea nimic mai mult decât datoria, îi permise lui Bombolini să-i facă, la ora zece, o ultimă vizită ostaticului. Tufa nu se interesa decât de un lucru.

— Unde e? De ce nu vine?

Bombolini nu-i putea spune nimic. Se dusese s-o vadă şi ea refuzase să-l primească. Aşa că stăteau în tăcere, şi nu se auzeau decât zgomotul soldaților mişcându-se in întuneric şi al apei din fântână.

— Nu i-am spus niciodată povestea, îşi aminti Tufa deodată. Făcu un semn cu capul spre fântâna de deasupra lor. Cândva, când nu voi mai fi, aş dori să-i spui dumneata povestea şi să-i spui că eu ți-am cerut să i-o istoriseşti.

— Am să i-o spun, Carlo.

Voia să plece pentru că era gata să plângă şi nu dorea să-l încurce pe Tufa cu lacrimile lui. Înainte de a pleca, îl sărută pe un obraz şi apoi pe celălalt.

— Adio, Tufa.

Tufa îi surâse.

— Nu-i încă adio, spuse el. Mai am înaintea mea o întreagă jumătate de zi.

Ne e greu, chiar şi azi, să credem că oraşul a dormit în noaptea aceea. Dar Bombolini se duse acasă şi dormi, iar lui Tufa i se puse o saltea de paie pe pavaj şi dormi şi el, iar oamenii care se uitau pe ferestrele din jurul pieții, începură să se ducă la culcare, pentru că munciseră din greu toată ziua şi pentru că ştiau că şi atunci când moartea e în casă, viața tot continuă, şi că dincolo de Tufa erau strugurii, plini de viață, care vor trebui îngrijiți a doua zi. Soldații care stăteau în jurul lui Tufa avuseseră porția lor de vin şi acum erau şi ei obosiți. Apa curgea din broască monoton şi domol ca vântul ce murmura în fiecare colț al pieții, şi asta îi adormea. Dincolo de piață, căpitanul era treaz şi, cu toate că se pregătise să se culce, se sculă din nou şi, dintr-un motiv pe care nu şi-l putea explica, se îmbrăcă iarăşi. Intuiția lui era bună, pentru că în timp ce se echipa, Caterina Malatesta cobora din Oraşul de Sus.

Îşi ducea pantofii în mână ca să nu facă zgomot şi se furişa în umbra caselor. În noaptea aceea era o lună subțire, care lumina o jumătate a pieții, dar cealaltă jumătate era ascunsă în umbră. Bătrânele şi bătrânii, care stau pe la ferestre, căci pentru ei a dormi înseamnă a muri, trebuie s-o fi văzut mişcându-se în întunecime, dar nu spuseră nimic. Orice se întâmplă nu le mai aparținea lor; ei nu făceau decât să privească şi să aştepte.

Când Caterina ajunse în partea pieții opusă fântânei, se opri şi încercă să-l vadă pe Tufa, dar era prea întuneric. În clipa aceea nu era nici un fel de mişcare, doar apa ce şiroia şi obişnuitele sunete ale nopții, un copil chemându-şi plângând mama, suflul adânc al boilor pe ulițele lăturalnice şi tonul adânc al clopotelor când îşi schimbau poziția.

Uşa de la casa Constanziei era în umbră, aşa încât nici bătrânii n-o văzură. La uşă îşi puse pantofii — erau pantofi de

oraş, cu tocuri, nu din aceia făcuți aici — şi când fu gata, zgârie cu unghiile pe lemnul uşii.

În felul în care se petrec asemenea lucruri, deşi căpitanul nu mai auzise sunetul înainte, ştiu imediat ce înseamnă. Îi păru bine că Traub nu era în camera dinspre ieşire, unde dormea deseori, ci se afla în piață, păzind ostaticul. Mai înainte de a o lăsa să intre, aranjă puțin camera şi aprinse o a doua lumânare de seu, pe care o aşeză în fața oglinzii, aşa încât să dea o lumină bună şi caldă; apoi se duse să deschidă uşa.

Îşi dădu seama că, încă de când auzise cuvântul „ostatic" la Montefalcone, fără să vrea s-o admită, se pregătise pentru momentul acesta. Dar chiar şi aşa, când deschise uşa, nu era pregătit pentru frumusețea ei. În cărți şi în poveşti se spune că marea frumusețe a femeilor le taie oamenilor răsuflarea, şi în cazul ăsta a fost aşa cum spun cărțile. Frumusețea ei era, aici în cameră, o forță pe care von Prum o resimți, şi fu subjugat de ea. Caterina îşi folosise ziua aceea în felul clasic al marilor frumuseți, în băi calde, în uleiuri, îşi spălase părul şi-l periase de atâtea ori încât lumina se reflecta în el, şi se îmbrăcase într-o rochie pe care nici o altă femeie de aici nu ar fi ştiut s-o cumpere sau s-o poarte, sau n-ar fi avut nici măcar banii necesari s-o poată cumpăra.

Când visase la acest moment, von Prum gândise că se va abandona, dar abandonându-se, ştia, ca orice bun soldat, că prețul va fi scump. Ştia că ceea ce va face îi va dăuna într-un fel, poate chiar foarte serios; şi totuşi mai ştia că până la urmă n-o să-i pese, pentru că asta era ceea ce dorise toată viața. Cum se întâmplase şi cu Tufa în prima zi, descoperi că nu-şi putea lua ochii ele la ea, deşi încerca să fie indiferent.

— Şi iată că ai venit, după cum prevăzusem că ai să vii, spuse von Prum.

— Nu în felul în care ai prevăzut dumneata, răspunse Caterina.

— Nu. Nu din pricina zăpezii sau a ploii sau a frigului. Dar ai venit. Asta-i important. Nici unii din ei nu au venit.

— Nici unul din ei nu avea ce să-ți ofere.

— Mi-ar fi putut aduce răspunsul la secret.

— Nu e nici un răspuns.

El îi surâse.

— Şi dumneata, eh? Nu, nu e ăsta răspunsul. Dar ei ştiu că după ce Tufa va muri, o lună sau două mai târziu îl vor fi şi uitat. Au inimi de toval. N-o spun cu lipsă de respect.

— Şi noi? Noi din ce avem inimile?

— Nu ştiu dacă avem inimi. Poate că ăsta e motivul că dăm atâta importanță vieții şi morții.

Conversația nu se desfăşura în felul în care o auzise în visul lui din noaptea trecută şi nu-i făcea plăcere. Ar fi dorit ca ea să-i ceară, să-l roage chiar puțin, să-i ofere ceva la care el ar fi putut mai întâi să reziste; dar Caterina fu cea înțeleaptă care schimbă mersul lucrurilor.

— Şi ce-i cu coniacul pe care mi l-ai promis dacă am să vin? întrebă ea. Păreai atât de sigur de venirea mea încât nu se poate să nu-mi fi păstrat ceva din el. Mi-ar face bine acum.

El o privi cu mare plăcere.

— Ce idee bună! exclamă.

Se duse în camera cealaltă să ia pahare şi coniac, dar înainte de a ieşi din încăpere se întoarse şi se uită la ea.

Nu era nevoie pentru niciunul din ei să vorbească, înțelegeau amândoi ceea ce va trebui să se petreacă. Când cineva vrea să cumpere ceva, e nevoie să examineze ceea ce cumpără. Caterina făcu câteva mişcări pentru el şi von Prum o privi. Traversă camera spre oglinda cu luminarea de seu, îşi scoase baticul care îi reținea părul şi începu să şi-l aranjeze, ştiind că el o priveşte.

A încerca să spui ceea ce zace în spatele frumuseții unei femei e un efort stupid. Efortul însuşi distruge frumusețea pe care cineva ar dori s-o recreeze. Era, însă, un lucru în legătură cu Malatesta care poate fi descris. Von Prum, când scrise despre asta, îl numi „strălucire întunecată” şi altă dată îl numi „strălucire luminoasă“. Poate că e acelaşi lucru. Dar frumusețea ei era însăşi propria ei contradicție. Ochii îi erau mari şi negri şi întunecimea lor ajuta să li se accentueze lumina; acelaşi lucru era adevărat şi pentru părul ei negru, care era în acelaşi timp luminos şi lucitor.

Era zveltă, cu oase subțiri, şi totuşi voluptuoasă; dar nu există mijloc pentru a-i descrie voluptatea fără a o distruge. Pentru că era o femeie inteligentă, tristețea ce se putea ghici în acelaşi timp în ochii ei, o făcea, în cele din urmă, să pară

vulnerabilă. Totul la ea era însăşi contradicție şi contrazicerile erau atât de perfect amestecate una cu alta încât creau frumusețea. Malatesta avea o maturitate pe care o posedă orice femeie frumoasă de când e tânără, ca şi cum o femeie frumoasă trebuie să fi trăit cel puțin încă o dată mai înainte şi să fi cunoscut lucruri pe care o singură viață nu le poate da, pentru a fi ajuns la frumusețea ei.

E lipsit de rost să v-o mai spunem. Fiecare femeie frumoasă e frumoasă numai în felul ei propriu. Altfel ar exista un singur fel de femeie frumoasă, şi nu e aşa. După cum se spune despre diavol, frumusețea vine în fel şi fel de deghizări şi apare în chipuri neaşteptate.

Caterina era, cum e fiecare dintre ele, o minune. Pentru von Prum, Malatesta avea o calitate peste celelalte. Faptul că venise la el aşa cum venise, trăda un instinct de distrugere, o voință de a întinde totul până la punctul în care risca propria ei ruină. Acesta era lucrul care-l excita mai mult ca toate celelalte, era un lucru dincolo de animalul superb pe care îl vedea. Fiecare om trebuie totuşi să vadă frumusețea în propriul său fel.

Făcu un efort, aşa cum îşi promisese, ca să reziste. Îi spuse că lui nu-i plac femeile brune, femeile cu pielea măslinie, şi că visurile lui erau despre femei blonde, cu sâni mari albi, care înțelegeau că erau inferioare bărbaților pe care îi adorau, şi care erau fericite să fie astfel.

— Ce ai să-mi oferi? întrebă el când se înapoie în cameră cu paharele şi cu coniacul.

— Pe mine, răspunse Caterina.

Îngădui coniacului să lucreze în el înainte de a vorbi din nou. Între amândoi se lăsase o jena.

— Crezi că e suficient pentru ceea ce voi fi obligat să fac? întrebă von Prum.

— Da, va fi suficient pentru dumneata, spuse Caterina. Voi fi o bună amantă pentru dumneata. Ai să vezi.

Îşi mută privirea, pentru că atunci când se uita la ea tot ce voia să-i spună îşi pierdea intensitatea.

— N-ai să regreți, urmă Caterina.

O spuse cu siguranța simplă a unei femei care ştia încă de când era foarte tânără, că o parte din ea, cel puțin, aparține în vis oricărui om ce visează să posede o femeie frumoasă.

— Lucrul ăsta m-ar putea ruina, spuse von Prum. M-ar putea distruge.

— N-ai să-l regreți, repetă Caterina.

— Cum ştiu asta?

— Pentru că am să-ți arăt.

Îşi scoase eşarfa şi pardesiul închis la culoare pe care îl purtase şi traversă camera spre el.

— Unde dormi? întrebă Caterina.

Făcu semn cu capul spre camera lui şi ea trecu pe lângă el, şi intră în cameră, unde începu să se dezbrace. Von Prum veni la uşă şi rămase în prag.

— Vreau să te văd, spuse el.

— Cum doreşti, răspunse Caterina.

Se despuia cu siguranța femeilor care au corpuri frumoase, şi ca şi cum el n-ar fi fost în cameră. Când fu pe jumătate dezbrăcată, îi mai ceru un coniac şi îl bău.

— De vreme ce o facem, nu-i nici un motiv să fie neplăcut.

Când fu lângă ea începu să tremure.

— Asta nu-i bine, spuse Caterina. De ce tremuri?

— Pentru că eşti ce mi-am dorit toată viața, spuse von Prum, şi acesta fu momentul lui de cedare.

— Atunci suntem înțeleşi, răspunse Malatesta. Eu, în schimbul lui.

— Da.

— N-ai s-o regreți.

— Nu, n-am s-o regret.

— Am să-ți fiu amantă bună, repetă Caterina. Ai să vezi.

— Dar va trebui să iau un alt ostatic, spuse von Prum. Înțelegi?

— Nu pentru asta am venit, răspunse Malatesta.

Se culcară în pat, dar deşi patul era mic, nu se atinseră unul pe altul.

— Acum ce vrei să faci cu mine?

— Nimic, spuse germanul. Vreau să stau aşa, culcat.

— Nici asta nu e bine, răspunse Caterina.

— Atunci vreau totul, spuse von Prum.

— Bine, vino încoace!

Cândva, în timpul nopții ea îl întrebă:

— Acum îți dai seama că până la urmă eşti numai un om?

Un om ca orice alt om.

Îl deşteptă înainte de ivirea zorilor, pentru că el îi ceruse s-o facă, mai înainte ca oamenii sa se fi sculat; se îmbrăcă şi ieşi în întunecimea Pieții Poporului, la fântână, unde-l deşteptă pe sergentul Traub. Tufa era treaz, culcat pe spate, uitându-se în sus în noapte.

— Puteți să-i scoateți frânghiile, spuse von Prum. E liber.

Asta îl bucură pe Traub.

— L-ai auzit?

— Da, spuse Tufa. Nu ştiu dacă trebuie să mulțumesc cuiva sau să disprețuiesc pe cineva.

Era încă întuneric când Tufa traversă piața şi porni spre Oraşul de Sus. Sus pe deal, putu să vadă primele lumini ale dimineții şi, cu toate că n-a vorbit niciodată despre acea dimineață, se poate ghici că era în momentul acela fericit, pentru că era viața *lui,* şi pentru că începea o zi, o zi pe care nu mai contase.

Bineânțeles, Caterina Malatesta nu-l aştepta. Când ajunse la casa ei, unii oameni erau sculați şi el îi întrebă despre Caterina dar nimeni nu voi să-i spună. Trecu mult timp, o zi sau două cel puțin, până când cineva în Santa Vittoria găsi destulă inimă ca să i-o spună.

CÂND sosiră zorile şi se află că Tufa a fost eliberat, Santa Vittoria fu cuprinsă de frică. Eliberarea nu putea însemna decât că cineva vorbise despre vin. Dar când aflară că vinul a fost salvat, frica se transformă în bucurie. Aflară de Malatesta şi de contractul pe câre-l făcuse şi lumea o aprobă. Era un târg foarte bun.

— Când totul o să se termine, ea va putea să-şi regăsească trupul, spuse Babbaluche. Ceea ce n-ar fi fost în stare Tufa.

Unele femei o invidiară pe Malatesta.

Dar pe măsură ce dimineața înainta, o nouă ipoteză încolți în mintea unor oameni şi bucuria muri.

— Acum va fi rândul altuia, spuse Pietrosanto. Altcineva va trebui să moară în locul lui Tufa.

Şi toți ştiau că ăsta e adevărul.

Fiecare se uita la celălalt să vadă dacă putea zări moartea în ochii vecinului. Există aici un crez că moartea intră în corp mai înainte ca trupul să moară efectiv.

— N-o să vrea pe unul ca mine, se găsea să spună câte un om. De ce-ar alege pe unul ca mine? Tu eşti mai curând felul pe care l-ar alege.

Până la amiază, lucrul pe terase aproape că se oprise. Fiecare se pregătea pentru moartea celuilalt şi se ruga lui Dumnezeu să nu se termine cu a lui. Spre seară, oraşul era în aşa hal, încât Bombolini fu obligat să traverseze piața şi să ceară să discute cu căpitanul von Prum. Fu surprins să se vadă invitat în casa Constanziei.

— Îmi pare rău că trebuie să vă deranjez în ziua asta, începu Bombolini, dar se opri stingherit.

Fusese cât p-aci să spună: în ziua nunții dumitale. Îi relată căpitanului starea în care se afla oraşul.

— Dacă trebuie să aveți un ostatic, şi e o idee foarte proastă, urmă Bombolini, lumea vrea să alegeți unul. Până nu faceți asta, tot oraşul se simte în pericol. Am fost şi aşa destul de chinuiți.

Cuvintele astea ar fi trebuit să-l supere pe neamț, dar Bombolini îl văzu că se uita la el zâmbind.

— De la început nici nu era problemă de alegere, spuse von Prum. M-am gândit mereu la dumneata, Bombolini.

În tot acest timp, nu-i trecuse niciodată prin gând lui Bombolini că el va fi acel ales ca ostatic.

— Nu, ripostă el. Asta n-ar fi o idee bună. Îl făcu pe căpitan să râdă, dar Bombolini era serios. Oraşul va pierde un bun conducător. Fără mine aici, s-ar întâmplă multe lucruri neplăcute. Era doar un simplu fapt.

— Şi atunci pe cine ai sugera? întrebă von Prum. Ai vreun duşman pe care te-ai bucura să-l vezi în fața plutonului de execuție? Vrei să ai dreptul să alegi?

O putea auzi pe Caterina mişcându-se în camera cealaltă şi se întreba dacă ascultă. Se mai întreba dacă se gândise la faptul că moartea următoare i se datora ei.

— Cred că singurul mijloc e cel pe care l-am întrebuințat o dată, spuse Bombolini. Să luăm problema din mâinile noastre şi s-o punem în mâinile lui Dumnezeu. Să-l lăsăm pe El să-şi facă singur alegerea.

— Primul care vine în piață?

— Nu, nu, nu vor intra niciodată în piață, răspunse primarul. Am altceva în minte. O loterie.

Îşi dădu seama că ideea îi plăcea căpitanului.

— Să puneți numele tuturor oamenilor într-un butoi de vin, şi apoi preotul să tragă numele.

Ideea de a folosi preotul îi plăcea şi mai mult căpitanului.

— Ai putea s-o numeşti o loterie a morții; vorbele îl excitau. S-ar băga preotul în aşa ceva? întrebă von Prum.

— Oh, da, îl asigură primarul. Acum e lucrul Domnului. N-are importanță cine bagă mâna în butoi. Dumnezeu va fi cel care alege pe câştigător.

— L-aş prefera pe preot, spuse neamțul. E un cuvânt ciudat de întrebuințat — *câştigătorul.* Ce-ar fi dacă dumneata ai fi câştigător?

— Nimeni nu crede niciodată că va fi cel ce câştigă la o loterie.

— Dar dacă ai câştiga?

Bombolini ridică din umeri.

— Ce-aş putea face atunci? spuse el. Înseamnă că Dumnezeu a hotărât. El nu are nevoie de felul meu de a conduce.

Neamţul strigă către camera cealaltă.

— Şi ce-ar fi dacă Dumnezeu l-ar alege de data asta pe Tufa? strigă el ca să se audă în camera în care trebuia să fie Caterina. N-ar fi nostim? Ce vei face atunci?

— Atunci te-aş ameninţa că te părăsesc.

Von Prum surâse şi, spre propria lui surprindere, Bombolini observă că surâdea şi el.

Înainte ca Bombolini să plece, stabiliră regulile loteriei morţii. Femeile şi copiii vor fi excluşi. Onoarea de a muri va aparţine bărbaţilor între şaisprezece şi şaizeci de ani, aceeaşi lege pe care guvernul italian din nord o scosese în vederea recrutării soldaţilor.

— Când?

— Tragerea va trebui să aibă loc mâine dimineaţă, în aşa fel încât oamenii să se poată duce la lucru, spuse Bombolini.

Şi căzură de acord.

Când primarul ajunse la uşă, Caterina îl chemă şi el reveni şi rămase în uşa camerei.

— A aflat? îl întrebă ea. Cum arată?

Bombolini îi spuse că era obosit şi zăpăcit dar că nu ştia încă.

— Crezi că va înţelege? îl întrebă Caterina, şi Bombolini fu surprins de întrebarea ei.

— Îl cunoşti pe Tufa. Ştii cum e făcut, replică el.

— Nu-l puteam lăsa să moară când aveam un mijloc de a-l salva.

— N-are nici o importanţă, spuse primarul. I-ai pus coarne.

— Dar e prea matur pentru concepţia asta. Doar a mai fost şi în alte locuri.

— Da, dar se trage de *aici,* spuse Bombolini. Ca să-i cumperi viaţa, i-ai vândut onoarea.

— El ştie că îl iubesc.

Bombolini râse la ea, negăsind ceva mai bun de făcut.

— Asta n-are importanță, nu vezi?

— Şi Tufa mă iubeşte.

— N-are importanță, spuse Bombolini. Ai încălcat regulile.

Când Bombolini plecă, von Prum îi luă locul la uşă.

— Crezi că e convins cu adevărat că Dumnezeu va alege numele din butoi? o întrebă.

— Bineînțeles. E felul cum gândesc ei aici.

— E foarte simplu, nu-i aşa? Foarte copilăresc.

— Da. Oamenii de aici sunt foarte simpli şi foarte copilăroşi, răspunse Caterina.

Mai înainte de a fi trecut un ceas, Bombolini convocase o mare întrunire a Marelui Consiliu, şi se întâlniră cu toții în biserica Sfintei Măria a Cuptorului în Flăcări unde pătrunseseră pe uşile lăturalnice, unul câte unul, ca să nu atragă atenția. Se adunaseră ca să aleagă pe câştigătorul loteriei.

— Nu-mi place să spun lucrul ăsta, pentru că te admir, Bombolini, începu unul din cei mai bătrâni, dar într-un moment ca ăsta, nu cere oare onoarea ca însuşi conducătorul să se prezinte în numele poporului?

Bombolini fu mulțumit când membrii Consiliului votară împotriva acestei idei, mai înainte ca el să fie obligat să răspundă. Nu e uşor să refuzi rolul de martir când îți este oferit.

Era surprinzător de mare numărul oamenilor pe care Marele Consiliu îi găsea calificați să moară pentru oraş şi pentru vin, şi care, credeau ei, o vor face fără să le pese.

— Să luăm pe Enrico R — spuse unul. N-are prieteni, n-are pământ, nu datorează nimănui nimic. N-are motive să trăiască. Sunt sigur că dacă i-ați cere-o, ar li bucuros să Iacă asta pentru noi.

— Uiți, interveni un alt membru al Consiliului, că Enrico se întâmplă să fie însurat cu sora mea. Ea nu l-ar lăsa s-o facă,

O luară de-a lungul listei numelor din registrul lui Polenta, trecând în revistă unul câte unul. Când ajungeau la numele unui membru al Marelui Consiliu, aveau buna-cuviință să nu-l menționeze şi să treacă la următorul nume. Când numele unui

posibil câştigător venea la rând, îl judecau, şi anumite lucruri care fură spuse în noaptea aceea în Sfânta Maria, dacă ar fi să fie repetate, ar duce acum la mai multe vendete şi vărsări de sânge decât fuseseră văzute vreodată în timpurile acelea. Un timp, crezură că au găsit omul necesar, perfectul câştigător al loteriei, în persoana lui N.

Nimănui nu-i plăcea N., şi în schimb, lui N., pe cât se ştia, nu-i plăcea de nimeni. Chiar şi familia lui îl dispreţuia. Dacă N. ar fi fost ales, însăşi familia lui ar fi celebrat evenimentul. Poseda mult pământ, multe vite, avea bucăţi de terasă risipite pe toată coasta muntelui, şi o grămadă de vin era al lui.

— Ce-i frumos la N., spuse Bombolini, e că aşa rău cum e, e un om de curaj.

— Şi un avar, adăugă Pietro Pietrosanto. Va muri cu un surâs pe buze înainte de a da ticăloşilor acelora o singură sticlă de vin.

Dar se dovedi că N. avea legături de rudenie cu cincizeci şi şase de oameni din Santa Vittoria şi că unii din ei erau cam nebuni. E de ajuns să spunem că Fungo idiotul şi Rana broasca de exemplu, erau de acelaşi sânge cu N. şi era imposibil de prevăzut în ce moment unul dintre aceştia ar putea avea un fel de viziune religioasă, sau alte simptome de nebunie, care-l vor face să se ducă la nemţi ca să salveze viaţa lui N. dacă nu şi sufletul lui.

Dar până la urmă, un nume revenea mereu şi mereu, şi nu voia să părăsească lista.

— Dar cine are curajul să-l înfrunte? întrebă cineva. Şi ce va fi dacă va spune „Nu“, după cum ştiu că va spune?

— Emilio Vittorini, vrei să vii cu noi?

Vittorini dădu dm cap că va veni.

— Atunci du-te acasă şi pune-ţi uniforma.

Delegaţia, când fu în fine formată, cuprindea pe Bombolini, Vittorini ca reprezentant al tradiţiei, Roberto Abbruzzi reprezentând lumea exterioară, Angelo Pietrosanto ca reprezentant al tinerimii din Santa Vittoria şi Pietro Pietrosanto ca membru al armatei. Pentru motive care erau evidente fiecăruia, se decise ca preotul să rămână acasă.

Înainte de miezul nopţii, deoarece interzicerea circulaţiei nu mai era observată şi oamenii, de când veniseră SS-iştii, nu mai

coborau în pivnița romană să se ascundă de avioane, se întâlniră în fața casei lui Vittorini pe Corso Cavour şi o porniră în jos spre casa lui Babbaluche, ca să-l întrebe pe cârpaci dacă ar fi aşa de bun să accepte să câştige loteria morții şi să moară a doua zi pentru oamenii din Santa Vittoria.

Au stat multă vreme în fața uşii, înainte de a îndrăzni să ciocănească în ea.

— Cred Că Vittorini ar trebui să ciocănească, spuse Pietro Pietrosanto. E cel mai respectabil dintre noi şi o ocazie ca asta cere respect.

Vittorini nu voi să ciocănească sau să fie primul care să intre.

— Roberto e singurul care n-a făcut nimic ca să fie urât de el, spuse Bombolini. Poate că ai vrea să fii tu primul?

Lui Roberto i se păru că nu un străin trebuia să fie acela care să ceară unui om să-şi sacrifice viața pentru o cauză care nu era a sa. În cele din urmă, Căpitanul Poporului fu acel care trebui să bată la uşă şi, când uşa se deschise, trebui să intre primul. Acesta e prețul conducerii.

Babbaluche era şiret. Unii cred că era şi inteligent. Dar toți admit că Babbaluche era şiret — la fel de şiret ca unii dintre cocoşii de aici, care ştiu când vii să-i iei şi reuşesc să moară de bătrânețe pe vreun acoperiş, înainte de a ajunge în oală. În clipa când deschise uşa, ştia de ce veniseră.

— Ați venit să-mi comunicați ceva, spuse cârpaciul. Sper că-i o veste bună.

Bombolini făcu greşeala să se uite în jos la ghete, şi în clipa aceea, ca şi cum mişcarea ar fi fost un magnet atrăgând pe ceilalți după ea, toți plecară capetele. Când veni timpul să se uite iar în sus — pentru că era necesar să se uite la cârpaci când îi vor pune întrebarea finală — primarul descoperi că nu poate înălța capul. Aşa încât urmă o tăcere lungă, care urlă în camera mică şi murdară.

— Vom avea o loterie mâine, reuşi să murmure primarul.

— Şi vreți să fiu şi eu în comitet.

— Chiar mai mult, spuse Pietro Pietrosanto.

— Asta e măgulitor, replică Babbaluche.

Şi tăcerea deveni mai adâncă decât înainte. Puteau să audă respirația nevestei lui Babbaluche în camera vecină şi stomacul

măgarului, Sf. losif, care era cu ei în casă, chiorăind.

— E o loterie ciudată, eh? întrebă Babbaluche. Vocea îi era dură şi rece şi tăioasă. Toţi pierzătorii sunt câştigători şi câştigătorul e pierzător.

Din nou tăcere.

— Marele pierzător, spuse cârpaciul. Ştiu ce vreţi. Dacă uşa s-ar fi deschis atunci, povestea Roberto, toţi ar fi fugit din casa cârpaciului înapoi pe Corso şi nu s-ar mai fi întors. Voi vreţi ca eu să scot numele pentru că sunt singurul care nu are nici un motiv să protejeze pe cineva. Îi urăsc pe toţi.

— Ceva în genul ăsta, spuse Roberto.

— Sau exact contrariul? întrebă Babbaluche. Nu e nici un motiv să-l protejaţi pe cârpaci, pentru că toţi îl urăsc.

Nimeni nu-şi putea lua ochii de la bucăţile de piele împrăştiate pe podea. Încercau să închipuie forme sau să citească prevestiri din colacii şi bucăţile de piele de pe pardoseala de piatră. Dacă nu din alt motiv, ci numai pentru răspunsul pe care-l dădu atunci, chiar făcând abstracţie de toate celelalte lucruri pe care le înfăptuise pentru ei, oamenii din oraş ar fi trebuii să-l onoreze pe Bombolini.

— Babba, spuse el, te-am ales pe tine pentru că credeam că tu o poţi face cel mai bine.

Ar trebui să auziţi un păun ţipând în zori ca să vă puteţi imagina sunetele care ieşiră din gâtlejul cârpaciului. Şi când ţâşniră strigătele de sfidare şi de bucurie sălbatică şi de amărăciune, mereu şi mereu, Roberto se temu că va începe şi el să ţipe împreună cu cârpaciul. Era gluma cea mai bună din viaţa lui.

— Va fi o acţiune de salvare a întregii Italii, spuse Vittorini şi păunul ţipă din nou.

Nevasta şi copiii lui erau în uşă, dar îi îndepărtă cu o mişcare a braţului.

— Unde era întreaga Italie, unde eraţi voi toţi, când mi-au făcut asta? le strigă el, lovindu-şi picioarele schingiuite.

Fusese primul mutilat de către fascişti. Câteva Cămăşi Negre din Montefalcone veniseră în Piaţa Poporului, îl înşfăcaseră în văzul tuturor şi-i rupseseră picioarele unul după altul, iar apoi, când refuzase să salute pe Duce, îl făcuseră să mănânce o broască vie. De atunci, Babbaluche fusese o ruşine

pentru Santa Vittoria, care îl căra pe spinarea-i îndoită.

— Hai să mergem! spuse Pietrosanto.

— Să mergem! spuse şi Angelo Pietrosanto. Am făcut o greşeală.

Dar cârpaciul nu-i lăsă să plece, cu una cu două. Nu mai era în stare să mănânce nimic, trăia pe acidul din stomacul lui la micul dejun şi avea bilă pentru masa de prânz, le spunea el, dar astea erau mâncări prea bogate şi prea gustoase pentru ca să nu le dorească.

— Spuneți-mi, urmă Babbaluche, dați-mi cinci motive bune pentru care ar trebui să mor eu pentru voi toți?

Încercară să îndruge lucruri despre dragostea de țară, despre vecin şi frate, dar vorbele nu le erau decât rumeguş în gură. Cum poți spune unui om, care se purificase de dragoste că, în cele din urmă, ar trebui să moară pentru ea? Totul nu era decât hrană şi răsărit de soare pentru păuni şi când el tăcu, tăcură şi păunii.

— Hai să mergem, spuse Pietro Pietrosanto.

Începură să dea înapoi şi să facă gesturi de plecare.

— Câteodată, lucrul cel mai cu bun-simț pe care îl poate face un om, este să moară, vorbi Roberto.

Voia să-i spună cârpaciului că el o ştia, că o încercase şi el cândva. Ştia că dacă închide ochii îl va vedea pe băiețaşul acela cu mingea albă. Poate că în însăşi vocea lui era ceva ce atinse urechea cârpaciului.

— Acuma spui un adevăr, răspunse Babbaluche. Nu vă e ruşine să lăsați pe un străin să spună un adevăr. Poate că eşti deştept, sau poate ai spus-o pentru că eşti un prost, îi declară el lui Roberto. Nu ştiu nimic despre tine. Dar ai spus ceva.

— Noi ştim că vei muri în curând, domnule Babbaluche, urmă Roberto. Noi ştim asta, şi la fel o ştii şi dumneata. De aceea am venit la dumneata.

— Dar de ce nu mi-ați spus acest lucru când ați venit? întrebă cârpaciul.

Nevasta lui aprinsese o lampă în camera cealaltă şi lumina se răspândea şi în încăperea de afară, unde stăteam noi. Puteam auzi femeia şi pe cele două fete ale lor văitându-se şi plângând.

— Tocmai asta e, răspunse Babbaluche. Vreau să mor la

termenul care mi-e fixat. Vreau să mor în felul meu. Nu vreau să le dau satisfacția să mă omoare.

Roberto nu mai ştiu ce să răspundă căci mintea lui nu lucra aşa cum trebuie în locurile astea, dar Bombolini ştiu ce să spună mai departe.

— Dar tocmai asta este, Babba, începu el. Vocea îi era acum triumfală. Când ei te vor omorî, tu ai să-i înşeli. Le furi ceea ce ei cred că vor căpăta. Ei cer o viață şi noi le dăm un cadavru.

Şi cârpaciul începu să surâdă, altfel decât înainte. Deşi îl durea, începu să râdă, din fundul stomacului şi nu din gâtlej, cum o făcuse mai înainte.

— Îți bați joc de ei, spuse Bombolini. În clipa morții, le râzi în față.

Acuma erau cu toții excitați. Era exact acelaşi lucru, ceva cu nimic nou, numai că de astă dată întors pe dos.

— Îi determini să facă ei ceea ce Dumnezeu va face oricum săptămână viitoare, numai că ei vor trebui să plătească pentru asta, spuse Vittorini.

Babbaluche le ceru să-l lase pe Dumnezeu în pace.

— Şi-ai să le-o spui? înainte de pleacă, ai să te asiguri că ştiu adevărul?

— Nu, răspunse Bombolini. Categoric nu. Vor trebui să poarte peste tot în mintea lor şi în inimile lor ruşinea şi vinovăția pentru Babbaluche cârpaciul şi să le putrezească sufletele până ce vor muri.

Cârpaciul încercă, efectiv, să sară în sus.

— Italo, strigă el, eşti minunat! Eşti atât de deştept! Se uită la Roberto. Tu eşti cinstit, vezi, dar Italo e deştept şi asta e mai bine.

Pe urmă se întristă. Înseninat cum fusese, lumina îl părăsise şi toți putură să vadă imediat că moartea se şi afla înlăuntrul trupului său, aşteptând.

— Dar au să ştie, spuse el. N-au decât să se uite o dată la mine ca să ştie.

Bombolini se gândise şi la asta.

— O să-ți machiem fața în aşa fel, încât ai să arăți bine şi sănătos. O să-ți punem alune în gură ca să-ți umflăm obrajii, o să-ți îndesăm lucruri sub cămaşă ca să arăți gras. Vocea ți-e încă bună.

Cârpaciul se însenină din nou. Era de uimire cum îl puteai vedea înapoindu-se de la uşa principală a morţii.

— Italo, spuse el. Ar fi trebuit să fi fost prieteni. Împreună am fi făcut lucruri mari.

Bombolini ridică din umeri.

— Am fost un măscărici şi ţie nu-ţi plac măscăricii.

— Dar ar fi trebuit să văd prin masca ta.

— Ei, dar eram un măscărici deştept, aşa că purtam o mască deşteaptă.

Făcură planurile pentru dimineaţa care nu mai era departe. Trebuiau s-o ştie cât mai puţini posibil aşa încât atunci când numele va fi scos din butoi, să vină ca o surpriză şi un şoc pentru oameni. Au hotărât mai întâi ca fiecare hârtie din butoi să poarte numele „Babbaluche“, dar îşi dădură seama că ar fi un lucru periculos in caz că vreun neamţ ar băga mâna în butoi. Se decise să se pună toate numele în butoi şi Padre Polenta să ţină numele lui Babbaluche în mâneca sutanei.

— Dar preotul va voi să facă aşa ceva? întrebă Roberto.

Se uitară la el de parcă ar fi fost Fungo.

— Ai văzut vreodată un popă pierzând la cărţi? întrebă Babbaluche.

Voiră să-i ia soţia şi fetele în noaptea aceea cu ei, dar Babbaluche se opuse.

— Vor trebui să fie în piaţă, ca să leşine şi să cadă jos şi să plângă, spuse el. Nimeni nu va putea juca scena pe care o vor juca ele. Pe urmă luaţi-le şi înlocuiţi-le cu alte trei persoane. Nemţii nu vor observa de loc.

Ceilalţi plecară, ca să înceapă să alcătuiască o listă de nume, şi să aşeze butoiul de vin în Piaţa Poporului, şi să trimeată pe cineva să machieze faţa cârpaciului.

— Oh, abia aştept, spuse Babbaluche. Ultima mea înşelătorie în viaţă moartea mea.

Cei doi îşi surâseră unul altuia.

— Ştii ce-i încă şi mai bine? întrebă Bombolini. Ştii ce se va întâmplă pe chestia asta? Vei deveni un martir. Vei deveni un erou al Italiei. Povestea se va răspândi în toată Italia. „Micul cârpaci care a murit pentru secretul vinului.”

Asta îl făcu pe Babbaluche să râdă.

— Oh, de-aş fi aici s-o văd şi p-asta!

— Nu poți avea și una și alta, Babba, îl consolă Bombolini.

— E o singură problemă dacă devii martir. Nu știi niciodată sigur dacă îți vor trece numele în carte.

— O să punem o placă pentru tine, Babba: „Santa Vittoria. Orașul unde Babbaluche Cârpaciul și-a dat viața pentru popor."

Primarul era de pe acum foarte ațâțat.

— Poate că până la urmă nu va trebui să facem un altar pentru brutari. Oamenii vor veni aici să vadă căminul eroicului cârpaci.

— De ce n-ați face un altar pentru cârpaci? Asta ar fi încă mai bine. Faceți-mi o statuie cu un nimb pe creștet.

Totuși, Bombolini clătină din cap. El era serios:

— Cârpacii nu câștigă destui bani, spuse el.

Șezură un timp, bucurându-se de gluma splendidă. O putea folosi într-o grămadă de chipuri. Cârpaciul nu putea bea vin, dar putea suporta *grappa* și luă o sticlă pe care o împărțiră, bând un timp în tăcere. Pentru că nici unul din ei nu mâncase de mult, se îmbătară puțin, foarte ușor.

— Știi, spuse Babbaluche, eu am să *mor* mâine. În glumă, cam uit asta câteodată. E ciudat. Mă gândesc la farsă și uit că nu am să văd cum reușește. Căci am să mor. Se uită în jurul camerei. Gândește-te. Ăsta e sfârșitul. Toți anii ăștia de muncă și durere și boală, toate nădejdile pe care le-am avut ca om tânăr, și ăsta — ăsta — ăsta e sfârșitul. Nu mai urmează nimic. Îți poți imagina? Că am făcut tot drumul până acum și am trăit toți anii pentru asta? Că mama mea a murit de foame ca să mă aducă la asta? Nu ți se pare ciudat?

După aceste cuvinte, Babbaluche spuse un lucru care era într-adevăr ciudat din partea lui și mulți oameni se întreabă dacă l-a spus într-adevăr.

Spuse că-i era frică, nu de moarte, ci că va fi uitat. Și apoi vorbi de lucrurile care l-au impresionat mai mult în viață. Reușise să plece o dată la Veneția și când fusese acolo văzuse un pod de care era atârnat un felinar albastru. Un om nevinovat fusese cândva spânzurat de pod, și, mereu după aceea, oamenii care trăiau lângă pod, de sute de ani, păstraseră lumina albastră în memoria și în onoarea lui și ca plată pentru greșeala lor.

— Vreau ca şi tu să pui o lumină, o lumină verde, în Piața Poporului pentru greşeala vieții mele, spuse Babbaluche. Şi dedesubt vreau următoarele:

Aşa Ca Toți Să Afle:
În memoria cârpaciului Babbaluche.
Şi-a trăit viața prost dar a avut
Norocul să moară cu dreptate.
Ce viață irosită!

Bombolini încercă să argumenteze cu el, dar nu-l putu convinge.

— Acuma cară-te de aici, spuse Babbaluche. Sunt obosit şi bolnav şi puțin beat, şi mâine am o grămadă de scene de jucat. Când are să vină Angela să-mi aranjeze fața?

— Chiar înainte de zori. Loteria e în zori.

— Două sau trei ore de somn. E un lucru curios să ai nevoie de somn ca sa poți muri. Dar, bineînțeles, trebuie să mor cum se cuvine.

Bombolini se duse să-l sărute pe cârpaci pe amândoi obrajii, dar Babbaluche îl respinse.

— Aşa ceva, nu! Doar pentru faptul că am să mor, nu înseamnă că sunt obligat să suport aşa ceva.

— Ei bine, în orice caz, Babbaluche, eşti un om curajos şi, chiar dacă nu o ştii, un om excelent.

— Rahat de taur! spuse cârpaciul. Astea sunt ultimele mele cuvinte. Acum, pleacă! Trebuie să arăt odihnit pentru moartea mea.

Bombolini nu putu să surâdă la o glumă ca asta. La ieşire, ținu clanța un moment şi apoi se înapoie la Babbaluche. Era foarte serios.

— Babbaluche!

— Ce e?

— Fă-mi o promisiune, ceru primarul. Promite-mi că n-ai să mori în noaptea asta.

Cârpaciul fu şocat şi fața lui o arătă.

— Ce? Şi să stric o glumă bună?

Bombolini îl mai putu auzi râzând chiar când ajunse în vârful Corso-ului. Deşi era încă întuneric, putu să vadă că butoiul de vin se şi afla acolo.

CU o oră înainte de răsăritul soarelui, Rosa Bombolini veni în jos la casa lui Babbaluche şi-l deşteptă din somnul lui de om beat.

— Credeam că va veni Angela, se plânse cârpaciul. Cel puţin asta puteam să am în ultima mea zi.

— Mă ai pe mine, spuse Rosa.

Îi roşi obrajii galbeni şi supţi, îi înnegri sprâncenele şi îi pieptănă părul. Folosi ceară de pe fundul unui butoi de vin ca să-i umfle faţa şi nişte svetere vechi sub cămaşă ca să-i ascundă oasele de pe piept şi spate. Când se privi în oglindă fu satisfăcut. Arăta cam cum ar fi trebuit să arate cu ani în urmă.

— Ştii, n-am fost un ticălos prea urât, spuse Babbaluche, ai noroc că nu m-ai cunoscut pe atunci.

— Te-am cunoscut, răspunse Rosa. Nu erai cine ştie ce.

El o privi cu admiraţie.

— Dacă n-ai fi dumneata, Rosa Bombolini, aş pierde toată încrederea în viaţă, spuse Babbaluche.

— Mai ai timp încă o zi ca s-o faci, răspunse ea.

— Oricare alta ar fi spus: „Asta-i drept, Babba, erai un golan destul de arătos. Ce ţanţoş mergeai,! Cum îmi amintesc când umblai ţanţoş prin piaţă în după-amiezile de duminică, în timpul *passeggiatei,* ca un dar al lui Dumnezeu pentru femei“. Dar dumneata, nu! Ar fi fost prea mult de cerut când mai am o zi întreagă înainte. Dădu din cap. Mai am încă lucruri de învăţat.

— Eşti ca toţi ceilalţi. Eşti ca Bombolini. Nu-mi pasă dacă ai să mori mâine sau peste zece ani de acum încolo. De ce trebuie să te mint?

— Foarte bine, lasă jos oglinda, spuse Babbaluche. Nu sunt cine ştie ce. Încep să am o idee de cum trebuie să fie iadul, şi mi-e frică.

Trebui să se rezeme de ea ca să poată urca până în piaţă, şi când ajunseră, aproape toţi din Santa Vittoria se şi găseau acolo, deşi era încă întuneric. Toţi ochii erau aţintiţi pe butoiul de vin. Sergentul Ţraub verifică numele şi fu mulţumit că cea mai mare parte a oamenilor eligibili erau în butoi. Nu se aşteptase să găsească şi numele lui Bombolini, dar nici ei nu doreau moartea lui Bombolini.

Padre Polenta trecu prin piaţă şi făcu semnul crucii peste oameni. Nici un om nu se putea simţi sigur. Moartea lui era în butoi.

Dacă nemţii aflau ce se întâmplă, va avea loc o adevărată loterie a morţii. Un tânăr începu să amestece numele cu un băţ lung.

— Acum, treaba a ieşit din mâinile noastre, spuse o femeie. Îngerul morţii alege numele.

Se uitau la butoiul înnegrit de vin ca şi cum însuşi omul care trebuia să moară avea să iasă din el, şi nu numai numele lui. Îl fixau şi nu-şi luau ochii de la el, şi pe când îl fixau, afară se lumina din ce în ce, şi clipa nu mai putea fi amânată. Când soarele atinse ţiglele cele mai înalte şi începu să lunece pe zidurile întunecate, colorându-le în galben, Capoferro începu să bată pe toba lui un marş încet, un duruit lung, urmat de câteva lovituri scurte. Apoi, în sfârşit, Padre Polenta începu să spună o rugăciune şi toată lumea îngenunche pe pavaj şi se rugară pentru ei înşişi şi apoi pentru fraţi, taţi şi soţi şi în sfârşit pentru omul care va muri.

Căpitanul von Prum decisese că ar fi mai bine să nu fie de faţă şi, la cinci dimineaţa, sergentul Traub ieşi din casa Constanziei şi începu să-şi facă drum printre oamenii îngenuncheaţi. Lumea sărea de lângă el ca şi cum atingerea lui ar fi fost aceea care le semna sentinţa.

— Hai să terminăm cu asta, spuse el preotului.

— E un lucru teribil de cerut unui preot, replică Polenta.

— Nu ţi-am cerut-o eu. Nu sunt decât un soldat. Eu execut ordine. Eu nu am nimic de-a face cu toate astea. Mâinile mele sunt curate. Se întoarse către preot. Vrei să pun pe un altul?

— Nu, nu! sări Padre Polenta. Dar e un lucru teribil de făcut. Alegerea poate fi a lui Dumnezeu, dar sângele e pe capul vostru.

— Alege numele! porunci Traub. Pentru numele lui Dumnezeu, alege!

Capoferro ştia ce era de făcut în momente ca ăsta. Probabil că a învățat multe lucruri în cei o sută de ani cât pretinde că a trăit. Bătu toba din nou, de data asta mai tare, mult mai tare, bețele vechi tunând pe marginea tobei de piele de capră; apoi brațul lui Polenta se ridică în sus, în aer, şi se adânci pe neaşteptate în jos, în butoi, ca un pescăruş repezindu-se la un peştişor în Râul Nebun; şi, pe când bătrânul bătea toba, preotul îşi învârti mâna prin butoi. Oamenii întinseră capetele înainte. Nu exista nici o dovadă că nu se făcuse vreo greşeală sau unele şmecherii. Când moartea e pe aproape, orice posibilitate devine posibilă. Apoi brațul ieşi din nou din butoi — pasărea îşi prinsese peştele — bătaia tobei se opri şi preotul ridică în sus hârtia. Tăcerea fu întreruptă de un sunet al cornului sălbatic al lui Capoferro.

Preotul se uită la hârtie ca şi cum nu-şi putea crede ochilor sau nu putea rosti numele şi o trecu lui Bombolini care, la rândul lui, o trecu sergentului. Sergentul Traub se uită la ea într-un fel, apoi în altul, verifică pronunțarea cu Bombolini, apoi luă poziția de drepți:

Babbaluche.

E curios cum într-o mulțime, chiar într-o gloată, oamenii ştiu întotdeauna încotro să se uite. Cei din jurul cârpaciului se întoarseră primii spre el şi apoi toți ceilalți începură să se dea înapoi de lângă dânsul, ca şi cum fiind aproape puteau fi incluşi în soarta lui sau moartea i-ar fi putut prinde.

— Nu! strigă Babbaluche. Nu se poate să fiu eu! Ei nu mă vor! Ați citit greşit.

Sergentul Traub întinse cuiva din mulțime hârtia, care fu transmisă mai departe, din mână în mână, până când cârpaciul o ținu în mâna lui şi îşi citi numele. Se auzi un țipăt — era nevasta lui — apoi plânsetele celor două fiice, care căzură pe pietre; îl apucară pe sergent şi îl implorară, îl atacară

pe Padre Polenta şi îi cerută să intervină pe lângă căpitanul von Prum şi chiar pe lângă Dumnezeu. După asta fură luate din piaţă cu forţa, şi ascunse în aşa fel încât nimeni să nu le poată găsi şi ele să nu poată găsi pe nimeni.

— Da. Sunt eu! spuse Babbaluche. Ce-am făcut ca să merit asta?

— Am pierdut pe cel mai hun cârpaci din Santa Vittoria, strigă Pietrosanto la sergentul Traub. Ne-aţi furat cârpaciul!

— Dumnezeu l-a ales, nu eu, răspunse Traub, dar nu se putu uita la omul micuţ, rămas acum singur în piaţă, citind bucăţica de hârtie pe care era scrisă osânda lui.

— De ce eu? Nu-s decât un om neînsemnat, strigă el.

Padre Polenta se duse să-l binecuvânteze.

— Căile Domnului sunt ciudate, îi spuse el.

— Şi aşa sunt şi cele ale preoţilor, răspunse Babbaluche.

L-au dus apoi la fântână Broaştei Ţestoase şi l-au legat de delfin, în locul unde fusese legat şi Tufa. Din casa Constanziei, căpitanul putea să vadă tot ce se petrece în piaţă.

— A trebuit s-o faci? îl întrebă Caterina.

— A trebuit s-o fac.

— Slavă Domnului că e un om mai bătrân, spuse ea.

— N-a murit încă. Dacă decide să vorbească, va trăi. Se întoarse brusc către ea. Dacă tu decizi să vorbeşti, va trăi. E acolo numai din cauza ta.

Nu fu o noapte liniştită pentru locuitorii din Santa Vittoria. Deşi cârpaciul era un om bolnav, urma totuşi să moară, şi murea pentru ei, căci dacă n-ar fi fost ales Babbaluche un altul dintre ei ar fi trebuit să fie acolo. Şi acum că dispărea, oamenii începeau să-şi dea seama cât le va lipsi. Babbaluche era sarea locului.

În noaptea aceea o duse numai cu *grappa,* deoarece nu putea reţine nimic altceva.

— În locul dumitale n-aş face asta; o să aibă un efect ulterior foarte neplăcut, îi spuse Traub.

— Da, dar ce leac bun este, îi răspunse Babbaluche. Puţin cam tare, dar total.

Padre Polenta veni şi-l întrebă dacă îl poate binecuvânta, că doar rău nu putea să-i facă şi ar fi ca un fel de asigurare în

contra incendiului, dar cârpaciul nu-i permise.

— Dacă Dumnezeu însuşi o să-mi arate un miracol între noaptea asta si mâine dimineață, atunci am să te las să mă stropeşti cu apă pe cap.

— Dar există sute de milioane de oameni pe pământ. Dumnezeu nu poate arăta fiecăruia câte un miracol. I-ar seca ideile.

— Oh, şi dumneata! Om cu credință mică! exclamă Babbaluche.

— Nu te ții de reguli, îl mustră Traub. De ce nu te poți purta ca celălalt, ca Tufa ăla?

— Vrei să spui cu onoare şi demnitate?

— Ca un om care se respectă, răspunse Traub.

— O să încerc şi asta, spuse Babbaluche şi-şi luă o expresie serioasă şi mândră, dar renunță la efort. Nu, cred că e cam târziu ca să învăț.

Toate astea se povestiseră în tot oraşul şi e greu să te simți ca de obicei când răsare soarele înaintea unei execuții. Cocoşii începură să cânte sus pe acoperişuri (deoarece von Prum le ridicase toate grămezile de gunoaie) şi pe pragul uşilor, rățoindu-se în fața dimineții.

— Asta are să-mi lipsească, spuse Babbaluche. Totdeauna mi-au plăcut ticăloşii ăştia mici. Îi invidiam. Aveam obiceiul să rămân în pat şi să mă întreb de ce sunt ei atât de fericiți să vadă ziua venind, în timp ce eu eram întristat.

Aceasta a fost clipa în care a atins punctul cel mai apropiat de a nu mai fi Babbaluche.

— Pe urmă îmi spuneam: Ei bine, nărozii ăştia nu au creieri, în timp ce eu am prea mult, aşa că de asta sunt eu trist — cine n-ar fi?

Şi toți ştiură că din nou cârpaciul avea dreptate.

Veniră să-l ia chiar înainte ca soarele să atingă piața, îi scoaseră funiile şi-l întrebară dacă dorea să fie dus într-un car sau călare pe un măgar, dar el le spuse că prefera să meargă şchiopătând.

— Vreau să bat toba pentru tine, spuse Capoferro.

— Întreabă-i pe ei, îl sfătui Babbaluche. Ei au sarcina întregului omor aici.

Îi permiseră bătrânului să bată toba.

Germanii erau în uniforme de paradă. Deşi se făcuse foarte cald şi în curând avea să fie fierbinte, îşi purtau tunicile şi căştile de oțel. La câteva minute după ora cinci, procesiunea mărşălui din Piața Poporului, soldații mergând în frunte, Babbaluche şchiopătând în urma lor, urmat de Bombolini, Vittorini în uniformă şi Capoferro în spate, bătând pe toba lui din piele de capră.

Drumul spre cariera de piatră merge în jos pe Corso Cavour şi prin Poarta Grasă, apoi afară pe deasupra teraselor, de-a lungul unei şei de teren stâncos şi traversează şaua spre carieră, unde pe vremuri se găsea marmură bună.

Nimeni nu plănuise cum se va întâmplă, dar dacă va mai avea vreodată loc o execuție aici, o s-o facem în felul ăsta. Oamenii se înşiraseră tot drumul în jos pe Corso, şi când Babbaluche o porni, îi întinseră mâinile ca să-l atingă şi să-şi ia rămas bun, să-i prindă privirea sau să-i spună ceva pentru ultima oară, iar el le surâse şi le făcu semn cu mâna.

Când trecură prin Poarta Grasă şi o porniră peste şa, au putut să-l vadă pe Rana şi pe surdomutul lui tată săpând groapa în care cârpaciul avea să zacă în ziua aceea. Această parte noi am aranja-o altfel. Chiar pentru un Babbaluche trebuie să fi fost un sentiment straniu să vadă pământul zburând dintr-o groapă, ştiind că în câteva ceasuri acelaşi pământ o să zacă pe fața şi în gură lui şi că o să fie singur acolo, în pământul rece şi umed, pe când toți ceilalți vor fi la soare, la muncă, trudindu-şi existența.

Dacă cineva trebuie să fie împuşcat, cariera e locul cel mai bun pentru aşa ceva. Piatra are forma unei potcoave, şi îl legară pe cârpaci de parul înfipt pentru Tufa, apoi se dădură înapoi de lângă el, şi era loc în groapă pentru toată lumea, ca să poată privi fiind totodată şi în siguranță. Capoferro încetă să bată toba şi singurul zgomot care se auzea era cel al ultimilor oameni înghesuindu-se în puțul de piatră şi scârțâitul bocancilor nemțeşti cu ținte, pe stânca afânată. Sergentul Traub îl întrebă dacă vrea să fie legat la ochi.

— Sunt îndreptățit la tot soarele pe care îl mai pot apuca, răspunse cârpaciul. Mă încălzeşte şi o să am nevoie de căldură.

Sergentul ieşi atunci înainte şi citi ceva în nemțeşte, vreo formalitate oficială care făcea din Babbaluche un fel de criminal

şi prevedea o scuză pentru execuţie. Când termină, scoase un carton şi citi în italieneşte.

— Te afli aici şi ai o singură şansă de a-ţi salva viaţa. Răspunde la o singură întrebare în schimbul vieţii. Unde e vinul?

Unii credeau că vor auzi din nou ţipătul păunului, dar Babbaluche nu scoase nici un sunet. Începu să-i zâmbească lui Traub şi nu se putu opri să zâmbească, şi mii din oameni începură să zâmbească şi ei, până ce tot oraşul zâmbi.

— Ai dreptul să spui ceva, urmă Traub. Se uită la ceas.

— E în regulă, grăi Babbaluche. Veţi fi înapoi la timp pentru micul dejun.

Se uită la noi, pentru că ar fi vrut să spună ceva ce am fi putut ţine minte, dar nu-i uşor să te gândeşti la cuvinte care să cuprindă cincizeci de ani de viaţă. Soldaţii luară poziţia de drepţi, după o scurtă fugă, şi îşi îndreptară armele spre cârpaci. Acesta începu din nou să zâmbească.

— De ce râzi? îl întrebă Traub. Asta e o chestiune serioasă.

— Armele voastre, spuse Babbaluche. Aceşti şase mici ochi negri care se uită la inima mea. Privi pe urmă spre noi. Ei nu ştiu, spuse el, că eu n-am nici o inimă.

Traub se uită din nou la ceas.

— Să scoateţi limba de plută a clopotului, mai spuse Babbaluche. Daţi-le nenorociţilor de ticăloşi din Scarafaggio sunetul înapoi.

Nimeni dintre noi nu-şi aminteşte ca Traub să fi ordonat tragerea, dar focurile s-au tras şi zgomotul, în cariera aceea, a fost infernal şi o clipă mai târziu cârpaciul atârna în jos, reţinut de funiile de la par. Se întâmplase. Fumul se ridica de la gura armelor şi noi eram foarte tăcuţi. Tăcerea mulţimii, care, într-un fel, era tot atât de uriaşă pe cât fusese împuşcătura; aşa că sergentul ordonă oamenilor săi să încarce imediat şi ei se aliniară în rând, se întoarseră, şi începură să iasă din cariera de piatră pe cât de repede puteau merge fără să pară că fug.

— Trăiască Babbaluche! strigă Bombolini.

— Trăiască Babbaluche! strigară toţi oamenii din oraş. Sunetul se răspândi din zidurile înalte de piatră ceea ce fu iarăşi uriaş.

Am scos cadavrul din cariera de piatră şi l-am purtat de-a

lungul potecii caprelor până la cimitir; tinerii l-au ținut pe brațe, în sus, fără să le pese de sânge, pentru că nu însemna prea mult şi cârpaciul nu cântărea mai mult decât un copil. Capoferro bătea toba. Pa pa bum! Pa pa bum! şi câteva capre alergau pe lângă mort. O bătrână, care păzea un bou ca să-şi câştige o bucată de pâine, veni spre coloană.

— A fost omorât cineva, eh?

Careva îi răspunse.

— Se vede că bine i-au făcut, spuse ea.

La cimitir, câțiva tineri se lăsară în groapă şi-l coborâră pe Babbaluche, în hainele pe care le purta, încă umflat cu cârpele vechi menite să-l arate mai gras. Nu exista sicriu, deoarece însuşi Babbaluche era cel ce făcea sicrie; dar lui nu i-ar fi păsat. „Ce risipă de lemn bun, avea el obiceiul să spună. Ei bine, națiunea asta idioată e mai săracă azi cu o cutie.“ ,

Nevasta şi copiii lui Babbaluche erau acolo, dar terminaseră cu tot plânsul, şi acum tăceau.

— Cum a sfârşit? întrebă nevasta lui.

— Splendid, răspunse Bombolini. A sfârşit exact ca Babbaluche.

Una dintre fete puse câteva frunze de viță în groapă; şi cealaltă ochelarii cârpaciului.

— Aşa, pentru cazul c-ar avea nevoie, spuse ea.

Apoi se întoarseră şi se înapoiară prin cimitir, trecând peste grămada de pietre pe care o aşezasem ca să facem un fel de intrare decentă şi, când ajunserăm acolo, Bombolini şi mai mulți alții — deoarece cea mai mare parte a oamenilor plecaseră la vii — precum şi căpitanul von Prum se găseau adunați. Fața îi era roşie şi se vedea clar că venise fugind, deoarece respira greu şi cuvintele îi sunau întretăiate.

— Am încercat să opresc execuția, spuse căpitanul. Am alergat tot drumul.

Oamenii se uitară numai la el şi unii îşi întoarseră privirile.

— Am vrut să opresc execuția. Hotărâsem că nu era bine.

Începură să se depărteze de el.

— Am alergat tot drumul. Am alergat cât am putut ele repede. Am şi eu un picior rănit, înțelegeți.

Bombolini rămase singur în urmă, cu von Prum. În fundal, putea să-l audă pe preot rugându-se.

„Asperges me, Domine, hyssopo...“ Polenta se strecurase înapoi în cimitir şi stropea fața cârpaciului cu apă sfințită.

— Ai auzit de Machiavelli? întrebă Bombolini.

— Da. Am mai vorbit noi de el.

— Ştii ce a spus? A spus — şi, bagă de seamă: „E bine ca atunci când actul te acuză, rezultatul să te scuze.“

Începu să urce spre oraş şi germanul veni în urma lui. Bombolini voia să-i mai spună ceva şi anume că pentru o guvernare nedreaptă, un martir e mai periculos decât un rebel, dar hotărî că neamțul va trebui să descifreze singur aceasta. Când ajunse pe Corso, clopotul începu să bată. Nu-i scoseseră limba de plută, dar cineva bătea cu un ciocan de metal pe marginea clopotului şi Bombolini îşi dădu seama ce clar şi pur era sunetul, şi ştiu că Babbaluche avusese dreptate, după cum avusese dreptate în toată acea dimineață.

8
TRIUMFUL DIN SANTA VITTORIA

DUPĂ aceea întregul spirit se schimbă. Ne purtam în felul în care se purtase Babbaluche față de sergentul Traub în dimineața morții sale; nu mai rămăsese nimic ce să ne poată face. Chiar dacă găseau vinul ştiam, şi ei înțelegeau, că-i vom omorî. E posibil că dacă ar fi găsit vinul nici să nu fi spus nimic despre asta.

De acum nu-i mai vedeam şi nici nu-i mai auzeam. Soldații îşi treceau tot timpul în pivnița de vinuri, jucând cărți şi bând. Erau beți cea mai mare parte a timpului. Câțiva dintre Băieții Veseli coborâră să-i vadă, dar ăştia erau oameni care pierduseră mulți bani şi aveau nevoie sau să-i recâştige sau să accepte ruina, aşa că le-am dat voie s-o facă. Nemții îşi petreceau tot timpul bând şi încercând să-şi ceară iertare din priviri.

N-avea nici o importanță. Nu era nimic pentru care ar fi putut să-şi ceară iertare. Am fi putut să-i urâm dar, cel puțin pentru moment, Babbaluche pusese capăt acestui lucru. A-i urî pe nemți ar fi însemnat să ruinăm hazul morții sale.

— Oh, e în regulă, le spuneau oamenii soldaților, în puținele ocazii care vorbeau între ei. Numai că era cel mai bun cârpaci pe care îl aveam aici. Dar n-are importanță. Credeți-ne. E exact cum a spus el! N-are importanță.

Nu le permiteam să se scuze şi ăsta e un lucru teribil când îl faci cuiva.

Şi apoi erau strugurii şi recolta ne ajunsese din urmă.

Nu l-am mai văzut aproape de loc pe von Prum după

execuție şi n-am văzut-o niciodată pe Caterina. Era singura dintre toți locuitorii din Santa Vittoria care suferea încă din cauza ocupației. Zăcea prizonieră în casă, pentru că von Prum o iubea, era tot ce-i mai rămăsese şi jurase că dacă îl părăseşte, ultimul dintre lucrurile pe care le va face era să-l omoare pe Tufa, iar Caterina ştia că Tufa era singura persoană pe care căpitanul se mai simțea în stare s-o omoare.

Ştim foarte puțin din ceea ce făcea von Prum. Există note şi scrisori pe care le scria, chiar fratelui său Klaus, care murise între timp, şi pe care nu le-a mai trimis niciodată.

Încerca, prin el însuşi, prin scris şi citit şi prin dragostea față de Caterina, să se regăsească. Începu să se dezvăluie în fața ei, strat după strat, ceea ce e un lucru foarte periculos pentru un bărbat. Scrise următoarele în notele sale:

Trebuie să privesc profund în haosul din sufletul meu şi să-i plumbuiesc adâncurile aşa încât enigma existenței mele să-mi poată fi revelată.

Nimeni în Santa Vittoria n-ar fi putut să scrie vreodată aşa ceva. Poate Fabio, înainte de experiența torturii, dar niciodată după aceea. Caterina îl ajută relatându-i un lucru pe care soțul ei, care-i admira pe germani, i-l spusese:

— Diferența dintre italieni şi germani, observase el, este că atunci când italienii fac ceva rău, ei ştiu că fac ceva rău, dar când germanii fac ceva rău sunt în stare să se convingă că au făcut ceva bun. Şi acesta este motivul pentru care sunt mai eficienți decât noi.

— Am făcut câteva lucruri rele, spuse von Prum. Ştiu acest lucru. Dar tot ce am făcut era pentru patrie.

— Ceea ce uiți, răspunse Caterina, e faptul că fiecare loc este patria cuiva.

— Într-o zi, când toate astea se vor termina, am să revin aici şi am să fac ceva pentru oamenii ăştia. Le voi construi o fântână nouă, îi voi ajuta să-şi construiască o şcoală. Crezi că asta o să le placă?

— Oh, da, spuse Caterina. Înapoiază-te şi construieşte-le o şcoală.

Şi în asta avea dreptate. Aşa suntem noi. Primim o şcoală

de la oricine, numai să nu încerce să ne pună să învățăm în ea.

Planurile lui de înapoiere, cândva în viitor, şi binefacerile pe care le va înfăptui pentru noi, îi ocupau timpul. Există note şi în legătură cu aceasta. În cursul acestor preocupări trebuie să-şi fi spălat sufletul şi să şi-l fi albit puțin, pentru că simțul de bună stare începu să-i revină.

„M-am uitat în haos, şi am plumbuit adâncurile, scrise el mai târziu. Am aruncat o găleată în puțul interior din mine şi începe să iasă apă curată. Enigma existenței mele e următoarea: deşi am făcut greşeli şi le recunosc, sunt obligat în acelaşi timp să conchid că, fie că îmi place sau nu, în cele din urmă sunt dedicat unei vieți utile.“

După aceasta începu să iasă câte puțin, câteva plimbări scurte prin piață, şi surâdea femeilor de la fântână şi era mulțumit când, uneori, surâsurile îi erau întoarse.

— Cred că ei mă înțeleg, îi spuse Caterinei. Sunt oameni buni. Ştiu că în fond nu sunt decât un soldat şi că uneori un soldat e obligat să facă lucruri care nu sunt frumoase dar pe care datoria cere să fie executate.

Începu să se simtă mai împăcat cu sine. Deveni din nou sigur de el. Făcuse tot ce putuse şi era mulțumit cu aproape tot ce făcuse. Era liniştit cu excepția unui singur lucru care revenea mereu şi-l obseda. Se simți destul de sigur de el într-o după-amiază, o zi sau două înainte de a începe recolta, ca să-l cheme pe Bombolini la el.

— Nu te duce, îi spuseseră toți primarului. Ne dezonorează.

Dar el se duse.

Fu surprins s-o vadă pe Malatesta. Toată lumea spunea că se ofileşte — era ceea ce voiau ei sa creadă, dar în realitate niciodată nu-i păruse lui Bombolini că arată mai bine. Băile fierbinți, mâncarea bună şi patul cald nu-i stricaseră de loc. Se uită la ea, şi când privirile li se întâlniră, o înțelese imediat. De ce să se ofilească din cauza lui? A cui victorie ar fi fost? „Babbaluche ar fi înțeles”, se gândi Bombolini.

— Vreau să fac ceva pentru voi, spuse von Prum. Am să-mi risc tot viitorul meu profesional pentru voi. Nu vom fi aici noi singurii germani, înțelegi. În curând va avea loc o retragere generală, dinspre sud şi o linie de rezistență va fi stabilită undeva prin locurile astea. În momentul acela se poate să fie

mii de soldați aici. E posibil ca o bătălie importantă să aibă loc şi e posibil atunci ca vinul — oh, nu face mutra asta Bombolini, nu suntem copii — vinul să fie descoperit. Comandantul unității mele s-a retras. Dosarele sunt în dezordine. În calitate de comandant al oraşului Santa Vittoria sunt hotărât să jur că vinul pe care îl vor găsi e legitim al vostru, că v-ați plătit cota către Reich şi că vinul nu trebuie atins.

Bombolini se gândi la această propunere, pentru că într-adevăr avea importanță.

— Atunci veți fi salvatorul vinului nostru, spuse el.

— Da, poți s-o iei în felul ăsta. Pe mine nu mă interesează vinul. Nu mai înseamnă nimic pentru mine. Asta o ştii. Dar acum aş dori să vă ajut. Dă-mi ocazia să salvez vinul vostru pentru voi.

Bombolini se sculă în picioare. Voia să plece pentru că îi era teamă să nu facă ceva ridicol sau chiar periculos.

— N-am cuvinte să exprim cât de mult apreciez generozitatea dumneavoastră, spuse el căpitanului. Numai un om extraordinar ar putea face o asemenea propunere. Cu un sentiment de adâncă amărăciune trebuie să vă spun însă că nu există alt vin.

După aceasta nu mai avură să-şi comunice nimic şi căutară mijloace de a se părăsi.

— Dacă ai fi o gazdă bună, îi spuse Caterina lui Bombolini, ai ascunde nişte vin aşa încât căpitanul să-l poată găsi.

— Crezi că o înşelătorie ca asta ar merge cu căpitanul von Prum? întrebă Bombolini.

— Întreabă-l pe căpitan, răspunse Malatesta şi Bombolini se uită la el.

— Nu, răspunse căpitanul von Prum.

Nici măcar frica sosirii altor nemți, poate a mii şi mii, nu se putu face simțită aici. Singura teamă care ne rămânea era Tufa. Ne era frică de ceea ce era în stare să facă. Dacă îl omora pe căpitanul von Prum, deşi căpitanul era ca şi mort pentru noi, tot oraşul putea fi obligat să plătească pentru onoarea lui Tufa. Eram foarte nesăbuiți. Nu ne gândeam pe atunci că acel care va plăti va fi altcineva.

Neamțul îi chemă pe Bombolini la o a doua conversație, dar aceasta nu avu loc niciodată. Mai înainte ca Bombolini să

traverseze piața, fu oprit de dangătul clopotelor şi după aceea de toba lui Capoferro şi, în sfârşit, de oamenii care ieşeau din case în piață.

— A sosit timpul, striga Capoferro. A sosit timpul! Butuc Bătrân a făcut proba.

Von Prum ieşi din casa Constanziei şi fu obligat să lupte ca să-şi facă loc printre oamenii care alergau şi strigau în piață, pregătindu-şi carele şi animalele.

— Ce se întâmplă? Ce s-a întâmplat? îl întrebă el pe Bombolini.

— Nu s-a întâmplat nimic, îi răspunse primarul.

— Voisem să te văd pentru ceva important, spuse von Prum.

Bombolini îi aruncă ceea ce noi numim privirea lui Fungo, cu ochii mari deschişi şi gura căscată.

— La dracu cu toate astea, strigă Bombolini. A început recolta!

NU există decât un singur moment când e bine de început culesul strugurilor. O zi mai devreme şi strugurii ar fi lipsiți de bogăția pe care Dumnezeu a intenționat să le-o dea; o zi mai târziu, şi începe atingerea ruginii diavolului. În ziua cea bună nu mai e nici urmă de umezeală posibilă în aer şi în pământ şi în vițe şi în frunze, ci se îngrămădeşte toată în boabele umflate. Ultima rază de soare fusese absorbită de frunze ca să încălzească lichidul şi ca zahărul să se umfle în pielițe. Şi când s-a ajuns la echilibrul exact, moment cunoscut de oameni ca Butuc Bătrân, care au rădăcinile în pământ şi sufletul în vițe, atunci a sosit timpul culesului.

După aceea nimic nu mai există în Santa Vittoria în afara strugurilor. Nu mai e nici război, nici lume de apoi. Dumnezeu nu mai există, cu excepția că trăieşte în struguri. Omul care moare, de exemplu, moare nebăgat în seamă şi în tăcere. Rămâne neînmormântat sau, dacă timpul e prea lung, înmormântarea se face şi cei îndoliați, de obicei doar stricta lui familie, pun capacul la sicriu şi fug la terase. Lacrimile vărsate curg pe struguri, nu peste groapă. Copiii rămân nemâncați, dar ei înțeleg că nu au dreptul să mănânce când e recolta. Toți cei care se pot mişca coboară pe terase şi taie strugurii graşi de pe vițe şi îi aşază în coşuri, care sunt puse în care şi cărate sus pe munte, la presa de vin unde strugurii sunt zdrobiți de moarte, numai ca să renască într-o formă nouă şi splendidă, întocmai ca Cristos. Lichidul curge limpede şi fără nici un gust, în butoaiele mari de stejar care cuprind fiecare cam opt mii de litri şi sunt mândria oraşului, deoarece rețin sângele trupului civic. A treia zi, lichidul începe să facă furtună (astă e vorba pe care o folosim). A început procesul fermentației şi strugurii se zbat să renască. Vinul e în furtună. Şi când furtuna se termină, într-o

săptămână sau zece zile, în funcție de calitatea strugurilor, Butuc Bătrân îşi bagă paharul în butoi şi îl ține în lumina soarelui şi atunci aflăm ce a însemnat tot anul, dacă vom flămânzi peste iarnă sau vom avea ce mânca când vin ploile şi zăpada.

În dimineața zilei în care vinul a fost gustat, începe festivalul vinului. Dacă vinul e bun şi din plin, sărbătoarea recoltei poate fi veselă, ba chiar violentă şi sălbatică; dar dacă vinul e slab şi recolta mică, festivalul poate fi trist şi chiar amărât.

În primele zile toți lucrează. Bombolini coboară la terase şi asudă. Coboară şi Vittorini. Anul acesta, de exemplu, Roberto, deşi îl durea piciorul, lucră împreună cu Rosa şi cu Angela şi cu familia Casamassima din zori până-n noapte, până când crezu că o să moară. Dar îi plăcea lucrul când nu era prea dureros. E ceva care te satisface când culegi şi ții în mână strugurii graşi şi copți şi lui Roberto îi plăcea să lucreze lângă Angela, asudând împreună sub soarele de octombrie, urcând pe munte în răcoarea serii. O dată, stând lângă ea în umbra frunzelor, fără să se gândească, îi puse mâna pe coapse şi apoi în jurul mijlocului şi o sărută pe ceafă, iar ea nu se întoarse şi nu se îndepărtă şi nici nu se mişcă.

— N-ar trebui să faci asta. Doar atât îi spuse.

— De ce nu? Am dorit s-o fac.

— Aici nu se face una ca asta. Băiatul care face aşa ceva unei fete, îi arată că vrea să se însoare cu ea.

De astă dată Roberto nu răspunse nimic, dar mai târziu, în cursul zilei, îi spuse că poate ar vrea să se însoare cu ea.

— Nu. Angela arătă spre picioarele ei goale. Americanii nu se însoară cu fete cu picioarele goale. Pe lângă asta, ce să fac eu acolo? Nu ştiu decât să culeg via.

— Ştii cum se merge la cinema?

— Da.

— Ai putea merge la cinema. Ai putea să stai la cinema toată ziua şi să. asculți radio toată noaptea.

Angela se gândi.

— Nu, nu mi-ar plăcea. Îmi place să culeg struguri.

— Glumeam. Se face mai mult decât atât în America. Mai gândeşte-te.

— Îmi place să culeg struguri. Îmi place aici.

— Gândeşte-te.

În locul oamenilor răniți de S.S. işti, von Prum trimise câțiva soldați la lucru. Unii din ei mai lucraseră la struguri şi înainte şi făceau treabă bună. Când Roberto îl văzu pe caporalul Heinsick uitându-se la Angela, privind-o cum se apleacă şi se înalță ca să ajungă la struguri, descoperi că dorea să strige la el. Dar îşi văzu mai departe de treabă.

Pe terase era zarvă mare. Nimeni nu-şi amintea de struguri mai grei, de struguri mai graşi şi de ciorchini mai mari. Coşurile erau cele mai grele din câte fuseseră vreodată şi presele rămâneau în urmă, lucrând la sfârşit sub luminile lui Longo până târziu în noapte, cu tot pericolul avioanelor. Toată ziua lichidul bogat curse din prese pe canale în butoaie, o năvală de vin, umplând butoaiele mai repede decât se întâmplase vreodată mai înainte. Era vin din plin şi dacă mai era şi bun, putea fi cel mai îmbelşugat an din cât îşi aducea aminte oricine din Santa Vittoria.

Era zarvă, dar umblau şi glume, căci din momentul când vinul nou începuse să curgă, zeci de mii de litri revărsându-se din prese şi apoi patru sute de mii de litri spălând canalele de lemn în jos, răspunsul la prima parte a secretului, anume dacă exista vin sau nu, se dezvăluise în fața privirilor nemților, dar ei nu fuseseră în stare sa-l vadă, pentru că nu aveau ochi pentru vin.

Când recolta fu aproape strânsă, când vițele fură curățate şi atât de goale încât păreau indecente pe terase, pustiite şi chiar castrate, Bombolini se hotărî asupra unui fapt îndrăzneț. Traversă Piața Poporului şi-l invită pe căpitanul von Prum şi pe soldați să ia parte la Festivalul Recoltei.

— Nu prea ştiu. Înțeleg că ar fi un fel de orgie religioasă. Se bea o grămadă, şi un fel de frenezie îi apucă pe toți. Nu cred că ar fi o idee bună, spuse von Prum.

— Dar e o frenezie veselă, îl asigură Bombolini. Nu e nici o amărăciune în ea. Nu există inamici în timpul festivalului. Nu atunci când vinul e bogat.

— Am să mă mai gândesc, spuse neamțul.

— N-am invitat niciodată străini. E în schimbul ofertei dumneavoastră în legătură cu vinul. Oamenii respectă acest

lucru.

Von Prum îşi duse degetul la dinți şi se uită în tavan.

— Oamenii respectă acest lucru, repetă el.

— Îşi dau seama că ați avut o intenție generoasă. De fapt, vă vrem pe dumneavoastră să fiți şeful festivalului.

— E o foarte mare onoare, îl asigura Caterina.

— Cea mai mare de care dispunem, întări primarul.

— Dumneata ce crezi? o întrebă căpitanul pe Caterina.

— Nu văd cum poți refuza, răspunse ea.

Aşa încât, căpitanul von Prum, în numele soldaților lui, acceptă să vină la festival.

— Presupun că ne doriți în uniformele de paradă? întrebă el.

— Lumea s-ar simți onorată, răspunse Bombolini. Vă vom permite să duceți statuia Sfintei Maria, în timpul procesiunii. Şi să zdrobiți ultimii struguri. Să călcați pe ei după obiceiul vechi, pentru tradiție. Ultimii ciorchini.

— Sunteți generoşi, spuse van Prum. Înțelegeți bine arta uitării. E un lucru pe care eu abia îl învăț.

Bombolini se pregăti să plece.

— Unele dintre datini sunt puțin cam stranii şi sper că veți înțelege asta, spuse primarul. Ar dezonora lumea dacă nu le-ați urma. Ținem foarte mult la tradițiile noastre.

Căpitanul von Prum făgădui să asculte.

VINUL din primul butoi începu să fiarbă în a cincea zi de când fuseseră zdrobiți strugurii şi asta însemna că Festivalul Recoltei va avea loc mai devreme ca de obicei. Nopțile erau răcoroase şi îngreunate de ceață, sedimentele din butoaie începură să se lase la fund, iar vinul să devină clar şi răcoros.

Toți strugurii, în afară de ciorchinii care urmau să fie întrebuințați la zdrobirea tradițională a vinului, fuseseră culeşi. Strugurii atârnători, aceia pe care femeile îi păstrau pentru iarna lungă când nu există produse proaspete, spânzurau în tot oraşul, de scări, deasupra uşilor, ciorchini şi grămezi şi boabe de struguri atârnând de fiecare cârlig sau cui în Santa Vittoria. În noaptea celei de a noua zile de când începuse presarea, Butuc Bătrân îşi muie aparatul de încercat în unul din butoaie şi vinul era aproape limpede.

— Fiți gata. Pregătiți-vă! ordonă Butuc Bătrân. Voi gusta vinul mâine dimineață.

E greu de scris ce se întâmplă atunci aici. Şirul femeilor la fântână e lung de cincizeci de persoane, deoarece fiecare vrea să se spele sau chiar să facă o baie înainte de festival. Trei oameni fură trimişi să-l găsească pe Lorenzo Magnificul, Lorenzo Zdrobitorul de Vin, şi sa-l aducă cu ei. Alți trei oameni fură trimişi la San Marco della Rocca să aducă muzica, aceeaşi care cânta întotdeauna pentru noi în schimbul unui butoiaş de vin. Alții se duseră după Marotto Dinamitorul, care va da dramul; împreună cu fiul său, la artificii. Ne cam jignea faptul că eram obligați să aducem pe cineva din Scarafaggio, deşi era totuşi ceva să ştim că Marotto nu se născuse acolo şi ca atare nu era un produs adevărat al locului.

— Culcați-vă, dormiți! strigau toate mamele; dar e aproape o lege aici că nici un copil nu doarme în noaptea dinaintea festivalului.

Femeile bătrâne, care au aceste lucruri în sarcină, începură să scoată pălăriile de pai pentru boi şi catâri şi să culeagă flori din care se împletesc lanțurile ce se atârnă de grumazurile animalelor. Unele coborâră să ia vițe pentru ghirlanda statuii Sfintei Maria şi frunze de viță ca s-o împodobească. Fetele tinere îşi aranjează părul şi îmbrăcămintea, iar cele mai în vârstă îşi pregătesc îmbrăcămintea tradițională, ca să mai arate o dată respectabile. Bărbații nu fac aproape nimic. Curăță noroiul şi gunoiul de pe pingelele ghetelor şi de pe tălpile picioarelor şi îşi scot hainele negre, cei care au, şi stau de vorbă despre vin, mereu şi mereu, la nesfârşit, fără să obosească, repetând mereu şi mereu aceleaşi lucruri ca şi cum atunci ar fi fost inventate.

Discută dacă vinul va fi subțire sau gros, negru ca noaptea sau roşu ca ochii porumbeilor, aspru sau moale, greu sau uşor, şi dacă va avea adevăratul buchet al fructelor şi, ce e mai important, dacă vinul din anul acesta va avea adevăratul *frizzantino* — acel ceva care te înțeapă la limbă şi face orice vin bun să-ți danseze în gură.

În noaptea aceea nu se bea, aşa încât capul să fie clar, mâna sigură şi gura purificată pentru vinul de dimineață. Mulți dintre oameni fac toată noaptea o pază în jurul fântânii în cinstea vinului. Se tortureazǎ cu ghidul că vinul va fi prost dimineața, că va fi oribil la gust, că le va răni papilele gustative.

— Nu-i nici un motiv să fie bun. Vă aduceți aminte de ploile reci de acum două săptămâni? Ce altceva puteți aştepta? Au amărât strugurii.

E ca şi cum un cuvânt bun l-ar putea determina pe zeul vinului să transforme totul, peste noapte. Şi e o măsură de apărare: dacă nu te aştepți la nimic bun, cum poți fi lovit? Dar, de asemenea, toți trebuie să se arate umili în fața vinului, toți trebuie să se aştepte la ce poate fi mai rău, toți trebuie să le arate zeilor fundul, după cum spun ei, şi să ceară să li se tragă un picior.

La două dimineața, în cel mai întunecat moment al nopții, cea mai mare parte dintre femei erau sculate. Unele dintre animale, împodobite cu flori, înfăşurate în vițe şi acoperite cu frunze de vie, umblau fără rost prin piață, neştiind ce să facă cu propriile lor făpturi, acum că nu mai aveau de cărat coşuri

în sus pe munte. Erau ca şi oamenii.

— Nici chiar *Fritzii* nu vor mai voi să ne fure vinul, spuse cineva.

— Ei bine, îl putem vinde oricând ca oțet.

De-a lungul zidurilor din piață, copiii erau întinşi pe pietre, încolăciți ca nişte mingi înghețate, aşteptând zorii, pentru că le era frică să nu piardă ceva din dimineață. Ştiau ce făceau, căci dacă ar fi fost acasă, în paturile lor calde, ar fi pierdut primele ecouri care veneau tumultuoase pe Corso Cavour.

Ziua festivalului începu în întunericul dimineții, cu câteva minute după ora patru.

Nu începu în felul cum începe orice altă zi, treptat, câte puțin odată; începu brusc; erupse; ziua explodă peste noi.

Un copil alergă în Piața Poporului.

— Iată-i că vin, strigă el. I-am văzut. Sunt la Poarta Grasă.

Şi imediat după asta apăru, urcând pe Corso Cavour, ca şi cum ar fi cântat printr-un megafon, Fanfara Hoților şi Paznicilor de la Penitenciarul din San Marco. Trebuie să fi umblat toată noaptea neagră, oameni buni, oameni de încredere care nu ne-au înşelat niciodată, coborând în vale de la San Marco della Rocca, ieşind pe porțile închisorii, traversând câmpul şi urcând pe muntele nostru până ce ajunseră la Poarta Grasă, suflându-şi plămânii şi inimile în ultimul întuneric al nopții, trăgând afară copiii, depăşind behăitul speriat al oilor şi clinchetul clopotelor boilor, bubuitul tunurilor pe care nu le mai observam trăgând în sud, depăşind chiar cucurigul cocoşilor, cărora le furau dimineața.

„Să Salutăm pe Garibaldi!“, la patru dimineața. „Italia Pentru Totdeauna” venind pe țeava străzii la patru şi zece, „Marşul Brigăzii Alpine”, lângă capul de sus al Corso-ului şi, până ajunseră în piață şi începură să mărşăluiască în ea, încă o dată „Garibaldi”. Erau acolo o mie de oameni ca să le strige bun venit.

Opt oameni cu toții, opt oameni în uniforme verzi şi aurii, opt muzicanți buni, câțiva dintre cei mai dibaci hoți şi cei mai curajoşi paznici din Italia, cinci hoți şi trei paznici, o piculină, un trombon, un clarinet, două trompete, talgere şi o tobă de bas, care va fi purtată chiar de Capoferro al nostru, şi conducătorul, maestrul Stompinetti, Stânca din San Marco,

care stătuse doi ani la Cleveland, Ohio, şi noi ştiam acest lucru.

Bombolini le ură bun venit în Santa Vittoria.

— Am auzit că eşti primar şi nu mi-a venit să cred, spuse Stompinetti.

— Cel mai bun pe care l-am avut vreodată, declară Pietro Pietrosanto.

— Ah, ei bine, am auzit şi de lucruri mai nebuneşti ca ăsta, urmă Stânca. Aşa că eşti primarul. Dumnezeu să-l binecuvânteze pe primar, Dumnezeu să binecuvânteze poporul, Dumnezeu să binecuvânteze vinul.

El avea şi voce mare, tot aşa de mare ca trombonul în care sufla.

Polenta ieşi din clopotniță şi împreună cu el erau şi unele dintre femeile mai bătrâne din oraş, îmbrăcate în rochiile lor negre şi ținând un baldachin peste capul preotului, ca să apere caliciul de argint umplut cu pesmeții Eucaristiei. Toți iau Cuminecătura în dimineața festivalului, chiar dacă sufletele le sunt soioase ca îmbrăcămintea, sau tot atât de pătate ca oamenii care lucrează la presele de vin. În câteva minute va ține Slujba Strugurilor.

Oamenii se pregătiră să intre în şir în biserica Santa Maria, când din casa Constanziei răsună o comandă în limba germană, apoi o a doua şi, în sfârşit, soldații nemți începură să se înşire în piață, aliniați câte doi. La o comandă a lui von Prum, începură să mărşăluiască spre biserică.

Erau îmbrăcați în uniformele de paradă, singura dată când le-au mai purtat de la moartea cârpaciului încoace. Pielea curelelor late era lustruită după cum era şi pielea bocancilor şi cataramele de argint pe care era scris strălucitor *„Gott mit uns.“* Purtau armele atârnate de umăr, aveau baionete şi cuțite de tranşee în teci şi îmbrăcaseră căştile de oțel. Numai Vittorini îi mai putea depăşi. Mărşăluiau de paradă, în pas încet de gâscă, şi ajungeau aproape la o oprire completă, înainte de a lovi din nou cu bocancii cu ținte în pavaj. Capoferro le reluă pasul — *brrrrrrm bang, brrrrrrm bang* — şi sunătorul din piculină cântă o lamentație tristă pentru cei morți. Germanii erau impresionați. La uşa bisericii, Vittorini execută un salut şi Bombolini le ură bun venit ca oaspeți de onoare ai festivalului.

— Ca reprezentant al poporului german şi al națiunii

germane suntem onorați să acceptăm, răspunse căpitanul von Prum.

— Aşteaptă până pune mâna Rezistența pe Bombolini ăsta! spuse Stompinetti. Ce fel de italian mai e şi ăsta? De ce n-a coborât în piață să le sărute fundul?

— Aşteaptă, spuneau oamenii din jurul lui. Aşteaptă. Ştie el ce face.

Slujba se efectua repede. Polenta nu credea niciodată în slujbe lungi. Era credința lui că dacă Dumnezeu voia să coboare şi să binecuvânteze strugurii şi vinul, El putea să vină fie că foloseam o oră în genunchi sau numai zece minute. Slujba se termină în cincisprezece minute.

Ieşind din biserica Sfintei Maria putură vedea statuia aşezată pe un mare car deschis, cu buchete de struguri roşii şi albi pe ea, înconjurată cu vițe şi îmbrăcată în mii de frunze de viță, care fluturau în vântul dimineții; şi care statuie, spera Padre Polenta, va fi în curând îmbrăcată în lire şi poate în câteva bancnote de dolari ori cecuri de la Banca Americii.

— Spiritul Recoltei, spuse Bombolini lui von Prum.

— Îl onorăm, răspunse germanul.

La piciorul scării bisericii, un mare coşciug de lemn era aşezat pe două butoaie de vin.

— Prima dintre tradițiile noastre, lămuri primarul. Are întrînsul trupul anului trecut. Noi distrugem anul cel vechi şi în felul ăsta naştem noul care ne stă înainte.

— Foarte frumos, spuse von Prum. Foarte simbolic.

— V-ar place ca dumneavoastră şi oamenii dumneavoastră să faceți garda de onoare?

— Vom fi onorați.

Nu era o veche tradiție. Preotul care fusese aici înaintea lui Polenta, văzuse tradiția în alt oraş şi o împrumutase pentru al nostru. De la uşa bisericii porneşte o sârmă, care, coborând treptele, pătrunde într-o deschizătură a sicriului. Din motive de care nu mai suntem chiar aşa de siguri, un porumbel alb e legat de sârmă şi apoi trimis să lunece în cutia neagră. Când pasărea pătrunde prin deschizătură, se împiedică în altă sârmă care face să explodeze o încărcătură de praf de puşcă şi care, la rândul ei, aruncă în aer coşciugul. Germanii se aşezaseră lângă coşciug, trei soldați de fiecare parte, von Prum şi subofițerul lui

mai departe.

— Ce e vechi a murit, spuse Padre Polenta din vârful treptelor bisericii. Noul! strigă mai departe preotul — şi porumbelul începu să lunece pe sârmă, legat cu burta în sus, de piciorușele sale roze — s-a născut!

Zgomotul e iritant şi câteodată porumbelul țipă, dar anul acesta nu scoase un sunet. Explozia a fost, totuşi, la fel de zgomotoasă şi completă cum e întotdeauna. Bucăți de coşciug săriră în aer iar altele zburară în toate direcțiile în piață. Fumul era atât de dens, încât din centrul pieții nu se mai putea vedea fațada Santei Maria. Când se risipi, nemții, toți cei opt, putură fi văzuți culcați cu fața în jos pe pietrele pieții, amestecați cu baligă de bou şi, unii dintre ei, probabil mai bine antrenați decât ceilalți, gata cu armele în mână, în genunchi, cu fața la oameni. Atunci izbucni o imensă ovație, o imensă ovație din partea poporului, pentru că aceasta deschide oficial *festa.*

Unii dintre oameni alergară să-i ajute pe nemți să se scoale în picioare şi încercară să le curețe uniformele de bălegar şi de unsoare de osii, dar fără succes. Bombolini îi spuse ceva căpitanului şi el surâse şi-l bătu pe spate, dar nimeni nu fu în stare să audă ce-i spusese din cauza urletului din urechile lor.

În centrul pieții, lângă fântână, fusese înălțată o platformă, încă din timpul nopții; pe ea sta primul dintre butoaiele cu vin, şi lângă butoi stătea Butuc Bătrân. Arăta ca de obicei, ca şi cum ar fi fost pe punctul de a fi condamnat la moarte şi zvârlit prin duşumeaua platformei. Padre Polenta spuse o rugăciune şi apoi, o fetiță, toată în alb, în rochia de la Prima Comuniune, luă o cană de aramă şi, sucind caneaua butoiului, umplu cana cu vin şi, când fu plină, o întinse lui Butuc Bătrân. În piață nu se auzea o şoaptă. Chiar animalele, care trăiesc tot ca şi noi de pe urma vinului, păreau să ştie destul încât să rămână tăcute. El înălță cana în aer şi începu să toarne vinul într-un pahar mare, de cristal, pe care îl ținu apoi deasupra capului, aşa cum preotul ține caliciul înainte de a binecuvânta sfânta Azimă, şi se întoarse în cele patru direcții.

— *E vino nero,* strigă Butuc Bătrân. Bun şi negru!

Se auzi un strigăt din partea mulțimii, dar nu unul prea puternic. Era un semn bun, dar nu era de ajuns.

Apoi duse paharul la buze şi oamenii se împinseră înainte,

pentru că dorința lor nu e numai să vadă vinul dar să-l şi audă umblându-i prin gură, sărutat de limba şi de buzele lui; apoi bătrânul îl scuipă şi nimeni nu mai mişcă.

Ştiau că e bun. O spunea expresia care începea să se întindă pe fața lui roşie.. Chestiunea era: cât de bun?

— *Frizzantino,* strigă bătrânul.

Şi atunci se auzi un urlet, aproape tot atât de puternic cât fusese acela care-l salutase pe Bombolini cu multe luni în urmă.

— Vinul e viu, strigă el. Joacă!

Mai luă din vin. De astă dată înghiți.

— Ace pe limbă!

— Dă-ne şi nouă, dă-ne şi nouă, strigă poporul. Întinseră mâinile spre cana cu vin, dar el nu le-o dădu.

— E proaspăt ca aerul, strigă. Are gustul soarelui de pe cer.

Niciodată mai înainte nu vorbise în felul ăsta despre vin. Le spuse că vinul era gros dar în acelaşi timp uşor, că avea gustul fructelor, dar nu era dulce şi că buchetul îi era destul de puternic ca să înece mintea.

— E un vin bun, spuse el.

Prima din calificările dorite,

— E un vin mare.

Ovațiile crescură mai puternice. Aşteptau o a treia calificare care nu e mai niciodată realizată.

— E un vin prea bun ca să fie băut de oameni, le spuse Butuc Bătrân. Ridică paharul spre zeii pe care numai el îi cunoştea. Am cultivat un vin demn de sfinți!

Nimeni nu ovaționă atunci; era momentul sfânt, depăşise ovațiile.

După cum facem noi, cel mai bătrân din fiecare familie iese înainte cu o cană şi cana e umplută din butoi, pe urmă vinul e dus înapoi familiei şi sorbit şi gustat şi apoi băut de toți, de la cel mai bătrân la cel mai tânăr. Când toate familiile gustară vinul, fanfara din San Marco o porni într-un cântec vesel din munții de la sud de aici; timpul sfințeniei trecuse şi zarva începu în piață.

— Acuma vine o adevărată mare cinste, strigă Bombolini în urechea lui von Prum. Nici un străin n-a făcut-o vreodată. Vă vom permite să ajutați să ducem statuia Sfintei Maria.

Echipe de oameni poartă statuia şi e considerat o onoare să fii ales în echipă. Într-o echipă sunt opt oameni şi în fiecare an se aleg trei echipe. Cu Polenta în frunte, statuia e cărată în jurul Pieții Poporului şi apoi în jos pe Corso Cavour prin Poarta Grasă şi pe terase. Din mers, preotul binecuvântează uşile şi ferestrele şi mai binecuvântează şi ultimii ciorchini ai recoltei şi rădăcinile viţelor în vederea recoltelor ce vor urma.

Nu-i o statuie grea, dar drumul e lung şi, când ziua e caldă, se vădeşte că nu-i o treabă decât pentru oameni puternici. Pentru mulţi, a căra statuia e un fel de penitenţă. Era ca şi cum îi spuneau lui Dumnezeu: „Eu asud pentru Tine, asudă şi Tu pentru mine.“ E şi una din cele mai urâte statui din toată Italia; şi poate că din toată lumea. A fost făcută din ceară şi vopsea ieftină şi tencuială, acum o sută de ani la Montefalcone şi, când câţiva oameni de aici plecaseră ca s-o aducă, se opriseră la înapoiere la o cârciumă din marginea drumului, să bea un vin, şi lăsaseră statuia afară în soare şi în ploaie, şi ea se topise şi se înnegrise. Când oamenii o văzuseră, se speriaseră.

— Nu, nu, se apăraseră oamenii care o aduseseră. A fost un miracol. Aşa trebuie să fi arătat într-adevăr Sfânta Maria, neagră şi friptă. A fost voinţa Domnului.

Până în ziua de azi, oraşul e împărţit între cei care cred că topirea Sfintei Maria a fost un miracol şi cei care cred că topirea a fost un simplu caz de beţie, prostie, minciună şi neglijenţă criminală. Cele două fracţiuni sunt denumite Cei cu Miracolul şi Cei cu Topitul.

Era şi goală pe dinăuntru, poate intenţionat sau poate din înşelătorie. Nu s-a ştiut niciodată.

Prima echipă duse statuia tot drumul în jos pe Corso Cavour şi oamenii ieşiră şi prinseră bancnote pe statuie, iar cei care nu aveau bani lăsară de-ale mâncării în braţele ei şi puseră diferite lucruri în carul ce o urma.

La Poarta Grasă, o a doua echipă prelua statuia şi coborî spre terase. Cea mai mare parte a oamenilor erau mai bătrâni, unii având chiar în jurul a şaizeci de ani, dar ţineau statuia sus şi coborâră muntele străbătând viile cu un pas bun. Fete tinere culegeau ultimii ciorchini, iar soldaţii nemţi, însuşindu-şi spiritul lucrurilor, le ajutară să-şi umple coşurile.

— Ați face bine s-o luați mai uşor, îi preveni Pietrosanto. Veți fi următorii care veți purta statuia.

— Dacă bătrânii ăştia o pot căra, o s-o cărăm şi noi, îi spuse Heinsick.

— Ei ştiu cum s-o facă. E mai greu decât credeți, îi avertiză Bombolini. Au făcut ani de-a rândul aşa ceva.

— Cu o singură mână o duc! spuse un soldat. Cu o singură mână.

— Nu ştiu, răspunse Pietrosanto.

Heinsick îl chemă pe Zopf la el şi îi spuse să-şi ridice mânica. Avea un braț de grosimea unui picior de om.

— Unul din boii noştri bavarezi, spuse foarte mândru caporalul.

Chiar şi Heinsick era clădit ca un taur.

În centrul teraselor, statuia fu aşezată pe car pentru odihnă şi, între timp, bărbații şi femeile şi soldații umblară prin vii pentru binecuvântarea vițelor, Când se terminară rugăciunile şi se înapoiară, Bombolini îl întrebă pe von Prum dacă oamenii lui erau gata să accepte onoarea de a duce statuia.

— N-am făcut decât să aşteptăm acest moment, răspunse von Prum şi lumea aplaudă.

Au ridicat-o foarte repede, şi-au aşezat-o pe umeri şi au pornit-o înapoi prin terase, mergând bine. E o tradiție ca, după rugăciuni, oamenii să cânte pe drumul de înapoiere spre oraş; se porni şi fanfara, care venea în urma lor, pentru că timpul sfânt trecuse şi vinul aştepta în piață, şi zdrobirea ultimilor struguri va începe, iar perspectiva cățărării pe parul uns le sta în față.

Nemții merseră bine la început. Oamenii de aici nu pot ține pasul, dar soldații nu pierdură nici o lovitură. Sergentul Traub, deşi era unul care ducea statuia, ținea cadența.

— Un doi trei patru, un doi trei patru — în nemțeşte, cu voce tare şi clară, puternică.

— Mai bine ți-ai economisi suflul, îl preveni Bombolini, dar sergentul surâse şi continuă să strige. Merse apoi foarte bine cel puțin o sută de paşi, dar după asta Traub încetă să mai numere, apoi paşii încetiniră puțin şi fanfara, ca să se țină în ritm, trebui să cânte mai încet, iar oamenii trebuiră şi ei să cânte mai încet, aşa că după alți cincizeci de paşi nu mai

cântară „Garibaldi“, ci începură să cânte „Tânguirea pentru Sardinia”, un cântec trist şi lent, despre nişte bandiți care au murit de foame în munții de acolo. În curând, unii dintre oameni, chiar din cei mai bătrâni, nerăbdători să ajungă în piață, începură să treacă pe lângă cei ce duceau statuia, iar purtătorii începură să rămână în urmă.

— Dar ce se întâmplă cu voi? le strigă von Prum. Dați-i drumul! Țineți pasul!

Pentru scurt timp, printr-o dârză demonstrație de efort, fură în stare să reia pasul şi Traub începu, cu voce joasă, să numere din nou. Dar pe urmă păru să fie iarăşi prea mult pentru ei şi pasul încetini din nou, şi în cele din urmă, încă departe de Poarta Grasă, încetă ceea ce s-ar fi putut numi un pas de marş şi deveni un fel de tropăială, în felul în care un om obosit, pe un munte abrupt, îşi mişcă picioarele, unul după altul, cu multă grijă.

— Strângeți rândurile, reluați pasul! le strigă von Prum. Vă faceți de râs!

De data asta însă, nu merse. Pasul rămase acelaşi.

— V-am spus că nu trebuia să culegeți struguri, le aminti Pietrosanto. Ar fi trebuit s-o duceți până la Poarta Grasă, dar cred că acum vă vom înlocui.

Căpitanul nici nu voi să audă.

— Din cauza uniformelor ăstora, domnule căpitan, spuse caporalul Heinsick. Ne strâng de gât.

Fața lui Heinsick era de culoarea vinului nostru, *vino nero,* de un roşu adânc, un roşu bogat, aproape purpurie, aproape neagră în profunzimile roşeții ei. Fețele tuturor erau roşii, le curgea sudoarea, lăsându-le sare în ochi, pe buze, în guri, şi le era greu s-o îndepărteze pentru că respirau convulsiv şi gâfâiau din lipsă de aer.

— O să-mi explodeze inima! strigă dintr-o dată Gottke.

— Tăcere! ordonă von Prum.

— Dacă imigranții ăştia pot s-o facă, spuse Heinsick, o facem şi noi.

Nimeni nu-i răspunse.

— Primul om care renunță va fi tradus în fața unei curți marțiale sumare, declară von Prum cu voce joasă, menită să fie auzită numai de oamenii lui.

E foarte adevărat că dacă ar fi suficientă numai dorința de a trăi, nici un om, de exemplu, nu s-ar mai îneca. Dar vine un moment când corpul nu mai poate face nici ceea ce doreşte cel mai mult. Picioarele nemților tremurau şi nu mai era decât o chestie de câțiva paşi până când cel puțin unul dintre cele şaisprezece picioare avea să tremure prea tare şi să cedeze, ceea ce se şi întâmplă. Fu la fel ca atunci când scapi o bătaie la lopata unei bărci. Pentru o clipă se opriră şi se bălăngăniră, o luară înapoi şi se opriră şi fugiră înainte un pas sau doi şi, cel puțin o secundă, ajunseră la vreo treizeci de centimetri în afara drumului de care, gata să se prăbuşească în jos pe terase cu Sfânta Maria în spinare.

— Statuia sfântă! strigă Bombolini. Pentru numele lui Dumnezeu, țineți-o!

Bătrânele începură să țipe. Strigară la Maica Domnului să ajute să fie salvată Sfânta Maria, iar la Sfânta Maria să se salveze singură şi, în cele din urmă, nemții reuşiră să se mențină, deşi vinele le ieşeau pe frunte şi ochii le ieşeau din cap.

— Cine a făcut asta? strigă von Pruni.

— Eu, domnule căpitan, spuse Gottke. Nu mai pot continua.

— Atunci ieşi de acolo, ordonă căpitanul şi trase soldatul afară, luându-i el locul sub statuie.

— Nu-i atât de grea, spuse căpitanul. Ce nu-i în regulă cu voi, oameni buni? Ştiu ce este, prea multă băutură!

Fu un tonic pentru ei, pe parcursul a cinci paşi. Un om cu un picior ca al căpitanului von Prum nu ar trebui să-şi permită însă niciodată să se aşeze sub statuie. Deoarece picioarele lui nu erau egale, la fiecare al doilea pas statuia se sălta puțin şi se lăsa pe umărul său şi era ca şi cum o bară de fier l-ar fi presat în jos, de la umăr până la piciorul beteag, încercând să-l împingă în pământul tare şi alb.

— Merge foarte bine, îi strigă Bombolini în ureche. Nu mai ai decât patru sute de paşi.

La vorbele astea, căpitanul von Prum, pentru cel puțin a doua oară în Santa Vittoria, văzu eşecul în față. Dacă ar mai putea face încă o sută de paşi, ar fi fost ceva mai mult decât un triumf. Dar numai un om neonest cu el însuşi, genul de om

care când cineva îl scuipă neagă că a fost insultat, ar fi putut să afirme că nemții au renunțat fără să fi dat o luptă grea.

— Foarte bine, le strigă von Prum. Vom merge până unde trebuie. Când număr până la trei vom porni din nou. Unu, doi, trei, pas! ordonă el Pas... Pas... Pas!

Unul dintre soldați, de câte ori căpitanul strigă „Pas”, răspundea: „Mor, mor, mor!“

— Nu mai aveți decât trei sute cincizeci de paşi, căpitane, îl încuraja Bombolini.

Nimeni n-ar putea să explice de ce s-au oprit. Se spune că în război nimeni nu poate să ştie de ce se opreşte un atac. Fiecare soldat îşi are motivele lui şi limitele sale, dar dintr-o dată atacul se opreşte. A fost la fel şi cu povara din Santa Vittoria.

— Pas! strigă căpitanul, dar nici unul nu făcu un singur pas. Rămaseră unde erau şi statuia tremură din cauza efortului pe care-l făceau ca să n-o lase să cadă.

Şase tineri — pentru Bombolini era foarte important să fie şase şi nu opt — luară parii de pe umerii nemților şi nici unul nu protestă, nici - chiar căpitanul von Prum; ridicară statuia pe umerii lor şi o porniră cu paşi repezi spre Poarta Grasă, ba reuşiră s-o ia chiar la fugă. Stompinetti îi văzu venind, şi porni un joc repede, napolitan, iar tinerii parcurseră restul drumului până la Poarta Grasă ca şi cum se duceau acasă la ciorbă.

Nemții căzură pe unde se aflau. Se întinseră în praful alb al drumului de care, în imposibilitate de a se mişca, sau se ghemuiră în praf ca să-şi oprească tremurul muşchilor. Mai stăteau încă aşa când Lorenzo Magnificul, cel care trebuia să zdrobească ultimii struguri, după obiceiul vechi, urcă pe munte cu oamenii care se duseseră să-l aducă.

Lorenzo e nebun, admite chiar el că e nebun, dar este şi, după cum îi suna numele, magnific. Nu există om pe lume care să nu recunoască că Lorenzo e ceva foarte special şi căruia să nu-i fie frică sau să nu fie impresionat de el. E ca o sârmă de oțel în totul, cu corpul şi mintea trase atât de subțiri şi de tari, presate atât de aproape de punctul de rupere, că dacă s-ar rupe vreodată, bucăți din el ar zbura peste toată Italia.

— Ce-i cu ticăloşii ăştia care zac în praf? întrebă Lorenzo.

— Taci! Sunt nemți, îi răspunse unul dintre oamenii care

erau cu el.

— Asta văd şi eu. Ce am întrebat este de ce zac în praf ca porcii?

Îşi continuă drumul, fiindcă întârziase; dar nici unul dintre nemți nu-i răspunse nimic şi nici măcar nu-i aruncă o privire când vorbi.

— Arată de parcă i-ar fi doborât Rezistența, spuse unul din oamenii lui Lorenzo.

— Arată ca Fabio şi Cavalcanti după ce S.S.-iştii au terminat cu ei, spuse del Purgatorio. Arată ca şi cum ar fi fost torturați.

Şi asta era adevărul. Când Lorenzo ajunse în Piața Poporului, statuia Sfintei Maria, care fusese cărată până aici de nouă sau zece echipe diferite, era pe cale să fie aşezată pe platforma de pe care Butuc Bătrân gustase vinul în dimineața aceea. Şi când fură siguri că nici unul dintre nemți nu reuşise să-şi revină şi să intre prin Poarta Grasă, scoaseră bucata mare de stâncă ce fusese vârâtă în stomacul sfintei, o aruncară într-un car, şi-o duseră de acolo aşa ca nimeni să n-o mai vadă. După asta o cărară pe Sfânta Maria înapoi în semiîntunericul bisericii şi o aşezară pe piedestalul ei întunecat, unde Polenta începu s-o dezbrace de struguri şi de vițe şi de lirele care o ornaseră. Îşi servise bine poporul.

PENTRU nemți ziua părea terminată, dar festivalul abia începea. Întâi era masa de prânz cu fasole rece şi ceapă crudă şi pâine proaspătă înecate în untdelemn de măsline, apoi veni vinul nou care spălă totul în jos, căldări şi pahare şi căni şi sticle de vin, şi toată lumea mergea încoace şi încolo strigând *„frizzantino...* da, e drept, este adevăratul, realul *frizzantino”* şi cum vorba fusese abia inventată; o repetară până deveni plicticos de auzit, oricât de frumos ar fi cuvântul.

După masă oamenii dormiră, afară de cei care mai aveau de lucru. Longo şi o echipă de oameni transformau Fântâna Broaştei Țestoase în aşa fel încât, seara, să curgă pe ea vin. Marotta şi ai lui preparau focurile de artificii şi Lorenzo, cu câțiva din tinerii noştri, aşezau un butoi enorm în care ultimii ciorchini urmau să fie zdrobiți. Membrii Fanfarei Penitenciarului din San Marco, după ce băuseră cel puțin câte cinci oale de vin fiecare, dormeau la umbră în piață, strângându-şi instrumentele în brațe.

La ora patru, începu să curgă vin din fântână şi când oamenii îşi strigară bucuria, locuitorii începură să se deştepte şi să revină în piață. Vinul țâşnea în arc peste capetele lor, strălucind în lumina după amiezii, şi cădea din nou în butoiul din oare era pompat, spumând şi fierbând şi plin de băşicuțe de viață. Când primii dintre soldații nemți, căpitanul von Prum şi sergentul Traub, reveniră în Piața Poporului, fântâna curgea din plin cu vin, muzica era gata să cânte din nou şi Lorenzo Magnificul, Zdrobitorul de Vin, stătea până la genunchi în struguri. Era puțin după ora patru când Marotta primi semnalul de la Butuc Bătrân şi dădu drumul la prima Lumânare Romană peste capetele oamenilor. Pe când micile mingi de flăcări începură să lovească zidurile şi să cadă între ei, Stompinetti începu „Cântecul Zdrobitorilor de Vin“ şi *festa* începu din nou.

E un cântec ciudat, un dans lent, deoarece a zdrobi struguri nu e un lucru uşor. Pare foarte vechi şi sună ca şi cum ar fi venit din altă parte a lumii, pentru că la noi nu sunt cântece ca ăsta. Călcatul strugurilor trebuie făcut într-un ritm încet, într-o balansare domoală care merge mai curând înainte şi înapoi, şi de la dreapta la stânga, decât de sus în jos. Există un geniu pentru orice pe lume şi Lorenzo avea geniul strugurilor. Ştia cum, să-i facă pe oameni să se mişte ca să scoată din struguri tot ceea ce a pus Dumnezeu în ei.

Începu dansul, cum o făcea întotdeauna, cu femeia lui, o ţigancă arătând ca şi cum ar mai fi trăit încă o viaţă în chip de lup, şi când ea obosi şi nu-i mai fu de folos, începu să cheme oameni din mulţime, care intrau în butoi şi începeau să danseze cu Lorenzo. Nu poţi să refuzi când eşti chemat la presă. Ar insulta vinul şi l-ar insulta pe Lorenzo şi nici unul din ei nu trebuie insultat. Totul îi este permis Iui Lorenzo. Femeile îşi ridică fustele şi-şi arată picioarele şi coapsele şi Lorenzo le ia de mâini şi de braţe şi pe după mijloc. Dacă picioarele sunt frumoase, puternice şi brune, bărbaţii le ovaţionează şi femeile strigă lucruri sugestive, care nu ar fi permise în nici o altă zi a anului.

Lorenzo nu se îmbracă în felul celor ai noştri de aici. Poartă pantaloni foarte strâmţi, ca ai unui torero. Sunt scurţi până la genunchi şi dau multe la iveală, punându-le în încurcătură pe femei şi chiar pe bărbaţi, dar când începe dansul, totul e uitat. Pieptul nu-i e acoperit decât de o vestă ornată cu fire de argint şi de aur şi braţele şi torsul îi sunt tot atât de tari ca osul. Pe măsură ce dansul înaintează, Lorenzo devine posedat de mişcare şi din ce în ce mai nebun, dar se controlează totuşi.

În momentul acela nu seamănă cu nici unul din noi în clipele acelea ne este superior şi mulţi bărbaţi sunt gata s-o admită. În momentele acelea e un fel de zeu, un zeu al aşezărilor de ţară, şi arată în acelaşi timp a faun, a ţap şi a om. Energia lui nu cunoaşte limită, poate să danseze mereu şi mereu, pentru că, după cum spun unii, atunci nu mai e uman, ci e în acelaşi timp animal şi zeu.

„Tu” indică el şi femeia vine şi e apucată de încheieturile mâinilor; mâinile lui puternice, cu păr aspru şi negru pe dosul palmelor prind mâinile femeii şi amândoi încep să se mişte în

ritmul muzicii, uneori față în față sau alături unul de celălalt, unduindu-se după muzica ce cântă încet dar nu trist, cufundându-se în ciorchini şi în zeama care le curge peste picioarele pătate.

— Păziți-vă femeile sau o să le pierdeți! strigă dintr-o dată Lorenzo.

N-are nici un sens, pentru că orice femeie e pierdută în fața lui Lorenzo în clipa în care începe muzica. Toate femeile ştiu asta şi o ştie şi Lorenzo şi toți bărbații din Santa Vittoria o ştiu şi ei. Dansează cu femeia până ea cedează, până i se predă complet şi el o poate întoarce la stângă sau la dreapta sau în orice fel vrea s-o facă să meargă, doar cu un clipit din ochi, o răsuflare, o atingere a unui deget. Atunci ea îi aparține lui Lorenzo, şi după ce se întâmplă asta, renunță la ea.

Acelaşi lucru se petrece şi cu bărbații. Cu bărbații e un pariu pe care Lorenzo nu-l pierde niciodată. Cu bărbatul dansează nu până când îi aparține, ci până ce nu mai poate continua. Atunci, când a sosit momentul, Lorenzo aruncă omul la o parte şi lumea strigă de bucurie, iar ei continuă cu următorul. Dansase de aproape o oră; ceea ce reprezintă un timp foarte lung ca să stai în zdrobitor fără să te odihneşti, când îi făcu semn Angelei Bombolini să intre în presă. Bărbații îi aplaudară picioarele, lucru care îl surprinse pe Bombolini. „De ce să aplaude picioarele unei fetițe?“ ghidi el. Angela e tânără şi voinică, are spatele şi brațele mamei ei, şi fu o luptă puternică. Cei ce dansau la marginea mai îndepărtată a presei, se opriră chiar să se uite, deşi se presupune că e împotriva regulilor. Ochii ei erau mari deschişi şi străluceau; la început dansă cu Lorenzo, dar nu pentru el. Lorenzo se uita în ochii ei şi ea într-ai lui, şi lumea vedea că ochii îi aparțineau încă Angelei şi nu lui. Dar Lorenzo are un fel de a căpăta ceea ce doreşte, un fel la care nici o femeie nu poate rezista. Nu era o înfruntare dreaptă. Fața Angelei era inocentă la început, dar veni un moment — şi toți îşi dădură exact seama de aceasta — când pe chipul inocenței se ivi altceva şi Angela începu să danseze pentru Lorenzo, iar bariera dintre ei se sfărâmă şi pieri. Nu se putea smulge de lângă el, din ochii sau din mâinile lui. E aproape stingheritor de spus că în clipa aceea Lorenzo ar fi putut face orice ar fi vrut cu ea, în văzul oraşului, şi Angela

ar fi acceptat. Gura i se întredeschise, iar Lorenzo îi surâse şi ea îi surâse lui şi în clipa aceea nu mai exista nimeni pe lume pentru ei.

— Acum nu mai e virgină, strigă o femeie.

Bombolini se întoarse să se uite la ea.

— N-are nici un rost, Italo. El o posedă cu ochii, îi spuse un bărbat primarului, care fu obligat să se uite în altă parte.

În uşa prăvăliei putea să-şi vadă nevasta care surâdea. „Până la urmă, toate sunt la fel, gândi el, fiecare dintre ele". Se întoarse iar. Sudoarea curgea pe fața fiicei sale şi-i păta bluza de in cu dantele, o bluză feciorelnică, prea strâmtă pentru ea, şi când întoarse încă o dată ochii, căci însemna să ceri prea mult unui părinte ca să privească aşa ceva — asemenea lucruri ar trebui să se întâmple în secret — îl văzu pe Roberto la marginea presei de vin, strângând doagele de lemn în mâini şi fixând-o pe Angela cu uimire şi furie. Bombolini ştia ce va face Roberto şi se împinse prin mulțime până ajunse în spatele lui şi-l reținu.

— Nu te duce acolo, Roberto, îi şopti el în ureche. Nu poți intra până ce nu te invită.

— Dar el... el...

— Ştiu, spuse Bombolini. Aşa se întâmplă aici. Crezi că e uşor pentru un tată să privească?

Îşi coborâră amândoi privirile şi atunci se auzi din mulțime un strigăt puternic. Lorenzo o lăsase. Luase totul de la Angela, predarea ei era totală, victoria completă. Fata rămase singură printre struguri, în timp ce o altă femeie intră în presă, şi când viața începu să-i revină, Angela îşi scutură capul ca şi cum se deştepta dintr-un somn lung, sau poate dintr-un vis şi, încă nu prea sigură pe ea, începu să se bălăcească printre struguri, spre marginea presei.

— Angela! făcu Roberto.

O strigă pe nume. Îi întinse brațele ca s-o ajute să iasă din butoi, dar ea nici nu-l văzu. El îi mai rosti o dată numele şi ea iarăşi nu-l auzi. În schimb se cățără peste marginea butoiului, în jos, pe pietrele pavajului, cu picioarele goale pline de zeamă de struguri, şi trecu de brațele întinse ale lui Roberto, drept în brațele lui Fabio della Romagna. Nimeni în afară de Roberto şi de Bombolini nu-i văzu, pentru că era ceva mult mai important

de văzut. Căpitanul von Prum ieşise în uşa casei Constanziei. Se spălase şi îmbrăcase o uniformă proaspătă şi arăta din nou ca un căpitan. În spatele lui, în uşă, apăruse Caterina Malatesta şi Lorenzo o văzu şi-i făcu semn cu capul.

— Stai unde eşti, îi spuse von Prum. Nu vreau să mergi acolo.

— Trebuie să mă duc. M-a văzut. Ar însemna să insult şi vinul şi festivalul.

— Nu vreau să te duci, repetă neamţul; dar nu avea nici un mijloc s-o oprească şi o ştia.

Caterina începu să traverseze piaţa şi el tăcu. Fanfara cânta dar ceilalţi se opriră din dans şi începură să iasă din butoi. Urma să fie o luptă, toţi îşi puteau da seama ce se va întâmpla, uliul împotriva ţapului, uliul împotriva faunului, amândoi asemănători şi nesemănând cu nimeni de aici, născuţi cu o mie de ani înaintea noastră, păgânii aceştia la fel de singuratici şi de distanţi ca şi vietăţile pe care ni le evocau.

Dansul dintre Lorenzo şi Malatesta nu poate fi descris. Picioarele ei erau lungi şi foarte puternice, cu tălpile strâmte şi prelungi, şi asta e bine pentru struguri. Erau momente când ea părea să danseze deasupra lor, părea că se liberase de ei, ceea ce o ajuta. Lorenzo o apucase de mijloc cu o forţă care se făcu auzită în, toată piaţa, şi lumea înţelese că nu-i va lăsa mâna din mâna lui până ce nu va triumfa. Şi Lorenzo triumfă, iar noi ştiurăm de ce.

Uliul e rece şi superior şi periculos, dar ţapul posedă ceva ce trebuie să-l facă să câştige, iar ţapul fiind mai bun decât uliul şi în acelaşi timp mai rău, va încerca orice: se va căţăra pe vârful unui - munte ca să ajungă la ceea ce urmăreşte şi va scurma în grămada de gunoi, va fi îndrăzneţ şi slab, stupid şi inteligent, frumos şi urât, avar şi generos şi, până în cele din urmă, ţapul va voi întotdeauna ceva mai mult decât vrea uliul. Lorenzo o dorea pe Malatesta mai mult decât dorea ea să i se refuze.

— Eşti bine, îi spuse Malatesta. Ai câştigat.

— Sunt într-adevăr mare, răspunse Lorenzo.

O ajută să ajungă la marginea butoiului şi o ridică peste el.

Era cea mai mare onoare pe care o făcuse cuiva în Santa Vittoria. După asta se simţi obosit, deoarece nu fusese uşor

pentru el. Sunt ani când Lorenzo dansează fără oprire, dar alteori se opreşte şi-i permite ţigăncii să danseze în locul lui. Acum voia să se odihnească, dar germanul era în presa de vin.

— Încearcă-mă pe mine, îi ceru von Prum. Dansează cu mine!

— Acum sunt obosit, spuse Lorenzo. N-a fost uşor.

— Încearcă-mă, ordonă el.

Lorenzo ridică din umeri şi se întoarse prin presă spre căpitan.

— Scoate-ţi cizmele, spuse el. Strici strugurii.

Căpitanul îşi scoase cizmele şi ciorapii de lână, şi femeile de lângă presă exclamară „Aaah!“ când văzură ce albe şi subţiri îi erau picioarele.

— Scoate-ţi cămaşa! va fi nevoie s-o faci, spuse Lorenzo.

Femeile scoaseră acelaşi sunet când văzură albeaţa lină a braţelor şi a pieptului lui. Nu era un bărbat slab, dar faţă de culoarea puternic închisă a lui Lorenzo, părea un copil opus unui bărbat.

— Nu trebuie să mă ţii de mâini, spuse von Prum.

— E nevoie s-o fac, replica ţapul. Dumneata nu ştii cum să te mişti printre struguri.

Degetele lui Lorenzo îi prinseră încheieturile şi fu legat de el.

Începură să danseze.

Caterina nu voi să se uite, să-l vadă umilit în faţa mulţimii. Să vezi umilirea unui german nu-i prea amuzant.

Dar mai era şi altceva, parcă ar fi ştiut că Tufa o va aştepta în casa Constanziei, când se va înapoia acolo. Era după uşă, în umbra camerei, când Caterina intră. Chiar şi în umbră putu să vadă sălbăticia din ochii lui. Erau tot atât de sălbatici ca şi ai lui Lorenzo, dar erau sălbatici din cauza unei insulte şi astfel mai periculoşi.

— Dacă vrei să-mi faci ceva, fă-o pe loc, fără (să vorbeşti, îi spuse Caterina.

Putea să-i vadă cuţitul din mână.

— Şi aşa, şi tu te-ai dat lui! strigă Tufa. În faţa întregului oraş.

— Toate femeile se dau lui Lorenzo. Nu sunt altfel decât ele.

— Dacă ţi-ar fi cerut-o, ţi-ai fi scos rochia şi te-ai fi culcat

cu el pe struguri.

Caterina nu răspunse nimic.

— Recunoaşte, spuse el. Recunoaşte acest lucru.

— Da, desigur, răspunse Caterina. Doar ştii cum sunt.

Tufa traversă camera şi se opri la uşa micului dormitor.

— Şi aici dormi cu el? întrebă.

În glas îi răsuna furia şi dezgustul.

— Ce vrei să faci cu mine? întrebă Caterina. Ce vrei de la mine?

Din piață se auzeau râsete şi ea ştia că râdeau de căpitan. Tufa intrase în cameră şi lovea patul cu vârful ghetei.

— Aşa, aici te cocoleşti cu neamțul? Şi ce-i spui? Se întoarse către ea. Poate câteodată uiți şi-l chemi Carlo, eh? Faci asta vreodată?

Caterina se întoarse cu spatele. Îşi dădea seama că era plictisită, nu de el, ci de obligația de a trece prin ceea ce Tufa dorea s-o facă să treacă.

— Pleacă de lângă mine, îi ceru Tufa. Intenționase să fie un ordin, dar îi ieşi din gură ca o rugăminte.

— Fă ce ai de făcut, Carlo. Dacă vrei să foloseşti cuțitul, foloseşte-l, dar, pentru numele lui Dumnezeu, fă-o!

Asta îl înfurie.

— Eşti atât de-a dracului de curajoasă! Eşti atât de mult deasupra noastră, spuse Tufa. Ştii ce se face aici unei femei care îşi dezonorează bărbatul? Ştii ce fac bărbații cu cuțitele?

Ea se întoarse către Tufa.

— Le taie aici. Aşa încât să nu-i mai poată dezonora.

— Da, acolo, spuse Tufa. Nu e de loc plăcut şi e foarte practic.

Caterina hotărî să-şi încerce norocul.

— Eu nu te-am dezonorat, spuse ea. Am venit aici pentru că ți-am onorat viața.

Şi asta îl înfurie.

— Mi-ai furat onoarea, strigă el. Cine crezi că eşti, ca să iei ce-i al *meu?*

În cele din urmă se simți plictisită de el, de ochii lui furioşi, de vocea indignată şi de vorbăria despre onoare. Se spune că cei mai periculoşi tauri sunt cei plictisiți pentru că îl întărită pe toreador să facă ceva imprudent şi chiar periculos. Tufa venise

s-o taie, dar acuma dorea s-o omoare.

Pentru că era plictisită şi pentru că nu-i mai păsa de ce i se întâmplă, îi spuse că era la fel cu neamţul, că amândoi erau acelaşi gen de oameni, că nu avea demnitatea grasului aceluia de primar sau curajul tânărului Fabio.

— Când totul s-ar fi sfârşit, nu m-aş mai fi înapoiat aici, îi declară Caterina.

— Te-ai fi înapoiat, spuse Tufa. Clătina din cap, mereu şi mereu şi Caterina ştia că era periculos şi, cu toate că nu-i păsa, încercă totuşi un sentiment de frică. Dar eu nu te-aş mai fi vrut. Pentru că am să te tai, strigă Tufa.

Strigătul lui ar fi fost auzit în piaţă dacă n-ar fi fost fanfara, care acum era tare şi iute, şi râsul oamenilor ce priveau cum neamţul era dezonorat în presa de vin.

Cuţitul îi intră în stomac. Durerea nu fu atât de mare pe cât crezuse ea că va fi, şi sentimentul care precumpăni asupra celorlalte fu uşurarea că se terminase.

Toată furia lui Tufa dispăruse. Arătă spre rană.

— Fiecare om căruia i te vei da, va şti de ce ţi s-a făcut tăietura, spuse Tufa. Şi or să te urască pentru asta.

— Nu, va exista un om care mă va iubi pentru asta, răspunse Malatesta.

Pe duşumea era o valiză de piele care fusese a Caterinei şi în care Tufa pusese câteva dintre lucrurile sale. Toată furia îi trecuse.

— Îmi pare rău că am fost obligat să fac ce-am făcut, dar era ceva ce trebuia împlinit, spuse Tufa.

— Înţeleg, răspunse. Caterina. Nu-mi cere iertare.

Din rană curgea mult sânge, dar ea nu voia să se îngrijească până ce el nu pleca.

— Mi-am recâştigat onoarea, urmă Tufa.

Ridicase geamantanul. Lumea făcea mult zgomot şi era un moment bun ca să plece.

— Ai fost curajoasă, dar eu mi-am recâştigat onoarea.

— Pleacă, îi spuse Caterina. Pentru numele lui Dumnezeu, pleacă!

El rămase în uşă.

— Îmi pare rău, repetă Tufa, dar trebuia făcut.

După aceea fu necesar să-şi oprească hemoragia şi Caterina

intră în dormitor şi luă cearceaful, iar când se înapoie, Tufa era încă acolo.

— Ce vrei de la mine? strigă la Tufa. Vrei să-ți dau cuțitul înapoi? Asta vrei?

O chemă pe nume. Era un efort pentru el şi nu putea exprima ce dorea, dar în clipa aceea ea înțelese.

— Înțeleg, spuse ea. Vrei să te iert.

În penumbră nu prea putea să vadă dacă el dădu din cap, totuşi ştiu că da.

— Ei bine, te iert, spuse Caterina. Oamenii care fac asemenea lucruri nu ar trebui să ceară iertare, dar eu te iert, Tufa.

După ce Tufa plecă, ea îşi opri sângele şi îşi găsi trusa medicală. Tăietura era curată şi fu în stare s-o coasă cu catgut bun, provenit de la armata germană, şi s-o bandajeze cu feşe bune provenite din aceeaşi sursă.

În tot acest timp, putu să audă alămurile fanfarei cântând în piață şi pe nebunul acela bătrân bătându-şi toba, rămânând mereu puțin în urma măsurii muzicii, ceea ce, pentru anumite motive, o liniştea. După ce termină, îşi schimbă îmbrăcămintea şi, când se duse în uşă să se uite în piață, fu mulțumită să simtă că picioarele nu-i tremurau mai mult decât în momentul când, cu o jumătate de oră mai înainte, ieşise din zdrobitor. În piață începuse să se lase întunericul.

Dacă Lorenzo l-ar fi lăsat pe neamț să cadă, ar fi căzut printre ciorchini şi must, dar Lorenzo îl ținu în brațe şi dansă cu el. Era oribil de văzut felul cum îl purta, ca un copil care dansează cu o păpuşă.

— Foarte bine, acum vreau să mă opresc, spuse neamțul. Vreau să mă odihnesc.

Dar Lorenzo nu voia să-l lase să şadă sau să se odihnească, dorea ca în clipa când îi va da drumul printre struguri să zacă în ei şi să nu se mai poată scula. Scurt timp după ce Malatesta apăru în uşa casei Constanziei, Lorenzo îl lăsă pe neamț să cadă; căpitanul se întinse cu fața în jos, între struguri. Încercă să se ridice, dar de fiecare dată ciorchinii cedau şi se mişcau sub el şi căzu iar şi iar, până ce nu mai putu face nici efortul de a încerca să se ridice. Butoiul conținuse şi mai înainte vin şi o parte din el se amestecase cu mustul nou, mustul

strugurilor, care îl pătă; lâna moale a pantalonilor lui deveni de culoarea vinului şi pieptul şi fața îi erau la fel de roşii ca oricare vin din pivniță.

— Întoarce-l cu fața în sus, îi strigă Bombolini lui Lorenzo. Are să se înece!

— Las' să se înece, strigau oamenii. Las' să se înece!

Lorenzo îl apucă pe neamț de centură şi-l întoarse cu fața în sus, pentru că Lorenzo, care nu-i de aici, ştia totuşi că nu ne putem permite să lăsăm un om să se înece în vinul nostru. Atunci începu focul de artificii şi dacă von Prum ar fi putut să-şi deschidă ochii de pe patul lui de struguri, ar fi putut vedea primele rachete ridicându-se peste Santa Vittoria.

Ăsta ar fi trebuit să fie sfârşitul, dar oamenii de aici sunt vulgari în asemenea chestiuni. Ei n-au sensul frumuseții evenimentelor. Şi apoi, un om cu umor e condamnat să moară de mai multe ori. La fel ca şi un om fără de umor.

Mai rămăsese pentru noaptea aceea, în afara dansului, cățăratul pe stâlpii unşi cu grăsime. Doi stâlpi înalți şi subțiri sunt aşezați în piață şi în vârful fiecăruia e legat un purcel. Se aleg două echipe dintre tinerii oraşului şi primul dintre oamenii care ajunge în vârf şi fură purcelul e denumit „Regele Festivalului“ şi tovarăşii lui sunt considerați „curtea”, şi le e permis să facă în restul nopții tot ce vor. Nu e simplu. În mulți ani, nici una dintre echipe n-a reuşit să atingă purcelul şi festivalul a fost lăsat fără rege.

Nimeni din Santa Vittoria nu mai credea că nemții vor accepta o nouă onoare, aceea de a lua parte la competiție. Dar o făcură, poate din cauză că-şi închipuiau că vor izbuti să restaureze onoarea pierdută, sau poate din pricina faptului că, luând parte la competiția pentru purcel, dovedeau clar că nu li se întâmplase nimic.

La ora opt, înainte de cină şi de dansuri, se aleseră echipele. Atunci s-a aprins un foc mare în fața celor doi stâlpi, care fură unşi cu seul unui bou omorât de curând. Există multe feluri de a ataca stâlpii — să te arunci spre ei din zbor, sau să arunci un tânăr sus în aer spre un stâlp, şi să speri că atunci când îl va prinde, dacă îl prinde, va putea să se țină de el şi să urce. Există multe feluri de a nu reuşi. E în favoarea nemților faptul că atunci când acceptară să încerce n-au cerut

nimănui de aici vreun sfat, ci au luat problema în seama lor. În chestia asta procedară sistematic. La ora opt, când începu competiția, patru soldați formară un pătrat şi doi se urcară pe cei patru şi apoi căpitanul von Prum, întrebuințând fântâna ca piedestal, fiind şi cel mai uşor dintre ei, se aşeză pe umerii celor doi soldați. Când am văzut aşa ceva, am fost îngroziți. Începură să înainteze centimetru cu centimetru de la fântână, trecură de foc şi se păru că von Prum se şi afla la înălțimea purcelului, de-a lungul stâlpului. Dar când fix lângă stâlp, se văzu că o mică distanță, poate un metru sau un metru şi ceva, îl mai separa de purcel. În loc să-şi arunce omul pe stâlp, în felul în care procedăm noi, ca să mai câştigăm cam treizeci sau şaizeci de centimetri, nemții îl aşezară pur şi simplu pe căpitan pe stâlp şi, când se ținu bine, se retraseră de sub el. Ne-a rănit, căci ne făcea să părem proşti. De sute de ani jucam jocul ăsta, sportul acesta al nostru, şi în câteva minute nemții îmbunătățiseră şi stăpâniseră arta aceasta grea.

— Dați-mi cizmele, strigă căpitanul şi, una după alta îi zvârliră cizmele cu ținte pe talpă. Încălțat cu cizmele izbuti să se ridice pe restul stâlpului, în pofida seului cu care era uns.

Mai exista o singură şansă pentru Santa Vittoria. Fiecare echipă are un băț de bambus lung, cu un sac de nisip în cap. Se numeşte „Toporul", pentru că e întrebuințat să taie capul regilor. Când unul dintr-o echipă se apropie de purcel, unul din cealaltă echipă are voie, dacă se află destul de sus pe stâlpul lui, să dea o lovitură cu „Toporul" ca să apere purcelul. E un obicei vechi şi sălbatic, dar nouă ne place.

Purcelul țipa acum exact deasupra capului lui von Prum, ca şi cum ştia ce soartă îl aşteaptă. Cum de ajunse Rana-Broasca atât de sus pe al doilea stâlp, şi aşa de repede, nimeni nu ştie exact, pentru că fiecare ochi, chiar al Celor care-l aruncaseră pe Rana în sus pe stâlp, era fixat pe neamț care urca centimetru cu centimetru. Purcelul nu mai era decât la lungimea unui braț aşa că am fost surprinşi să-l auzim pe Rana strigând după Topor şi să-l vedem atât de sus pe stâlp, în timp ce spunea:

— Căpitane von Prum, domnule. Vrei să-ți întorci capul spre mine, te rog, căpitane? Am ceva pentru dumneata, domnule.

Ceea ce fu iarăşi surprinzător pentru toată lumea, chiar pentru noi care văzusem acest lucru de multe ori înainte şi pentru nemţi care nu-l mai văzuseră, fu timpul lung de care avu nevoie „Toporul” ca să se învârtească şi să-şi completeze tot arcul. Se părea că durase o veşnicie până ce bambusul se învârti şi se balansa de jur împrejur pe axa lui, încet şi masiv, ca şi cum ar fi fost uşa unei catedrale care se închide. Şi mai surprinzător a fost faptul că von Prum nu făcu nimic ca să se ferească. Poate nici nu văzu „Toporul” sau poate că se afla în starea în care se spune că eşti înainte ca un şarpe să sară la tine. Dar se uită la capul umflat al „Toporului” balansându-se spre el, luând viteză pe măsură ce se apropia, în felul în care o muscă se uită la o şopârlă gata s-o înhaţe cu limba; până în momentul când sacul de nisip îi atinse capul înălţat şi îl doborî de pe stâlpul uns, într-o mişcare atât de lină de parcă făcuse repetiţii, nu ne amintirăm că nu existau plase dedesubt şi auzirăm capul căpitanului lovindu-se pe pietrele pieţei cu atâta zgomot, încât chiar şi Rosa Bombolini întoarse capul.

Italienii fură cei care alergară întâi la el, nici unul dintre nemţi nu se mişcă din locul unde stătea. Pietrosanto îi luase capul în poală.

— Aproape c-ai luat purcelul, îi spuse el.

Îi permiseră şi lui Rana să se apropie.

— A fost o lovitură cinstită, spuse Rana. V-aţi purtat ca un bărbat.

Atunci era încă în simţiri, dar când încercară să-l ridice şi să-l ducă dincolo de piaţă, la casa Constanziei, îşi pierdu cunoştinţa şi-l culcară lângă fântână.

— Îi trebuie apă, spuse Heinsick. Turnaţi-i nişte apă pe cap.

Cineva arătă spre fântână.

— Acolo nu e apă. E numai vin.

— Turnaţi-i nişte vin pe cap, propuse Bombolini.

Umplură o cană mică de aramă cu vin din fântână, spumos şi potrivit pentru un sfânt, după cum spusese Butuc Bătrân. Îl rezemară pe căpitan de fântână şi începură să-i toarne vin pe cap. Îi curgea prin păr şi pe piept şi se aduna în băltoace pe hainele pătate de grăsime.

— În numele Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh, spuse o femeie pe când vinul curgea.

— În numele Santei Vittoria, adăugă Bombolini. În numele poporului, urmă el pe când curgeau cascade de vin negru; în numele sfântului vin.

Când vinul se dovedi lipsit de efect, îl purtară prin piață şi-l aşezară în pat, în camera lui, şi-i încrucişară mâinile pe piept ca la morți. Când toți plecară în afară de Malatesta şi de sergentul Traub care se găsea în camera cealaltă, Bombolini găsi un cartonaş aparținând căpitanului şi i-l puse în mână, după ce scrise următoarele cuvinte:

Un proverb de la noi:

Cel care fură pentru alții, sfârşeşte prin a fi spânzurat pentru el însuşi.

Ieşi închizând uşa după el şi, când ajunse în piață, dansul şi începuse. Era poate cel mai sălbatic dans pe care l-am avut vreodată, dar chiar cu sunetul muzicii, cu larma de voci, cu zgomotul tălpilor pe pietre, Bombolini putea auzi bubuitul tunurilor în sud. Se pregătea ceva mare.

DANSUL se termină la două dimineața şi germanii sosiră la cinci. Aceştia erau, după cum. spunea Pietrosanto, adevărați germani, oameni duri, bărboşi care luptau şi fugeau să-şi scape viața. Soldații erau din Divizia de Paraşutişti Hermann Goering şi intrară prin Poarta Grasă, în sus pe Corso Cavour, în şenilete mici a căror trecere făcea praf pavajul nostru. Nici nu se uitară la noi. Se mişcau cu siguranța oamenilor care ştiau că dacă un singur foc s-ar fi tras în ei de vreun luptător din Rezistență, ar fi ars oraşul până în temelii. Alergară sus pe Zidul Gras şi se uitară prin ferestrele caselor care priveau dincolo, spre Drumul Râului, şi se urcară în clopotniță de unde studiară locurile, comparându-le pe o hartă şi, în sfârşit, trei sau patru ofițeri mai mari în grad se strânseră în Piața Poporului examinând ce constataseră. Noi le puteam spune că oraşul ăsta nu era bun ca să se dea o bătălie în el. E prost aşezat pentru orice, în afară de cultivarea viei.

— Nu e bine, spuse unul din ofițeri şi ceilalți părură să aprobe.

— Cum se cheamă locul ăla? întrebă unul din ofițeri pe Vittorini.

— Scarafaggio, spuse Vittorini. Comandă bine şoseaua care duce la Montefalcone.

— Da, Scarafaggio e locul unde veți putea lupta, întări Bombolini.

— Dacă vreți să vă luptați, reluă Pietrosanto, apoi Scarafaggio e mai indicat.

Toți trei dădură din cap şi germanii se uitară la ei ca şi cum ar fi fost un spectacol cu animale din acelea care vin în turneu în. orăşelele şi oraşele de aici. Câini care vorbesc, catâri care numără, urşi care dansează.

— Închideți-vă gurile, spuse unul din ei. Cine comandă aici?

— Vreți să vorbiți de italianul care comandă sau de german? întrebă Bombolini.

— Italian? strigă ofițerul. Italian? Furia lui izbucni aşa de repede şi atât de autentică, încât, pentru o clipă, Pietrosanto crezu că-l va omorî pe Bombolini pe loc.

Îl duseră dincolo de piață şi-i arătară casa Constanziei. Ceea ce se întâmplă ulterior a fost nedrept pentru căpitanul von Prum. Îl găsiră în pat cu Caterina Malatesta, deoarece ea se simțise prea slăbită ca să urce până la propria ei casă şi îi era şi frică de vreo acțiune copilărească pe care von Prum ar fi putut-o comite, dacă ea pleca. Îl traseră din pat, cu părul năclăit de vin şi sânge, şi cu tot corpul vopsit. Era prea buimăcit şi prea bolnav din cauza căderii din noaptea trecută ca să se poată apăra.

— Ăsta e rahatul pe care îl lăsăm în urmă ca să ne facă treburile în timp ce noi ne batem, strigă ofițerul de paraşutişti.

Îl auzeam din piață. Îl pălmui pe căpitanul von Prum şi acesta nu putu face nimic decât să stea în cameră şi să se uite în pământ. Trebuie să fi fost foarte dureros.

— Unde sunt ceilalți oameni ai dumitale?

— Nu ştiu, spuse von Prum.

Comandantul se uită la ceilalți ofițeri care erau cu el.

— Nu ştie!

Îl apucă pe von Prum de nas şi îi suci capul la stânga şi la dreapta.

— Nu ştie! repetă el. Nu ştie!

Făcu un pas înapoi şi îl lovi pe von Prum în testicule, iar căpitanul căzu jos.

— Mă îmbolnăveşti! Mă dezguşti! strigă ofițerul. Consideră-te în stare de arest.

Îi spuse căpitanului că atunci când îşi vor stabili linia de apărare la San Pierno, va trebui să se prezinte la el la raport pentru a se dispune de cazul său, după ce se va retrage cu oamenii lui din Santa Vittoria. Căpitanul încercă să se ridice de jos.

— Stai acolo, strigă ofițerul la el. Nu te ridica! Nu-ți este permis să stai în picioare ca bărbații. Cum te cheamă?

— Am suferit un accident serios, spuse von Prum.

— Cum te cheamă?

— Mollendorf, răspunse von Prum. Căpitanul Hans Mollendorf.

Unul din ofiţerii mai tineri îi scrise numele.

Ofiţerul mai mare în grad dintre paraşutişti, îl indică pe von Prum întins pe podeaua de piatră. Era gol.

— Ăsta e genul de pleavă care ne distruge, spuse el.

Îl lăsară şi în zece minute erau pe Corso Cavour coborând din nou muntele.

I-am ajutat pe cei care au rămas. Eram bucuroşi să-i ajutăm. Femeile le dădură căni de ceai fierbinte făcut din plante de câmp şi ierburi, şi bărbaţii le dădură *grappa* ca să le pună iar sângele în mişcare. Camionul cel mic se şi afla într-un colţ al pieţii şi unii oameni împingeau motocicleta cu ataş din umbrarul ei. În piaţă. Femeile încercară să facă hainele soldaţilor să arate cât mai prezentabil, dar nu era un lucru uşor şi nu prea reuşiră. Toate uniformele erau pătate cu vin şi grăsime şi sudoare şi bălegar şi sânge. Le-am adunat căştile, care fuseseră lăsate de-a lungul drumului de care de la terase, şi tunicile. Găsirăm raniţele pe care le purtau în spate şi în vechea pivniţă de vinuri am grămădit toate lucrurile lor personale, câteva cărţi vechi germane şi brice şi prosoape. Toţi băuseră mult prea mult vin în noaptea trecută şi erau cam beţi. Zgomotul împuşcăturilor din Drumul Râului şi din vale, deşi nu se vedea nimic acolo jos, era foarte puternic.

— N-a fost rău aici, spuse Heinsick.

— A fost bine aici, spuse şi soldatul Zopf, ţinând seama că e război.

Unul scoase câteva lire şi le puse pe un butoi, în colţul Pivniţei Cooperativei Vinicole.

— Asta-i pentru vinul pe care l-am băut.

Nu erau bani mulţi, erau mai nimic, totuşi era ceva. Părăsiră biroul şi oamenii începură să-i ajute să-şi care lucrurile în sus pe Corso Cavour, până în Piaţa Poporului. Căpitanul von Prum se şi găsea în piaţă, încărcând lucruri în spatele camionetei şi în ataşul motocicletei. Se mişca încet; avea dureri şi era zăpăcit. Dădu ordin din casă să se scoată dulapul cenuşiu, plin cu dosare, dar când văzură că nu aveau loc să-l aşeze în spatele camionetei, îl depuseră în piaţă şi-l uitară acolo.

— Ce facem cu asta? întrebă Bombolini. Era sirena pentru alarmele aeriene.

— Puteți s-o opriți, răspunse sergentul Traub.

— O s-o sunăm o dată pe an şi ne vom gândi la zilele astea, spuse Bombolini.

Căpitanul stătea în piață şi se uita la clopotniță şi la Sfânta Maria a Cuptorului în Flăcări, la Palatul Poporului şi la Fântâna Broaştei Țestoase. Părea că se uită la lucruri ca şi cum şi le-ar fi întipărit în aducerea aminte, şi totuşi parcă nu le-ar fi văzut de loc. Se duse până la fântână. Era tăcută; vinul nu mai curgea şi apa nu începuse încă.

— Vreți să-i dau drumul? întrebă Bombolini.

— Fă ce vrei cu ea, răspunse căpitanul. Cineva porni bicicleta, generatorul începu să funcționeze, şi în cele din urmă să mişte pompa; iar vinul începu să țâşnească din broască.

— N-am întrebat niciodată de ce-o face, spuse von Prum. De ce broasca asta pare să urineze?

— Nu pot să v-o spun, răspunse Bombolini. E un secret pe care nu-l cunosc decât cei din Santa Vittoria.

— Atunci nu vreau să-l ştiu, spuse căpitanul.

Unii dintre soldați se şi suiseră în spatele camionetei, îngrămădiți printre bagaje, cocoşați pe băncile tari de lemn. Vittorini veni atunci, îmbrăcat în uniformă, cu sabia scoasă, de care atârna un drapel italian.

În piață domnea o adâncă tăcere. Am visat întotdeauna că în ziua în care vor pleca nemții va fi o sărbătoare mare. Eram bucuroşi că-i vedeam plecând, dar ziua de după festival e totdeauna o zi tristă. Vara cea lungă a trecut, recolta e strânsă, toate promisiunile anului care a trecut au fost realizate sau n-au fost, şi ceea ce numim noi timpul mort, sezonul morților, era pe noi. Căpitanul se înapoie de la motocicletă. O clipă crezusem că se va urca în ea şi că venise timpul să plece, dar se opri şi se îndreptă spre Bombolini. Oamenii Fanfarei de Alămuri din San Marco, cărora le fusese frică să se înapoieze acasă din cauza împuşcăturilor de pe şosele, îşi lăsară jos instrumentele.

— Mi-o făcuşi, îi zise lui Bombolini căpitanul von Prum.

— Orice s-a făcut, s-a făcut înlăuntrul dumitale, spuse Bombolini. Noi, aici, nu am făcut nimic.

— Am venit aici ca să vă tratez cu bună-cuviință şi respect

şi onoare, şi uite unde am ajuns. Am făcut o greşeală.

Era mai mult decât dorea Bombolini să audă.

— Avem o vorbă aici, spuse primarul, şi dumneata ar trebui s-o asculţi: „Dacă porumbelul doreşte să zboare împreună cu uliul, penele lui rămân albe dar inima i se înnegreşte.“ Totul era în dumneata.

— V-am tratat cu onoare şi voi mi-aţi răspuns cu umilinţe.

— Totul venea numai din dumneata. M-ai lovit cu pumnul în faţă.

— Asta nu înseamnă nimic. Era doar un ordin.

— Şi ai învârtit personal mânerul de electricitate când era Fabio pe masă. Până la urmă n-ai putut să-ţi reţii mâna.

Atunci von Prum tăcu. Arăta ca şi cum n-ar fi auzit ce i se spunea, dar trebuie să fi auzit.

— Şi ne-aţi omorât cârpaciul. Asta o uitaţi. Ceea ce fac cei de teapa voastră e să uite.

Malatesta era în uşă şi von Prum o văzu. O clipă, crezurăm că se va duce la ea, dar rămase unde era.

— Ceea ce nu trebuie să uite oamenii de felul vostru, e că nu există leac pentru naştere.

Von Prum se întoarse de la el şi o porni spre motocicletă.

— Şi nu există leac nici pentru moarte, adăugă Bombolini, dacă stai să te gândeşti.

Neamţul se oprise şi poate că primarul atinsese ceva în el. Era furios şi buimăcit in acelaşi timp. Pietrosanto vru să-l oprească pe primar, pentru că oamenii pot deveni periculoşi când sunt în starea asta. Se uitau unul la altul.

— Dacă stai să te gândeşti, repetă Bombolini, poţi să te şi gândeşti că ar fi timpul să redeveniţi fiinţe omeneşti. Acum afară din oraşul nostru!

Motoarele camionetei şi ale motocicletei fuseseră ambalate şi căpitanul se urcă în ataş. Am crezut întotdeauna că vom ovaţiona momentul acesta, dar n-am ovaţionat. Oamenii ieşiră în uşi şi, pe tot lungul Pieţii Poporului, exact ca în prima zi, stăteau în pragul caselor, tot drumul în jos pe Corso Cavour, ca şi cum ar fi privit trecând un car mortuar. Camioneta ajunsese pe Corso şi apoi se lăsase în jos peste buza abruptă. Acum muzica începu să intoneze un cântec pe care îl cântă când nunta e terminată şi se presupune că musafirii îşi beau

ultimele pahare de vin şi pleacă acasă. Porni şi motocicleta şi, exact ca în ziua când venise, nu se îndreptă direct spre Corso ci începu să facă turul pieții. Dar de data asta von Prum nu vedea. Ochii îi erau ficşi şi atât de reci şi de îndepărtați, că ne era greu în momentul acela să credem că se vor mai închide vreodată, chiar la moartea lui. Vittorini saluta, dar von Prum nu-l văzu, după cum nici nu auzi fanfara cântând pentru el. Unii din oameni le făcură semn cu mâna, dar nu văzu nici asta. Ca mai înainte, motocicleta veni drept spre Bombolini şi se opri.

— Dacă m-aş înapoia cândva aici, când războiul se va fi terminat, ce-o să-mi facă lumea? întrebă sergentul Traub.

— Nimic, n-o să-ți facă nimic, răspunse Bombolini.

Sergentul surâse cu zâmbetul acela care-i deforma fața atât de rău.

— Aşadar, ne-ar putea ierta?

— V-ar putea ierta, răspunse primarul.

— Numai să vă plătiți vinul pe care îl beți, adăugă Pietrosanto.

— Ca toți ceilalți, spuse Bombolini.

Îi surprinse când von Prum vorbi. Buzele abia i se mişcau. Pe fața lui şi în vocea lui nu era nici un fel de expresie. Ochii nu i se schimbaseră.

— Mai e vin sau nu?

Bombolini îi surâse.

— Mai e vin sau nu?

Acum toți îi surâdeau căpitanului, dar noi nu ştiam dacă ne vedea surâsurile.

— Mai este?

Traub porni din nou motorul şi de data asta trecu foarte încet pe lângă Bombolini şi Vittorini, care rămăsese în poziția de salut, la care nu i se răspundea. Traub atinse marginea căştii dar nu asta era ceea ce voia Vittorini. Am putut vedea buzele căpitanului mişcându-se. Probabil că punea din nou întrebarea, dar era imposibil de auzit peste zgomotul motorului.

Începură să coboare pe Corso Cavour şi lumea le surâdea nemților: femeile şi chiar copiii. În piață, nu li se mai vedea decât spatele; dispărură.

La Poarta Grasă, unul din lucrurile sortite să se întâmple,

avu loc. S-a datorat unor oameni mai tineri, al căror sânge îi împinge spre erori de tact. Le lipseşte simţul proporţiilor, pe care un om ca Bombolini, al cărui sânge nu mai era aşa fierbinte, îl învăţase. Opriră motocicleta la poartă şi, mai înainte ca Traub să poată porni din nou motorul, înmânară căpitanului un coş de papură în care erau împachetate douăsprezece sticle din cel mai bun vin din Santa Vittoria. Deasupra paielor proaspete care înveleau sticlele era un carton pe care Fabio scrisese în cea mai bună caligrafie a sa:

Luaţi şi vinul ăsta.
Nu ne mulţumiţi pentru el.
Nu ne lipseşte.
Mai sunt un milion —
1.000.000 —
un milion de sticle, acolo
de unde l-am luat pe acesta.
Poporul din Santa Vittoria.

— Unde? întrebă Traub.

— Asta nu vă putem spune, răspunse Fabio.

— Nici nu-l vrem. Nici nu vrem să-l vedem. Vrem numai să ştim *unde.*

Fabio dădu din cap. Era foarte blajin cu ei.

— Nu, nu. Asta va fi tortura voastră. Nu vă daţi seama?

Traub confirmă din cap.

— Asta va fi sârma încinsă din creierul vostru, adăugă Cavalcanti şi Traub continuă să dea din cap.

Acum Fabio se întoarse direct la von Prum.

— Zece ani de acum înainte, dacă vei mai fi în viaţă, ai să te deştepţi noaptea şi ai să începi să te gândeşti din nou la tot oraşul, casă cu casă, şi stradă cu stradă, încercând să regăseşti biserica şi să te uiţi sub ea, până o să înceapă să te înnebunească. Unde-ai greşit? te vei întreba. Cum de m-au prostit? Şi nu vei şti decât un singur lucru sigur.

Fabio se opri ca să-şi dea seama că von Prum îl auzea.

— Ce anume? întrebă Traub. Ce lucru sigur?

— Că ne-am râs de voi. Că râdeam de voi când aţi venit şi că râdem mereu de voi şi că vom râde mereu de voi.

Când auziră din nou motorul, oamenii alergară din Piaţa Poporului la Zidul Gras pentru că lumea voia să-i vadă pe nemţi plecând. Când motocicleta trecu prin poartă şi putu să fie văzută din nou, se auzi un mic strigăt de bucurie de la oamenii de pe zid. Era primul sunet pe care şi-l permiseseră şi era începutul unui sentiment de bucurie, dar atâta vreme cât nemţii mai erau pe munte, nimeni nu dorea să exprime mai mult de atât.

— Ceva se mai poate întâmplă, îşi spuneau unul altuia. Aşteptaţi! Se mai poate întâmplă ceva rău.

Se torturară singuri şi se torturară unul pe altul, pentru că e o dulceaţă în tortură când ştii că nu-ţi mai poate face nimeni nici un rău.

Dintre toţi oamenii de pe zid, numai Bombolini nu era fericit. Ceilalţi o văzură şi se mirară.

— Ce se întâmplă, Italo? De ce eşti trist? De ce arăţi aşa? îl întrebau ei, dar el nu le putea spune şi oamenii urmăriră din nou înaintarea motocicletei şerpuind în jos, pe drumul de care, printre terase.

Bombolini părăsi zidul şi se înapoie pe uliţă, trecând pe lângă biserică, spre Piaţa Poporului, unde se găsi singur, mulţumit că era singur, până ce Fabio veni de la Poarta Grasă în piaţă.

— Aşa că le-ai spus despre vin, i se adresă Bombolini.

Dădu din cap.

— Dar nu şi unde se găseşte, răspunse Fabio. Asta e adevărata tortură.

Bombolini continuă să clatine din cap.

— E lipsit de perfecţie, Fabio. Dar n-are importanţă, Fabio. Nimic nu mai are importanţă acuma.

Începu să se îndepărteze din piaţă spre Palatul Poporului.

— Unde te duci? îl întrebă Fabio. Lumea te vrea pe zid. Locul dumitale e pe zid!

Se putu auzi un strigăt de bucurie mai puternic decât înainte şi Pablo ghici că motocicleta atinsese Locul de Odihnă şi era la jumătate drum în jos pe munte. În curând va intra în umbra muntelui şi se va pierde din privirile celor de pe zid.

— Eu am să plec, Fabio. Plec de aici.

Fabio fu mirat.

— Aceasta a fost clipa mea cea mare. De-acum nu mai am ce căuta aici. Primarul îşi ridică mâna. În momente de necaz se cer oameni de talent, dar în momente calme e nevoie de cei bogați şi cu relații puternice. Vezi? Nu e locul meu aici.

Fabio nu ştia ce să-i spună.

— N-ai să fii la nunta mea? reuşi să-i spună în cele din urmă.

Bombolini ridică din umeri.

— Nu vreau un sfârşit căruia să-i lipsească perfecțiunea, spuse primarul. Cortina s-a lăsat şi e timpul ca actorii să părăsească scena.

Trecuseră de fântână când Roberto, care fusese cu Fabio la Poarta Grasă, intră în piață şi se îndreptă şi el spre Palatul Poporului. Lumea de pe zid tăcuse şi nemții fie că se opriseră, fie că intraseră în umbră.

— Asta e o zi mare pentru tine, Roberto, spuse Bombolini,,

— Da, răspunse Roberto, dar fața îi era la fel de lungă ca a lui Bombolini.

— Ai să ne părăseşti, Roberto.

— Aşa pred.

— Cu cât mai repede, cu atât mai bine.

— Aşa cred şi eu.

— Să nu rămâi niciodată într-un loc unde nu aparții.

Roberto clătină din cap.

— Să trăieşti într-un loc unde nu aparții înseamnă să trăieşti în iad, spuse primarul.

Începu să urce treptele palatului, dar se opri când auzi un strigăt foarte puternic de pe vârful zidului. Motocicleta, îi spuse Fabio, trebuie să fi fost văzută din nou la poalele muntelui. Primarul se întoarse către Fabio.

— O singură regulă, Fabio. O lege care trebuie respectată: Să nu îmbătrâneşti niciodată acolo unde ai fost mare.

Se auzi un al doilea strigăt şi ăsta fu foarte puternic. Bombolini se întoarse pe trepte şi se înapoie în piață.

— Mai bine să mă uit şi eu, îi spuse lui Fabio. Se îndreptă spre ulița care ducea la zid. Doar o ochire, urmă el. O ultimă privire, şi apoi voi pleca. Acum mergea foarte repede şi aproape o luă la fugă. Adu-ți aminte ce ți-am spus, Roberto. Acum fugea. Am să plec şi eu!

Fabio şi Roberto îl priviră îndepărtându-se.

— N-are să plece niciodată, spuse Fabio. Tu vei pleca, dar Bombolini va rămâne tot aici. Amândoi o luară spre zid. Tu eşti cel norocos, Roberto. Ai să pleci, iar el o să îmbătrânească.

Când îl văzură din nou, era pe vârful zidului şi lumea tăcea. Motocicleta ajunsese la poalele muntelui şi se oprise la patruzeci, cincizeci de metri de intrarea pivniței romane. Stăruise mereu aici credința că nemții ştiau, că ultima mare glumă va fi a lor şi că ultimul lor act, în timp ce noi strigam de bucurie, de pe zid, la plecarea lor, va fi să distrugă pivnița şi vinul.

Acum avem convingerea că von Prum se oprise la poalele muntelui ca să aleagă dacă s~o ia la stânga, către armatele care înaintau din sud, sau să meargă spre nord către Patrie şi către pedeapsa care îl aştepta acolo. O luă spre nord şi trecu pe lângă deschiderea neagră a peşterii şi apoi o depăşi şi porni pe drumul caprelor, care traversează acea parte a văii.

Nici de astă dată nu ovaționă nimeni, pentru că îl puteam încă vedea. Despărțirile, ca să fie corecte, trebuie să fie perfecte. Nu trebuie să rămână nici cea mai mică parte a celui plecat. Totul trebuie să fi dispărut.

După ce au traversat valea, au luat-o spre munții mai înalți, dincolo de Santa Vittoria. Îi mai puteam vedea, nu pe oameni, nici chiar motocicleta, ci norul înalt de cretă care se înălța în urma lor, un steag înălțat peste vii, care indica mişcarea inamicului printre struguri, de partea cealaltă a muntelui, tot atât de sigur ca şi dâra unui vas pe ocean. Şi pe urmă şi asta dispăru.

Am auzit soldații înainte de a-i vedea. Erau ascunşi de dealurile joase care mascau Drumul Râului. Luară cotitura care duce spre drumul de care, unde fărâmituri din carul lui Bombolini zăceau încă în nisip şi îi văzurăm, o coloană lungă de soldați în îmbrăcăminte de luptă, conduşi de doi cimpoieri purtând kilturi scoțiene.

Îi privirăm traversând valea şi începând să urce muntele, şi când ajunseră în piață, nu dădură nici o importanță strigătelor de bucurie. Le era cald şi erau obosiți şi însetați.

„Regimentul Regal de Munteni din Southerland", spuse

conducătorul lor. Chiar şi Roberto îi înțelese greu. Soldații se îngrămădiră în jurul Fântânii Broaştei Țestoase şi se uitară la ea. Nu era nici vin nici apă.

— Aveți ceva de băut? întrebă ofițerul.

— Vrea să ştie dacă avem ceva de băut, îi traduse Roberto lui Bombolini.

Primarul se întoarse către lumea din piață:

— Dacă avem ceva de băut? le strigă el. Oamenii începură să surâdă şi apoi să râdă. Vrea să ştie dacă avem ceva de băut, le strigă iar Bombolini.

În clipa aceea izbucni un strigăt aşa de puternic, un tumult de țipete şi de râsete, încât soldații părură îngrijorați de noi. Nu ştiau ce să facă. Nu văzuseră aşa ceva mai înainte. Bombolini se întoarse spre Roberto şi, cu toate că erau aproape unul de celălalt, îi strigă:

— Spune-le, Roberto, strigă primarul, spune-le, Doamne Dumnezeule, că da, avem ceva de băut!

Lector: ANTOANETA RALIAN
Tehnoredactor: AURA IONESCU
Coli tipar: 27,5.
Tiparul executat sub comanda nr. 20.058 la
Combinatul Poligrafic „Casa Scânteii”, Piața
Scânteii nr. 1, Bucureşti
Republica Socialistă România

Marele secret, împărtășit de cei peste o mie de viticultori din satul Santa Vittoria, îl constituie locul unde a fost tăinuit faimosul vin, ce urma să fie rechiziționat de ocupanții germani.

O înfruntare între inteligența, viclenia și umorul țăranilor italieni și forța brutală și opacă a fasciștilor germani, într-o acțiune străbătută de vîna robustă a hazului popular, dar și de adînci semnificații umane.

Lei 12